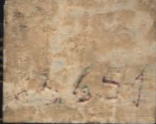

A KÉMKÉDÉS
TÖRTÉNETE

II.

A. HÍRSZERZÉS ÉS KÉMKEDÉS
TÖRTÉNETE

174

A
HÍRSZERZÉS ÉS KÉMKEDÉS
TÖRTÉNETE

VITÉZ JÓZSEF KIR. HERCEG

TÁBORNAGY

BEVEZETŐ SORAIVAL

SZERKESZTETTE

PILCH JENŐ

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA, BUDAPEST

A

HÍRSZERZÉS ÉS KÉMKEDÉS
TÖRTÉNETE

MÁSODIK KÖTET

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA, BUDAPEST

OSZK

~~52~~

~~Tart~~

63651

OSZK lelt.
Könyvek
B. 4655/1961.

R 1965
R 1985

A HÍRSZERZÉS ÉS KÉMKEDEÉS KIFEJLŐDÉSE A VILÁGHÁBORÚT MEGELŐZŐ ÉVTIZEDEKBEN.

I. Általában.

Az első kötetben felsorolt adataink mutatják, hogy a kémkedés és hírszerzés csak a XIX. században kezdett szervezett formát öltetni. Láttuk, hogy a XIX. század második feléig természetesen szintén foglalkoztak a hadvezetőségek alkalmi hírszerzéssel, hiszen e nélkül hadviselés sohasem volt lehetséges, azonban csak a modern haditechnika fejlődése indította a hadvezetőségeket arra, hogy a hírszerzést intézményesen rendezzék. Az 1859. és az 1866. évi olaszországi háborúk már súlyos feladatokat róttak a hadvezetőségekre; ebben az időben már mind nagyobb hadseregek állnak egymással szemben és természetesen minden hadvezetőségnek legfontosabb célja volt lehetőleg pontos tudomást szerezni az ellenség felkészültségéről, csapatainak számbeli erejéről és elhelyezkedéséről. A hírszerzés szervei ebben az időben többnyire az esetről-esetre fogadott kémek, akik azonban nem működtek egységes terv szerint és egységes igazgatás alatt, gyakran csak kényszerből foglalkoztak hírszerzéssel, gyakran hamis adatokkal vezették félre megbízóikat; de még azok is, akik hűségesen teljesítették a rájuk bízott feladatokat, gyakran oly ellentmondó híreket hoztak, hogy lassankint érezhetővé vált a hírszerzés szervezettségének hiánya.

Az 1871-ben végződött német-francia háború még világosabbá tette ezt a tényt. A hadvezetőségek tapasztalatai az angol-búr, majd az orosz-japán, végül az 1908. évi balkáni háborúban egyre sürgetőbb feladatává tették minden hadvezetőségnek a szétágazó hírszerzés egységes elvek szerint való megszervezését. Már említettük, hogy 1878-ban az osztrák-magyar hadügyminisztérium alaposan kezdett foglalkozni ezzel a kérdéssel és tervet nyújtott be Őfelsége katonai irodájának a hírszerzés és kémkedés szervezésére vonatkozólag. Ennek a tervzetnek legfontosabb újítása az, hogy a szervezés alapvető gondolatának a polgári és katonai hatóságok együttműködését tette meg. Ebben az időben a vezérkar kebelében működő nyilván-tartóiroda végezte a hírszerzőszolgálatot és most ennek az irodának külön alosztályai alakulnak, a környező országok katonai berendezkedésének és

felkészültségének megfigyelésére. Ez az iroda már a 80-as években évi 60,000 forint költségvetéssel dolgozott.

A világháborút megelőző évtizedek nemcsak a központi hatalmaknál, hanem az úgynevezett antant államaiban is a lázas szervezkedés korszakát jelentik. És itt, ha a szakirodalmat vizsgáljuk, igen érdekes megállapítást tehetünk. Mennevé, a hírszerzés és kémkedés történetének és szervezésének francia szakértője, nem győzi hangoztatni, hogy mennyire elmaradt a francia hírszerzőszolgálat a német mögött. Félelmetes adatokat közöl a német hírszerzőiroda szervezettségének és költségeinek, valamint kémhálózatának arányaira vonatkozólag, nyilvánvalóan azért, hogy elterelje a figyelmet a francia hírszerzőiroda minden képzeletet felülmúló, nagyszerű szerveztségéről és kiterjedt kémhálózatáról. Nicolai, a német szakértő, és Urbanski, az osztrák-magyar vezérkar nyilvántartóirodájának egykori főnöke, viszont szüntelenül arról panaszkodik, hogy a központi hatalmak hírszerzőszolgálatának óriási akadálya a polgári és katonai hatóságok együttműködésének hiánya, továbbá a rendkívül csekély anyagi fedezet, végül pedig az az érthetetlen és túlzott tapintatosság, amellyel a külföldi követek és katonai attasék gyanús működését a központi hatalmak lehetőleg minden alkalommal elnézték. Ha tárgyilagosan vizsgáljuk a két fél adatait, meg kell állapítanunk, hogy a világháborút közvetlenül megelőző évtizedben, de főleg a feszültségnek a világháborút közvetlenül megelőző éveiben a központi hatalmak is, az antant is, minden képzeletet felülmúló tökéletességgel kiépítette a hírszerzés és kémkedés bonyolult és valóságos kis hadsereget igénylő hálózatát. Egyet mindenesetre el kell ismernünk: a központi hatalmak diplomáciája valóban sok akadályt gördített az osztrák-magyar és német vezérkar kémelhárító szolgálatának útjába.

Mind a központi hatalmaknál, mind az antanthoz tartozó országokban már a XIX. század második felében megkezdődik a szervezés munkája. A franciáknál már III. Napoleon egységesen kiképzett és egész Franciaországra kiterjedő különleges rendőrséget szervez, amely az 1871. évi német-francia háborúban a katonai kémkedés központi szerve volt. A francia vezérkar hírszerzőirodája, az úgynevezett «Deuxième bureau» innen kezdve tervszerűen építi ki a Németország ellen irányuló hírszerzőszolgálatot (Service de Renseignements). Ezzel a szervezési munkával Franciaország céltudatos hatalmi politikát követett és a hírszerzés és kémkedés terén a többi ország katonai hatóságainak is mintaképe lett.

Megállapítható, hogy Németország csak a franciák után ismerte fel a hírszerzőszolgálat fontosságát és azt az alapvető igazságot, hogy a hírszerzés és kémkedés szervezése a békeidőben legalább is olyan fontos, mint háború idején. Aki csak valamennyire is ismeri a történelmet és a hadviselés technikáját, azt az óriási hatalmi erőpróbát, amelyet különösen a modern hadviselés jelent, annak tisztában kell lennie azzal a ténnyel, hogy az a hírszerzés, amely csak a háború megüzenésének napján kezdi meg működését, nem teljesíthet

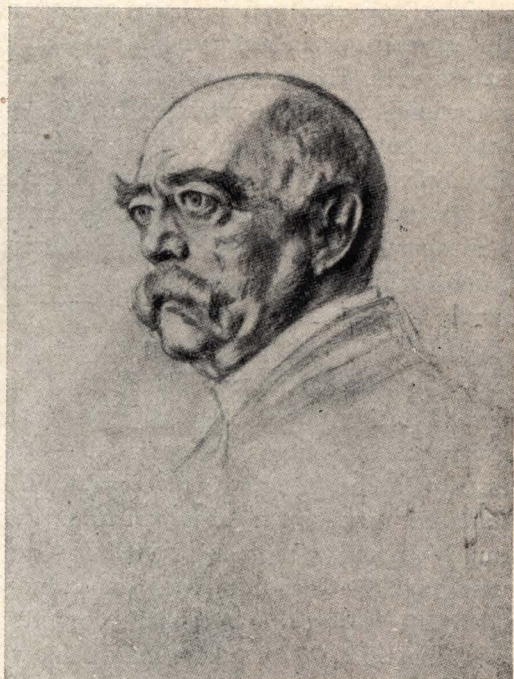
igazi hivatást. A modern hírszerzőszolgálat alapelve, hogy már békében pontos értesüléseket kell szereznie minden kérdéstről, ami a hadvezetőséget háború esetén érdekelheti, vagyis a háború megindulásának napján az ellenfél helyzetének tökéletes ismeretében kell megkezdenie hadműveleteit. A modern hírszerzőszolgálat szervezése tehát azon az alapelven épül, hogy a hírszerzés és kémkedés szolgálata a békében végzi el feladatának és hivatásának legértékesebb és legjobb részét.

A német-francia háború tanulságai és a francia hírszerzőszolgálat szervezése indította Bismarckot arra a felismerésre, hogy a békebeli hírszerzőszolgálat nélkülözhetetlen feltétele a sikeres hadviselésnek. Kibővül ez a felismerés azzal, hogy nemcsak a már ellenséges vagy esetleg ellenséggé váló hatalmak helyzetére kell ennek a szolgálatnak kiterjednie, hanem kivétel nélkül minden államra. A vezérkar nyilvántartóirodájának pontos felvilágosításokkal kell bírnia minden ország katonai szervezettségére vonatkozóan.

Bár a szervezés, innen is, túl is, már mintegy négy évtizeddel a világháború előtt megindult, határozottabb irányt csak a világháborút közvetlenül megelőző évtizedben vett, amikor egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az antant, élén Franciaországgal, tervszerű bekerítő politikát folytat a központi hatalmakkal szemben.

Sajnos, mikor a mi hírszerzőszolgálatunk erre az irányzatra ráébredt, úgy szólván már késő volt, mert a gyűrű teljesen bezárult a központi hatalmak körül. Éppen ezért minden dicséretet megérdemel az a hatalmas szervező munka, amelyet a német és osztrák-magyar vezérkar a világháborút megelőző fél évtized alatt folytatott. Ez a munka lázas iramban pótolta az addigi mulasztásokat, úgyhogy nagyjában hiába volt a francia hírszerzőszolgálat óriási erőfeszítése, hiába voltak az orosz hírszerzőszolgálat számlálatlan milliói, a központi hatalmak hírszerző- és kémelhárítószolgálata a világháború kitörésekor mégis csodálatosképpen megállta helyét.

Az antant bekerítő politikáját kezdettől fogva Franciaország vezette,

Bismarck herceg.

Franciaországot pedig Sedan óta egyesegyedül a revanche-gondolat fűtötte. A francia politikának legnagyobb sikere az volt, mikor Oroszországot sikerült katonai szövetségeseül megnyernie. A központi hatalmak hírszerzőszolgálatát ott tévedett gyökeresen, hogy Oroszországban csak akkor látott ellenséget, amikor már a legutolsó polgári egyén is ismerte a francia-orosz szövetséget és Oroszország szándékait, és amikor Oroszország a kémek tízezeivel hálózta be Keletporoszországot és Galiciát. Az osztrák-magyar és német hírszerzőszolgálatnak dicséretére válik, hogy ilyen nehéz körülmények között is sikerrel tudott mérkőzni az egyesült, és katonai erőnköről, berendezkedéseinkről, intézményeinkről és terveinkről pontosan értesült antant haderejével.

Meg kell említenünk, hogy az antant hírszerzésének és kémkedésének célja egyenesen a német birodalom és az osztrák-magyar monarchia felbomlasztása volt. Ennek szolgálatában folytatta a hallatlan arányú és bomlasztó nemzetiségi politikát, valamint a katonai kémkedést, arra az esetre, ha a központi hatalmak mégsem pusztulnának el belső bomlás folytán, hanem fegyveres erővel szegülnének ellene a megsemmisítési kísérletnek.

Bismarck első szervezési kísérleteinek alapelve az volt, hogy a polgári és katonai hatóságok tökéletesen együttműködjenek a hírszerzőszolgálatban. Abban az időben, amikor a német birodalom polgári szervezetének élén Bismarck, katonai szervezetének élén pedig Moltke állt, ez a szervezés mindjárt helyes irányban indult és erős kezekbe került. Bismarck kezdeményezésére a német vezérkar hírszerzőirodája valóságos kémhálózattal lepte el Franciaország keleti határait. Már az 1870—71. évi háború folyamán megalakult az úgynevezett német nagyfőhadiszállás B. osztálya, amely a francia hírszerzéssel foglalkozott. Azóta ez az osztály mint a nagyvezérkar III. B. osztálya működik. Természetes, hogy abban az időben, mikor a német hadsereg megsemmisítő csapást mért a franciákra és mélyen behatolt az országba, a német vezérkar tökéletesen és minden ízében megismerte a francia katonai berendezéseket. Ennek a következménye volt, hogy a háborút követő három évtizedben a III. B. osztály csupán néhány tisztből állt és működése arra szorítkozott, hogy a háború után hatalmas arányokban kiépülő francia hírszerzőszolgálat működését figyelje és lehetőleg ellensúlyozza. Azonban már a XX. század elején kezdi kiépíteni a III. B. osztály hírszerző szervezetét, különösen a franciák és oroszok ellen. 1904-ben Brose ezredes vezetése alatt az iroda első ténykedése az volt, hogy megfigyelte az orosz hadsereg újjászervezését az orosz-japán háború után, az erődrendszer kiépítését a nyugati határokon, az újonnan létesülő út- és vasúthálózatot és a hadsereg modernizálását, ami nagyrészt a francia milliárdok segítségével vált lehetségessé. Franciaország irányában ugyanezeket a szempontokat vette figyelembe a német hírszerzőszolgálat, amelynek itt különös feladata a légügyi megfigyelés volt. A XIX. század és a XX. század fordulóján az antant-hatalmak vették észre először, hogy a katonai attasék hírszerzőszolgálatát elégtelen, olyan időben, amikor Németország még mindig azon a lovagias állásponton volt, hogy a katonai

attasé csupán a tisztességes eszközökkel elérhető hírek közlésére szorítkozzék, de ne kémkedjék. Ebben az időben az antant már régen nem elégedett meg a katonai attasék híreivel, hanem nagyszabású kémvizsgálatot szervezett. Ennek fokmérője az a tény, hogy míg 1907-ben mindössze három külföldi kémeket ítélték el Németország ellen irányuló kémkedés miatt, 1914-ben már 51 ilyen ítéletet hoztak a német törvényszékek és 135 kémkedési eset került bíróság elé. Ezekből az esetekből 80 Franciaország, 41 Oroszország és 21 Angol-

Moltke tábornagy.

ország terhére esik. Magától értetődik, hogy a leleplezett kémek száma csak csekély töredéke annak a rengeteg kémnek és ügynöknek, akik az említett államok javára Németország területén, vagy határain működtek.

A központi hatalmak hírszerzőszolgálatának szervezése a német és osztrák-magyar vezérkarok teljes együttműködésének elvén épült fel, sajnos, csak 1910 óta, amikor mint említettük, már meglehetősen körmünkre égett a dolog. Rendkívül nagy hátránya volt a szervezési munkának az a körülmény, hogy Olaszországra nem lehetett számítani, nem is lehetett vele az együttműködést felvenni, mert valahogy mindig élt a német és osztrák-

magyar vezérkarban az a gyanú, hogy Olaszország fegyveres összeütközés esetén ellenünk fordul; az a gyanú, amely Franciaországban kezdettől fogva bizonyosság volt.

További akadálya a szervezésnek az volt, hogy Németország rendőri tekintetben meglehetősen zavaros képet mutatott, amennyiben minden állam külön-külön féltékeny volt a maga rendőrségének önállóságára. Így történetelt meg, hogy a polgári és katonai hatóságok együttműködését egyelőre nem lehetett biztosítani, hanem a hírszerzés és kémelhárítás munkáját egyedül a vezérkar végezte. Ezzel szemben ellenfeleinknél már békében egységes vezetés alatt volt a hírszerzőszolgálat: a kormány, a nép és a vezérkar egységesen működött közre a katonai titkok megőrzésében és idegen államok katonai titkainak megismerésében. Különösen kedvezőtlen volt a helyzet Németországban; Németország minden oldalról igen könnyen hozzáférhető volt, rendkívül kiterjedt vasúti hálózattal rendelkezett, határain agitátoroktól állandóan izgatott és megbízhatatlan nemzetiségek laktak, a nép katonai felvilágosítása elégtelen volt és míg egyfelől a nép minden rétegében hiányos volt az érzék a katonai és államtitkok megőrzése iránt, addig másfelől még magának a hadseregnek tagjai sem tanúsítottak kellő gondosságot a katonai titkok megőrzésében. Az előbb említett 135 egyén között, akiket kémkedésen értek, 107 német állampolgár volt, köztük 32 elzász-lotharingiai. Ez mutatja, milyen könnyen hozzáférhető volt a német nép a külföldi kémek és ügynökök számára. Az osztrák-magyar monarchiában, különösen ha a galíciai lakosságot vesszük tekintetbe, ez a számarány még ijesztőbb volt.

1904-ben Nicolai ezredes vette át a német «Nachrichtenbureau» (nagyvezérkar III. B. osztálya) vezetését. Nicolai kitűnően képzett tiszt volt, azonban neki is megvolt az a hibája, hogy csak Franciaországot tekintette ellenségnek és sejtelve sem volt vezérkari szolgálata idején az orosz kémkedés nagyarányú hálózatáról. Csak amikor a hírszerzőiroda élére került, és egyik küldetése alkalmával a porosz-orosz határon terepfelvételeket végzett, csak akkor ébredt rá az orosz kémszervezet hatalmas arányaira. Különös érdeklődéssel figyelte itt ennek a szervezetnek működését és rengeteg adatot gyűjtött az orosz szervezetre vonatkozólag. Mikor a hírszerzőiroda élére került, azt a feladatot tűzte maga elé, hogy megszervezi a harcot a keletporoszországi orosz kémkedés ellen. Ezt a feladatát teljes sikerrel oldotta meg.

Oroszország az orosz-japán háború előtt kevés figyelmet szentelt a német katonai viszonyoknak. Miután azonban a háború folyamán ismételtelen felröppentek a hírek, hogy Németország nem fogja megőrizni semlegességét, az orosz vezérkarban felébredt az óvatosság ösztöne. A háború szerencsétlen vége után most már minden figyelmét Németországra fordította és francia pénz segítségével kiépítette hatalmas nyugati kémszervezetét nagyrészt a francia Deuxième Bureau útmutatása szerint és azzal együttműködésben. Azok az összegek, amelyeket Oroszország hírszerzésre és kémkedésre fordított, a német és osztrák-magyar vezérkar fogalmai szerint óriásiak voltak. Igaz, hogy gyak-

ran csak ígérették a kémeknek a hatalmas összegeket, az is igaz, hogy a hatalmas és elszámolási kötelezettség nélkül átvett pénzüsszegek meglehetősen romlottságra és sikkasztásokra vezettek, azonban igaz az is, hogy még mindig hatalmas összegeket fizettek ki a kémeknek és ügynököknek. Ezek a kémek és ügynökök nagyrészt a porosz és galíciai határmenti lakosságból, különösen a csempészekből kerültek ki. Ezeket a guruló orosz rubel valósággal megmetyélezte. E mellett azonban Oroszország a saját lakosságát meglehetősen távol tartotta a kémkedéstől. Abban az időben, amikor a német vezérkarnak mindössze 300,000 márka állt erre a célra rendelkezésére, az orosz hírszolgálat megszámlálhatatlan millióival valóságos szervezeteket épített ki porosz és osztrák-magyar területen és különösen sikerrel építette ki kémhálózatát a galíciai határvidéken lakó zsidó kereskedők, csempészek, házalók és uzorások segítségével. Ennek a rendszernek mindenestre megvolt az a hátránya, hogy a lakoságnak ezek a rétegei katonai dolgokban úgyszólván teljesen tájékozatlanok voltak és ennél fogva nagyobb részben értéktelen volt a híryanag is, amelyet megbízóiknak szállítottak. Míg tehát ezek a kémek a rendelkezésükre bocsátott összegekkel arányban nem álló szolgálatokat tudtak csak végezni, addig számos alkalommal csalásokat is követtek el, úgyhogy az orosz hírszolgálat csak akkor tudott értékes hírekhez jutni, ha németeket vagy idegen magasrangú tiszteket tudott szolgálatába állítani. Ha az orosz kémirodának osztrák tisztet vagy német állampolgárt sikerült megvesztegetnie és megnyernie, akkor ezek egyrészt mindig megbízható híreket hoztak, másrészt pedig alig tudtak menekülni a hurokból, hiszen az orosz kémszervezet valamelyik ügynökének névtelen feljelentése azonnal a hadbíróság kezére juttatta volna őket. Sajnos, ilyen hazaárulók a német lakosság körében elég nagy számmal akadtak. Az osztrák-magyar és német vezérkar ellenintézkedései Oroszország irányában nagyrészt hatástalanok maradtak, hiszen Oroszországban a katonai és polgári hatóságok minden idegenben kémet szimatoltak és ha esetleg német vagy osztrák-magyar tisztnek sikerült is eljutnia orosz területre, annyira vigyáztak minden lépésére, hogy értékes híryanagot alig szerezhetett.

Nicolai ezredes.

Az osztrák-magyar hírszerzőszolgálat szervezése akkor vett nagyobb lendületet, mikor Urbanski ezredes került a vezérkar nyilvántartóirodájának (Evidenzbüro) élére (1909). Első teendője az volt, hogy az iroda évi javadalmazását, amely addig nevetségesen csekély volt, felemeltette. Magától

értetődik, hogy még a felemelt összeg is úgyszólván jelentéktelen volt azokhoz a hatalmas összegekhez képest, amelyeket az orosz hírszerzőszolgálat erre a célra fordított.

Urbanski működése látható eredményekkel járt. 1909-ben történt, hogy a prágai 28-as gyalogezredben szolgáló Basta nevű katona, aki okmányhamisításért már büntetve volt, a zászlóaljparancsnok asztalán néhány vázlatot talált. Ezeket lemásolta és eladásra felkínálta a bécsi olasz követségén. Mikor feljelentették, egy őrmestert nevezett meg felbujtója gyanánt. Ennek az esetnek az volt a következménye, hogy Urbanski azonnal szigorú irodai fegyelmet teremtett, miután bebizonyosodott, hogy bizalmas katonai irato-

kat a tisztek gyakran kint hagytak az asztalukon. Ugyancsak Urbanski működésének következménye volt, hogy 1909—1910 fordulóján veszedelmes kémközpontot sikerült leleplezni. 1909 novemberében az Evidenzbüro arról értesült, hogy egy osztrák állampolgár 2000 líráért katonai iratokat adott el az olasz vezérkarnak. Urbanski ügynökei megszerezték a tettes fényképét; megállapították, hogy nem más, mint a tűzérési szertárban alkalmazott Kretschmar nevű katonai tisztviselő. Azonnal megfigyelés alá helyezték és egyik napon látták, amint az egyik bécsi nyilvános díszkertben találkozott Marcsenko ezredes orosz katonai attaséval. Urbanskinak először az volt a szándéka, hogy Kretschmart, mikor legközelebb találkozik az orosz ezredessel, letartóztatja és letartóztatja vele együtt az ezredest is, mintha nem tudná kicsoda. Az ezredes kénytelen volna igazolni magát, kénytelen volna

Zankievics
bécsi orosz katonai attasé.

hivatkozni területenkívüliségére, és ebben az esetben nyilvánvalóan kiderülne, hogy mint katonai attasé kémkedést folytatott. Azonban egyrészt a rendőrség aggodalmaskodott, másrészt tartani kellett attól, hogy a külügyminisztérium is «tapintatosan» közbe fog lépni és így arra szorítottak, hogy meglepetészerűen házkutatást tartottak Kretschmar lakásán. A lefoglalt iratokból kiderült, hogy Kretschmar 1889 óta kémkedett az orosz katonai attasék részére, de 1902 óta Franciaországnak és 1906 óta Olaszországnak is végzett kém szolgálásokat. Mikor az adatokat tudomására hozták Aerenthal külügyminiszternek, semmiképpen sem akart szigorúan eljárni az ezredes ellen, közbelépett az orosz követnél és az esetnek az lett a következménye, hogy Marcsenko ezredest visszahívták. Érdekes, hogy az ezredes úgy tett, mintha semmiről sem tudna, bécsi tartózkodása alatt még az udvari bálra is elment,

itt azonban megesett vele az a szégyen, hogy Ferenc József sem őt, sem feleségét nem szólította meg. Utóda Zankievics ezredes lett, akit elődjének példája óvatosságra inthetett volna, azonban Zankievics úgyszólván még nyíltabban és szinte tüntetően végezte kémszolgálatát. Naponta ott volt a hadügyminisztériumban, mindenkit kérdésekkel ostromolt, katonai szállítások ürügye alatt bemerészkedett a katonai raktárakba és intézetekbe, úgyhogy végül is a hadgyakorlatokon olyan helyre kellett állítani, ahonnan semmit sem láthatott. Nagyon ravaszul végezte munkáját, azt is hamarosan észrevette, hogy lakását figyelik, úgyhogy nagy óvatosságra és ügyeségre volt szükség, míg végre leleplezhatték és elődje módjára eltávolíthatták.

Ugyanilyen serény volt ebben az időben Lezsanin ezredes szerb katonai attasé is, akit általában ártalmatlan embernek tartottak, mert kémkedéseit igen ügyesen mindig szerelmi kalandok mögé rejtette. Nem is tudtak semmit sem felhozni ellene mindaddig, míg a világháború kitörésekor kénytelen nem volt Bécsből távozni: a rendőrség ekkor házkutatást tartott nála, lefoglalta mintegy 30 kötetnyi levelezését, amelyből kiderült, hogy még orosz kollégájánál is kiterjedtebb kémkedést folytatott.

Ronge Miksa vezérkari ezredes.

1913-ban történt, hogy az Evidenzbüro tisztjei figyelmesek lettek Cseodomir Jandrics főhadnagyrá, aki a hadiiskola hallgatója volt és testvére, Alexander Jandricsra; ugyanekkor terhelő adatok merültek fel egy Jakob nevű hadnagy ellen. Egyidejűleg megfigyelték, hogy Zankievics ezredes gyakran surran be Arthur Itzkusch nyugalmazott őrmester lakásába. Mikor harmadszor vették már észre Zankievics látogatását, előállították az őrmestert. És ekkor kiderült, hogy a Jandrics-testvérek, Jakob hadnagy, az őrmester s velük együtt Julius Petrics nyugalmazott detektív és Florian Lindner vasúti hivatalnok mind Zankievics kémszervezetének tagjai. Ezzel

az esettel telt be a pohár : Zankievicset visszahívták, ő pedig kémiszervezetének tagjait, elsősorban a Jandrics-testvéreket magával vitte Oroszországba.

Az antant-kémszolgálat egyformán fenyegette Németországot és az osztrák-magyar monarchiát és ez a közös veszély közös védekezést követelt. A német és az osztrák-magyar vezérkar már 1910 óta rendszeresen kicserélte Oroszországra vonatkozó híryanagát. Ebben az időben, különösen 1914 elején még Olaszországgal is volt bizonyos érintkezésünk. Nicolai ezredes 1914 májusában az olasz vezérkar meghívására Rómában járt, ahol az olasz vezérkar főnöke melegen pártolta az együttműködés gondolatát. Ez a terv azonban megghiúsult azon a tényen, hogy az osztrák-magyar és az olasz vezérkar között állandó volt a feszültség. Ez volt az oka, hogy a központi hatalmak, illetőleg a hármasszövetség hírszerzőszolgálatának egységes megszervezése sohasem sikerült. Mikor Ronge ezredes, mint az Evidenzbüro főnökének helyettese, 1910-ben Berlinben járt, majd Brose ezredes Bécsben visszaadta látogatását, tárgyalásaik eredményét memorandumban foglalták össze, amelyben részletesen kidolgozták a német és osztrák-magyar hírszerzőszolgálat együttműködését. Ennek a memorandumnak alapelvei később a világháború folyamán is irányadók maradtak. De bármily szépek voltak az elvek, a gyakorlati együttműködés és a siker mindig az anyagi eszközök elégtelenségén szenvedett hajótörést. 1912-ben Ludendorff ezredes közbelépésére felemelték a német hírszerzőiroda javadalmazását 450,000 márkára, de ebből is fenntartottak 50,000 márkát különleges politikai szolgálatokra. Ez az összeg meg sem közelítette azokat a milliókat, amelyeket az antant erre a célra fordított. Franciaország és Anglia hírszerzőszolgálatainak költségeiről máig sincsenek megbízható adataink, de azt tudjuk, hogy Oroszország 1912-ben 13 millió rubelt és 1914 első felében 26 millió rubelt fordított a hírszerzőszolgálatra. Magától értetődik, hogy ilyen körülmények között a német hírszerzőszolgálat és a még gyengébben javadalmazott osztrák-magyar Evidenzbüro megközelíthetőleg sem építhetett ki olyan szervezetet, amilyen az antant kémszolgálatá volt. Fokozta a nehézségeket az a körülmény, hogy a központi hatalmak felületességével, hanyagságával és nemtörődőségével szemben például Franciaországban alig volt lehetséges katonai titkot megtudni. Az erődítményekben, a csapatoknál és a katonai üzemekben Franciaországban tökéletes felügyelet és fegyelem uralkodott. És okulást merítve, jegyezzük meg jól, hogy a francia nép és a francia állam minden szerve tökéletesen tisztában volt a katonai titkok jelentőségével, tájékoztatva volt arról, hogy ellenséges kémek bukkannak fel az országban, ki volt oktatta, hogy milyen veszélyesek ezek a kémek a nemzet biztonsága szempontjából, és ezért úgyszólván minden ember a francia kémelhárítás szolgálatába állt. Hozzájárult ehhez, hogy a francia rendőrség katonailag is kitűnően iskolázott szervezete figyelt a külföldiek mozgolásaira, a vezérkar felügyelete alatt.

Mégis sikerült a német vezérkarnak Franciaországban is meglehetősen

kiterjedt kémiszolgálatot kiépítenie. A XX. század elején, mikor az emberek életigényei egyre jobban fokozódtak, mikor a hatalmas arányokban fejlődő nagyvárosok ezernyi csábításával szemben a gyenge jellemek mind nehezebben állták meg helyüket, mikor nemcsak nemzetközi eszmék, hanem nemzetközi kalandorok és a nemzetközi romlottság is utat talált a francia társadalomba is, akkor megingott az addig oly egységes francia közép- és parasztsztyály. A francia, bármily tüzes hazafi volt is, nem csüngött olyan rajongással a fiatal köztársaságon, mint például az orosz az ő uralkodóján. Hozzájárult mindehhez az is, hogy a francia nő könnyebben volt kapható bármily meggondolatlan lépésre, mint például a német. Így a német hírszolgálatnak nem egyízben sikerült francia nőket és tiszteteket megnyernie. Sőt, a német vezérkar egyre inkább kénytelen volt külföldi állampolgárok szolgálatait igénybe venni. Mikor az antant katonai gyűrűje egyre szorosabbra zárult Németország körül, mikor Anglia, Franciaország és Oroszország hírszolgálatát minden hivatalos szerv és a központi hatalmakban élő állampolgáraik nyomatékosan támogatták és fejlesztették, addig Németországban még mindig az a felfogás tartotta magát, hogy nem szabad a külföldön élő német állampolgárok érdekeit kockára vetni azzal, hogy őket a kémkedés szolgálatába állítják. Hiába igyekezett a vezérkar külföldön letelepedett németeket megnyerni, ez az illetékes német minisztériumok ellenzésén többnyire meghiúsult, úgyhogy a Franciaországban kiépített német kémhálózat csak kisebb részben állt német állampolgárokból. Fokozta a német hírszerzőiroda nehéz helyzetét az a körülmény, hogy a német katonai hatóságok általában elzárkóztak a polgári lakosság és különösen a külföldön élő német állampolgárok katonai felvilágosítása elől, úgyhogy ezek igen gyakran hiába ajánlták fel szolgálataikat hazájuknak.

Mint említettük, az osztrák-magyar hírszerzőszolgálat fejlődésének különösen nagy lendületet adott az 1908. évi annexió (Bosznia-Hercegovina hozzácsatolása a monarchiához). Szerbia jogtalanul tartotta a monarchia lépését és óriási arányú propaganda-hadjáratot indított az annexió ellen, különösen Bosznia területén. Ebben különösen tevékeny részt vett később is Hartwig, Oroszország belgrádi követe, a világháború egyik legszenvedélyesebb előkészítője. A haditörvényszék egész sereg embert elítélt összeesküvés és a montenegrói fejedelem ellen irányuló bombamerénylet terve miatt. Egymást érték a lázító röpiratok, amelyeknek szerzője, Gyorgye Nastics, valamint Szvetozár Pribicsevics lapszerkesztő és Milán Pribicsevics volt császári és királyi főhadnagy börtönbe került. Az Evidenzbüro minderről pontosan értesült, bár a szerbek kémelhárító szolgálata rendkívüli akadályokat gördített az iroda munkájának útjába. Szerencséje volt az Evidenzbüronak, hogy ebben az időben különösen sok önkéntes kéme akadt, főleg tartalékos tisztet, akik önzetlenül álltak szolgálatára. Mivel a szerb krízis egész télen át tartott, és fennforgott az a lehetőség is, hogy Törökországgal, Bosznia-Hercegovina egykori birtokosával is háborúba keveredünk, az

Evidenzbüro megszervezte a hírszerzőszolgálatot a fontosabb török városokban fennálló konzulátusainknál. Ennek a balkáni hírszerzőszolgálatnak két központja volt: Üszküb és Szkutari. Ezt a szervezést rövid időre megzavarta egy kellemetlen epizód: Karl Müller nevű kereskedőt, akinek jó összeköttetései voltak szerb tisztekkel, abban a pillanatban tartóztatták le a szerb hatóságok, mikor kilépett a belgrádi osztrák-magyar katonai attasé lakásából. Bár Müller póre felmentéssel végződött, a szerb lapok izgatására katonai attasénkat vissza kellett hívni. Utóda azt a szigorú utasítást kapta, hogy minden kémkedéstől tartózkodjék.

Ebbe az időbe esik a Friedjung-per és a zágrábi hazaárulók ellen indított per. 53 vádlott állt a törvényszék előtt, köztük Malobabics, a szerb vezérkar ügynöke; a vádlottakat szigorúan elítélték, de az ítélet nem érte el azt a célt, hogy megbénítsa a nagyszerb mozgalmat. Nem lehetett olyan ítéleteket hozni, amelyek végzetesen sujhatták volna a nagyszerb tevékenységet, mert a horvát bánt egy Max Kandt nevű ügynök hamis okmányokkal félrevezette, úgyhogy ezután a bíróság már a valódi okmányoknak sem volt hajlandó hitelt adni. Ugyanekkor történt, hogy Vladimir Vasics (valódi nevén Mladen Sergián) kettős kém beférkőzött belgrádi követségünkre és hamis okmányokat adott el. Ezek állítólag a délszláv követség titkos jegyzőkönyvei voltak; ezekre alapította Friedjung tanár a Neue Freie Presse-ben megjelent híres cikkeit (1909). Ebből a nagyarányú hamisításból keletkezett a Friedjung-per, amelynek során a hamisítás kiderült és így a vádlottak, akik egyébként természetesen bűnösök voltak a nagyszerb propagandában, meglehetősen könnyen úszták meg a pert.

Az ilyen földalatti működés következménye volt, hogy a kémgyanús egyének száma az osztrák-magyar monarchiában az 1908. évi 60-ról 1909-ben felszökött 150-re; e mellett természetesen sokkal nagyobb volt azoknak a kémeknek száma, akik nem kerültek a hatóságok kezére. A nagyszerb kémkedés központja a budapesti szerb főkonzulátus volt. Ennek megfigyelésére és ártalmatlanná tételére a budapesti IV. hadtest parancsnokságánál külön hírszerzőirodát állítottak fel, amelynek vezetője azt az utasítást kapta, hogy kellő összeköttetést teremtsen a magyar polgári hatóságokkal, amelyek a kémelhárítás tekintetében még az osztrák hatóságok mögött is elmaradtak. A másik kémkedési központ Lembergben működött, Pustoskin orosz konzul vezetése alatt. Nagynehezen sikerült a konzult egyik kéme révén leleplezni és állomásáról visszahívni. De a hatóságok bizonyosan tudták, hogy vannak egyéb központok is, csakhogy ezeknek megfigyelését és ártalmatlanná tételét a bécsi rendőrség rosszul alkalmazott tapintatosságból mindig meghiusította.

Hogy az osztrák-magyar monarchia ellen irányuló olasz kémkedés is szervezeten működött, annak megdöbbentő bizonyítéka Giuseppe Colpi olasz kém esete. 1909 augusztus végén betörték a trienti Banca Cooperativa pénztárába. A betörőt könnyűszerrel leleplezték, és ugyancsak könnyűszerrel

rájöttek egyéb üzelmeire is. A betörés felfedezésekor három személyt vettek gyanuba és a három közül hamarosan Giuseppe Colpira bizonyult a betörés. Nemcsak fegyvereket és robbanóanyagokat, továbbá betörőszerszámokat találtak nála, hanem száz meg száz katonai tárgyú fényképet, katonai adatokkal teleírt táblázatokat és leveleket, amelyek javarészt az olasz kémiroda főnökének szölköttek. Ebben az időben Colpi már hat éve folytatta kémszolgálatát. A bankból elrabolt 350,000 koronára azt mondta, hogy azt kényszerkölcsönként vette el az olasz nemzeti ügy céljaira. Néhány nap múlva Marco Morizzo nevű ferences barát visszavitte a pénzt a bankba és azt állította, hogy egy külföldi bízta rá ezt az összeget a gyónás titkának pecsétje alatt. Mikor aztán Colpi anyját és nővérét is letartóztatták, azok, makacs tagadás után bevallották, hogy Colpi a börtönből kicsempészett levélben adta tudtukra, hogy hová rejtette a pénzt és miután ők azt megtalálták, elvitték Don Pezzi szemináriumi tanárnak, aki Morizzo páter útján juttatta vissza a bankba. Hamarosan letartóztatták Colpi 15 társát is és most a vádlottak érdekében Avancini osztrák birodalmi képviselő (akiről a háborúban kiderült, hogy maga is olasz kém volt), közbelépett az igazságügyminiszternél. Mivel a trienti törvényszék túlságosan lazán és kedélyesen tárgyalta ezt a kémügyet, áttették a tárgyalást a bécsi tartományi törvényszékhez, amely Colpit 6 évi súlyos börtönre ítélte, és pedig rablás miatt. A hazaárulás vádját elejtették, mivel attól tartottak, hogy az esküdtek Colpit és társait felmentenék.

Az 1910. évi szerbiai események arra kényszerítették az Evidenzbürót,

Hartwig Miklós
Oroszország belgrádi követe.

hogy megszigorítsa a hírszerzőszolgálatot. Ekkor történt, hogy Rajakovics főhadnagyot, aki Szerbiában járt hírszerző úton, letartóztatták. A főhadnagyot csak hosszú idő múlva sikerült kiszabadítani. Épp ily kevés szerencséével járt oroszországi kémiszolgálatunk, amelynek hálózatában csak a lembergi központ tudott számbevehető eredményeket elérni. Ezzel szemben az orosz kémiszolgálat egyre nagyobb arányokban működött, aminek fokmérője volt az is, hogy 1910-ben annyi orosz kémét sikerült kézrekeríteni és elítélni, mint azelőtt még soha. Ezeknek az eljárásoknak során ítelték 3½ évi börtönre Bartmannt, a hivatásos orosz kémét. Bartmann és társa Renner egyúttal a francia kémirodát is szolgálta, táviróvezetékeket vágott át, a hadgyakorlatokon már egészen feltűnően mozgolódott és érdeklődött. Egy ilyen alkalommal a sziléziai német hadgyakorlatokon le is tartóztatták, de a lipcsei birodalmi törvényszék felmentette. Most leborotváltatta a szakállát és teljesen új alakban jelentkezett Rómában a francia katonai attasénál, mint Olaszország megbízottja, azzal az ajánlattal, hogy a monarchia ellen hajlandó kémkedni. Oroszországi szélhámoskodásai során mint szappanfűző kikémlelte Veneto tartomány erődítményeit, azonban itt is fantasztikus adatokat irkált össze egy memorandumban, amelyet viszont a római német katonai attasénak akart eladni, természetesen eredménytelenül. Végre Lussin Piccolóban letartóztatták és bíróság elé állították.

1910 szeptemberében a római német katonai attasénál megjelent egy Lester nevű úr, aki közölte, hogy az olasz vezérkar megbízásából találkozni fog Triestben egy osztrák-magyar tengerészttel. Mivel azonban látogatása során elszölte magát, az attasé azonnal gyanut fogott, hogy a «Lester» csak álnév és tulajdonképpen Cords az illető, az ismert kém. Az osztrák rendőrség aztán Triestben letartóztatta; Cords több mint egy évig volt vizsgálati fogságban, mert folyton újabb és újabb hazugságokba bonyolódott. Az osztrák vizsgálóbíró titokban tartotta a kém elfogatását, nehogy cinkosai értesüljenek róla; igen jóindulatúan bánt vele, megnyerte a bizalmát, úgyhogy végül Cords egész működését feltárta előtte, s így végre az Evidenzbűrőnek kezébe kerültek azok a bizonyítékok, amelyeket addig hiába keresett.

Ebben az időben próbált szerencsét az Evidenzbűrőnél Saria nevű kém is, akit kémkedésért már 1900-ban elítéltek, s aki aztán 1908-ban érték-telen vasúti menetrendeket adott el Oroszországnak 20,000 rubelért. Abban a hiszemben, hogy a berni orosz katonai attasé, Romejko-Gurko ismét kötélnék fog állni nagyobb összegek erejéig, egyik cinkosával 1911-ben beállított a bécsi Evidenzbűrőbe. Zuliani néven mutatkozott be és sikerült is eladnia Velence erődítési terveit. Ronge ezredes kiderítette, hogy Zuliani neve alatt tulajdonképpen Saria rejtőzik. Saria 1912-ben még egyszer megpróbálta becsapni a bécsi Evidenzbűrőt, azonban sikertelenül. A nagy hamisító, aki Olaszországot, Franciaországot, Oroszországot, Angliát, Ausztria-Magyarországot, Belgiumot és Hollandiát becsapta különféle hamisított okmányival, végre 1914-ben került bíróság elé Zürichben.

Mint már ismételten említettük, sem Németországban, sem a monarchiában nem volt egységes a katonai és a politikai hírszerzőszolgálat. A külpolitikai hírszerzést a külügyminisztériumok végezték a maguk személyzetével és anyagi eszközeivel és semmiféle összeköttetésben nem álltak a katonai szervekkel. Ugyanez volt a helyzet a kémelhárítás terén is. Mindössze néhány konzul működését kell kiemelnünk, akik saját kezdeményezésükből juttattak néha fontos adatokat a vezérkarok birtokába. Sőt ez a bizonytalan helyzet odáig fajult, hogy a katonai hírszerzőszolgálat költségeit is a

Nikola Pašić szerb miniszterelnök.

külügyminisztérium utalta ki, holott a katonai hírszerzőszolgálat vezetése a vezérkari főnök feladata volt, aki ezt a hatáskörét az úgynevezett Evidenzbüro-ra ruházta, amelynek azonban a hadügyminisztérium költségvetésében nem álltak rendelkezésére saját anyagi eszközök. A delegációktól megszavazott költségvetési összegből a külügyminisztérium elszámolási kötelezettség nélkül bizonyos rendelkezési alapot bocsátott a hadügyminisztérium, illetve a vezérkari főnök rendelkezésére. Urbanski altábornagy a «Die Weltkriegs-spyonage» című hatalmas műben részletesen kifejti ennek a szervezetnek hátrányait és megemlíti azt is, hogy csak az Evidenzbüroba beosztott tisztek

önfeláldozó munkája tette lehetővé a hírszerzőszolgálat olyan teljesítményeit, amelyek elhárították a monarchia fejről a nagyobb veszedelmeket, — azokat a szolgálatokat — amelyeket pusztán a rendelkezésre álló csekély anyagi eszközökkel sohasem lehetett volna elérni. Az egymásután következő külügyminiszterek és külföldi szerveik mindig sokkal fontosabbnak tartották a politikai, mint a katonai hírszerzőszolgálatot, sőt a katonai hírszerzőszolgálat a külügyminisztérium felfogása szerint állandóan «kellemetlenségeket okozott», mert adatai alkalmasak voltak arra, hogy a szomszédos államokkal fennálló «jó viszonyunkat» megzavarják. Már pedig a központi hatalmak külügyi szolgálatának alaptétele az úgynevezett európai egyensúly sérthetlensége volt és ezt semmiképpen nem akarták feláldozni, még akkor sem, amikor már egyre nyilvánvalóbbá vált az antant bekerítő politikájának terfoglalása. Ennek a felfogásnak következménye volt, hogy ugyanakkor, amikor a monarchia határain csak úgy hemzsegték az idegen kémek, a katonai hírszerzőszolgálat költségeire mindössze 150,000 korona jutott; ugyanakkor, amikor a varsói orosz katonai kerület egymaga ötmillió rubelt fordított hírszerzőszolgálatra. Ez a szempont a mértékadó akkor, amikor az osztrák-magyar vezérkar nyilvántartó irodájának működését meg akarjuk ítélni. Mikor Urbanski 1909-ben átvette az Evidenzbüro vezetését, a monarchia még az annexiós válság hatása alatt állt, és fenyegette a szerb és orosz háború; ugyanakkor Olaszország is ugrásra készen állt, és a monarchia s különösen Magyarország határain egyre jobban dühöngött a nemzetiségi propaganda, amely a monarchia egyes részeit el akarta szakítani. A kémelhárítás a rendelkezésre álló csekély összeget majdnem teljesen felemésztette, úgyhogy a támadó katonai kémiszolgálatra egészen csekély összeg maradt.

Természetes, hogy ilyen körülmények között az Evidenzbüro újjászervezése és működése a legnagyobb akadályokba ütközött. Hogy pénzt szerezzen, egészen furcsa eszközökhöz kellett nyúlnia: könyveket adott ki, amelyek az idegen hadseregeket ismertették, segédkönyveket nyomtatott és adott el parancsnokságok számára, hogy legalább így némi anyagi alapot teremtsen a támadó hírszolgálat céljaira. Megtörtént az is, hogy egy ügynöke útján hamis erődítési tervezetet adatott el az egyik idegen állam vezérkarának. Mindez azonban kevés volt ahhoz, hogy kellő mértékben be tudja tölteni az eléje tornyosuló feladatokat. Nem volt pénz arra, hogy megszervezzék a chiffre-osztályt, hogy felállítsák a kémelhárítás bűnügyi szervezetét, hogy figyelemmel kísérjék az újonnan keletkezett szolgálati ágakat, pedig mindegyre a célra újabb és újabb tiszteket és tisztviselőket kellett szolgálatba állítani. Ilyen körülmények közt az aktív katonai hírszerzőszolgálat módszeres megszervezéséről alig lehetett szó. Meg kellett elégedni azzal, hogy elvégzik a napi munkát és pénzt juttatnak a pillanatnyilag jelentkező szükségletekre.

Az osztrák-magyar vezérkar katonai hírszerzőszolgálatára egyetlen egy szervben, az Evidenzbüroban (a cs. és k. vezérkar nyilvántartó irodája) összpontosult. Ez az Evidenzbüro tartotta nyilván mindazoknak az államok-

nak haderejére vonatkozó adatokat, amelyek akár szövetségi, akár ellenséges viszonyban voltak a monarchiával. Ennek a munkakörnek megfelelően az Evidenzbüro különféle nyilvántartási csoportokra oszlott (hírszerző irodára, orosz, német, olasz, balkán, angol, francia, erődítési, tüzérségi és kezelési csoportra). A hírszerzőszolgálat ügyeit a hírszerzőirodában dolgozták fel. Az Evidenzbüro összes ügyeiről maga a főnök tett jelentést a vezérkar főnökének. Ezzel szemben a német vezérkar hírszerzőirodájában sokkal több alosztály volt (nyugat, kelet, többi államok, nyugati erődítések, keleti erődítések, hírszerzés stb.). Az iroda minden osztályának főnöke törzstiszt volt és minden osztályfőnök külön-külön tett jelentést a főhadiszállásmesternek vagy a vezérkar főnökének. A monarchia Evidenzbürojában 1912-ben 28 tisztet alkalmaztak (1914-ben már 42-t), míg a német Nachrichtenbüro 80 tiszttel dolgozott. Ez annyit jelentett, hogy a mi Evidenzbürounk minden tisztjének négy ember helyett kellett dolgoznia. Mikor I. Ferenc József reggel négy órakor megkezdte napi munkáját, az előző nap katonai eseményeiről szóló jelentésnek már ott kellett feküdnie dolgozóasztalán. Ennek következtében különösen az annexiózás válság, a tripoliszi háború és a balkán háború idején az iroda nemcsak nappal, hanem egész

éjjel is dolgozott, hogy a beérkezett anyagot és vázlatokat reggelre az uralkodó elé juttathassa. Az idegen államok hadseregeire vonatkozó adatok nyilvántartása aprólékos gyűjtőmunkát követelt. Át kellett tanulmányozni az illető államok véderőtörvényeit, hadseregeinek és flottáinak szolgálati szabályzatait, a katonai és tengerészeti attasék jelentéseit, a külügyminisztériumtól átküldött diplomáciai jelentéseket, az idegen államok napi sajtóját és szakirodalmát, továbbá figyelemmel kellett kísérni az idegen államok hadügyi és tengerészeti költségvetésének javaslatait és tárgyalását. Az Evidenzbüroban a monarchiában megjelenő lapokon kívül naponta 70 külföldi újságot és folyóiratot kellett

Bülow herceg és Iswolski orosz külügyminiszter.

át tanulmányozni. Urbanski szervezési szabályzata szerint az Evidenzbüro az így nyert adatokat nemcsak összegyűjtötte és nyilvántartotta, hanem megküldte a vezérkar többi irodájának, és a katonai és tengerészeti attaséknak is. Ekként az Evidenzbüro működése, különösen pedig hírszerzőosztályának működése szervesen beleilleszkedett a vezérkar munkájába. Ennek a szervezetnek Urbanski felfogása szerint megvolt az az előnye, hogy nem vált soha egyoldalúvá. Olyan helyeken, ahol a hírszerzőszolgálat egészen elkülönített szerv, könnyen megesik, hogy a kémiszolgálat öncéllá válik, és többé nem abban látja feladatát, hogy minden adatot megszerezzen, amit a legfelsőbb hadvezetőség szükségesnek tart, hanem pusztán abban, hogy a kémkedést és hírszerzést önmagáért, l'art pour l'art űzze. Urbanski elgondolása különösen azért volt helyes, mert az osztrák-magyar Evidenzbüro-nak igen csekély anyagi eszközök álltak rendelkezésére, már pedig, ha a hírszerzőszolgálatot teljesen önállósították volna, költségei úgy megdagadhattak volna, hogy tovább még ezt az öncélt sem szolgálhatta volna. A kémelhárító szolgálat különösen alkalmas arra, hogy fűtse és felcsigázza az ambíciókat, hogy meglepő és szenzációs leleplezésekre ragadja azokat, akik a kémek nyomait igyekeznek felderíteni. Ilyenkor aztán gyakran megtörténik, hogy a nyomozás és a leleplezés nagy szenzációt kelt ugyan, azonban az elért eredmény nincs arányban a ráfordított nagy összegekkel. Urbanski helyes megállapítása az, hogy a kémelhárító szolgálat szemképráztató eredményeinél sokkal többet ér az offenzív és pozitív hírszerzőszolgálat.

A hírszerzésnek igen sok útja-módja van. Az emberek régtől fogva rengeteg erőt, időt, ravaszságot és pénzt pazarolnak arra, hogy ellenfeleik titkait kicsalják. Tisztek számára nem volt éppen könnyű feladat, hogy megállják a helyüket ezen a tőlük meglehetősen távoleső területen, amelyen a két legfőbb követelmény a fölény és a jó idegrendszer. Ahhoz, hogy a kémeknek veséjébe lássanak, hosszú évek tapasztalataira, a kémkedés történetének és módszereinek alapos ismeretére van szükségük. Tehát minden tisztnek, aki a hírszerzőszolgálatba kerül, előbb bele kell élnie magát ebbe az új szolgálati ágba, amelyre sehol sem képezték ki. Annak megítélése, hogy vajjon valamely tiszt alkalmas-e erre a szolgálatra vagy sem, természetesen nem könnyű feladat. Mindenesetre a kiválasztás vezető szempontja itt is az, hogy az illető tiszt egyéb szolgálati ágakban mekkora tehetséget és ügybuzgóságot tanúsított. A már említett jó idegrendszer és szellemi fölény mellett fontos tényező a nyelvismeret. De végeredményben egészen különleges működési körrel van itt szó és éppen ezért a hírszerzőszolgálatra is külön ki kell képezni a specialistákat, akik bizonyos előkészítés után otthonosak lesznek a szervezet munkájában, át tudják tekinteni az egész hálózatot és tökéletesen elsajátítják a hírszerzés bonyolult módszereit.

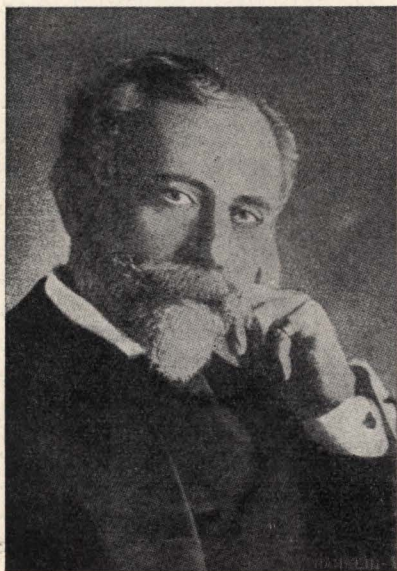
Mivel azonban tisztek csak igen korlátolt számban alkalmazhatók a kémiszolgálatban, főleg külföldön, természetes, hogy a vezérkarok polgári egyének szolgálataira is rászorulnak. Ezek azonban igen gyakran szomorú

tapasztalatokra adtak alkalmat, főleg azért, mert a polgári egyének javarésze nem rendelkezik katonai szakismeretekkel és éppen ezért a legjobb akarat mellett sincs abban a helyzetben, hogy katonailag megbízható híreket és adatokat szállítson. Az e téren mutatkozó nehézségek vezették a katonai hírszerzőszolgálatot arra a megfontolásra, hogy ügynökeit katonailag képzett egyének közül válogassa össze. Tehát a katonai hírszerzőszolgálatban szívesen alkalmaznak megbízható nyugalmazott vagy tartalékos tisztet, vagy pedig külön e célra rendelt szervek útján kiképeznek erre a célra alkalmas egyéneket. Magától értetődik, hogy itt is elsősorban nem polgári egyéneket, hanem katonai személyeket részesítenek ilyen kiképzésben. Ezeknek a megfontolásoknak politikai következménye az, hogy minden katonai hírszerzőiroda kémiskolákat tart fenn, ahol a kiválasztott egyéneket feladatukra előkészíti. Az is magától értetődik, hogy az ilyen kémiskolák létezését, szervezését és működését minden ország hírszerzőszolgálatára szigorúan titokban tartja.

A német vezérkar fennhatósága alatt működő Nachrichtenbureau szervezete és működése német és francia megvilágításban egyaránt a német szervező és rendszerező erő legnagyobb tökéletességét és teljesítőképeségét mutatja. Erre vonatkozólag érdekesnek tartjuk közölni Mennevée leírását *«L'espionnage internationale en temps de paix»* című művéből. Mennevée a híres francia kém Lajoux memoárjai alapján írja meg a német III. B. iroda szervezetét és működését. Lajoux könyve (*Mes souvenirs d'espion*, 1905) érdekesen számol be arról, hogyan jött nyomára a francia *«Deuxième Bureau»* a német Nachrichtenbureau működésére és szervezetére. Régebben tudták már a francia hírszolgálat vezetői, hogy Brüsszelben a német Nachrichtenbureauak központi szerve működik. Megbízták tehát egyik legügyesebb ügynöküket, Lajoux-t, hogy derítse fel ennek a német központnak helyét és működését. A szerencsés véletlen úgy akarta, hogy Lajoux-nak sikerült közvetlen összeköttetésbe kerülni Richard Cuers nevű német ügynökkel, aki a brüsszeli központ vezetője volt. Lajoux, miután Cuersszel megismerkedett, annyira beleférközött bizalmába, hogy Cuers révén Berlinben már úgy tekintették, mint a Nachrichtenbureau alkalmazottját. Cuers bizalmas közlései alapján a francia hatóságoknak sikerült száz meg száz kémét ártalmatlanná tenni, akik Franciaország területén működtek. De bizalmas összeköttetésük folyamán Lajoux-nak sikerült a legapróbb részletekig megismernie a német hírszolgálat szervezetét. A francia hadügyminisztérium Lajoux-tól rendszeresen megkapta azokat a kérdőíveket, amelyeket Cuers állított ki. Olyan kérdések szerepeltek ezeken az íveken, amelyek mutatták, hogy a német vezérkar mi iránt érdeklődik. A francia Deuxième Bureau-ban tehát összeállították a megfelelő feleleteket, amelyekben csak éppen annyi valóság volt, hogy mégis némi hitelt kölcsönözzön a tudósításoknak, egyébként azonban csupa hamis és félrevezető adatot tartalmaztak. Minthogy azonban egyidejűleg több ügynök is megkapta a német vezérkartól ezeket a kérdőíveket, a francia Deuxième Bureau különféle fogalmazványokat állított össze, amelyek részletekben és

stílusban eltértek egymástól, nehogy azt a látszatot keltsék, hogy egy okmánygyárban készültek. Ezen a módon a francia Deuxième Bureau-nak sikerült hónapokon át az orránál fogva vezetni a német vezérkart és sikerült azt is megtudnia, hogy hamis közlései alapján a német katonai térképeken el is végezték a megfelelő módosításokat.

Lajoux annyira megnyerte a Nachrichtenbureau bizalmát, hogy egy napon az egyik magasrangú vezető azt az ajánlatot tette neki, hogy menjen kémútra Oroszországba. Ekkor Brüsszelben már nem Richard Cuers működött, hanem utóda. Miután Lajoux elfogadta az ajánlatot, Berlinbe utazott vele, hogy ott megkapja a szükséges utasításokat és a szükséges felvilágosításokat

Cambon.

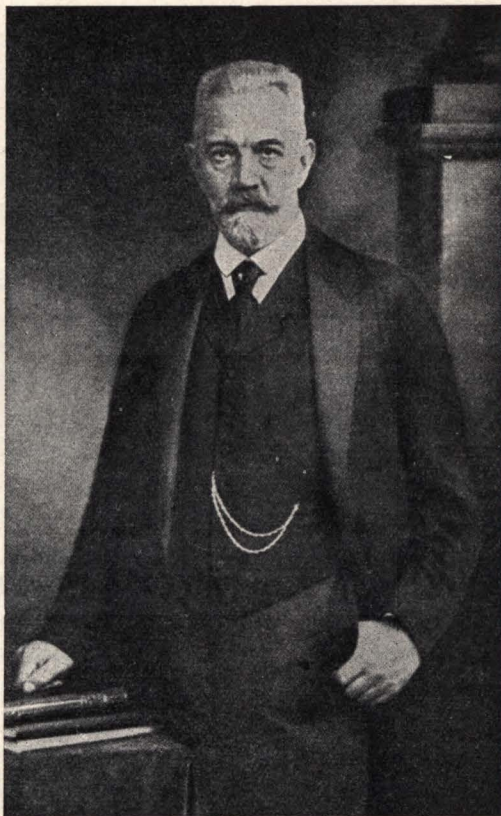
az orosz hadseregről és erődítésekről. Így jutott be Lajoux a német Nachrichtenbureau legtitkosabb szobáiba is, és így a francia hírszerzőszolgálatnak sikerült saját ügynöke útján egészen részletes tájékozódást szereznie a német katonai hírszerzőszolgálat működéséről. Berlinben Richard Cuers vezette be a Nachrichtenbureauba. Lajoux megismerkedett a tisztekkel és különösen érdekelte Dame kapitány, aki a francia hírszerzőszolgálatot vezette. Rendkívül elcsodálkozott, hogy olyan csekély személyzetet talált a hírszerzőszolgálat központjában, de éppúgy csodálkozott a célszerű és áttekinthető rendszeren is, amellyel az ügyeket osztályozzák, az adatokat feljegyzik és értékesítik. A német hírszerzőszolgálat központjában nincs iktatás, nincs könyvelés, nincs főkönyv, nincs feljegyzési könyv, semmiféle papíros, ami csak megnehezíti a munkát és

esetleg áruló lehet. Az egész közigazgatás alapja egy-egy notesz, amely a tisztek zsebében van. Minden tiszt minden hónapban egy noteszt használ el, egy évben összesen tizenkettőt. Ezekbe írják fel az iroda kiadásait. Minden hónap végén az osztályvezető ellenjegyzí az addig bevezetett öszszegeket, minden három hónapban átadják a noteszeket a vezérkar főnökének, és minden évben január első napjaiban a vezérkar főnöke elmegy a császárhoz, elviszi neki a noteszeket, a császár átlapozza valamennyit, aztán tűzbe dobja őket. Semmi nyoma nem marad az iroda kiadásainak. Magától értetődik, hogy ilyen módon semmiféle kémügynek és semmiféle ügynöknek nem lehet nyomára jutni még abban az esetben sem, ha idegen ügynökök lopást követnek el a Nachrichtenbureauban. Egyébként az iroda azonnal elégeti azokat a nyugtákat is, amelyeket ügynökeiktől a felvett pénzüsszegekről kap.

Természetes, hogy Lajoux feljegyzései arra az időre vonatkoznak, amikor Németországban még a császár uralkodott. De ha figyelmesen olvassuk ezeket a feljegyzéseket, megállapíthatjuk, hogy bármily ügyesen beférkőzött is a francia ügynök a német Nachrichtenbureau helyiségeibe, lényeges dolgot sem sikerült megtudnia. Megtudta azt, ami nem titok, megismerte a Nachrichtenbureau alosztályait, az osztályfőnököket, de sem az anyag megszerzésének módszereit, sem feldolgozásának és megőrzésének módjait nem sikerült megtudnia. Amit megtudott, az lényegében azonos minden hírszerzőszolgálatban.

Idézzük azokat az emlékeztető szavakat, amelyekkel Rollin alezredes, a katonai hírszerzőszolgálatról írt kitűnő munka szerzője (Le Service des renseignements militaires) és a XIX. század végén a francia Deuxième Bureau vezetője jellemezte a francia katonai hírszerzőszolgálatot: «A német hírszerzőszolgálatnak a miénkkel szemben nagy előnye kitűnő szervezettsége, továbbá a hírszerzésben tanúsított szívóssága és következetessége, végül az a tény, hogy a német állampolgárok, különösen akik külföldön utaznak vagy tartózkodnak, tömegesen jelentkeznek önkéntes hírszerzőszolgálatra. Végül nem utolsó előnye az sem, hogy minden körülmények között feltétlenül titokban tud működni. A német hírszerzőszolgálat franciaországi működését nagyban megkönnyíti a mi felületes és könnyelmű jellemünk, továbbá gyakran a naivságig fokozódó bizalmasságunk és honfitársaink javarészenek közömbössége minden olyan dolog iránt, ami a nemzeti védelemre vonatkozik.» Ez a nyilatkozat nemcsak önmagában érdekes, hanem érdekes azért is, mert, mint ismételtén megjegyeztük, a német hírszerzőszolgálat is majdnem ugyanezekkel a szavakkal jellemzi a francia Deuxième Bureau hírszerzésének fölényét.

Ismételtén említettük, hogy a francia hírszerzőszolgálat első nyomait már a forradalom idejében megtaláljuk, amikor a hadügyminisztériumban

Bethmann-Hollweg
német birodalmi kancellár.

titkos hírszerzőiroda működött ; említettük azt is, hogy I. Napoleon rendkívül nagy fontosságot tulajdonított annak, hogy minél alaposabb és minél több értesülést szerezzen az európai államok haderejéről. Ezt a feladatot külön hírszerzőiroda végezte, amelynek a neve «Cabinet Topographique» volt. Ez az iroda táblázatokban és térképekben állította össze az idegen hadseregek erejét és állásait, és számos értékes adatot juttatott alkalmilag a császár birtokába, azonban nem volt állandó szervezet, hanem működése többnyire csak I. Napoleon hadjáratainak idejére szorítkozott. Ez a Cabinet Topographique egészen 1852-ig fennállt és csak a második császárság idején szűnt meg, majdnem abban a pillanatban, amikor illetékes helyek egyhangulag kezdték követelni a hírszerzőszolgálat fejlesztését és modernizálását. 1860 óta kezd észrevehetően fejlődni a francia hírszerzőszolgálat. Lewal ezredes ebben az időben memorandumban fejti ki a központi katonai hírszerzőszolgálat megszervezésének szükségességét. Midőn az 1866. évi porosz-osztrák háború után némi nyugtalanság támadt Franciaországban, III. Napoleon Csehországba küldte parancsörtsztjtjét, báró Stoffelt, hogy tanulmányozza a háború utáni helyzetet. Hogy hivatását zavartalanul betölthesse, III. Napoleon kinevezte katonai attasénak. Ebben a minőségben került azután Berlinbe, ahol négy évig tartózkodott, egészen 1870-ig. Berlinből küldött jelentései egyre jobban ráébresztették az illetékes francia köröket a hírszerzőszolgálat megszervezésének fontosságára. Stoffel jelentései klasszikus példái a katonai attasé igazi hivatástudatának. Különösen azokkal a közléseivel keltett nagy hatást, amelyekben a német vezérkar hírszerzőszolgálatát ismertette. Tőle értesültek a franciák elsősízb, hogy a német Nachrichtenbureauban feltalálhatók minden európai hadsereg adatai, egyúttal pedig minden európai országra vonatkozó helyrajzi, gazdasági és közigazgatási adatok ; megvan az irodában minden néven nevezendő katonai könyv és újság, röpirat, kiadvány, térkép, tervrajz, úgyhogy Németország Európa bármely hadszínterén keveredik háborúba, azonnal tájékozódhatik a vezérkar annak a hadszínternek és az illető ország hadseregének minden adata felől.

Lewal ezredes a legmelegebben támogatta báró Stoffel javaslatait, de ebben az időben az illetékes tényezők még nem tulajdonítottak kellő fontosságot ennek a szervezésnek. Mikor 1867-ben Jarras tábornokot hadosztályparancsnokká nevezték ki, meglepetve látta, hogy semmiféle olyan anyag nincs a hírszerzőiroda birtokában, amely értékes lehetne egy esetleges német-francia háború esetén. Voltak hiányos adatok a német vasútakra vonatkozólag, volt néhány utikönyv és egyéb semmi. Jarras tábornok minden figyelmét Poroszországra és a Rajnvidékre fordította, kezdte gyűjteni az ezekre vonatkozó történelmi adatokat, jelentéseket, emlékiratokat, hogy az említett országrészek helyszínrajzát tökéletesen megismerje. 1868-ban tovább folytatta munkáját és egy év múlva a Strassburgból Düsseldorfig vezető úthálózatnak tökéletes tervrajzát sikerült megszerkesztenie. Későbbi működése folyamán kiterjesztette az iroda működését minden kérdésre, ami katonai

szempontból fontos lehet, összegyűjtötte az adatokat a német vasútakra, a német hadsereg számerejére és szervezetére vonatkozólag és ezt a munkát nagyjából azokkal a tisztekkel végeztette, akik a porosz hadgyakorlatokon katonai attaséi minőségben résztvettek. Jarras tábornok megállapította ezekből az adatokból, hogy Németország elkeseredett háborúra készül Franciaország ellen, mi viszont megállapíthatjuk, hogy ez nem volt egyéb rémlátásnál. Az a másik megállapítása, hogy a német katonai kiképzés sokkal különb a franciánál, megállja helyét. Annak a hírszerzőirodának, amelyet Jarras tábornok vezetett, két osztálya volt; az elsőbe tartozott a topografia, földmérés, és később ezt az osztályt fényképészettel is kibővítették; a másodikba tartoztak a történelmi és statisztikai adatok; ennek keretében állították fel az archivumot és ez az osztály foglalkozott a vasútak tanulmányozásával is. Majdnem ugyanebben az időben Ducrot ezredes ugyancsak erélyesen sikraszállt hírszerző és kémelhárító központ szervezése érdekében. Mindezekből a kísérletekből nem lett semmi. Froment hadnagy a katonai kémkedésről írt alapos könyvében megállapítja, hogy 1870-ben, mikor a német-francia háború kitört, a francia katonai hírszerzőszolgálat egyenlő volt a semmivel.

De a franciák tanultak a háborúból. 1871-ben elnöki rendelettel újjászervezték a hadügyminisztériumot és felállították a vezérkar főnökének úgynevezett «II. számú irodáját» (Deuxième Bureau), amelynek feladata volt az idegen államokra és hadseregekre vonatkozó történelmi, statisztikai, katonai, földmérési és helyrajzi adatok gyűjtése. Az 1874. évi újjászervezés megtartotta a Deuxième Bureaut, azonban 1878—79-ben, mint egykorú vallomásokból kiderül, az iroda működése túlságosan elméleti volt és hírszerzőszolgálatát csak elégtelenül tudta ellátni. Az 1893. évi rendezés a Deuxième Bureau hatáskörébe utalja a politikai ügyeket és hírszerzést is, tíz év múlva pedig végre elnyeri legfontosabb feladatát, t. i. az ellenséges hadseregek és a hadműveleti területek tanulmányozását. 1897-ben, mint Froment hadnagy írja, a Deuxième Bureau a vezérkarnak már legnélkülözhetetlenebb szerve. Szerepe ma is ugyanez. Azoknak a tiszteknek, akik ebben az irodában teljesítenek szolgálatot, legalább egy idegen nyelvet tökéletesen kell írniok és beszélniök, továbbá tanulmányt kell írniök ezen az idegen nyelven az illető ellenséges hadsereg szervezetéről és valamelyik fegyvertényéről. A Deuxième Bureau-ban nyert különös kiképzés teszi alkalmassá a tiszteket a katonai attaséi szolgálatra. Általában úgy foglalják össze a Deuxième Bureau feladatát, hogy annak mindennel foglalkoznia kell, ami a nemzeti védelmet és az állam külső biztonságát érdekli, vagyis fel kell kutatnia mindent, ami külföldön történik, minden tervet, ami felmerül; másodsor: biztonsági hírszerzőszolgálatot kell végeznie határaik mentén; harmadszor pedig meg kell szerveznie a kémelhárítást Franciaországban és a külföldön.

A francia Deuxième Bureau, amelyet másképpen «Service de Renseignements»-nek neveznek, Párizsban a Boulevard St. Germain egyik épületében

van. A híres Dreyfus-per idején, mikor Picquart ezredes volt az iroda főnöke, egészen különös biztonsági rendszabályokat léptettek életbe, amelyek ma már minden ország katonai jellegű hivatalaiban érvényben vannak. Picquart ezredes legelső újítása az volt, hogy a hivatal helyiségeibe idegen nem léphetett be; az idegenek részére külön szobát tartott fenn, a kapus fiülkéje mellett, s ha bármely idegen beszélni óhajtott a szervezet valamelyik tisztjével, az illető tiszt lejött ebbe a szobába. Az ezredest az indította erre az intézkedésre, hogy előtte sűrűn megfordultak mindenféle idegenek a hivatal helyiségeiben, köztük természetesen kémek is. Ezzel az intézkedéssel minden közvetlen kémkedésnek és okmánylopásnak elejét vette.

A Deuxième Bureau-ban az iroda főnökén kívül öt tényleges tiszt teljesített szolgálatot, akiknek mindegyike egy-egy osztály vezetője volt; a legnevezetesebb három osztály volt a német, az angol és az olasz. Bár a tisztek mindegyike elsősorban saját osztályának ügyeivel foglalkozott, mégis kötelessége volt megismerkedni a többi osztály anyagával is, úgy hogy az osztályvezető tisztek bármikor helyettesíthették egymást. De ennek a berendezésnek megvolt az a nagy előnye is, hogy a hírszerzőszolgálat egész anyagán áttekintést nyertek.

Minden tisztnek megvolt a maga pánccélszekrénye, amelyben az osztályára vonatkozó iratcsomókat tartotta; a pánccélszekrény kulcsát maga a tiszt őrizte s még az iroda főnöke is csak az ő útján juthatott az iratcsomókhoz. A tiszteken kívül még egy levéltáros is működött az irodában, akinek feladata volt a kémkedésre és kémelhárításra vonatkozó iratok őrzése és rendezése. Volt ezenfelül még egy tiszt beosztva, akinek az volt a feladata, hogy az idegennyelvű iratokat, amelyek különféle utakon a hírszerzőszolgálat birtokába kerültek, lefordítsa, vagy a csonka, tépett vagy darabokból álló kéziratokat összeállítsa és szükség esetén az irodában alkalmazott fényképpel lefényképeztesse. Az iroda mindennap közölte friss anyagát a hadügyminiszterrel, a vezérkari főnökkel és néha még a külügyminiszterrel és a köztársasági elnökkel is. Az ilyen iratcsomókat irattartókban helyezték el, amelynek neve «Bordereau» vagy «Bulletin» volt. Iktatókönyvet az iroda nem használt, hogy semmiféle irat felől ne tájékozódhassanak a beavatlatlanok. Minden iratot, amely a hírszerzőktől beérkezett, áttanulmányozás és feldolgozás után azonnal megsemmisítettek, csak azokat őrizték meg hosszabb-rövidebb ideig, amelyek kétségesek vagy tökéletlenek voltak, amelyeket tehát alaposabban meg kellett vizsgálni. Igaz, hogy az iktatás hiányából néha kellemetlenségek származtak, mert adott esetekben nem lehetett bebizonyítani, hogy egyes bordereau-k mikor érkeztek az irodába vagy mikor mentek ki. Ennek a következménye volt Castex kapitánynak felszólalása, aki a vezérkari szervezésről írt könyvében követeli, hogy a beérkező iratokat mindenesetre foglalják jegyzékbe, számozzák meg, jegyezzék fel, hogy kitől és mikor érkeztek és mi a rövid tartalmuk; végül valamiképpen jelezzék az irat értékét is, mert ez a későbbi használat szempontjából rend-

kívül fontos. Castex kapitány követeléseit nem teljesítették, mert fontosabb szempontok ellene szóltak.

A Deuxième Bureau minden esetben feljegyezte azokat a pénzüsszegeket, amelyeket ügynökeinek kiutalt, de természetesen az ügynökök megnevezése nélkül. Itt is, mint más országok titkos szolgálatában, álneveken szerepeltek az ügynökök. A könyvelést a levéltáros végezte, hasonlóképpen a kifizetést is, úgyhogy megtörténhetett, hogy ha az iroda főnökének például nagyobb összeget, esetleg néhány ezer frankot kellett sürgős esetben kiutalni valamelyik ügynöknek, ezt csak a levéltáros közreműködésével tehette, mert a pénzszekrény másik kulcsa annál volt. Rollin alezredes erre vonatkozólag megjegyzi, hogy a hírszerző-

szolgálatnak minden formaságtól tökéletesen függetlenítenie kell magát; a hírszerzőirodában alkalmazott tiszteteknek meg kell adni a kezdeményezés jogát, azt a jogot, hogy legjobb belátásuk szerint válogathassák meg az ügynököket és az eszközöket, és használhassák fel az iroda részére juttatott összegeket. A szolgálat titkosságának egyik leglényesebb eleme az, hogy ezek az összegek teljesen az intézkedő tisztetek becsületére legyenek bízva és róluk semmi körülmények között ne legyenek kötelesek számot adni. Függetlenséget kell biztosítani a tiszteteknek abban a tekintetben is, hogy maguk mérlegelhessék

a beérkezett okmányok vagy hírek értékét és annak megfelelően díjazhassák az ügynökök szolgálatait. Ebben a tekintetben különben sem lehet szabályokat felállítani. Magasabbrangú ügynöknek mindenesetre nagyobb összeget kell fizetni, mint alacsonyabb társadalmi osztálybelinek; nagyobb összeget kell kiutalni, ha kockázatos és veszélyes volt a hírszerzés, hasonlóképpen akkor is, ha sürgősen meg kellett szerezni az anyagot, vagy ha az iroda egyenesen megbízást adott; de az is természetes, hogy az anyagi ellenszolgáltatás mértékében is kifejezésre kellett jutnia annak, hogy fontos és értékes-e az ügynök által végzett szolgálat.

A francia hírszerzőiroda alapelve mindig az volt, hogy ne csupán anyagot gyűjtsön, hanem pozitív eredményeket is érjen el. Ebben a szolgálatban senki

Dupont tábornok, a Deuxième Bureau főnöke.

sem állíthatja magáról azt, hogy sohasem tévedett vagy sohasem esett áldozatául szélhámosságnak. Éppen ezért a híryanag értékét eleinte csak általánosságban lehet megbecsülni és véglegesen csak akkor lehet megállapítani, amikor a már meglévő vagy későbbben érkező új anyaggal össze lehet hasonlítani. De abban a pillanatban, amikor az osztályvezető tiszt vagy a hírszerzőszolgálat főnöke értékesnek lát valamely közleményt, feltétlenül ki kell utalni érte azt az összeget, amelyet véleménye szerint a közölt anyag megér. Magától értetődik, hogy a kiutalás nem az ügynök vagy alkalmi tudósító nevére történik, hanem álnevekre vagy olyan titkos jelzésekre, amelyeket csupán az iroda tisztje ismernek.

Bár a francia hírszerzőszolgálat meglehetősen későn fejlődött rendszeressé, a francia ügyesség és leleményesség révén rövid évtizedek alatt oly tökéletessé vált, hogy ma is mintaképe lehet minden katonai hírszerzőszolgálatnak. Nicolai ezredes beszéli, hogy mikor Németország nyugati határán teljesített szolgálatot, legfontosabb feladata volt felvenni a harcot a Németország ellen irányuló francia hírszerzőszolgálattal. Az egész német határ mentén sűrű hálózatot vontak a francia iroda különleges megbízottai, akik mindenütt ügynököket kerestek, hogy azoknak révén értékes híryanaghoz jussanak. Ezek a különleges megbízottak a híryanagot válogatták, rendszereztek és eljuttatták Belfort és Verdun várparancsnokságához vagy a 20. francia hadtest parancsnokságához Nancyba.

A francia szervezésnek már második évtizedében jelentékeny kémeset hozta izgalomba Németországot. Schnäbele francia megbízott ismételtén bejárta Németországot, zavartalanul kémkedett s végül már annyira figyelmen kívül hagyott minden óvatosságot, hogy magára vonta a német hatóságok figyelmét. Letartóztatása óriási izgalmat keltett Franciaországban is és az akkori hadügyminiszter, Boulanger tábornok izgatására majdnem háborúra került a dolog. Bismarck politikai okosságának köszönhető, hogy ez a veszély elmúlt: ő ugyanis elrendelte, hogy Schnäbelét bocsássák szabadon. Schnäbele ezután Nancyba tette át székhelyét és onnan folytatta tovább munkáját. Az elzász-lotharingiai német rendőrség egyébként valósággal tehetetlen volt a francia kémekkel szemben. Ennek egyik főoka az volt, hogy az elzász-lotharingiai tartománygyűlésben, amely a rendőrség költségeit megszavazta, a frankofil elemek, mint Wetterlé, Blumenthal és mások, szüntelenül ellenszegültek a rendőrség megerősítésének. Így történhetett, hogy a francia határon tízszeres erejű francia határrendőrség állt a német határrendőrséggel szemben. A francia hírszerzés a határ mentén már 1875 óta tisztok irányítása alatt állt, míg a német vezérkar csak az 1910-es években vezényelt tiszteket a franciánémet határra. Ezeknek aztán annál nehezebb volt a helyzetük, mivel a német nagyvezérkaron kívül a strassburgi rendőrigazgatóságtól függtek és így megint nemzetiségi megfontolások nehezítették meg működésüket.

Mindehhez hozzájárult az elzászi lakosság különös vonzódása a franciák iránt. Az elzásziak közül sokan átköltöztek Franciaországba, mikor a had-

köteles kort elérték. Ezek a német műveltségű emberek, akiknek egész rokonságuk német földön volt, kapóra jöttek a francia hírszerzőszolgálatnak. Nagyon sok elzászi később a francia hadsereg tagja lett, s mivel ezek is német

Hansi (balról) és Wetterlé abbé.

iskolákban végeztek, kiválóan alkalmasak voltak a Németország elleni kém-szolgálatra. Mindezekon felül számos francia bérelt vadászterületet Elzász-Lotharingia területén, továbbá számos birtoknak, kastélynak, háznak francia ember volt a tulajdonosa, akik természetesen teljes joggal tartózkodhattak akár hosszabb ideig is Németország területén. Igaz, hogy ilyen francia tele-

pülések csak az erődítésektől bizonyos távolságra voltak engedélyezhetőek, azonban még így is valóságos gyűrűben fogták körül Nyugat-Németországot. Tárnyilagosan meg kell állapítanunk, hogy Franciaországban ugyanez volt a helyzet. Ha a német katonai írók panaszkodnak a franciák behatolása miatt, panaszkodnak bizony maguk a franciák is, mert Franciaország keleti határain ugyanilyen módszerek szerint telepedtek le a német kémek és hírszerzők, sőt azt is tudjuk, hogy egyes német megbízottak üzletet vagy gyárat alapítottak hadászati lag fontos francia városokban, szükség esetén 10—15—20 évig ott éltek, mint békés polgárok, a legjobb egyetértésben a francia polgársággal és katonasággal, és tapasztalataikról állandóan és rendszeresen értesítették a német hadvezetőséget.

A francia hírszerzőszolgálat nem dolgozott csupán korlátlan pénzeszközökkel, mint például az orosz, hanem egyszerűen nem volt válogatós módszereiben. Azonkívül, hogy már évszázados tapasztalatokra támaszkodhatott, kíméletlen eszközökkel és úgyszólván brutálisan dolgozott; ez tökéletesen megfelelt a franciák politikai elszántságának és ősi németgyűlöletének. Gyakran fordult elő, hogy francia kémek betörték a hatóságok irodáiba vagy a tisztek lakásaiba, sőt a francia ügynökök mérég és bódítószerek alkalmazásától sem riadtak vissza. A háború előtti francia kémkedést jellemzik azok a szenvedélyes módszerek és romantikus eszközök, amelyek a detektívregényekből és detektívfilmekből túlon tül ismeretesek.

Hogy milyen ügyességgel dolgozott a francia kémszervezet Németországban, annak egyik bizonyítéka, hogy még az elfogott kémekre is alig lehetett valamit rábizonyítani. Például 1913-ban 346 embert fogtak el, akik német hadititkokat árultak el Franciaországnak és ezek közül mindössze 21 esetben akadt annyi bizonyíték, hogy az ügynököket el is lehetett ítélni. A francia kémszervezet egyik legkitűnőbb szakértője megállapítja, hogy a németországi francia kémszolgálat szervezete és működése egészen elsőrangú volt, méltó azokhoz a nagy hagyományokhoz, amelyeket Fouché, I. Napoleon rendőrmisztere hagyott a franciákra. Hogy a francia kémiroda és kémhálózat szervezettségében a vakmerőség is mily jelentékeny elem volt, annak élénk példája egy eset, amelyet Borries német vezérőrnagy beszél el. Történt egy alkalommal, hogy a német hadvezetőség bemutatta legújabb ágyúit a Németországban időző külföldi tiszteknek. A bemutatást követő vacsorán jelentette az egyik őrszem, hogy az egyik vezérkari tiszt vacsora alatt az iránt érdeklődött, vajjon a závarzatok és az ágyúk egyéb alkatrészei rendben vannak-e. Miközben zseblámpájával az ágyúk szerkezetét megvilágította, a csöveket, a závarzatokat s az egész szerkezetet alaposan megvizsgálta. Mivel a vacsoráról egyik német tiszt sem távozott el, okvetlenül idegen tisztnek kellett lennie az illetőnek. Megállapították, hogy az egyik idegen tiszt csakugyan távol volt rövid ideig a vacsoráról. Erre az őrszemet elrejtették az egyik szobában úgy, hogy a vacsoráról távozó vendégeknek el kellett haladniok előtte. Az őrszem már a harmadik tisztben felismerte a tettest. Kiderült, hogy az illető

FRANCIAORSZÁG, SPANYOLORSZÁG

és
PORTUGÁL.

- ▼ Diplomáciai képviselőt
- ◎ Főkonzulátus
- ⊙ Konzulátus
- Alkonzulátus
- ▬ Konzulátusi ügynökség

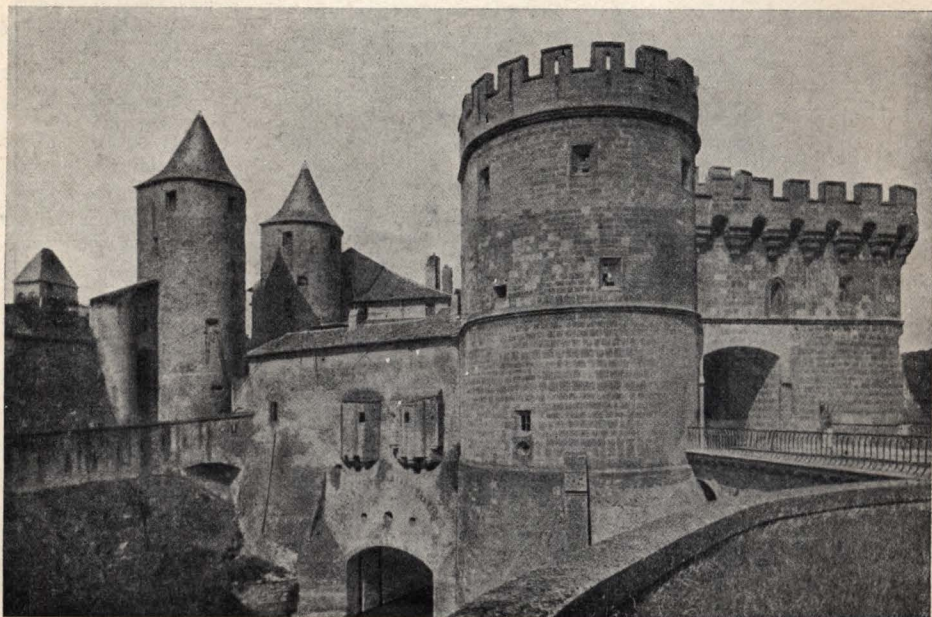

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői.

a vacsorát megelőző zürzavarban egy pillanatra távozott, felvette az egyik német tiszt köpenyét és így végezte el munkáját. Természetesen nem lehetett ellene eljárást indítani.

A francia hírszerzőszolgálat támadásainak célpontja elsősorban Metz

volt. Metz vára a határ közelében feküdt s amint a német hadvezetőség egyre közelebb tolta a határhoz az erődítéseket, egyre jobban megkönnyítette a francia kémek munkáját. Már a világháború előtt megfigyelték, hogy francia területről fényképezték az erődítéseket. Megkönnyítette a kémkedést az a körülmény, hogy az erődépítésnél alkalmazott munkások között sok határmenti francia munkás is akadt. A kész erődítményeket mindössze egy század katona őrizte és ezek úgy eloszlottak az óriási területen, hogy szinte semmi védelmet nem nyújtottak. Az őrszemek között még a drótakadályokon is könnyű volt az átjárás. De a francia kémek nem elégedtek meg azzal, hogy az erődítéseket fényképezték és rajzolták, hanem behatoltak magába a városba

Metz vára.

is. A marokkói krízis idején különösen sok francia kém ólálkodott a metzi katonai épületek körül. A kémek révén még a német hadvezetőség főbb tisztjeit is személyesen ismerték a francia hírszerzőtisztek. 1910-ben megtörtént, hogy Falkenhayn ezredes, vezérkari főnök, átrándult Nancyba a lóversenyre, polgári ruhában és természetesen útlevelel. A lóversenytéren odalépett hozzá egy francia tiszt, bemutatkozott, örömeinek adott kifejezést, hogy a metzi vezérkari főnököt itt üdvözölheti és meghívta őt a francia tisztek páholyába. Falkenhayn udvariasan elhárította a meghívást. Ez az eset mutatja, hogy a német tisztet azonnal felismerték, és a franciák meg akarták mutatni, hogy minden megmozdulására figyelnek. Másnap az egyik Nancy-i újság gúnyosan és elferdítve megírta az esetet, mire Falkenhayn felelősségre

vonta a francia tisztet, aki azonban kijelentette, hogy távol áll az újságközlé-
ménytől. Magától értetődik, hogy a franciák pontosan ismerték a metzi ka-
szárnyák, katonai raktárak és egyéb katonai jellegű berendezések helyét és
állapotát. 1912-ben a thorni esetből folyólag, amelyről később fogunk meg-
emlékezni, a metzi helyőrség tisztjeinek tudomására hozták az esetet és figyel-
meztették őket, hogy kellő óvatosságot és felügyeletet gyakoroljanak külö-
nösen a hivatalos aktákat illetőleg. Szerencsére, Metz várában ebben a tekin-
tetben semmiféle mulasztás sem történt.

Elsősorban a vasútak érdekelték a francia kémvizsgálókat. Már békében
köztudomású volt, hogy a franciák pontosan ismerik a német pálya-
udvarokat, vasúti építményeket és raktárakat. Attól lehetett tartani,
hogy mozgósítás esetén a franciák szolgálatában álló vagy a franciákkal
rokonszenvező lakosok ezekben az építményekben károkat tehetnek.
Éppen ezért vasúti védőőrséget szerveztek azzal a szándékkal, hogy a
mozgósítás első néhány napján ez a polgárokból alakult vasúti őrség vé-
gezze a védőszolgálatot mindaddig, míg a sorkatonaság fel nem váltja.
Hamarosan kiderült azonban, hogy ebben a vasúti őrségben számos olyan német állampolgár volt, akik
az 1870-71. évi háborúban mint francia katonák Németország ellen
harcoltak. A világháború kitörésekor a német hadvezetőség éppen
ezért oly gondosan járt el, hogy a rendes sorkatonaságból alakított
vasúti őrséget már két nappal a mozgósítás előtt felállította.

Falkenhayn.

A metzi német hírszerzőszolgálatnak legnagyobb teljesítménye a kém-
elhárítás terén az volt, mikor sikerült röviddel a háború előtt ártalmatlanná
tenni az egyik legveszélyesebb és legügyesebb francia ügynököt. Ez az ügynök
földbirtokos volt, birtoka Metz két nagy erődítménye között terült el úgy,
hogy csak a saját birtokát kellett bejárnia és máris a legrészletesebb híreket
szerezhetette meg az erődítményekről. Már régóta gyanakodtak, de nem volt
rá bizonyíték, hogy híreit csakugyan továbbítja Franciaországba. Rendkívüli
figyelem és türelem kellett hozzá, hogy leleplezhessék. Hamarosan megtudták,
hogy a földbirtokostól a szálak Luxemburgba vezettek. Ezen a nyomon aztán
sikerült fényképezésen érni a földbirtokost, valamint rábizonyítani, hogy

milyen úton juttatta tudósításait a francia határmenti megbízott tiszthez. Természetesen letartóztatták.

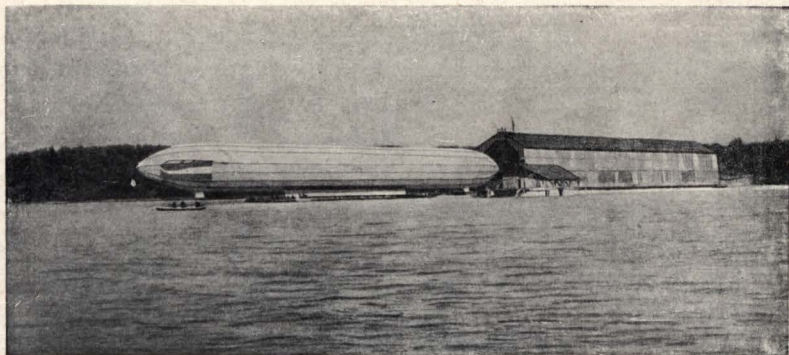
A metzi hírszerzőiroda területén csak Franciaországot tekintették ellenfélnek és a hírszerzőszolgálat működése tisztán a francia kémkedés elhárítására szorítkozott. A valóság azonban az volt, hogy Anglia is teljes erővel dolgozott ezen a területen. Mikor 1906-ban lefolytak az első angol-belga tárgyalások egy háborús szövetkezés érdekében, a belga vezérkar főnöke, Ducarne tábornok kifejezetten azt ajánlotta az angoloknak, hogy rendezzenek be hírszerzőszolgálatot a Rajna vidékén. Valószínűleg ennek a lépésnek következménye volt, hogy Wilson altábornagy, az angol hadiiskola parancsnoka 1907-ben tanulmányutat tett a hadiiskola növendékeivel Németországban. Már ezt az útját is arra használta fel, hogy minden irányban tájékozódjék Németország katonai berendezkedései és csapatai felől, de ezentúl minden évben eljöttek Metzbe az angol hadiiskola tisztjei azon a címen, hogy megtekintik és tanulmányozzák a csatateret. A német tisztikar szívesen fogadta őket, mindenben kezükre járt, tisztet osztott be melléjük, hogy kint a harc-téren előadást tartson nekik, természetesen abban a hiszemben, hogy itt csakugyan pusztán tanulmányútról van szó. Sajnos, később meg kellett állapítani, hogy ez az angol tanulmányút nem volt egyéb szemfényvesztésnél, mert Wilson altábornagy nem akart egyebet, mint hogy ennek leple alatt kényelmesen kikémleljen mindent, amit tudni akart. Wilson altábornagy 1927-ben megjelent naplójában még büszkélkedik is ezzel a kémiszolgálatával.

A német kémiszolgálat elégtelensége miatt hangoztatott német panaszoknak igazat kell adnunk annyiban, hogy a németek csakugyan túlságosan jóhiszeműek és lovagiasak voltak az idegen államok tisztjeivel szemben. Ennek bizonyítéka az is, hogy a német hadseregben meglehetősen nagy számban szolgáltak török, román, szerb, egyiptomi, chilei, argentinai, kínai és japán tiszték, mint a német hadsereg tényleges tisztjei. A német hadvezetőség nem is gondolt rá, hogy ezek milyen célokra fordíthatják azt, amit ezen a réven látnak, hallanak vagy tanulnak. Arra sem gondolt a hadvezetőség, hogy a Németországban működő Berlitz-iskolák is valóságos gócpontjai voltak a külföldi kémkedésnek. Ha a német hadsereg tisztje Berlitz-iskolában tanult valamely idegen nyelvet, ott ügyesen katonai tárgyakra terelték a beszélgetést és így könnyűszerrel katonai titkokat is kivehettek a gyanútlan tisztkekből. Mindez a német hadvezetőség előtt csak jóval a háború után vált ismeretessé.

A francia Deuxième Bureau gondoskodott róla, hogy minden eszközzel fokozza azoknak a tiszteknek a buzgalmát, akiket a kémiszolgálatban alkalmazott. Magas kitüntetések juttatott nekik és nem takarékoskodott a pénzzel sem, úgyhogy nagyrészt ennek köszönheti az elért kiváló eredményeket. Természetes, hogy a francia tiszték többnyire ügynökökkel dolgoztak Németországban, de megtörtént, hogy a személyes kémiszolgálatról sem riadtak vissza. 1910-ben abban a pillanatban tartóztatták le Lux kapitányt, a belforti

hírszerzőiroda tisztjét, amikor Friedrichshafenben a Zeppelin-művek műhelyeiben személyesen kémkedett; mint szakértő maga akarta a Zeppelin lég-hajókra vonatkozó hiteles adatokat megszerezni. A német szolgálat lazaságát mutatja az a körülmény, hogy mikor Lux kapitányt a felsősziléziai Glatz várba zárták, a francia hírszerzőszolgálat ügynökeinek sikerült őt onnan kiszabadítani. Ez az eset nemcsak önmagában volt megdöbbentő, hanem azt is megmutatta, hogy a francia kémiszolgálat ujjai Németország keleti határait is elérték.

Egyébként már 1894 óta adatok merültek fel arra vonatkozólag, hogy a francia hírszerzőszolgálat a német hadsereg tagjai körében is toborzott ügynököket. Minthogy azonban a német kémelhárítószolgálatnak nem állt megfelelően képzett rendőrség rendelkezésére, meg kellett elégednie azzal, hogy az elzász-lotharingiai határt figyelte és bizony csak nagyon ritkán sikerült megállapítania a francia kémeknek Németország területén folytatott műkö-

Friedrichshafen.

dését. Azonban néhány esetet sikerült mégis felderítenie. Ezek közé tartozik a francia Tomps esete.

Tomps apja az 1870—71-i háború után a francia Deuxième Bureau megbízásából Németországba utazott és letelepedett Münchenben. A francia kémiszolgálat annyi pénzt bocsátott rendelkezésére, hogy abból borkereskedést nyithatott; egyáltalán nem volt feltűnő, hogy egy francia állampolgár Németországban bordeauxi és burgundi borokkal kereskedik. Az öreg Tomps Németországban iskoláztatta fiát, aki később a nemzetközi hálókocsitársaság szolgálatába lépett. Míg apja München és Párizs közt utazott, addig a fiú Németországot járta be és ketten együtt így dolgoztak a francia kémiroda szolgálatában. Mikor a fiú elérte a katonaköteles kort, Franciaországba utazott, ahol külön kiképezték a kémiszolgálatra. Az volt a különös feladata, hogy a német birodalom minden részében szerezzen jóbarátokat és ismerősöket, főleg barátnőket, akiket aztán rávett arra, hogy Berlinbe költözzenek és ott megismerkedjenek fiatal tisztekkel, különösen pedig olyanokkal, akik

katonai intézetekben tanítanak. Azok a táncosnők és fiatal színésznők, akiket Tomps Berlinben letelepített és pénzzel bőven ellátott, kifogástalanul oldották meg feladatukat. Egész sor tiszttel megismerkedtek, különösen műszaki tisztekkel, akiktől sok érdekes adatot szereztek. Különösen a tűzériskola két fiatal tisztjét kerítették hálójukba és ezekkel szemben a legügyesebb ravaszkodással jártak el. A leányok olyan tékozlásra csábították a két fiatal hadnagyot, hogy lassankint kimerültek anyagi eszközeik, s mikor annyira juttatták őket, hogy kétheshíri kártyabarlangokban óriási összegeket vesztek és becsületük megmentése érdekében minden áron pénzt kellett szerezniök, akkor megjelent egy titokzatos ember, akinek a nevét sohasem tudták meg és óriási pénzösszeget ajánlott fel nekik, ha annak ellenében, a tűzériskola bizonyos rajzait és okmányait ellopják. A két tiszt, miután így lejtőre jutott, állandóan és rendszeresen lopkodta az iratokat, a terveket és rajzokat, s amit nem tudtak elvinni, azt lefényképezték. Lefényképezték még a legújabb és legszigorúbban titokban tartott német ágyúk modelljeit és szerkezetét is. Óriási volt a megdöbbenés, mikor nyomára jöttek a két fiatal tiszt üzelmeinek. A német vezérkar láthatta ebből, mily mélyen behatolt a francia kémiszolgálat Németország területére és mily szívósan, rendszeresen és nagyvonalúan dolgozott.

Lázás munka kezdődött most, mindenáron nyomára akartak jutni a francia kémiszolgálat hálózatának és ami ekkor kiderült, még megdöbbenőbb volt. Kiderült, hogy a francia hírszerzőszolgálat nem Párizsból irányítja közvetlenül megbizottait (mint Tomps esetében), hanem legnagyobb irodái, legjobban kiépített szervezetei azokban az országokban vannak, amelyekről tudták, hogy háború esetén semlegesek maradnak. Kiderült, hogy Parchet alezredes Genfben olyan irodát tart fenn, amely szerény kereskedői cég alatt 90 alkalmazottal dolgozik. Az iroda alkalmazottai állandóan kereskedelmi úton voltak Németországban, természetesen azzal a céllal, hogy kémkedést folytassanak. Az iroda bázeli fiókjának különleges feladata a bajor hadsereg megfigyelése volt. A francia hírszerzőszolgálat ilyen irodát Belgiumban és Hollandiában is tartott. Mindezekből az adatokból kiderült, hogy a háborút megelőző években a francia Deuxième Bureau a legügyesebb és legcélravezetőbb módszerekkel dolgozott. Különös érdeme van az iroda munkájának felállításában Dupont tábornoknak, aki a háborút közvetlenül megelőző években vezette a hírszerzőszolgálatot. Nagyrészt az ő vezetésének tulajdonítható, hogy a francia kémiszolgálat a legradikálisabb eszközöktől és az erőszaktól sem riadt vissza, hogy céljait elérje. Az ő vezetése alatt alakult ki az iroda szervezetének hármastagozódása: a francia keleti határon elhelyezett hírszerzőtisztok hálózata, a semleges országokban működő, részben leplezett hírszerzőirodák és a Franciaország területén dolgozó «Police Spéciale».

Már említettük, milyen megbecsülhetetlen szolgálatokat tettek az elszármazottak a francia kémiszolgálatnak. Most még néhány olyan elemre kell kitérnünk, amelyek szinte önkéntelenül szegődtek a francia kémiszolgálat szervezetébe. Ilyenek voltak elsősorban azok a német állampolgárok, akik vala-

mikor a francia idegenlégióban szolgáltak. Ezek az elemek szolgálatuk letelével vagy franciabarátkká váltak és ebben az esetben igen kitűnő eszközök voltak a francia kémszolgálat kezében arra, hogy Németországban kémkedést végezzenek, vagy pedig a franciák iránti mélységes gyűlölettel váltak meg az idegenlégiótól. Ha már most a francia kémszolgálatnak sikerült az ilyen legionistákat megfelelő anyagi ellenszolgáltatás fejében kémkedésre megnyerni, akkor ezek a legkényelmesebben végezheték Németország területén kémszolgálatukat Franciaország elleni gyűlöletük hangoztatásának leple alatt. Éppen

Lux francia kapitány (a körgalléros), kiszabadulása után.

ezért a német Nachrichtenbureau mindig különös figyelemmel kísérte az idegenlégióból hazatért idegen állampolgárok magatartását.

Másik ilyen, szinte önkéntelen eszköze volt a francia hírszolgálatnak az úgynevezett «Alliance Française», amely úgyszólván az egész világ minden nagyobb városában fenntartott szervezeteket, klubokat abból a célból, hogy az idegenben élő franciákat tömörítse és összetartsa. Nagyonbbrészt kereskedők, nyelvtanárok és nyelvtanárnők voltak a tagjai ezeknek a kluboknak.

Ezek a nyelvtanárok aztán a Berlitz-iskolákkal találták meg az összeköttetést. Ezeknek a szervezeteknek sikerült igen sok német tisztet francia társalgás ürügye alatt katonai titkok elárulására csábítania.

Igen alkalmas eszköze volt a francia kémkedésnek a kaszárnyai kantinosok megnyerése is. Ha a kantinost semmiféle pénzüsszeggel sem sikerült megvesztegetni, akkor a Deuxième Bureau a maga ügynökét telepítette le valahol a kaszárnya közelében, kocsmát vásárolt neki, amelyet természetesen elsősorban a katonák látogattak és így az illető megbízott zavartalanul elleshette beszélgetéseiket és kellő módon alkalmazott eszközeivel szóra is bírhatta őket. Ilyen szerepre a francia kémszolgálat rendszerint helybeli német lakost választott, vagy ha ilyen nem volt, semleges állampolgárt. Az előbbi esetben előnyösebb volt a helyzet, mert a német állampolgár esetleg háború esetén is helyén maradhatott.

A belga hírszerzőszolgálatnak már 1870-ben nyomait találjuk a vezérkari szervezetben, amennyiben a vezérkar második, harmadik és negyedik irodájának feladatául jelöli ki az egykorú szabályzat, hogy bizalmas értesítéseket szerezzen az ellenség erejéről, helyzetéről és főszereléséről, továbbá minderről, ami a hadsereget egyáltalán érdekelheti. Az 1874. évi szervezet a hadügyminisztérium V. főosztályába sorozza a hírszerzőszolgálatot és három csoportra osztja. Az első csoportba tartozik a Belgiumra és a többi szomszéd országra vonatkozó földrajzi, történelmi és katonai adatok gyűjtése; ez magában foglalja az illető országok geológiáját, topográfiáját, éghajlatának ismeretét, a belgiumi hadszínterek leírását és adatait, a közlekedési eszközök és utak, a folyóvizek, a katonai intézmények, munkák és berendezések történetének és szervezetének, valamint jelen állapotának megismerését. A második csoportba tartoznak a történelmi és statisztikai feladatok; a külföldi katonai szaklapok és munkák fordítása és feldolgozása; hadseregek szervezetére, kiképzésére és vezetésére vonatkozó ismeretek; a külföldi hadseregek haditényei, a külföldre küldött tiszteknek adott utasítások és a történelmi, statisztikai, valamint katonai adatokra vonatkozó okmányok gyűjtése és feldolgozása. A harmadik csoport a könyvek gyűjtésével, rendezésével és az egész szervezet adminisztrációjával foglalkozik.

Az egyik angol katonai író szerint az angol hírszerzőosztály feladata az, hogy összegyűjtse, kiválogassa és osztályozza mindazokat az értesítéseket, amelyekre a vezérkar főnökének szüksége lehet. Azonban az angol hírszerzőszolgálat működése egyelőre igen kezdetleges volt és bár már 1874-ben megalakult, nagyobb lendületet csak 1900-ban vett, különösen pedig 1904-ben, a francia-angol katonai egyezmény megkötése után, amikor valószínűvé vált, hogy amennyiben a szárazföldön háború keletkezik, Anglia is beleavatkozik a háborúba. Éppen ezért az angol hírszerzőszolgálat legnagyobb figyelmét Németországnak szentelte. Említettük már Wilson tábornok tanulmányútjait. Azonban Anglia, mint a tengerek ura, természetesen elsősorban az idegen államok tengeri hadereje és kereskedelmi flottája iránt érdeklődött; érdeklődésének másik célja a gazdasági és politikai erők berendezkedése és megismerése volt; a szárazföldi hadseregek kikémlelésével Anglia nem is igen foglalkozott. Az angol kémszervezet kezdeti fejletlenségére vonatkozólag Lord Fisher a kö-

vetkezőket írja emlékirataiban: «Rendkívül sajnálatos, hogy az angol kém-szolgálat különösen a búr háborúban milyen szégyent vallott. A szervezetlenség láttára magam fogtam munkához és néhány hazafias angol kereskedő támogatásával sikerült Svájcban titkos hírszerző központot felállítanom, amely oly szerencsésen működött, hogy egymásután elfogta a különféle idegen követ-ségek és konzulátusok titkos táviratait, sőt megszerezte a rejtjel-kulcsokat is». Mint látjuk, tulajdonképpen magánkezdeményezés adott igazi lendületet az angol hírszerzőszolgálat fejlődésének. Mikor aztán a hivatalos angol szervezet is munkába lépett, akkor elsősorban a német tengerészet kikémlelését tűzte ki feladatául, de ezt a munkát a kereskedelmi kémkedéssel készítette elő. Az az iroda, amelyet Lord Fisher Svájcban felállított, később bekapcsolódott a hivatalos hírszerzőszolgálat munkájába, éppúgy, mint a brüsszeli angol kém-iroda is, amelynek Rotterdamban fiókirodája volt. Mint Lord Fisher esetében is megmutatkozott, az angol kémkedésnek elejétől fogva napjainkig jellemző sajátága, hogy igen fontos szerepet játszanak benne a világ minden részén elszórt angol nagykereskedők és nagyiparosok.

A brüsszeli angol kémiroda vezetője Rengnart kapitány volt, aki mellett állandóan egész sor angol műszaki és tűzértiszt működött. Ez az iroda szorosan együttműködött az amsterdami francia kémirodával. Az angolok gyakorlati érzéke már a háború előtt olyan eszközét találta fel a titkos hírszerző szolgálatnak, amilyen a háború előtti kémkedés történetében addig még nem fordult elő. A kémiroda elhelyezte ügynökeit a rajnamenti nagyvárosokban, Amsterdamtól kezdve Hannoveren, Schneidemühlön, Thornon, végig. Ezen az útvonalon postagalambokat járattak és ezeket oly tökéletesen begyakorolták, hogy 1914 elején a postagalamb-híradószolgálat már kifogástalanul működött. Megfigyelték, hogy a postagalambok vagy a Rajna folyását követik, vagy pedig az Amsterdamtól Thornig vezető vasútvonal fölött repülnek. Most rendkívül könnyű és egészen kicsiny fényképezőgépeket szerkesztettek, amelyeket a galamb hasára erősítettek. A fényképezőgéppel óraszerkezet volt egybekötve, amely bizonyos idő múlva megindított egy filmtekerceszt s lefényképezte az alant elterülő vidéket. Minthogy a postagalambokat rövid egymásutánban bocsátották fel és az óraszerkezetet mindig úgy igazították be, hogy a következő akkor jöjjön működésbe, amikor az előző galamb filmje már lepergett, sikerült meglehetősen összefüggő fényképfelvételeket kapni ezekről a területekről. Az apró képeket azután tetszés szerinti módon megnagyították. Békében természetesen nem volt túlságosan értékes az ily módon szerzett anyag, de kitűnő előkészület volt háború esetére, mert ezen a réven kifogástalan értesüléseket lehetett szerezni a csapatmozdulatokról. Azonban ennél sokkal veszélyesebb módja volt az angol kémkedésnek az a módszere, amellyel angol ügynököket német területen telepített le. Ezek az angol ügynökök, mint alább a wilhelmshaveni esetből látni fogjuk, még sokkal erőszakosabban és kíméletlenebbül jártak el, mint a franciák.

A legismertebb angol kém, aki Németországban működött, a köny-

vünkben már említett Sir Robert Baden-Powell altábornagy volt, a cserkészmozgalom megalapítója. Baden-Powell keresztül-kasul beutazta Németországot, rengeteg jelentést küldött Londonba és ezeket később maga adta ki kötetben. Berndorff mondja róla «Spionage» című munkájában, hogy a derék altábornagy inkább kontár volt, mint katona, és ennek bizonyítására idézi egyik jelentésének részletét: «Mint Belgiumban, úgy Franciaországban is a németek minden olyan terepet alaposan megvizsgálják, ahol háború esetén ütközetek lehetségesek. Ahol ütegek számára alkalmas helyeket találnak, ott már most elkészítik a különleges alépítményeket és az ütegállásokat. Hogy ne

Brander és Trench angol tengerésztisztek elhagyják Németország területét.

ébredjenek gyanút, az üteg helyén valamely német állampolgár birtokot vásárol vagy bérel, az illető helyen majort épít vagy ha város van a közelben, gyárépületet emel, amely azonban csak arra szolgál, hogy az ütegállást leplezze». Furcsa, hogy a németek már békében tudták, hol lesznek ütközetek francia területen, és hol fognak ütegeket felállítani! Furcsa, hogy rengeteg pénzt ölnek bele betonozott ütegállásokba, amikor még nem is sejtik, hogy lesz-e háború, és hogy mozgó vagy álló háború lesz-e, és hogy főképpen hol fognak lejátszódni a hadi események. Legfurcsább, hogy Baden-Powell azt állítja, hogy ilyen ütegállásokat Franciaországban és Belgiumban saját szemével látott, még pedig békében. Baden-Powellt hazájában a kémkedés legnagyobb tekintélyének tartják, hiszen Anglia érdekében nemcsak Németország-

ban, hanem Dalmáciában és a búrok földjén egyformán kémkedett, azonban idézett jelentése egyáltalán nem mutat katonai szakértelemre.

Sokkal komolyabb jellegű volt az a kémkedési eset, amelynek során angol tengerésztisztek kevéssel a háború előtt behatoltak a kiel-i hadikikötőbe, hogy a német tengeri haderőket kikémleljék. Brander és Trench tengerésztisztek és Stewart angol állampolgár vállalkoztak erre a vakmerő feladatra és a német hatóságok éppen abban a pillanatban tartóztatták le őket, amikor feladatukat elvégezték. Tekintettel az akkor látszólag barátságos német-angol viszonyra, az angol tiszteknek semmi bajuk sem történt, mert II. Vilmos császár közbelépésére kiszolgáltatták őket Angliának.

Az orosz kém szervezet működéséről ismételten megemlékeztünk már, de a szervezet kíméletlen működésére és óriási pénzáldozataira, valamint nagyszabású kémhálózatára mégis a legélesebb fényt a háború előtt 1913-ban kippattant Redl-eset veti. Ezzel a szomorú esettel fejeztünk végén fogunk foglalkozni, most nagyobbrészt általános megjegyzések kapcsán óhajtunk rámutatni az orosz kém szervezet hatalmas arányú és mételyző működésére. Oroszország kém szolgálatának főcélja az volt, hogy teljesen pontos adatokat szerezzen a monarchia és Németország katonai erejéről. Ebből a célból az orosz-japán háború után az orosz vezérkar messzeágazó szervezetet épített ki,

A kielii hadikikötő.

minden határmenti katonai kerületében kémosztályt állított fel, minden ilyen kémosztály 8—10 tisztből állt, egy vezérkari törzstiszt vezetése alatt, és természetesen mindegyikhez megfelelő segédszemélyzet és az ügynökök egész hadserege tartozott. Hogy mily ügyesen működött az orosz kém szolgálat, arra jellemző, hogy óriási hálózat mellett 1910-ben mindössze 10, 1913-ban összesen 34 és 1914-ben mindössze 36 kém került hatóságaink kezére.

A varsói orosz kém osztály a monarchia és Németország kikémlelésével foglalkozott, míg a kievi osztálynak feladata csupán az Osztrák-Magyar Monarchia és a balti államokkal szomszédos német területek kikémlelése volt. Ezekkel az osztályokkal szorosan együttműködött a monarchia és Németország határain elhelyezkedett orosz katonaság és csendőrség. Ezeknek a

feladata volt, hogy a határon állomásozó német és osztrák-magyar csapatok körében fizetett kémeket toborozzanak. Nagy segítségére volt a hírszerzőosztálynak az orosz titkosrendőrség, az Ochrana, amelynek megbízottai voltak Európa minden nagyobb városában, és amelynek történeti fejlődését egy későbbi fejezetben fogjuk megírni. A polgári kémek toborzása az Ochrana feladata volt, viszont az Ochrana-t ebben a munkájában hathatósan támogatta a monarchiában és Németországban működő orosz katonai attasé. Az orosz kémiszolgálat sikerét nagyban előmozdította az a körülmény, hogy mindezeket a szerveket kellőképpen kioktatták a kémkedés fontosságára, elméletileg és gyakorlatilag kiképezték őket és kioktatták arra, hogy különösen a monarchia nemzetiségei körében találhat munkájuk termékeny talajra. Ezeket a nemzetiségeket a pánszláv gondolat fűzte Oroszországhoz, és innen van, hogy az orosz kémiszolgálat és az Ochrana nagyjából a lengyelek, rutének és általában a szlávok körében talált igen használható ügynökökre. A zsidók szerepét már említettük: mint katonailag iskolázatlan elem nem volt alkalmas önálló szerepre, de részben mint csempészek, részben pedig mint pénzületekkel foglalkozók, különösen alkalmasak voltak arra, hogy az eladósodott tisztek körében áldozatokat szedjenek.

Azonban az orosz kémiszolgálat a maga erőszakosságával és rubeljeivel nemcsak a határmenti nemzetiségi tömegeket fertőzte meg, hanem Németországban még a német lakosságot is. Az orosz határőr-tisztek olyan hatalmaskodón végezték szolgálatukat, olyan kényelmesen és minden aggodalmaskodás nélkül dolgoztak, hogy például az Oroszországgal határos német területeken tulajdonképpen ők voltak az urak. Tipikus példa erre a wirballeni határrendőrség parancsnoka, Mjasszojedoff orosz ezredes, aki minden évben vendége volt a német császárnak a nagy vadászatokon. Ezen a réven zavartalanul szervezhette a kémiszolgálatot, hiszen a német császár barátsága bizonyos sérthetetlenséget szerzett neki. Annál könnyebb volt az orosz kém-szervezet munkája, mert sem a német, sem az osztrák-magyar hatóságok nem mertek vagy nem akartak eljárni ellene. Hatóságaink mindig kétségtelen bizonyítékokat követeltek és azon az állásponton voltak, hogy pusztán gyanúok alapján nem szabad megzavarni jóviszonyunkat Oroszországgal. Pedig ha a gyanú alapján eljártak volna már az ügynökök ellen, sok veszedelmes kémeket megakadályoztak volna munkájában. Másik baj volt, hogy a kémügyeket a nyilvánosság kizárásával intézték, abban a hiszemben, hogy így a kémek nem veszik észre, hogy a hatóságok nyomukban vannak. Sikerült is ezen a módon néhány kémeket és hazaárulót szigorú büntetéssel sújtani, azonban nem sikerült megelőzni az orosz kémiszolgálatot. Az orosz kémek vakmerősége odáig fajult, hogy ha a rendőrség megfigyelte őket vagy a közönség kezdett gyanút fogni, akkor a német rendőrség védelmét kérték. Így sikerült Mjasszojedoff ezredesnek is megmenekülni az elfogatástól és a büntetéstől. Jellemző a kémsorsra, hogy az ezredes később, már a háború alatt, hazájában bűnhődött kémkedéséért: Szentpétervárott mint hazaárulót agyonlőtték, mert az

volt a vád ellene, hogy Németország javára kémkedett. Az ítélet tévedésen alapult, mert Mjasszojedoff sohasem állt német szolgálatban.

Hogy a békebeli orosz kémkedés milyen csekély gyakorlati eredményel járt, mutatja az, hogy a németek és az osztrák-magyar haderők mindjárt a háború elején zavartalanul és többnyire győztesen nyomultak be az ellenség területére. Ilyen győzelmek alkalmával az egyes orosz kémközpontokban (Varsó, Vilna) rengeteg irat került a győztesek birtokába, amelyekből pontosan megállapíthatták az orosz hírszerzőszolgálat egész szervezetét. Ezekből az iratokból kiderült, hogy a Németország és a monarchia ellen kémkedő orosz ügynökök száma több ezerre rúgott és ezzel szemben igazán elenyésző számok azok, amelyek az elfogott és elítélt kémekről beszélnek. Németországban 1907-ben mindössze három kémét ítélték el, 1908-ban 66 elfogott gyanús egyén közül kilencet, és ez a szám a világháborúig rohamosan nőtt. A statisztika tanúsítja, hogy 1910-ben nagyobb lendületet vesz az ellenséges kémkedés: 103 egyént fognak el, 1913-ban pedig már 346-ot. Ezeknek a kémeseteknek tekintélyes része Oroszországra esik.

Ha az orosz kémszervezetnek a szerzett híryanaggal nem sikerült döntő befolyást gyakorolni a háborút bevezető eseményekre, mégis igen sok értékes adatot szerzett, amelyeket ügyesebb vezetés talán sikerrel használhatott volna. Néhány tipikus eset mutatja, hogy az orosz rubel milyen messzire tudott gurulni, még a német katonai szervezet legtitkosabb irodáiba is. 1912-ben, mikor az orosz hírszerzőszolgálat a német keleti határon a legnagyobb erőfeszítéseket tette, történt, hogy a thorni várparancsnokság Wölkerling őrmestert bízta meg a titkos tervrajzok és iratok őrzésével a parancsnokság épületében. Az orosz kémszervezet hamarosan tudomást szerzett erről és a varsói kémosztály, amely a rendkívül energikus és szigorú Batyusin vezérkari ezredes parancsnoksága alatt állt, hamarosan megvesztegette az altisztet és rávette arra, hogy a kívánt titkos iratokat bocsássa rendelkezésére a varsói kémosztálynak. Az orosz kémszervezet vakmerőségére jellemző, hogy Batyusin ezredes személyesen ment Thornba, ahol találkozott Wölkerling őrmesterrel, ellátta fényképezőgépekkel és utasításokkal. (Ugyanekkor Boroszlóban is járt Batyusin, ahol ugyancsak rendelkezésére állt egy megvesztegetett altiszt.) Egyelőre senkinek sem tűnt fel Wölkerling működése, azonban 1913-ban Ronge, az osztrák-magyar Evidenzbüro későbbi főnöke arról értesítette német kollégáit, hogy titkos német mozgósítási parancsokat kínál nekik egy ügynök megvételre. Ekkor a gyanú Wölkerlingre terelődött, akit innen kezdve szigorúan megfigyeltek. Midőn egy alkalommal előbb Varsóba utazott, majd Párizsba (még pedig nem Németországon, hanem a monarchián és Svájcön keresztül) a gyanú bizonyossággá vált. Mikor Párizsból visszatért és német területre lépett, azonnal letartóztatták. Kiderült, hogy rengeteg anyagot szállított a varsói kémirodának: lakásában és irodájában egész sereg lemezt és levelet találtak. 15 évi fegyházra ítélték, de csak azért, mert ez volt a hazá-
 árulókra kiszabható legnagyobb büntetés.

1913-ban több ízben levelet kapott a német vezérkar Genfből, amelyekben egy ismeretlen ember bizonyos iratokat küldött, amelyek szerinte titkos német okiratok másolatai és valamiképpen Oroszország és Franciaország birtokába jutottak. Nicolai ezredes, a német hírszerzőiroda későbbi főnöke írja könyvében, hogy családi kísérletnek tekintették először a dolgot és csak a további küldeményekből derült ki, hogy valóban háború esetére szóló parancsok és okiratok másolatairól van szó. Az ismeretlen minden felvilágosítást megtagadott és a vezérkar ismételt hívására sem volt hajlandó Németországba utazni. Rendkívül szigorú vizsgálatot indítottak, több csapatot és parancsnokságot meggyanúsítottak, míg végre a gyanú egy magasrangú személyiségre terelődött, aki előbb Königsbergben, jelenleg pedig Posenben volt helyőrségen. Nem is annyira az ő személye került gyanúba, mint inkább egykori altisztje, aki katonai szolgálata után most mint hivatalnok élt közmegebecsülésben. Hogy az ügyet teljesen felderítsék, az egyik hírszerzőaltiszt Genfbe utazott és felkereste az ismeretlent, akiről kiderült, hogy nem más, mint von Eck, az orosz konzulátus volt titkára. Az alatt az idő alatt, míg von Eck Königsbergben az orosz konzulátusnál működött (1911—13), az orosz kémiszolgálat pénzével egyre-másra megvesztegette az egyes csapatok vezetőaltisztjeit és megszerzett tőlük bizonyos titkos iratokat. Most Eck, miután kivált a konzulátusi szolgálatból, még egyszer értékesíteni akarta a birtokában lévő anyagot. Ezúttal a német kémelhárítószolgálat ügyességének köszönhető, hogy két őrmestert, akik ennek a hazaárulásnak tettesei voltak, sikerült lelepleznie és mindegyiket 15—15 évi fegyházra ítéltetnie. A tárgyaláson kiderült, hogy csak az egyik altiszt kapott nagyobb összegeket, a másikat ellenben úgyszólván minden ellenszolgáltatás nélkül uzsorázták ki. Később, a háború folyamán, maga von Eck is német kézre került, midőn egy alkalommal Bajorországból Tirolba akart átszökni.

A kievi orosz kémiroda módszereire jellemző, hogy állandóan karöltve dolgozott az Ochrana külföldi megbízottaival, sőt még a központi hatalmak hatóságait is felhasználta gyakran céljai érdekében. Nagyon gyakran állított nőket is szolgálatába, különösen tisztok özvegyeit, akik közt nevezetesebb szerephez jutott Vladimirovna Gorecska Zsófia, alezredes özvegye, aki a külföldi ügynökök közvetítője és felügyelője volt. Rendkívül nehéz volt működését ellenőrizni és leleplezni. Egy kémügyből folyólag sikerült leleplezni Steczyszyn Filemon volt osztrák postaltisztet, aki egész kémhálózat vezetője volt. Sajnos, őt magát nem sikerült elfogni, csak felesége jutott a rendőrség kezére.

Mindezeknél sokkal érdekesebb az az eset, amelyet Ronge beszél el ismételten idézett könyvében (Kriegs und Industriespionage). Feltűnt a kémelhárító hatóságoknak, hogy Galícia megerősített helyein ismételten megfordult egy siketnéma rajzoló, akinek személyazonosságát nem sikerült megállapítani. Azonban egy tanú vallotta, hogy Kievben látta; és hogy a kievi iroda alkalmazottja, azt az is valószínűvé tette, hogy analfabétának mondotta magát, holott nem volt az. Nyolchónapi vizsgálati fogság után felmentették.

Az ilyen enyhe ítéletek természetesen nagyban hozzájárultak az orosz kémhálózat mind erősebb terjeszkedéséhez.

Igazi nagy sikert aratott az Evidenzbüro azzal az eljárásával, amelynek során egy csehországi muzsikussal segítségével sikerült a kievi kémirodát beugratnia. Ez a muzsikus Kiebben azzal dicsekedett, hogy jóbarátságban van egy fülig eladósodott osztrák-magyar vezérkari tiszttel. Az orosz kémiroda azonnal megkönyörözött és ajánlatot tett neki, hogy lépjen szolgálatába. A muzsikus látszólag belement a dologba, azonban azonnal jelentkezett a rendőrségnél és néhány olyan adatot kért, amelyekkel a kémiroda vezetőjének bizalmát teljesen megnyerheti. Miután ez megtörtént, az ezredes azt a megbízást adta neki, hogy hozza össze az eladósodott tisztet egy csinos hölgygel Prágában és ez a hölgy majd megadja neki a további utasításokat. Minden a legpompásabban ment, a társaság csakugyan találkozott, amikor is az eladósodott vezérkari tiszt szerepét Ulmanski Milan főhadnagy játszotta. A főhadnagy az első pillanatban megismerte a kievi kémirodát vezető ezredest arról a jellemző forradásról, amely a japán háborúban kapott sebe helyén maradt. Sajnos, a kievi kémiroda módszereinek sikeresen indult leleplezése nem vezethetett a kívánt célhoz, mert az ezredes hamarosan megszakította az összeköttetést Ulmanski főhadnaggal. Ennek pedig az volt az oka, hogy magában az Evidenzbüroban áruuló akadt.

1914 áprilisában, mint Nicolai ezredes írja, a szentpétervári német hírszerzőszolgálat jelentette, hogy az orosz vezérkar bizonyos egyénekkal a német keleti határ erősítési terveinek megvásárlásáról tárgyalt. A jelek arra mutattak, hogy valószínűleg valamelyik berlini központi hatóság árulásáról van szó. A hírszerzőiroda erélyes és rögtöni nyomozása azt eredményezte, hogy 24 órán belül kézrekerült a tettes, egy törzsőrmester személyében. A törzsőrmester bevallotta, hogy az árulást a berlini orosz katonai attasé, Bazarov ezredes rábeszélésére követte el és az ő közvetítésével küldte Szentpétervára az erősítési terveket. A német vezérkar jelentést tett az esetről a külügyminisztériumnak és követelte, hogy a katonai attasét azonnal hivassák vissza. A külügyminisztériumnak rendkívül kellemetlen volt a dolog, annál inkább, mert az orosz katonai attasé kijelentette, hogy teljesen távol áll a dologtól és azt is hangoztatta, hogy egyszerűen sértés személye és állása iránt, ha őt egy őrmester vallomása alapján ilyesmivel gyanúsítják. Erre a vezérkar

Batyusin ezredes.

a külügyminisztérium útján újabb értesítést juttatott az orosz követségre, amelyben közölte, hogy az a futár, aki a terveket a katonai attasé megbízásából Szentpétervárra vitte, már visszatérőben van, mégpedig német gőzösön, amely Stettinig nem is köt ki sehol, tehát nincs mód arra, hogy bárki is érintkezésbe léphessen a futárral; továbbá, hogy a hajó kapitányát felvilágosították a futár személyének fontosságáról, közölték egyúttal azt is, hogy a hajón nincs szikratáviró állomás. A külügyminisztérium feltette a kérdést, vajjon Bazarov ezredes meg akarja-e várni a futár megérkezését és letartóztatását, ami természetesen szabadságában áll. Erre a közlésre az orosz attasé még aznap távozott Berlinből. Ugyanúgy járt, mint elődje, Michelsen ezredes, akire ugyancsak rábizonyult hasonló kémkedési eset. A letartóztatott törzsőrmeisterre a törvényben meghatározott legmagasabb büntetést szabták ki.

Az orosz kémszolgálat lelke és igazi vezetője, mint már előző fejezetünkben is említettük, Batyusin ezredes volt, aki Varsóban székelt és akinek kémhálózata Németország és a monarchia ellen irányult. Sok millió rubel állt rendelkezésére, sok ezer embert megvesztegetett a határokon, főleg csempészeket, árusokat, akiket aztán a határainkon állomásozó orosz tisztek a legserényebben támogattak. Ez a sokezer ügynök a legapróbb német katonai intézkedést is azonnal jelentette a varsói központnak. Kiderült azonban, hogy az értesítések javarésze értéktelen, vagy hamis volt; kiderült, hogy az orosz kémszolgálat vezetője nem gondolt azzal, hogy nem a kémek tömege, hanem a katonailag kellő módon kiképzett kémek alkalmasak csak értékes hírek szerzésére.

Hogy az orosz kémszervezet működése a háborút közvetlenül megelőző években milyen arányokat öltött, arra jellemző, hogy míg 1905-ben mindössze 300 kémgyanús egyént fogtak el a monarchiában és csak 32-t ítéltek el, addig 1913-ban 6000 kémgyanús esetben 560 letartóztatást foganatosítottak. Ebben az időben a monarchia kémelhárító szolgálata 50,000 példányban figyelmeztető táblákat nyomtatott «Óvakodjunk a kémektől!» felírással és ezeket minden katonai és pénzügyőri kaszárnyában kifüggesztette. Természetesen Galicia volt a kémkedés tűzfészke, ahol, mint említettük, különösen Iszkovszki kapitány küzdött eredményesen az orosz kémek áradata ellen. Batyusin ezredes háza Varsóban valóságos gócpontja volt a messze ágazó kémhálózatnak. Batyusin mellett Terechow kapitány és Lebediew kapitány vezette a szolgálatot; mellettük egész sereg igazgató, csoportfőnök, toborzóügynök, utazó kémfelügyelő és nő dolgozott. Ronge ezredes beszéli, hogy a nők különösen mint közvetítők és toborzók állták meg sikerrel a helyüket, és jellemző, hogy azok, akik közülük az Evidenzbüro szerveinek kezébe kerültek, egyáltalán nem voltak csinosoknak nevezhetők. Az osztrák-magyar kémszolgálat nem szívesen alkalmazott nőket, már csak azért sem, mert kevés volt a pénze. Az alacsonyabb társadalmi osztályokból származó nők nem igen voltak használhatók, mert nem voltak meg a kellő katonai ismereteik, nem úgy mint az oroszoknál, ahol a nők különösképpen meglehetősen értettek a katonai dol-

gokhoz, mint például Ivanov orosz kapitány felesége, aki kémelhárító szervezeteinknek különösen sok gondot okozott.

Batjusin egyes közvetítői és toborzói valóságos irodákat tartottak fenn, mint például Samuel Pinkert, Salamon Rosenberg és mindenekfelett Joseph Herz, aki valóságos jobbkeze volt Batyusinnak és kitűnően értett útlevelek, erősítési rajzok és okmányok hamisításához. Úgy látszik Herz a kémkedés mellett a maga apró üzleteit is lebonyolította, mert 1913-ban száműzték; azonban Batjusin, midőn megvált a kémirodától és csapatparancsnokságot kapott, mint hadseregszállítót magával vitte. Érdekes ember volt Batjusin egyik nagyon ügyes kéme, Dyrz, aki elbizakodottságában odáig ment, hogy mindig bejelentette hatóságainknak, mikor lépi át határainkat. Sokáig hiábavaló volt minden fáradozás, míg végre a lemergi rendőrbiztosnak sikerült több társával együtt letartóztatnia.

Batjusin kiterjedt kém szervezetének megvoltak az előnyei: hogy t. i. a rengeteg kém közt sok olyan akadt, aki kifogástalan híreket hozott, de megvoltak a hátrányai is. Egyik hátránya volt például az, hogy mindazok a kémek, akiknek az erősítéseket kellett kikémlelniök, egyforma típusú fényképezőgépet kaptak. Ennek alapján sikerült számos, egymástól függetlenül működő kémletartóztatni. A kievi kémközpont, amelyet Galkin ezredes vezetett, éppen így volt berendezve, ránk nézve azonban veszedelmesebb volt, mert ez kizárólag Ausztria-Magyarország ellen dolgozott. Az odesszai orosz kémközpont Románián keresztül főképpen Magyarországot igyekezett kikémlelni. Így leplezték le 1914 májusában egy előkelő erdélyi utazóban Szemenov ezredest, a bukaresti orosz katonai attasét, akinek feladata volt Magyarország délkeleti részeinek pontos kikémlelése.

Az orosz kémirodák nemcsak határainkon dolgoztak, hanem a semleges külföldön is, és nem egy kémkedési eset szálai egészen Stockholmig és Kopenhágáig nyúltak. Asszanovics orosz ezredes egyik ügynöke, Bravura volt az első kém, akivel a magyar bíróságoknak kellett foglalkozniok. Sajnos, ilyen ügyekben a magyar bíróságnak nem volt még gyakorlata és így történt, hogy Bravura letartóztatása három hétbe került. Bravura kihallgatása során mindent a legapróbb részletekig bevallott és ekkor megtörtént az a sajnálatos eset, hogy a magyar lapok a kihallgatási jegyzőkönyveket egész terjedelmükben közölték. Magától értetődik, hogy ez az eljárás rendkívül veszedelmes, mert a kém cinkosait mindenről pontosan informálja és óvatosságra inti. A magyar vezető hatóságok ismételt panaszkodtak az újságok indiszkrécioja miatt, de alig tehettek ellenük valamit, mert félős volt, hogy ellenkező esetben a közönség körében erősen túlzott hírek terjednek el. A megoldás itt az, amit ma már minden ország hírszerzőszolgálatja gyakorol is, hogy preventív eszközökkel igyekeznek a közönséget óvni a gyanús elemektől, a fecsegéstől és közlékenységtől, a konkrét eseteket pedig kellő formában hivatalos közlemény alakjában hozzák a közönség tudomására.

Dodonow szabadságotl kozáktiszt azt a feladatot kapta az orosz kém-

irodától, hogy ügynököket toborozzon és ezeknek segítségével kémlelje ki Przemysl erődítményeit, egyúttal pedig készítsen elő mindent, hogy mozgósítás esetén a hidak és egyéb katonai műtárgyak azonnal felrobbanthatók legyenek. Bizonyára ennek az aknamunkának egyik eredménye volt az a robbanás is, amely Bécestől délre történt ebben az időben; nyilvánvalóan orosz kémek előgyakorlata. Egyik orosz ügynöknek sikerült Hermann Prüfer német állampolgárt megnyernie arra, hogy a krakói erődítéseket magnéziumfénynél lefényképezze. A kémét rögtön első kísérleténél sikerült letartóztatni. A hirtelen felcsapó fény nem hozta zavarba az őrszemet, aki azonnal odalött, összetörte a fényképezőgépet, megsebesítette és elfogta Prüfert. Ugyanígy tetten kapták Lembergben Jacevics orosz alezredest, aki azonban megmenekült a büntetéstől, mert a kémkedés miatt orosz fogságban ülő Robert Valloch főhadnagy ellenében kicserélték.

Nagyobbszabású kémkedési eset volt az, amely már 1910-ben foglalkoztatta a német vezérkart. A vezérkar érdeklődött báró Murmann szolgáltonkízüli orosz főhadnagy iránt, aki Berlinben meglátogatta az orosz katonai attasét. Az osztrák-magyar hírszerzőiroda megállapította, hogy egy Alexander Murmann nevű volt vonatsapatbeli hadapródörmestert már 1898-ban elfétek kémkedés miatt, de nem tudta megállapítani, vajjon ez azonos-e az orosz főhadnaggal. Történt e közben, hogy jelentkezett egy 60 éves bécsi tanítónő, özv. báró Murmanné, aki azt az ajánlatot tette az Evidenzbüro-nak, hogy hajlandó volna fiát, aki Varsóban tartózkodik, rábeszélni arra, hogy vállaljon kémsszolgálatot. Ezen az alapon sikerült megállapítani, hogy a rejtélyes főhadnagy az ő fia volt, aki még házassága előtt született és akinek igazi neve Joseph Braun. Nem sok idő múlva sikerült letartóztatni az anyát és fiút egyszerre; az anya ekkor már rövidre nyírt hajjal járt és sántított. Hamarosan meg is betegedett, úgyhogy kórházba kellett szállítani, fiát pedig, minthogy semmi adat nem merült fel ellene, 1911 februárjában Oroszországba toloncolták. Mikor 1911 őszén egy Langner nevű kémét elfogtak, attól sikerült megtudni, hogy Murmann a varsói kémiskola oktatója. Később fölbukkant Berlinben és Budapesten, de sehol sem tudták letartóztatni. Ettől bátorságra kapott, 1912-ben Bécsbe ment, ahol azonban a hatóságok kezére került. A tárgyaláson nem merült fel semmi különösen érdekes adat, csak mindenkire visszataszítón hatott az a kép, amelyet a bárónőnek és fiának működése adott.

Hogy mennyire meg volt fertőzve egész Galicia az orosz kémek működése következtében, arra élénk fényt vetett két kémper közvetlenül a háború előtt. Alexander Romanik nyugalmazott járási titkár azzal az ajánlattal kereste fel Vladimir Kurylowicz osztrák országgyűlési képviselőt, hogy fontos katonai okmányokat tud szerezni számára a lebergi hadtestparancsnokság irodáiból. Kurylowicz nagy oroszbarát volt, de azt hitte, hogy Romanik agent provocateur és ezért feljelentette a rendőrségen. Nagy volt a rémülete a tárgyaláson, mikor megtudta, hogy Romanik valóban orosz kém és éppen azért fordult hozzá, mert tudta róla, hogy oroszbarát. Erre Kurylowicz a tárgyaláson

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviseletei.

visszavonta feljelentését, adataival együtt, mire Romanikot felmentették. Az ilyen ítéletek természetesen csak még jobban alátámasztották a lengyel és rutén területeken működő orosz ügynökök munkáját és bátorságát. Mikor két orosz papot kémkedés miatt letartóztattak s a náluk talált adatok alapján letartóztatták Bendasiuk újságíró és Bazil Koldra joghallgatót, kiderült, hogy szervezésüket a híres és magyar szempontból oly gyászos emlékű Bobrinszki gróf irányította, aki feje volt az orosz propagandának, és aki különösen pravoszláv vallási alapon, papok és kolostorok közreműködésével dolgozott. Mindazok a papok, akik hazaárulás vádja miatt bíróság elé kerültek, a velük együtt érző lengyel ügyvédek hősiess munkája árán oly ügyesen tagadtak és oly meggyőzően hangoztatták ártatlanságukat, hogy majdnem kivétel nélkül felmentő ítéletet kaptak.

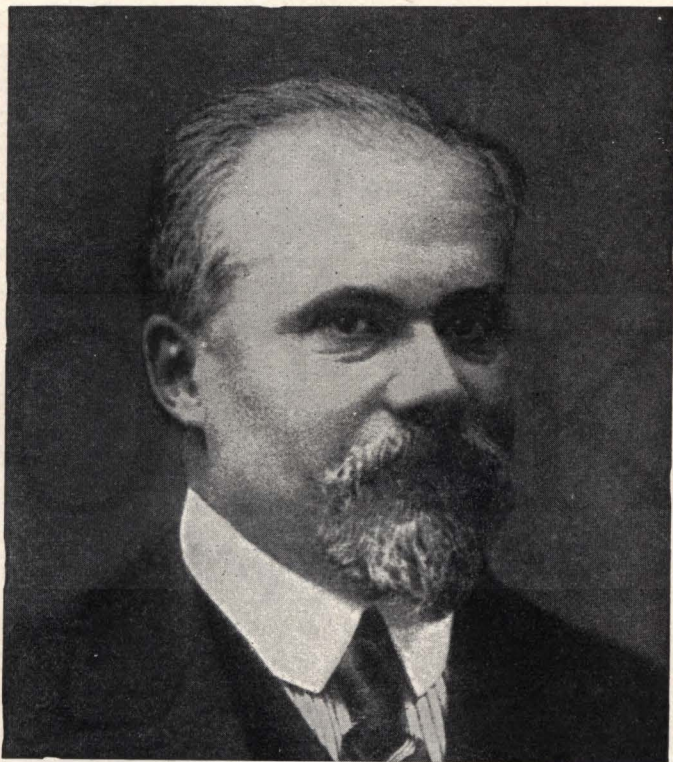
2. A hírszerzés és kémkedés rendszere.

A hírszerzés és kémkedés annyira az egyének tehetségétől, leleményétől és ügyességétől függ, hogy szinte lehetetlen olyan szabályokat felállítani, amelyek minden esetben mértékadók lehetnének a hírszerző ügynökök működésében. Mégis, a már több mint százéves tapasztalás alapján módunk van felállítani bizonyos rendszert és csoportosítani azokat a tényezőket és módszereket, amelyek a modern hírszerzés szilárd gerincét alkotják. Ebben a tekintetben napjainkig a legkitűnőbb összefoglalás *Mennevée: L'espionnage internationale en temps de paix* című kétkötetes hatalmas munkája, amely rengeteg adat alapján elsőnek foglalja nagyobb rendszerbe a hírszerzés és kémkedés módszereit és eszközeit.

Mennevée abból indul ki, hogy minden állam politikája két irányban működik; egyfelől ismernie kell mindazokat a tényezőket, tényeket és elemeket, amelyek belső politikáját hasznosan vagy károsan befolyásolhatják, másfelől pedig pontosan kell ismernie mindazokat a célokat, szempontokat és terveket, amelyeket a külföldi államok maguk elé tűztek az illető állammal való viszonyukban. És ebben a tekintetben mindegy, hogy valamely állammal baráti, szövetséges, feszült vagy ellenséges viszonyban van-e egy állam, mert könnyen megtörténhetik, hogy a tegnapi ellenség mára jóbaráttá válik és megfordítva. Énnélfogva minden állam szükségét érzi, hogy fenntartsion hivatalos vagy nem hivatalos, nyílt vagy titkos szervezeteket, amelyeknek az a feladatuk, hogy megszerezzenek számukra minden hasznos információt, illetőleg minden olyan értesítést, amiből kellőképpen tájékozódhatnak a többi állam külpolitikájára vonatkozólag. Ennek a feladatnak egy részét elvégzi a politikai rendőrség, ennélfogva itt csak azokat a módszereket és eszközöket kell rendszerbe foglalnunk, amelyeket az állam politikai tényezőinek kell alkalmazniok.

A hírszerzés tárgya kiterjed az ellenséges működés minden területére, amit szabatosabban így mondhatunk: a külföldi államok működésének poli-

tikai, gazdasági és katonai területére egyaránt. A hírszerzés tehát épp úgy szükséges katonai és tengerészeti, valamint légügyi, mint általános politikai és diplomáciai szempontból. Mint említettük, nem csupán az ellenséges államokra kell kiterjednie a jólszervezett hírszerzőszolgálatnak, hanem a barátokra, sőt a szövetségesekre is. A történelem, főleg az utolsó század történelme eléggé bizonyítja, hogy ebben a tekintetben az egyes államokat mindig érhetik kellemes vagy kellemetlen meglepetések. Hogy csak egy példát idézzünk :

Poincaré.

óriási érdeke lett volna a francia kormánynak tudni II. Vilmos német császár és II. Miklós orosz cár levelezéséről, sőt nagy érdeke lett volna ismerni is ezt a levelezést, hiszen ezek a tárgyalások és az utánuk következő megbeszélések komolyan veszélyeztették a francia-orosz szövetséget. Nyilvánvaló ebből, hogy minden államnak fontos érdeke ismerni szövetségeseinek külpolitikáját, amely ha talán nem is tér annyira új utakra, mint amelyeken az orosz politika próbálkozott, de megtörténhetik, hogy egy-egy alkalommal lazábban fogja fel szövetségesi kötelezettségeit, amiből aztán szövetségésére megmérhetetlen károk háramolhatnak. Ilyen esetekben a szövetségésnek módjában van szövetségésének kilengéseit kellő mederbe terelni.

Az efféle kilengésekre kitűnő példa az az eljárás is, ahogyan az orosz hadsereg főparancsnokság félrevezette a francia vezérkart az orosz hadsereg állapotára vonatkozólag. Köztudomású, hogy az orosz hadsereg, amelyet hatalmas francia kölcsönrel állítólag újjászerveztek, a háborút közvetlenül megelőző években egészen siralmas és tehetetlen állapotban volt. Sőt, miután Poincaré 1912-ben emlékezetes látogatása után elhagyta Oroszországot, az orosz vezérkar azt követelte a francia kormánytól, hogy térjen vissza a három éves katonai szolgálatra, hogy ekként kárpótolja Oroszországot azokért a tetemes áldozatokért, amelyeket hadereje újjászervezése érdekében hozott. Ez természetesen blöff volt, valamint blöff volt a gyászos emlékü Szuhomlinov orosz hadügyminiszter nyilatkozata is (1914 elején): «Oroszország kész a támadásra!» Mikor aztán ezekkel a blöffökkel sikerült Franciaországot rávenni a katonai szolgálati idő felemelésére, Szuhomlinov még egy cikket írt ugyanabba az újságba, a *La Gazette de la Bourse* és a fenyegető hangú cikkben ismét hangoztatta: «Oroszország készen áll, Franciaországnak is készen kell állnia». Ebben a blöffsorozatba tartozik az orosz cárnak egy nyilatkozata is, amelyben kijelentette, hogy Oroszország kész erőszakot is alkalmazni, hogy a tengerszorosokat megnyissák előtte. Mindez meglepetésszerűen érte Franciaországot. Utolsó tagja ennek a blöffsorozatnak az a cikksorozat, amelyet a nyilván megfizetett Stephan Lauzanne közölt a *Le Matin* 1914 januári számaiban. A naiv francia közönség elégedetten olvasta ezekben a cikkekben, hogy Oroszország katonai ereje egyenesen félelmetes, egészen modern, hadianyaga pedig óriási. Félév múlva a mozgósításkor kiderült, hogy az orosz hadseregnek nem volt sem elegendő fegyvere, sem elegendő lövészere. Nyilvánvaló, hogy Oroszország egyszerűen félrevezette szövetségését.

Volt még egy ilyen eset a háború előtti években. Olaszország, a hármasszövetség tagja, mindvégig rejtély maradt Németország és a monarchia számára. A monarchia utolsó vezérkari főnöke, Conrad von Hötzendorf meggyőződéssel hirdette ugyan, hogy Olaszország egy nagy konfliktus esetén mindenestre ellenünk fordul; azt is tudjuk, hogy nem egy olasz kém sikerült tettenérni vagy leleplezni, akik a monarchia déli határainak erődítményeit vizsgálgatták. Mindez nem volt elég a monarchia és Németország hivatalos köreinek, amelyek semmit sem sejtettek Olaszország kétszínű politikájából, de legkevésbé sem sejtették, hogy az olasz hűtlenség milyen nagyfokú lehet. Pedig eléggé kinyithatta volna szemüket az a körülmény, hogy az új olasz ágyúkat a *Forges de Chatillon-Commentry* nevű francia részvénytársaság szállította, és ebből könnyűszerrel következtethettek volna arra, hogy Franciaország sohasem egyezett volna bele ebbe a szállításba, ha nem szerzett volna bizonyosságot a felől, hogy Olaszország európai háború esetén legalábbis jóindulatúan semleges marad. Ha a monarchia és Németország hírszerzőszolgálatát már ebben az időben kellőképpen megszervezték volna és az kellő eréllyel működött is volna, kétségtelen, hogy az olasz támadás nem ér bennünket meglepetésszerűen, és valószínűleg a háború is egészen más fordulatot vesz.

Már most felmerül az a kérdés, hogy mi a kémkedés értéke, mik azok az információk, amiket érdemes megtudni, mik azok a célok, amelyeket a hírszerzőszolgálatnak maga elé kell tűznie? A fent felhozott példákban nyilvánvaló, hogy a békebeli hírszerzőszolgálat fontosabb, mint a háborús hírszerzés, mert ez az utóbbi nagyjából csak egyes helyzetekre és esetekre ad csak felvilágosítást, míg a békebeli hírszerzés felöleli a külföldi államok politikai, katonai, tengerészeti és gazdasági teljes szervezetét. Ha rendszerezni kívánjuk

Szuhomlinov.

ezt a megállapításunkat, azt mondhatjuk, hogy a hírszerzés célja megismerni a külföldi államok általános politikáját; további célja pedig megismerni azoknak katonai politikáját és berendezkedését. Maga Mennevée is hangsúlyozza, hogy a hírszerzés legfontosabb időszaka a béke ideje, mert ebben az időben nyugodtabban és rendszeresebben lehet foglalkozni a szükséges adatok gyűjtésével. Rollin alezredes pedig a következőkben állapítja meg a katonai hírszerzés céljait és módszereit:

Ismerni kell a külföldi hadseregek alakulatait, a csapatparancsnokságok szervezésében beállt változásokat, a szárazföldi védelmet, a felfegyverzést, a

csapatok fegyelmét és erkölcsiségét, a felsőbb parancsnokságok értékét, egy- szóval állandó leltárt kell készíteni a külföldi hadseregek anyagi és erkölcsi állapotáról.

Fel kell kutatni azokat az adatokat, amelyek alapján megismerhetjük a jövőbeli ellenség terveit, meg kell ismerni a titokban tartott háborús alakulatokat, a mozgósítási rendszabályokat, a csapatszállítások módját, a csapatok elhelyezkedését a legelső hadműveleti színtereken. Ezen az alapon meg kell keresni a módokat, hogy hogyan lehet megglassítani és megzavarni a mozgósítást.

Gondoskodni kell róla, hogy kellő gondossággal kiválasztott helyeken már békeidőben elhelyezzünk megfigyelőket, akik ismeretségeket kötnek, összeköttetéseket szereznek és ilymódon igyekeznek megnyerni környezetük bizalmát; ki kell oktatni őket, hogy szükség esetén tudják, mire kell elsősorban ügyelniük. Elő kell készíteni mindent, hogy annakidején gyorsan el tudják juttatni híreiket a vezérkarhoz és végül minden eszközt meg kell ragadni arra, hogy megbénítsuk az ellenséges kémszervezet működését saját területünkön.

Froment hadnagy a katonai kémkedésről írt könyvében a kívánatos információknak négy csoportját különbözteti meg: 1. Az ellenség megismerése magában foglalja a haderő szervezetének és mindazoknak a katonai erőknél és berendezkedéseknek ismeretét, amelyekkel egy napon szembetalálhatjuk magunkat; ismerni kell a csapatok létszámát, harcászati módszereit, egyenruháit, vezénylő tábornokait, a tisztikar összetételét, a csapatok szellemét és erkölcsi értékét. 2. A terep ismerete a háború előkészítésének egyik fontos tényezője. Már békeidőben mindennemű adatot össze kell gyűjteni a szomszéd országok határmenti, sőt távolabb fekvő vidékeire is. Meg kell jelölni, mennyiben alkalmas a terep támadásra vagy védekezésre, mozgó vagy álló harcra; ismerni kell a vasúthálózatot és a többi közlekedési utakat: a folyókat, csatornákat, országutakat és ismerni kell mindazokat az anyagi segédforrásokat, amelyek háború esetén az ellenségnek hasznára válhatnak. 3. Ismerni kell a csapatok elszállásolásának módját és egyúttal a csapatok ellátásának lehetőségeit is, a szállítási eszközöket, a kereskedelmi és ipari üzemeket, raktárakat, bányákat, kohókat, szövet- és konzervgyárakat, fegyvergyárakat és végül a csapatok pénzügyi segédforrásait. 4. Végül rendkívül fontos a politikai információ megszerzése: ismerni kell magát a lakosságot, a közigazgatást, a lakosság jellemét, magatartását a közigazgatással és idegekkel szemben, hogy adott esetben ne jussunk összeütközésbe a lakosság érzékenységevel. Ismerni kell a lakosság szellemét, hagyományait, hitét, babonáit, szükségleteit, szokásait, kereskedelmi és ipari összeköttetéseit és végül ismerni kell a közvéleményt, és esetleges megszállás esetén figyelemmel kell lenni ezekre a tényezőkre.

Hozzátehetjük ehhez, hogy ismerni kell az ellenséges országok védelmi rendszerét, az erődtényezőket, a védett helyeket, a várakat, ezeknek be-

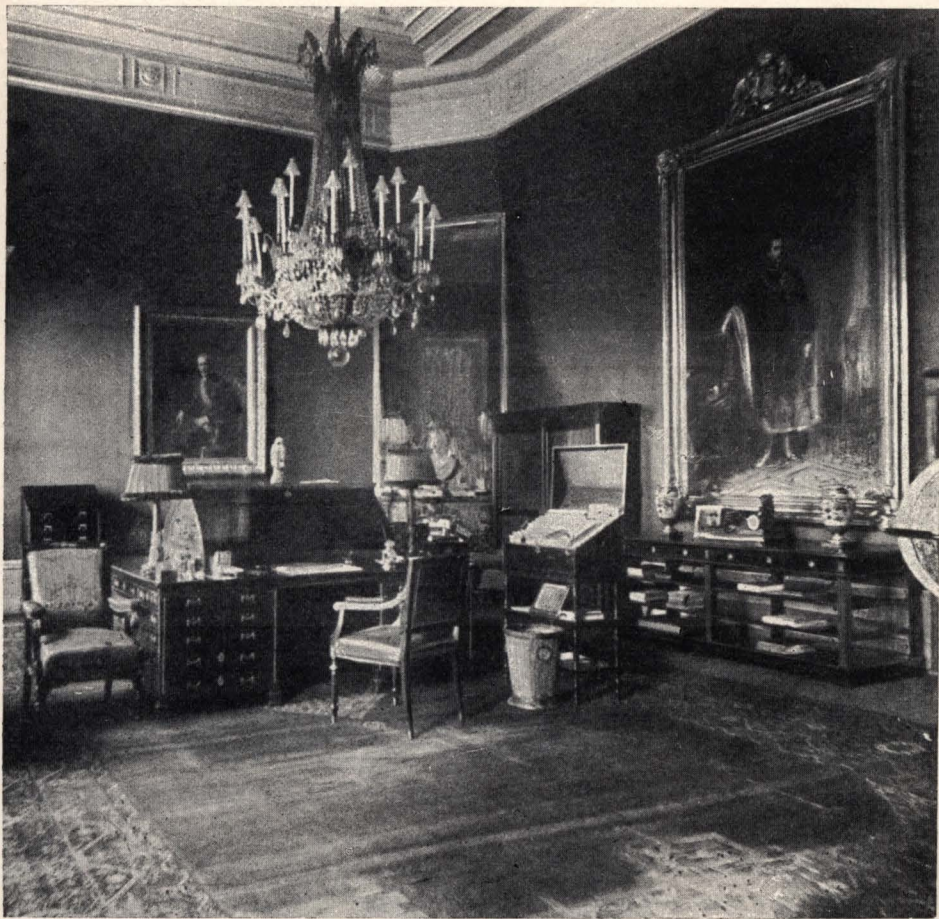
Az osztrák-magyar külügyminisztérium bécsi palotája.

rendezését és felszerelését. Érdekes, hogy a hírszerzésnek ez a megszervezése, ha nem is ebben az áttekinthető alakban, de csíráiban már századok óta megvolt. XVI. Lajos tengerészeti minisztere, De Sartines, 1778-ban a következő utasításokat adta Robert de Parades grófnak, akit titkos ügynöki minőségben Angliába küldött: részletes leírást adjon minden erődtémnyről és kikötőről, rajzolja le pontosan terveiket és állítsa össze a rájuk vonatkozó adatokat; állapítsa meg az angol tengerészet egységeinek számát, a hadihajók felszerelésének módját, az épülő hadihajók számát; ha lehet, adjon pontos leírást a raktárakról és általában mindarról, ami a tengerészeti parancsnokságot érdekelheti. Helyezzen el Anglia különféle kikötőiben megbízható ügynököket és bízza meg őket azzal, hogy naponta számoljanak be a tengerészeti eseményekről. Teremtse meg a hírközlés lehetőségét háború esetére is és állapítsa meg, hogy ennek az egész szervezetnek mekkorák lehetnének a költségei. Érdekes, hogy százhusz évvel később egy Angliába küldött francia ügynök majdnem pontosan ugyanezeket az utasításokat kapta: állapítsa meg az angol hadsereg különféle szolgálati ágainak adatait; közölje az adatokat a hadsereg-reformokról; közölje a kaszárnyák, katonai épületek és arzenálok tervrajzát; az angol katonai táborok elhelyezését és ellátását; állítson fel különféle pontokon katonai postagalamb-állomásokat; e célra mindenütt helyezzen el ügynököket; tanulmányozza a hadikikötőket, állapítsa meg, hol vannak a torpedóvadászahajók és hol vannak aknák; állapítsa meg a jelzőállomások és világítótoronyok helyét; közölje, hogy milyen mértékben őrzik a dokkokat a fontosabb angol kikötőkben; közöljön statisztikát: mennyi élelmiszer, hús, gabonamű, ló, öszvér, kocsi van az egyes katonai kerületekben; adjon pontos leírást a titkos katonai táviróvonalakról, a stratégiai utakról, az angol partvédelemről, a poldhari Marconi-állomásról; a Deuxième Bureau nevében tárgyaljon az ügynökökkel, titkos hadi és tengerészeti iratok megvétele ügyében, és egyúttal a francia katonai és tengerészeti attasék is tárgyaljanak az illető ügynökökkel.

3. Nyilvános és titkos hírszerzés.

A hírszerzés rendszere két főcsoportra oszlik: az egyik a nyilvános, a másik a titkos hírszerzés. A nyilvános hírszerzés a sajtó útján terjesztett hivatalos és magán kiadványokból, évkönyvekből, továbbá a napi sajtóból szerzi értesüléseit, továbbá olyan utasoktól, akik «nyitott szemmel tudnak utazni». Bármily szigorú katonai rendszabályok őrzik is a katonai berendezkedéseket, szervezeteket, épületeket és iratokat, mindent nem lehet tökéletesen titokban tartani. Előbb-utóbb még a laikusok figyelme is ráterelődik bizonyos dolgokra (például erődtételek építési munkálatai), amelyek azután bizonyos adatokat szolgáltathatnak az ellenség terveire és készülődéseire vonatkozólag. Az egyik francia hadügyminiszter, De Freycinet mondta, hogy «a mozgósítás titkai végeredményben csekélységgé zsugorodnak össze;

a mozgósítás a maga egészében úgyszólván rá van írva az illető területre ; a vasút, a raktárak, az összpontosító táborok, az utak mind egy-egy pontját jelentik a mozgósításnak ; ezeket mindenki ismeri és nem tudjuk megakadályozni, hogy ne ismerjék ; hiszen magunk is ismerjük a külföldi mozgósításokat ; pontosan tudjuk, hány nap alatt tudja az ellenség összpontosítani hadseregét, valamint ugyanezt az ellenség is tudja rólunk».

A bécsi külügyminisztérium dolgozószobája.

Azonban a hírszerzés másik fontos forrása, sőt az esetek többségében legfontosabb forrása a titkos hírszerzés. Ennek a titkos hírszerzésnek célja letépni a fátyolt azokról az intézkedésekről, amelyek közvetlenül megelőzik vagy követik a haderők mozgósítását, azokról, amelyek a felfegyverzés átalakítását célozzák, azokról az új találmányokról, amelyek a nemzeti védelemre vonatkoznak és egy-egy országnak más államokkal kötött titkos meg-

állapodásairól. Ehhez természetesen nagyszámú személyzetre van szükség és nagyon különböző elemekből összeállított személyzetre, amelyet azonban erős kéznek kell összefognia; ezért szükséges ennek a titkos hírszerző szervezetnek központi irányítása, hogy figyelemmel kísérje a hírszerzők lépéseit, ellenőrizze és osztályozza közleményeiket és levonja belőlük a közvetlenül vagy közvetve szükséges és fontos következtetéseket.

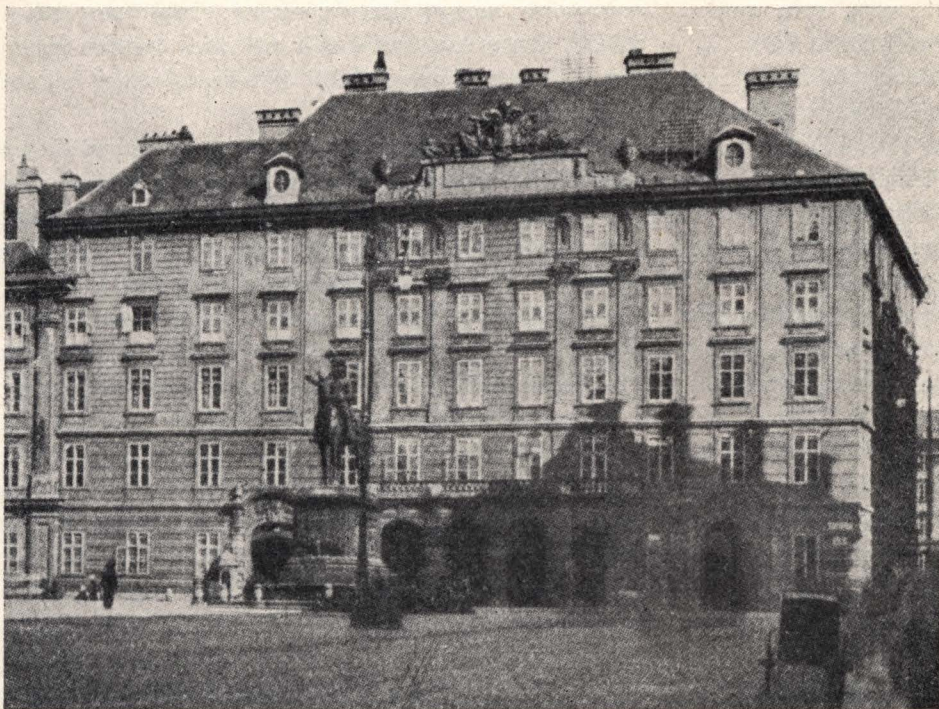
Ez az egyetlen központi igazgatás volna a hírszerzés eszményi szervezete, amikor is ez a központi szerv a maga állandó és fölesküdtött tisztjeivel és tisztviselőivel végezné magában az országban és a külföldön a hírszerzés munkáját. Azonban ez az eszményi szervezet, sajnos, megvalósíthatatlan, már csak annál az egyszerű oknál fogva is, hogy a vezérkarnak minden hírt és információt el kell fogadnia, bárhonnan jön is. Froment hadnagy, ha már véleménye szerint az eszményi szervezet nem valósítható meg, arra a következtetésre jut, hogy legalább is egy logikus szervezetet kell megvalósítani. Szerinte a hírszerzés szervezetének lényege kettős: egyik felét alkotják az informátorok, másik felét azok, akik a híreket osztályozzák és kiaknázzák. Az előbbieket külső, az utóbbiakat belső ügynököknek nevezhetjük. Azonban az informátorok között is meg kell különböztetni két csoportot: az egyikbe tartoznak a hivatalos hírforrások, a másikba a titkos hírforrások, amelyek ismét kétfélek lehetnek, aktívak, vagyis külsők, passzívak, vagyis belsők.

A hírforrások első csoportjába, az úgynevezett hivatalos csoportba (amely azonban épp úgy dolgozhat titkos módszerekkel) tartoznak a követek és általában a diplomáciai vagy konzuli testület tagjai, a katonai, tengerészeti és légügyi attasék.

A titkos hírforrások közé soroljuk egyrészt a kémeket, másrészt pedig a vezérkarokat. A kémek mint titkos informátorok többfélék: vannak köztük külön küldetésben eljáró tiszték, titkos ügynökök és a szó közönséges értelmében vett kémek. A vezérkarok idevágó irodáinak az a feladatuk, hogy átvegyék a híreket, osztályozzák, kiaknázzák és összeállítsák az értesüléseket. Ez tehát a rendszer magasabb foka és éppen azért tartozik ide, mert működésének feltétlenül titkosnak kell lennie.

Közbevetőleg meg kell jegyeznünk, hogy a békebeli hírszerzőszolgálat tulajdonképpen nemcsak a diplomatáknak és a fizetett kémeknek feladatuk, hanem a csapatoknak is. Nem elegendő, hogy a katonai és tengerészeti attasék megszerezzék és közöljék a külföldi államok haderejére vonatkozó adatokat és információkat, hanem a saját csapatoknak is, a maguk kiképző munkája körében, meg kell tenniük mindent, hogy már békében kifejlesszék a hadsereg közvetlen hírszerzőszolgálatának kereteit. A ténylegesen szolgáló katonaság parancsnokainak kötelességük tehát számbavenni már békeidőben mindazokat a módszereket, amelyek háború esetén alkalmasak lesznek katonai hírszerzésre. Tudniok kell, hogy a gyalogos milyen terepen mekkora utat tehet meg, hogy a lovas futár milyen körülmények közt és milyen

terepen mekkora teljesítményekre képes; ugyanezt meg kell állapítania a kerékpárosokról, a motorkerékpárosokról, és az automobilokról is, sőt újabban a felderítő repülőgépekről is. Tudnia kell, mennyiben és mikor alkalmazhatók szabad és kötött léggömbök. Postagalambok használatát nemcsak ismernie kell, hanem bizonyos utakat már békében be kell repültetnie postagalambokkal. Ugyancsak hírszerzőszolgálatra kell idomítani a kutyákat is. A modern hírszerzés legújabb eszközeit, a távirót, távbeszélőt, a szikratávirót és a rádiót ismernie és használnia kell. Végül ismernie kell a fényjelző ké-

A cs. és kir. Evidenzbüro hivatalos helyiségei Bécsben.

szüleket és a jelzőzászlók használatát. Mind ennek az ismerete és begyakorlása tevékenyvé teszi magukban a csapatokban is a hírszerző munkásságot.

De ha minden államnak kötelessége pontos értesüléseket szerezni a többi államok minden irányú felkészültségéről és állapotáról, épp úgy kötelessége figyelni arra, hogy más államok bele ne tekinthessenek saját terveibe. Tehát, míg egyrészt minden állam hírszerzőszolgálatja aktívan működik, másrészt olyan rendszabályokat is kell találnia, hogy megakadályozza más államok hírszerzőszolgálatának munkáját. A hadműveletek titkossága egyik leglényesebb biztosítéka annak, hogy a vezérkar főnökének akarata teljesül és ezzel

természetesen a sikernek. Ennélfogva a katonai titkok megőrzése a kémelhárításnak első és legfontosabb feladata. Nyilvánvaló, hogy az egyes államok hírszerzőszolgálatai ezen a ponton ütköznek össze a leghevesebben: az egyik támad (vagyis információkat akar szerezni), a másik védekezik (vagyis meg akarja őrizni a titkot). A küzdelem a titok megőrzéséért rendkívül bonyolult, épp oly bonyolult, mint maga a hírszerzés. Megköveteli az állandó óvatosságot és megköveteli, hogy minden egyes ember állandóan feszült figyelemmel figyeljen mindenre. Lewal tábornok mondja a hírszerzés taktikájáról írt munkájában, hogy «ha hasznos dolog megismerni az ellenség terveit, még sokkal hasznosabb meggátolni őt abban, hogy megtudja a mieinket». Magától értetődik, hogy ezek az elvek nemcsak háború esetén, hanem békében is teljes mértékben érvényesek. A kémkedés elleni békebeli védekezést kémelhárításnak nevezzük.

A sikeres kémelhárítás klasszikus példája Lajoux francia ügynök működése, akinek, mint említettük, sikerült a brüsszeli német kémszervezet főnökét, Richard Cuerst megfélemlíteni. A francia katonai hatóságok régóta gyanút fogtak, hogy a németek Párizsban, Strassburgban és Brüsszelben kémirodákat tartanak fenn, sőt föltámadt bennük az a gyanú is, hogy a párizsi kémszervezet számai magának Schwartzkoppen ezredes német katonai attasénak kezében futnak össze; gyanúsították Panizzardit olasz katonai attasét is, de mind a kettőt eredménytelenül. Végre, mikor 1886-ban Sandherr ezredes lett a Deuxième Bureau főnöke, erélyes kézzel fogott hozzá a kémelhárítás megszervezéséhez, és ennek eredménye volt a brüsszeli német kémközpont leleplezése. Később látni fogjuk, hogy a Deuxième Bureau igyekezett a Dreyfus-ügybe is belekeverni Schwartzkoppen-t és Panizzardit, megint csak eredménytelenül.

A francia kémelhárításnak másik nagy sikere Proust kapitány esete. Proust kapitány 1914 elején az autuni lovassági iskola tanára volt. Egyszer újságot olvasás közben megragadta figyelmét egy hirdetés, amelyben egy nemzetközi katonai folyóirat munkatársakat keres és azokat igen jól díjazza. Proust írt a megadott címre s postafordultával megkapta a választ, hogy közreműködését szívesen veszik és kéri cikkeit. Azonban a levél franciasága oly darabos volt, hogy Proust kapitány gyanút fogott és bemutatta a Deuxième Bureau-ban. A Deuxième Bureau utasítására azután folytatta a megkezdett levelezést, sőt az iroda parancsnoka, Dupont ezredes, maga állította mindig össze a levelek fogalmazványát, amelyet aztán Proust írt le és küldött el az ismert címre. Adott időpontban azonban, úgylátszik, az illető külföldi iroda is gyanút fogott és már május táján megszüntette összeköttetését a kapitánnyal.

A francia kémelhárítás, mint Mennevée állítja, elejétől fogva abból a feltevésből indult ki, hogy a franciaországi német katonai kémkedés központja a párizsi német követség. Ennélfogva sikerült bejuttatnia a követségre takarítónő gyanánt egy Bastianné nevű asszonyt. Ez hamarosan megnyerte

a nagykövet leányának, Marie von Münster grófnőnek bizalmát, úgyhogy nemsokára ellenőrzés nélkül járhatott a házban és alkalma volt az iroda szekrényeiből, a kályhából, a papirkosárból összeszedni minden papirdarabot, félig elégett vagy széttépett iratot. Az így összegyűjtött papirosokat havonta kétszer átadta a Deuxième Bureau által kijelölt ügynöknek. A Deuxième Bureau azután gondos vizsgálat alá vetette ezeket a papirdarabokat, kiegészítette, összeállította őket, lefordította, s ha kellett, lefényképezte, azután csoportosította és végül dossziékban helyezte el. Ennek a kémelhárító munkának egyik szomorú eredménye volt a Dreyfus kapitány ellen mestersegesen kovácsolt hazaárulási per.

A francia kémelhárítószolgálat még a levéltitok megsértésétől sem riadt vissza. Állandóan ellenőrizte a külföldi katonai attasék levelezését oly módon, hogy a levélhordó az attasék postáját először a Deuxième Bureauba vitte, ott felbontották a leveleket, a fontosakat lefordították vagy lefényképezték és két óra múlva a levélhordó már kézbesítette is valamennyit az illető attaséknak. Más esetben sikerült megállapítania a francia kémelhárítószolgálatnak, hogy a német kémiszolgálat főnökei egy időben von Tausch és von Tettenborn voltak, akik közvetlenül leveleztek a berlini Nachrichtenbureauval. Ugyancsak sikerült leleplezni egy német ügynököt, aki a hálókocsi-társaság szolgálatában állt és könnyűszerrel feljegyezhetett minden adatot Franciaország északi és keleti vasútvonalairól, különösen pedig a katonai vonalakról, a kocsiszínekről, a raktárakról, szóval mindarról, ami mozgósítás alkalmával fontos. Megállapították azt is, hogy ez az alkalmazott, a híres német kémnek, Peter Theissennek szolgálatában áll. Kiderült aztán, hogy a francia kémiszolgálat Németországban ugyancsak a nemzetközi hálókocsi-társaság alkalmazottainak segítségével kémkedett.

4. A diplomaták.

Rendkívül fontos szerepe van a szükséges híryanag megszerzésében a külügyminisztériumnak, amelynek szervei mint nagykövetek, követek, meghatalmazott miniszterek, ügyvivők, követségi titkárok, konzulok, szét vannak szórva az egész világon. Ezeknek mindegyike egyik szeme annak a hálózatnak, amelyet egy ország hírszerzőszolgálatja az egész világra kiterjeszt. Azt a híryanagot, amelyet az úgynevezett diplomáciai hírszerzőforrások megszereznek, és amely katonai jellegű, egyenesen a hadügyminisztériumba küldik, míg a politikai természetű értesüléseiket a külügyminisztériumba. Angliában mindennemű híryanag egy központban fut össze, az úgynevezett «Intelligence Service»-ben. Úgy látszik, Anglia nem utolsó sorban éppen annak köszönheti megingathatlan nagyhatalmi állását, hogy az egész világról szerzett pontos értesülései egy központban futnak össze és az ezeknek megfelelő intézkedések is egy központból indulnak ki. Mivel mind a politikai, mind a katonai értesülések egyaránt fontosak, sőt egymást kiegészítik,

kívánatos, hogy ott, ahol az értesülések két különböző hatósághoz futnak be, ez a két hatóság egymással a legszorosabban együttműködjék. Megtörténhetik, hogy politikai információk gyakran a katonai vezető köröket is érdeklik és megfordítva. Ha már most a vezérkarnak politikai jellegű információra van szüksége és azt nem kapja meg a külügyminisztériumtól, megtörténhetik, hogy katonai attaséjától kéri, amikor is megeshetik, hogy

Gr. Andrassy Gyula külügyminiszter.

az attasé egészen más jelentést küld, olyant, amely ellenkezik a diplomaták jelentéseivel. A legnagyobb veszedelmek származhatnak belőle, ha a külügy- és hadügyminisztérium ugyanazokból a külföldi eseményekből a különböző jelentések alapján különböző következtetéseket von le.

Mindazonáltal tagadhatatlan, hogy a diplomáciai hírforrások katonai szempontból is igen fontosak. Wicquefort mondja a nagykövetről és feladatairól írt könyvében, hogy «a nagykövet tulajdonképpen olyan kém, akit a nemzetközi jog véd». Ha van is némi túlzás ebben a megállapításban, annyi mindenestre igaz belőle, hogy a nagykövet saját államának nem csupán képviselője az idegen államban, hanem egyúttal informátora is. Jules Cambon, Franciaország egykori berlini nagykövete mondja a diplomatáról írt könyvében: «A követ eleget tesz kormánya utasításainak,

de egyúttal tájékoztat, felvilágosít, figyelmeztet, sőt néha vissza is tartja kormányát bizonyos lépésektől. Függetlenségének semmi esetre sem szabad fegyelmetlenségévé fajulnia, viszont valóságos veszedelem volna kormányára nézve, ha nem volna egyéb, mint holmi levélszekrény». Báró Martens pedig már száz évvel Cambon előtt a diplomata feladatául jelölte meg, hogy köteles kormányával még a legkellemetlenebb híreket is közölni, sőt ez oly lényeges kötelessége, hogy semminemű tekintetből nem szabad elmulasztania, sőt

küldetése legfőbb céljának kell tekintenie. Egyetlen feltétel, hogy a közölt hír igaz legyen. Ugyancsak báró Martens részletezi diplomáciai kézikönyvében a diplomata működésének különféle területeit; szerinte ennek a működésnek ki kell terjednie az illető ország erkölcsi és fizikai statisztikájára, politikai és katonai történelmére, az egymást váltogató kormányok felfogására és irányzatára, az állam céljaira, tervezett szövetségeire, szóval működésének minden ágára. Maga Bismarck is elsősorban hírszerzőnek tekintette a diplomatát. Arnim grófnak, Németország párizsi kövétének írja 1873 február 2-án: «Őfelsége minden külföldi képviselője tartsa kötelességének, hogy minden irányban hivatalos és társadalmi összeköttetéseket szerezzen és állandóan pontosan tájékozva legyen az illető ország szelleméről, sőt igyekezzék befolyással lenni erre a szellemre».

Általában maguk a diplomaták megegyeznek abban, hogy kötelességük figyelemmel kíséreni és jelenteni akár közvetlenül, akár külső ügynökök közvetítésével az illető államok minden tervét, szándékát, megmozdulását, titkos lépését, hogy saját államuk is megfelelőképpen cselekedhessenek a megfelelő időpontban. Egyetlen mondatban így foglalják ezt össze: a diplomáciai képviselőnek mindent meg kell figyelnie, ami a szemei előtt nyíltan vagy titokban

történik. Bülow német külügyminiszter írta herceg Hohenlohe párizsi német követnek 1877 március 18-án: «Kérem önt, szíveskedjék pontos értesítést küldeni az északi és északnyugati francia megyékben állomásozó csapatok elhelyezéséről». Rubeval a hírszerzőszolgálat gyakorlatáról írt tanulmányában kötelességükké teszi a követeknek, hogy állandóan bizalmas értesítéseket küldjenek a csapatok szelleméről, a mozgósítás lehetőségéről és egyéb katonai kérdésekről, amelyeknek figyelemmel kísérése tulajdonképpen a katonai attasék feladata volna.

Gr. Goluchowsky Agenor külügyminiszter.

Ha azután, mint Mennevée mondja, időnkint bizonyos ellenkezés nyilvánult meg a diplomaták ilyen irányú működésével szemben, az nem annyira az elvnek szól, mint inkább azoknak a furcsa módszereknek, amelyeket egyes követek alkalmaztak; olyan követek, akik szóról-szóra vették IV. Henrik király parancsát, hogy a diplomatáknak szabad a megvesztegetéshez is nyúlniok, hogy leleplezzenek az uralkodójuk ellen irányuló bizonyos terveket és áskálódásokat. Az egyik diplomáciai író mondja, hogy a diplomata ügyességétől függ, milyen társadalmi összeköttetések útján tud olyan kapcsolatokra szert tenni, amelyeknek révén értesülésekhez juthat. A nemzet-

Báró Giesl Wladimir belgrádi követünk.

közi jog ugyan nem tekinti kifejezetten tilosnak a megvesztegetést ilyen célok érdekében, és mindenki tudja, hogy ez napról-napra előfordul, mégis, ha ilyesmi kiderül, általános a felháborodás még azok részéről is, akik más esetekben ezeket az eszközöket nyugodtan alkalmazzák. Numa de Chilly mondja a kémkedésről írt könyvében, hogy I. Napoleon, akinek nem volt valami különös érzéke a nemzetközi jog iránt, ismételten panaszkodott, még pedig békeidőben, hogy külföldi követek nem egy alkalommal próbálták megvesztegetni tisztviselőit, mint például Csernicsev ezredes, orosz katonai attasé. Csakhogy éppen I. Napoleonnak nem igen volt joga felszólalni a módszer kérdésében. 1806 március 3-án ezt írta Berthier marsallnak:

«Mellékelek levelemhez egy okiratot, amellyel La Grange kapitányt a bécsi követség titkárává kinevezem. Adja tudtára, hogy kötelessége pontos értesüléseket szerezni az osztrák ezredek erejéről, állomáshelyeikről és hogy erre a célra tartson az irodájában egy rekeszekre osztott szekrényt, és mindegyik rekeszben helyezzen el kartonokat, a tábornokok, az ezredesek és a helyőrségek neveivel és azokat a katonai vátozások szerint változtassa». Más leveleiben utasítja külföldi követeit, hogy szervezzenek ügynöki gárdát az illető ország hadseregének pontos kikémlelésére és részletes utasítást ad a csapatok, az utak, a raktárak és az erődítések pontos kikémlelésére. Lengyelországnak nem egy tucat ügynöke dolgozott ebben az irányban. Utasítja követeit, hogy ügyesen és kellő módszerekkel kérdezzék ki az ország lakosait is, akiktől bizonyára értékes híreket kapnak, még az illető ország terveire vonatkozólag is. Lelkükre köti, hogy ebben a munkájukban járjanak el karöltve más országok követeivel. Azt akarja, hogy külföldi követei összefüggő láncot alkossanak és úgy legyenek elhelyezve, különösen a konzulátusok, hogy minden ország minden vidékének eseményeiről pontosan értesüljenek. Rendkívül felháborodott levelet írt egy alkalommal a bassanói hercegnek (1813), és szemére vetette, hogy az ő hibájából nem tud semmit Ausztria haderejéről

Gr. Aerenthal Lajos külügyminiszter.

és pénzügyi helyzetéről; nem tudja, hogy Ausztria hány hadosztályt, ezredet és zászlóaljat mozgósított és nem tudja, hol vannak ezek.

Történelmi tény, hogy I. Napoleon már konzul korában sem riadt vissza semmiféle eszköztől, hogy kellő információkat szerezzen. Felhasználta a nemzetközi jog minden segítségét, hogy visszahívassa azokat a külföldi diplomatákat, akik feltűnően kíváncsiskodtak tervei iránt vagy olyként működtek, hogy nehézségeket támasztottak neki Franciaországban. Drake angol követ messzeágazó kémrendszert épített ki Franciaországban; ő maga a müncheni udvarnál volt akkreditálva, de a városon kívül lakott, hogy zavar-

talánul fogadhassa ügynökeit; sikerült megvesztegetnie egy bajor postaigazgatót és így megkönnyítene hírközlését. Ebben az időben volt egy francia bizalmasa, aki azonban egyúttal a francia rendőrség kéme is volt és Drake minden titkát elárulta. I. Napoleon maga is felhasználta ezt a kettős kémét, egész sor hamis információt juttatott az ő útján Drake kezébe, végül pedig nyilvánosságra hozta az egész levelezést.

Ezek a módszerek nem ismeretlenek a hírszerzés és a diplomácia történetében. XV. Lajos titkos diplomáciájáról szóló könyvében írja Broglie herceg:

Gr. Berchtold Lipót külügyminiszter.

«II. Frigyes porosz király szerette volna tudni, hogyan gondolkodik felőle a herceg, akkoriban drezdai francia követ és ebből a célból ellopatta iratait; mikor a herceg éppen iratait rendezgette, mint általában utazás után szokása volt, meglepetten vette észre, hogy tíz hivatalos levél és a titkos levelezés rejtjelkulcsa eltűnt iratai közül. Az eset magyarázata az volt, hogy Maltzahn gróf, Poroszország drezdai követe felhasználta azt az alkalmat, hogy megbetegedett az a követségi titkár, aki Broglie herceget távollétében helyettesítette: mint jóbarát beköltözött a követségre, azzal az ürüggyel, hogy vigyázni fog a titkos levéltárra. A svéd követség titkárának jelenlétében lepecsételte az iratszekrényeket, de senki sem vette észre, hogy ez csak egy órával a be-

vonulása után történt meg. Mint az események mutatták, ezt az órát jól használta fel.»

Ugyancsak Broglie herceg meséli el XV. Lajos bécsi követének, Rohan hercegnek esetét. A herceg valamiképpen módját ejtette, hogy bejusson Kaunitz grófnak, az osztrák miniszterelnöknek dolgozószobájába és végigolvassa legbizalmasabb írásait. Olvasás közben meglepő felfedezésre jutott: megtudta, hogy a bécsi udvarnak sikerült megszerezni és a titkos írás megfejtése után elolvasni a francia kormány egész levelezését, még a titkos levelezést is. És most már megértette Ausztria magatartását a lengyel ügyben. Míg egyfelől Rohan herceg megtudta Kaunitz gróf minden titkát, addig másfelől Mercy gróf, Ausztria párizsi követe elfogta Rohan herceg minden jelentését és azokról értesítette a bécsi kormányt. Merész játék volt ez, amely többször megismétlődött a történelem folyamán és őszintén meg kell vallanunk, hogy a diplomácia ezeket a módszereket a mai napig is használja. Maga Cambon mondja, hogy a diplomaták közt gyakran igen barátságos, sőt néha baráti viszony is fejlődik ki, de ezt majdnem sohasem lehet egészen őszintének tekinteni, mert minden alkalmal arra használják fel, hogy ezen a réven olyan bizalmas és fontos értesülések birtokába jussanak, amelyeket más úton-módon nem tudnának megszerezni.

Maguknak a diplomatáknak hírforrásai is kétfélék. Nyilvánosak, mint a parlamenti tárgyalások, a napilapok, röpiratok, hivatalos megbeszélések. Titkosak, mint az ügynökeik jelentései vagy egyéb értesülések, amelyeket bizalmas forrásokból szereznek. A diplomatának mindenre figyelnie kell, még a mendemondákra, a pletykákra, az elszólásokra is, mert mindezekből kihámozhatnak a legtöbb esetben valami kis valóságot is. A nagyközönség-

Gr. Szögyény-Marich László,
a monarchia berlini nagykövete.

nek majdnem sohasem jutnak tudomására azok a bizalmas értesülések, amelyekben az egyes államok politikai és katonai intézkedései felépülnek. A kék, fehér, sárga, vörös és minden egyéb színű diplomáciai könyvek rendszerint megcsonkított, mesterségesen összeállított, gyakran hamis okmányokat tartalmaznak, amelyeket tendenciózusan szerkesztenek meg és adnak ki abból a célból, hogy az illető kormánynak valamely diplomáciai vagy katonai lépését igazolják. A hírszerzőszolgálat szempontjából csak az olyan diplomáciai okmányok fontosak és értékesek, amelyek a kormányok akarata ellenére kerültek nyilvánosságra, tehát az úgynevezett titkos okmányok. A világ-

Mérey Kajetán, Ausztria-Magyarország római nagykövete 1910-től fogva.

háború kitörése egész sereg diplomáciai könyv kiadását vonta maga után. Majdnem minden kormány adott ki diplomáciai okmánytárat magatartásának igazolására, de ezek majdnem mind megváltoztatott, megcsonkított vagy hamisított iratokat tartalmaznak. A háborús események során azonban valódi, vagyis titkos iratok is előkerültek: így az úgynevezett Documents belges, vagyis a párizsi, londoni és berlini belga követek és ügyvivők 1905 és 1914 közt küldött jelentései. Ezek akkor kerültek a németek kezére, mikor bejutottak Brüsszelbe. Természetes, hogy a német propaganda alaposan kihasználta ezeket a jelentéseket Poincaré és munkatársai harcias szándékainak bizonyítására. A háború következő éveiben és a háború után a nyilvánosság elé kerültek

a cári Oroszország és a német birodalom titkos diplomáciai iratai is.

Különösen serények voltak diplomáciai kémkedés tekintetében a konzulok, főleg azért, mert nem működtek annyira a nyilvánosság reflektorfényében, mint maguk a követek és a követség személyzete. Így például sikerült rábizonyítani Robin bremeni francia konzulra, hogy Farramond berlini francia tengerészeti attaséval karöltve folytatott katonai kémkedést. 1910-ben Georges Fux lett a berlini francia konzul, ám már 1892-ben kiutasították Németországból, mert egyike volt Franciaország legbuzgóbb ügynökeinek Elzász-Lotharingiában. Németország természetesen óvást emelt kinevezése ellen, de a békekesség kedvéért belenyugodott abba, hogy Nürnbergbe helyez-

zék át. Nürnbergi működése állandóan kémgyanús volt. Mikor a háború kitört és házkutatást tartottak lakásán, beigazolódott, hogy nagyarányú kémkedést folytatott. Az antant államok svájci konzuljai mind serényen részt vettek az antant kémiszolgálatában.

5. A katonai attasék.

Ha már a diplomatákra is érvényes volt az a meghatározás, hogy tulajdonképpen nem mások, mint akkreditált kémek, akkor ez a katonai attaséokra kétszeresen érvényes. A gyakorlat azt mutatja, hogy a katonai attasék általában túlmennek azokon a határokon, amelyeket nekik feladatkörük szab és többé-kevésbé valamennyien rendszeres kémkedéssel foglalkoznak. Ebben a tekintetben Urbanski, akinek bő tapasztalatai voltak ezen a téren, teljes joggal állítja, hogy általában elméletileg minden ország katonai attaséja osztotta azt a felfogást, hogy lojálisan kell viselkednie és csak a hivatalosan és nyilvánosan tudomására jutott adatokat illik közölnie vezérkarával, azonban az orosz vezérkar már békeidőben is egészen ellenkező felfogáson volt a katonai attasék feladatát illetően.

Az orosz katonai attaséknak kezdettől fogva szóbeli utasításuk volt, hogy szabályszerű kémkedést folytassanak. Az Osztrák-Magyar Monarchia

vezérkara évekig őrizte annak az orosz katonai attasénak emlékét, aki ügyesen értette a módját, hogy hónapokig bele tudott tekinteni a hadügyminisztérium és a vezérkar minden titkos iratába. A dolog úgy történt, hogy mikor a monarchia vezérkarának helyiségei szűkeknek bizonyultak, a szomszéd házakban bérelt irodahelyiségeket. Az összeköttetést a különböző épületekben lévő irodahelyiségek között küldöncök tartották fenn, kipróbált régi altisztek, akik a titkos aktákat szigorúan lezárt táskákban vitték és hozták. Az orosz katonai

Gr. Czernin Ottokár,
bukaresti követ, később külügyminiszter.

attasénak az az ötlete támadt, hogy álnév alatt lakást bérelt az egyik ilyen épületben, amelyben a vezérkarnak néhány irodahelyisége volt, megvesztegette az egyik altisztet, aki a titkos aktákat előbb mindig hozzá vitte. Az attasé álkulccsal kinyitotta a táskát, elolvasta és kivonatolta az aktákat és így a hadsereg legbelsőbb ügyeiről mindig pontosan tájékozódott. Csak hosszabb idő múlva sikerült rájönni ezekre az üzelmekre és akkor az illető katonai attasét azonnal eltávolították Bécsből.

I. Ferenc József királynak kifejezett kívánsága volt, hogy a katonai attasék minden tekintetben kifogástalanul és lovagiasan viselkedjenek és tartózkodjanak minden törvénytelen és meg nem engedett cselekedettől. A katonai attasék kiválasztása az Evidenzbüro feladata volt. Valahányszor egy katonai attasét kineveztek és a megfelelő utasításokkal állomáshelyére küldték, az Evidenzbüro főnökének kézfogással és becsületszávalával meg kellett ígérnie, hogy minden illojális cselekedettől, minden aktív kémkedéstől tartózkodni fog. Ez egyenesen I. Ferenc József kívánságára történt. Az uralkodónak az volt a felfogása, hogy a katonai attasék korrekt magatartása sokkal inkább megnyitja nekik az utat fontos katonai dolgok megfigyelésére, mint az alattomos bujkálás. Amint láttuk, ez a felfogás meglehetősen egyedülálló volt és a gyakorlat egészen mást mutatott.

Ha a katonai attasé nyitott szemmel jár és minden iránt érdeklődik, nagyon sok hasznot hajthat, különösen a katonai szállítások terén, hazája iparának. A katonai attasé kezdeményezése és ügyessége új exportterületeket szerezhet a hazai iparnak. Egyik szentpétervári katonai attaséknak sikerült megszereznie a vasúti vágányok szállítását a kelet-szibériai vasútak számára. Sőt megesett az is, hogy a katonai attasé megfelelő közreműködésével sikerült veszedelmes ipari versenytársaktól megszabadulni és csekélyebb értékű árut eladni külföldi hadseregeknek.

Mint mondtuk, a valóságban a katonai attasék működése egészen más képet mutat. Froment hadnagy mondja többször idézett könyvében: «A katonai attasék fontossága kétségbevonhatatlan és szerepük rendkívül kényes. Főlöszleges tagadnunk, hogy a katonai attasék tulajdonképpen hivatalos hírszerző ügynökök, akiknek legjobb tudásuk szerint mindenről tájékoztatni kell a hadügyi kormányzatot és a legcsekélyebb dologra is élesen kell figyelniük. Magától értetődik, hogy minden kormány szigorúan és éberrel figyelteti a katonai attasék működését, ami természetesen nem akadályozza annak, hogy meg ne hívja őket a katonai gyakorlatokra és ne közölje velük hivatalosan a különféle csapatmozdulatokat.» Ezek a megállapítások nem csupán a katonai, hanem a tengerészeti és légügyi attaséokra is vonatkoznak.

A katonai attasék intézményét tulajdonképpen csak a XIX. század vége óta rendszeresítették. A hatalmak között ma már tökéletes a megegyezés abban, hogy egyes államok kormányai mellett nemcsak követeket, hanem katonai, s ahol a szükség megkívánja, tengerészeti és légügyi attasékat is tartanak. A katonai attasék a követségi személyzetéhez tartoznak, osztoznak a

diplomáciai testület kiváltságaiban, különösképpen pedig a területenkívüliség kiváltságában. A katonai attasékat minden fegyvernem minden rendfokozatú tisztjei közül válogatják, de rendszeren vezérkari tiszteket választanak erre a célra és pedig olyanokat, akik kitűnően ismerik és beszélik annak az országnak nyelvét, amelyben működni fognak. Megbízásuk alkalmával pontos utasítást kapnak, hogy mikor és miről kell jelentéseket küldeniök. Ezekben az utasításokban megszabják a jelentések pontos tárgyát és az időpontot is, amikor a jelentésnek be kell érkeznie. Utasításaik gyakran valóságos kérdőívek és a laikus nem is hiszi, mi mindenről kell felvilágosításokat adniok. Érdekes például III. Napoleon egyik utasítása, illetőleg kérdőíve, amelyet

Katonai attasék az 1913. évi francia hadgyakorlaton.

Stoffel ezredes számára állított ki, aki 1866-ban berlini francia katonai attasé volt. Íme néhány kérdés: Mi a Landwehr-tisztek kinevezésének módja? Hogyan toborozzák a Landwehr altisztjeit? Vajjon az állam vásárolja-e és tartja-e el a Landwehr lovait? Milyen a Landwehr egyenruhája?

A hivatalos utasításokban megszabott tárgykörökön kívül természetesen küldenek a katonai attasék közvetlen vagy közvetett, akár titkos úton szerzett egyéb sürgős, vagy fontos értesítéseket is. Lahure belga vezérkari kapitány írja a vezérkari szolgálatról szóló könyvében: «A katonai attasék kiválasztása rendkívül tapintatot és ügyességet kíván. Legjobb, ha vezérkari tisztek, még pedig olyanok, akiknek jelleme és különös képességei alkalmassá teszik őket arra, hogy egyrészt könnyedén mozogjanak a diplomácia világában,

másrészt pedig komolyan és eredményesen tudjanak dolgozni. Bizonyos időszakokint jelentéseket kell beküldeniök, de kötelesek rendkívüli jelentéseket is küldeni. Feladatuk megfigyelni az illető ország katonai szervezetét, tanulmányozniok kell a katonaság életében beállott minden változást, az ország felkészültségét háború esetére, és ebből a célból résztvesznek a hadgyakorlatokon, szemléken, katonai kísérleteken stb. Minden hivatalos és titkos jelentésüket közvetlenül a vezérkari főnöknek küldik.»

Első és legfontosabb feladatuk a katonai attaséknak, hogy figyelmüket majdnem kizárólag technikai jellegű információk szerzésére fordítsák. Ez nem annyit jelent, hogy ha fontos diplomáciai vagy politikai természetű értesülés jut tudomásukra, azt elhanyagolják. Ellenkezőleg, azt is jelenteniök kell, azonban Mennevée-nek s vele a legkomolyabb katonai szakértőknek az a véleményük, hogy minden olyan értesülést, amely nem kizárólag technikai jellegű, közvetlenül és azonnal továbbítaniok kell ahhoz a diplomáciai tényezőhöz, ügyvivőhöz, követhöz, vagy nagykövethöz, aki mellett működnek. Az attasé közleményeinek tárgyilagosságát csak az az egyetlen eszköz biztosítja, ha szigorúan a technikai jellegű kérdésekre szorítkozik és nem ad helyet jelentéseiben sem a maga egyéni nézetének és állásfoglalásának, sem pedig politikai rokon- vagy ellenérzésének.

Sajnos, be kell vallanunk, hogy ez nem mindig így van. Maga Mennevée írja, hogy különösen a francia katonai attasék gyakran elkövették azt a hibát, hogy jelentéseikben részben egyéni felfogásuknak, részben pedig politikai jelszavaknak és hangulatoknak adtak helyet. Erre nézve jellemző például felhozza Serret alezredes (később tábornok) katonai attasé és Farramond tengerészeti attasé egy-egy jelentését. Mind a ketten 1913-ban voltak a francia vezérkar megbízottai Berlinben. Mind a ketten ugyanazon a napon küldtek jelentést bizonyos eseményekről és ezek a jelentések nagyjából tipikusan mutatják azokat a hibákat, amelyeket katonai attaséknak sohasem szabad elkövetniök. A sürgős és terjedelmes jelentésekre az adott okot, hogy a németek ebben az időben bizonyos katonai centennáriumokat ünnepeltek, nagy katonai szemlék voltak, a lapok bőven foglalkoztak a katonai eseményekkel és egész Németországban rendkívül lelkes hazafias hangulat uralkodott. Serret alezredes jelentésében majdnem tisztán politikával foglalkozik, nincs benne egyetlen katonai adat, egyetlen katonai megfigyelés sem. Sőt ellenkezőleg, előfordul benne például ilyen szakasz: «Egy társaságban a Reichstag egyik tagja, tehát nem valami laikus, mikor a Franciaországban bevezetendő hároméves katonai szolgálatról volt szó, így nyilatkozott: ez kihívás, nem fogjuk túrni!» Ebben a szakaszban nem egy hibát fedezhetünk fel. Mindenekelőtt az attasé köteles lett volna megmondani, hogy miféle társaságban, kinek a lakásán történt az eset és ki volt az illető birodalmigyei képviselő, aki ezt a nyilatkozatot tette; kik hallották, mert csak ebben az esetben érdemelne teljes hitelt a közlemény. Egyébként azonban a közlés tipikus példája annak, hogy miről nem kell beszélnie egy katonai attasénak. Kétségtelen, hogy nem nevez-

hető technikai szakértőnek az, aki csupán politikai kérdésekkel foglalkozik. Nem végez katonai attaséi munkát az, akiben nincs semmi hűvös tárgyilagosság, hanem csak egyéni és politikai szenvedély.

Farramond tengerészeti attasé jelentése pontosabb adatokat tartalmaz. Közli, hogy ő maga volt fültanuja egy beszélgetésnek, amelyben a potsdami gárda eskütételéről volt szó; említi, hogy a francia követség egyik tagja beszélgetett Donnersmark herceggel, aki úgy nyilatkozott előtte, hogy a németek feltétlenül a békét kívánják és teljesen igazságtalan a franciáknak az a beállítása, hogy háborút akarnak a két ország között. Az is bizonyos, hogy Farramond jelentésében technikai természetű adatok is vannak, azonban legnagyobb hibája az, hogy többnyire olyan dolgokkal foglalkozik, amelyek viszont a katonai attasé hatáskörébe tartoznak. Erre nézve máig is irányadó Stofel ezredes berlini francia katonai attasé 1869-ből származó nyilatkozata, amelyben kijelenti, hogy mindig az volt a törekvése, hogy jelentéseivel ne lépje túl tisztán katonai természetű feladatának határait, hanem tartózkodjék minden politikai jellegű véleménynyilvánítástól. Hozzáteszi azonban, hogy ha jelen-

téseiben mégis akad imitt-amott politikai természetű megjegyzés vagy vélemény, azt kizárólag III. Napoleon külön kifejezett kívánságára közli. A német katonai hírszerzés legnagyobb dicsérete az, hogy Mennevée az említett két jelentés kapcsán közli Bülow őrnagy párizsi katonai attasé egyik jelentését

Serret tábornok.

1875-ből, amely rengeteg számadatával, pontos és tárgyilagos közléseivel, tisztán technikai és katonai jellegével, egyszersmindenkorra példája lehet minden katonai attaséi jelentésnek.

Amennyiben a katonai attasé akár egyéni hajlama, akár politikai szenvedélye, akár hivatásának félreismerése miatt túllépi hatáskörét, rendkívül nagy bajokat és bonyodalmakat okozhat. Ha áttéved a diplomaták területére, gyakran megtörténhetik, hogy az illetékes tényezőkhöz teljesen ellentétes értesülések futnak be. Igy Serret alezredes azt írja jelentésében, hogy abban az időpontban általános felháborodás tört ki a német népből Franciaország ellen és ebben résztvesz az egész németiség, a szocialistákat is beleértve. Farramond tengerészeti attasé ugyanarról a napról kelt jelentésében ennek pontosan az ellenkezőjét állítja. Ennek legfőbb oka az, hogy ez a két attasé a helyett, hogy pusztán passzív hírszerző ügynök lett volna, vagyis arra figyelt volna, hogy mi történik és mi van a valóságban, túlságosan is aktív volt, vagyis mind a kettő azt kereste az eseményekben, amit bennük találni akart. Innen származnak az ellentétek jelentéseikben, amelyekből gyakran még az elemi logika is hiányzik. Farramond például ezt írja: «Félmillió fegyveressel, tökéletes katonai szervezettel és harcias szellemű közvéleménnyel a mi szomszédunk ebben a pillanatban igen veszedelmes ellenfél.» Igen találóan jegyzi meg erre Mennevée, hogy ugyanezt írhatta volna ebben a pillanatban a párizsi német katonai attasé is. Az ilyen nyilatkozatnak semmi reális értéke nincs. De ha beletekintünk az egykorú francia politikai viszonyokba, amelyek közt a legegésőbb kérdés a hároméves szolgálat volt, mindjárt megértjük, hogy mind a két attasé azért lépett a politika mezejére, — talán feljebbvalójuk utasítására, — hogy a francia közvéleményt kellőképpen befolyásolja a hároméves katonai szolgálat érdekében, tekintettel a rikító színekkel festett német háborús veszedelemre. Mindenesetre alapvető tévedés volt a katonai attasék ilyenirányú felhasználása. Teljes mértékben átlépték hatáskörüket akkor, mikor jelentéseikben törvényhozási intézkedéseket követeltek a hároméves katonai szolgálat érdekében. Erre nemcsak a tiszték általában, hanem a katonai attasék sincsenek feljogosítva. Megtörténhetik, hogy a politizáló katonai attasé téves feltevésekből indul ki és természetes, hogy az ilyenekre alapított következtetések igen gyászos következményekre vezethetnek. Farramond tengerészeti attasé azt írja például jelentésében, hogy az 1913. évi német törvénynek az volt a célja, hogy a határ mentén álló német csapatokat hadilétszámra emelje és ekként lehetővé váljék, hogy az ellenségeskedések megindulásának pillanatában a mienknél sokkal nagyobb erővel támadhassanak ránk. Ez a jelentés megerősítette a francia vezérkart abban az elgondolásában, hogy német támadás áll küszöbön és hogy nem csupán a ténylegesen szolgáló német katonaság, hanem a tartalék is azonnal támadni fog. Egy Berlinben állomásozó katonai attasénak mindenki másnál jobban kellett volna tudnia, hogy ez nem felel meg a valóságnak.

A katonai attasé hírszerzése kétféle forrásból táplálkozik. Forrásai, mint

a diplomaták hírforrásai is, kétfélék: nyilvánosak és titkosak. A nyilvános hírforrások közé tartozik: minden esemény, amelynek szemtanúi, amelyre hivatalosan meghívják, minden hivatalos, vagy félhivatalos beszélgetés, a napi és az időszaki sajtó, a könyvatosok és a technikai folyóiratok, a hivatalos kiadványok és a parlamenti tárgyalások. Különösen a hivatalos kiadványok teszik lehetővé nekik annak az eszköznek megszerzését, amely úgyszólván legfontosabb műszerük: ez a kartoték. Ebben a kartotékban szerepelnie kell a hadsereg minden személyi és tárgyi adatának és változásának, úgy amint I. Napoleon körvonalazta Berthier marsallhoz írt levelében, amelyet fentebb idéztünk. Ma, 130 év múltán még mindig ugyanezek az elvek

Ignatiev gróf orosz katonai attasé és Joffre francia tábornok.

érvényesek. Lanoir írja a franciaországi német kémkedésről szóló könyvében, hogy a német vezérkar a következő adatokat követeli az attasék kartotékjától: 1. Tábornokok és törzstisztek neveit; 2. A katonai iskolákból kikerült tisztek neveit; 3. A katonai iskolák, gyárak, hadianyag, lővőszer- és fegyvergyárak igazgatóinak, főnökeinek, helyettes főnökeinek, tanárainak neveit; 4. A vezérkari tisztek neveit; 5. A hadügyi és tengerészeti minisztérium tisztjeinek neveit; 6. Mindazoknak a tiszteknek és katonai tisztviselőknek neveit, akiknek anyagi helyzete kétes és magánélete nem szabályos.

Ezenfelül a katonai attasék még számos olyan adatot találnak a napisajtóban, amelyekkel kartotékjuket kiegészíthetik. Ilyenek mindenekelőtt a katonai személyek fényképei. A *Matin* például közölte egyik számában Stotz

tengernagy arcképét és megírta róla, hogy éppen most nevezték ki Bazaire tengernagy helyébe a távolkeleti hajóhad parancsnokává. Majdnem ugyanabban az időben közölte a *La Patrie Suisse* című svájci lap Salis svájci ezredes arcképét. Az ezredest éppen akkor nevezték ki a szentgotthárdi alagút erődítményeinek parancsnokává. Ez a közlemény tehát oly becses adat volt, amely nyilván azonnal belekerült a római, berlini és párizsi kartotékekbe. Ilyen módon könnyűvé válik magasrangú, vagy bizonyos különleges megbízatásokban eljáró tisztek leleplezése és megfigyelése. Maguk a hivatalos kiadványok éppen elegendő adatot adnak úgyszólván az attasék kezébe. Köztudomású, hogy a fővárosok könyvkereskedéseiben a katonai attasék a legszorgalmasabb vásárlói a hivatalos kiadványoknak, különösen a hadügyi, a tengerészeti és a légügyi minisztériumok költségvetéseinek. Általában a katonai attasénak, mint a diplomatának is, egyik legfontosabb feladata a napisajtó pontos, gondos és aprólékos olvasása. Az attasénak úgyszólván a sorok közt kell tudni olvasnia; a legkisebb és legjelentéktelenebbnek látszó adat is rendkívül fontos lehet. Nem kell visszariadnia attól, hogy szüntelenül új és új dossziékat nyisson még az esetben is, ha egyelőre úgy látszik, hogy száz meg száz dosszié sokáig kihasználatlanul fog heverni. Valami egészen közömbösnek látszó esemény, amelynek adatai a dossziék mélyén alszanak, néhány hónap, vagy néhány hét, esetleg néhány nap alatt főbenjáró fontosságúvá válhatik. Kétségtelen, hogy ez nehéz munka, megtanulni alig lehet, tehetség kell hozzá, vagy helyesebben: szimat.

A modern újság minden rovata fontos információkat adhat a katonai attasénak. Lajoux, a titkos francia ügynök említi, hogy a *Figaro* című újság egy alkalommal önkéntelenül is súlyos indiszkréciót követett el. Megjelent a lapban a következő kis hír: «Mint értesülünk, Sandherr őrnagy, a hadügyminisztérium hírszerzőosztályának főnöke . . . ekkor és ekkor tartja esküvőjét X—Y. kisasszonnyal». Ebből a kis hírből tudták meg a németek, hogy ki a francia *Deuxième Bureau* főnöke. Innen kezdve Sandherr úgyszólván egy lépést sem tehetett a nélkül, hogy a német követség valamelyik megbízottja ne figyelte volna a legélesebben. Az a körülmény, hogy az újságok kénytelenek közönségük tájékoztatása érdekében mindenről kimerítő, vagy akár rövid tudósítást közölni, gyakran önkéntelen indiszkréciókra kényszeríti őket. Így például az egyik északfranciaországi újság közli, hogy a 110. számú gyalogezredet felosztatják; a hír közlése fontos volt, hiszen számos északfranciaországi város lakosságát érdekelte, hogy az évek óta körükben állomásozó katonaság onnan eltávozik. Viszont rendkívül jelentékeny volt a hír a német hírszerzőszolgálat számára. Ugyanaz az újság néhány nap múlva hírt adott arról, hogy a Valenciennes-ben állomásozó 509-es harckocsi-ezredet felosztatják és beleolvasztják a Maubeugeben állomásozó 520-as számú harckocsi-ezredbe. Mindez természetesen azonnal belekerült a német katonai attasé kartotékjába.

Az ilyen indiszkréciók történetében egyike a legsúlyosabbaknak az, ame-

lyet az Action Française nevű royalista újság elkövetett. A lap egyik számában Maurras, a szerkesztő, bizonyos magyarázatokkal kísérte Bouilloux-Lajont-nak a költségvetés előadójának beszédét és éles szavakban kelt ki az ellen, hogy a francia hadsereg felfegyverzése egyáltalán nem éri el a modern hadseregek színvonalát; panaszkodik, hogy golyószórók régmódiak és szükségesnek tartja, hogy minél előbb bevezessék az újfajta Chatellerault-féle golyószórót. Ezen felül rámutat a katonai ellátás hiányaira, a tüzérségi lövészer körül mutatkozó bajokra, a katonai repülés hiányosságaira, úgyhogy cikkéből egészen elszomorító képet nyerhetünk a francia hadsereg állapotáról.

A cikk következménye az volt, hogy a lap egyre-másra kapta a leveleket, amelyek felvilágosították a cikkírókat, hogy az állapotok nem olyan kétségbejítőek; az egyik tiszt megírta, hogy már használatban vannak a gyalogságnál és a lovasságnál az új golyószórók és kéri a szerkesztőt, hogy tudósítását ilyen értelemben helyesbítse. A másik tiszt továbbmegy és leírja az újfajta golyószóró előnyeit; leírja, hogy hol alkalmazták már és milyen eredménnyel, megírja továbbá, hogy a francia hadsereg önműködő pisztolyai nem érnek semmit, a németekéi sokkal jobbak és részletesen kifejti, milyen veszedelmekkel jár ez az állapot; kitér a repülőgépek és a gáz ügyére is; még azt is megírja, hogy mikor melyik haditanács foglalkozott a francia hadsereg felszerelésének modernizálásával. Egészen bizonyos, hogy ezekből a levelekből a katonai attasék igen érdekes adatokat állítottak össze a dossziék számára. Sajnos, mondja Mennevée, hogy az Action Française így önkénytelenül is rendkívül értékes szolgálatokat tett az idegen hatalmaknak.

Froment hadnagy említi, hogy a kormány ismételten felhívta a napilapok figyelmét arra, hogy tartózkodjanak a túlságosan részletes katonai jellegű információktól, mert az idegen katonai attasék feltétlenül számítanak a francia sajtó közlékenységére, eltekintve attól, hogy a katonai szaklapokból, sajnos, úgyis elég értékes anyagot kapnak. Egyes katonai attasék jelentéseiben nincs is egyéb, mint ezeknek a cikkeknek fordítása. Például az egyik párizsi német katonai attasé jelentésében a francia újságok cikkei nyomán pontosan leírja a torpedóvadász-hajóraj touloni gyakorlatait. Ennélfogva ezen a területen a legnagyobb óvatosságra van szükség. Messimy francia hadügyminiszter 1911-ben szigorú rendeletet adott ki, amelyben büntetés terhe alatt megtiltja katonai jellegű információk adását a sajtónak.

Azonban mint említettük, a legártatlanabbnak látszó újsághír is fontos katonai titkokat takar. Így például az egyik francia újság apróhirdetést közöl, amelyben bizonyos Raguét nevű vállalkozó munkavezetőket, asztalosokat, kőműveseket, kovácsokat, betonmunkásokat és mechanikusokat keres bizonyos munkákhoz, egyúttal pedig ajánlatot kér kőműves- és betonmunkákra. Az a katonai attasé, aki tud a sorok között olvasni, rögtön érdeklődni kezd és ilyenkor igen gyakran arról értesül, hogy valamely erődítmény területén kezdődnek nagyobb építkezések. Nem kell most már egyéb, mint hogy valamelyik ügynöke mint művezető, különleges munkás vagy mechanikus jelent-

kezzék szerszámaival és ajánlóleveleivel a munkavezetőségénél, amely aztán felveszi. Megtörténhetik az is, hogy az illető jelentkező nem egyszerű ügynök, hanem vezérkari tiszt, akinek ilyenkor könnyű a dolga, mert a hely színén tanulmányozhatja ki az erődítmény minden titkát.

Érdekesebb eset volt az, mikor az angol hivatalos lap, a London Gazette egy szép napon hivatalos közleményt hozott, illetőleg teljesen érdektelennek látszó rendeletet, amely részletesen szabályozza a tengeralattjárókra telepített repülőgépek tisztí pilótáinak fizetését. Ebből a szürke rendeletből minden külföldi vezérkar azonnal tudta, hogy az angol tengerészetnek sikerült megoldani valami találmány segítségével azt a problémát, amelynek megoldásán sokáig hiába dolgoztak, t. i., hogy a tengeralattjárót mint repülőgép-anya-hajót használhassák. A szakértők szinte utópiának tartották ezt a tervet és most egyszerre kiderült, hogy a terv megvalósult és ez a veszedelmes fegyver az angol tengerészet kezében van.

A már ismételtlen idézett Lajoux említi a katonai hírszerzésnek egy másik módját, ugyancsak az újságok révén. Gyakran találni az újságokban hirdetéseket, hogy bizonyos helyeken, főleg erődítmények közelében, eladók egyes területek vagy földbirtokok. Ilyenkor az ügynök azon a címen, hogy meg akarja venni a földet és a szerződés megkötése előtt pontosan meg akarja tekinteni, egyidőre letelepszik a birtokon, az erődítések közelében és kényelmesen elvégzi hírszerző munkáját. Megtörténik az is, hogy valóban megveszi a földdarabot, és ilyenkor állandóan, esetleg éveken keresztül folytatja ott munkáját.

Midőn Latapie és Procope kémeket Nizzában elfogták, a *Matin* hosszú cikket közölt az esetről és a fényképek közt közölte Ducroux rendőrtiszt fényképét is azzal az aláírással, hogy «a politikai rendőrség kémelhárító osztályának főnöke». Hamarosan óriási kelendőségnek örvendett a *Matin*nek ez a száma, nyilván külföldi megbízásból százával vásárolták, hogy minden hírszerzőszolgálat kioktathassa ügynökeit, hogy éppen ettől az embertől kell legjobban óvakodniok.

Bizonyos azonban, hogy az úgynevezett hivatalos vagy nyilvános hírforrások nem elegendők arra, hogy megfelelő felvilágosításokat meríthessenek belőlük az attasék és bár elméletileg arra vannak utalva, hogy csak a hivatalos és nyilvános forrásokra szorítkozzanak, köztudomású, hogy szelvében hosszában használják a titkos eszközöket, mint például a megvesztegetést. Ez egyébként minden időben így volt. Tipikus esete ennek Csernicsev grófnak, a cár hadsegédének megvesztegetési ügye. Csernicsev ezredes 1812-ben a párizsi orosz követség katonai attaséja volt és sikerült megvesztegetnie a francia hadügyminisztérium egyik alkalmazottját és megszerezni tőle a legközelebbi hadjáratra vonatkozó előkészületek titkos iratait. I. Napoleonnak tudomására jutott az eset, azonnal levelet írt Kurakin herceg orosz nagykövetnek és ebben felháborodásának adott kifejezést Csernicsev eljárása fölött. Nem talált szavakat az ezredes eljárásának megbélyegzésére; felháborító, mondta,

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviseletei.

hogy az orosz cár szárnysegédje, akit ő különös bizalommal fogadott, visszaélt ezzel a helyzetével, politikai ügynökké aljasodott és olyasmire vetemedett, ami a leggyalázatosabbnak nevezhető. Reméli, hogy Sándor cárt is ilyen kínosan érinti az eset és gondoskodni fog róla, hogy Csernicsev azonnal visszahívassék, mert eléggé el nem ítéltető, hogy az orosz hírszolgálat nem a társadalom legalsóbb osztályaiból szerzi kémeit, hanem olyan emberek közül, akik magas méltóságot töltenek be és bizalmi állást élveznek.

Bármily felháborodottan tiltakozott is I. Napoleon, levelezéséből megállapítható, hogy ugyanebben az időben maga is hasonló eszközökkel élt.

Rendkívül érdekes eset emlékét őrizte meg a diplomáciai történet a múlt század 50-es éveiből. Jellemző, hogy ennek főszereplője is orosz: Albedinszki ezredes, párizsi orosz katonai attasé, akit Tonnelie francia titkos ügynök leplezett le. Albedinszki nem tudta, hogy Tonnelie francia titkos ügynök és ezért gyanútlanul alkalmazta kémiszolgálatra; eleinte azt kérte tőle, hogy szerezzen meg neki bizonyos hivatalos kiadványokat és térképeket, amelyekre szüksége van. Tonnelie eleget tett kívánságának és Albedinszki ezeknek az alapján szerkesztette meg jelentéseit a francia csapatok elhelyezéséről, mozdulatairól, állomáshelyeiről és a lövészgyereken végzett átalakításokról. Innen kezdve egy időre megszakadt összeköttetésük, mert Albedinszkinak sikerült III. Napoleon császár egyik parancsörtisztjének bizalmába férkőznie és ezen a réven rendkívül értékes titkos okmányokat megszereznie, többek között az új ágyúk szerkezetének leírását, a keletre szánt francia csapatok behajózásának és kihajózásának terveit, a csapatok létszámát, Párizs erődítéseinek és előretolt erődeinek, valamint ezek gyenge oldalainak pontos leírását, sőt megszerezte a châlonsi katonai tábor pontos terveit is, még mielőtt a tábort felállították volna. A gyanú akkor terelődött rá, amikor Párizsban egyre sűrűbben mutatkozott az illető parancsörtiszttel. A titkos ügynökök azt is megállapították, hogy Albedinszkit a bor rendkívül közlékeny tette és mámoros pillanataiban teljesen megfeledkezett arról, hogy diplomata. Egy ilyen alkalommal megint Tonneliehez fordult és egyre veszélyesebb szolgálato-
kat kezdett kívánni tőle, például a kaszárnyákban felolvasott napiparancsokat, a vincennesi katonai lőtér terveit és egyéb, szinte elérhetetlen katonai titkokat. Természetes, hogy Albedinszkit ártalmatlanná tették, sajnos, meglehetősen elkésztetten.

A francia kémelhárításnak mindig rendkívül sok baja volt a külföldi katonai attasékkal. Fix ezredes írja meg Kodolics osztrák-magyar katonai attasé esetét, aki egészen feltűnően gyűjtötte titkos utakon az adatokat és sikerült neki olyan titkok birtokába jutnia, amelyeket Franciaország legfeljebb szövetségeseivel volt hajlandó közölni. 1890-ben Borup kapitány amerikai katonai attasé éppen abban a pillanatban vesztett rajta titkos üzelmein, amikor a tengerészeti minisztérium egyik alkalmazottját megvesztegette. A kapitányt léprecsalták, és így vált lehetségessé, hogy az illető alkalmazottnál megtalálták azokat a titkos okmányokat, amelyeket az attasénak át akart adni.

A Dreyfus-per idején Boudouin főállamügyész elkeseredetten hangoztatta, hogy a hadügyminisztérium már régebben észrevette, milyen hatalmasan megszervezett kémhálózat működik Franciaországban. 1892-ben kénytelen volt a francia kormány eltávolíttatni az egyik katonai attasét, akire nyíltan rábizonyult a kémkedés. Innen kezdve a katonai attasék rendszerint ügynökökkel és közvetítőkkel dolgoztak, de óvatosságuk nem volt elegendő arra, hogy a francia kémelhárítás le ne leplezze őket. 1888-ban Thomas nevű kémét leplezték le, 1892-ben következett a Greiner-eset; az ilyen ügyek szereplőit szigorúan elítélték, a büntetés 20 évi vagy életfogytiglan tartó kényszermunka volt, de természetesen ezzel nem lehetett gátat vetni az attasék és ügynökeik üzelmeinek. A főállamügyész azért tért ki részletesen a katonai attasék működésére, hogy gyanús világlátásba helyezze Schwartzkoppen ezredes német katonai attasé működését. Megállapította, hogy a német kémkedés Franciaországban eleinte polgári egyéneket használt fel ügynöki szolgálatokra; most azonban, a súlyos büntetések hatása alatt, a párizsi katonai attasé hivatalát tette meg a kémkedés központjává. Kétségtelen az is, hogy a német katonai attasé baráti viszonyban volt Panizzardi olasz attaséval, és a francia kémelhárító szolgálatnak mindkettőre sikerült rábizonyítani, hogy tényleges offenzív kémkedést folytatott. A Deuxième Bureau birtokába került Schwartzkoppen egyik levele, amelyet 1893 december 29-én írt Párizsból való elutazása előtt. A levélben ilyesmik fordulnak elő: «A meusei erődítményekhez kiküldött emberem teljesen cserbenhagyott; ha távollétem alatt jönne és hozna valamit, fizessen neki 300 frankot, ha pénzt kér, de többet semmi esetre sem; ha nem hoz semmit, ne fizessen egyetlen sou-t sem. Legalább is a következőkre van szükség: a meusei erődítmények még át nem adott rajzaira; a két touli tervre, a dossziéra; a manonvillersi rajzra; a pályaudvar rajzára; a malzévillei erődítményekre. Ha az anyja jön, ugyanannyit adjon neki, de anyag nélkül semmit. Ha bármi történik, adja át az anyagot Panizzardinak». Bár így kétségtelenül rábizonyult Schwartzkoppenre, hogy túllépte hatáskörét és kémkedéssel foglalkozott, azt az egész per folyamán semmiféle eszközzel nem sikerült rábizonyítani, hogy Dreyfuszal összeköttetésben lett volna.

A Deuxième Bureau 1901 végén arról értesült, hogy Douglas Gamble sorhajókapitány, angol tengerészeti attasé, megszerezte a nagy távolságra

Largier,
a franciák svájci megbízottja.

használható fényjelző készülékek részletes rajzait, és ezeket jelentésében meg akarta küldeni kormányának. A jelentést elfogták és kiderült, hogy ezeket a szigorúan titokban tartott adatokat (amelyek között szerepelt a III. osztályú cirkálókon használatos automatatorpedók kezelési utasítása is) egy tengerész-őrmester szerezte meg az attasé számára, aki viszont egy nyugalmazott magasrangú francia tengerésztiszttel állt összeköttetésben. Kiderült, hogy a francia tengerésztiszt egészen jóhiszeműen járt el. Az angol tengerészeti attasé még azt a fáradságot sem vette magának, hogy a tengerészőrmester levelét lemásolta volna : magát az eredeti levelet csatolta jelentéséhez.

Marcel Sembat szocialista képviselő a francia kamara egyik 1899-i ülésén hatalmas beszédében terjeszkedett ki a katonai attasék működésére. A kamara éppen a külföldi katonai attasék költségeire szánt 222,400 franknyi költségvetési tétel vitáját folytatta. Sembat kijelentette, hogy erkölcstelen és igazságtalan dolog üldözni a fizetett ügynököket, sőt az árulókat is mindaddig, amíg maga az állam túri, hogy külföldi hivatalos képviselőink kémkedéssel foglalkoznak. Sembat óva intett mindenkit, hogy ne legyen közlékeny még a barátságos és szövetséges államok képviselőivel szemben sem. A hadügy-miniszter a felszólalásra adott válaszában kijelentette, hogy a legveszedelmesebb ügynökök azok, akik közöttünk élnek, bejutnak a szalonokba is és a nagy, döntő kérdésekről tájékozódnak. Csak az olyan hírek értékesek az illető attasék országai számára, amelyek a döntő kérdésekre vonatkoznak. Ez a kijelentés ma is teljes mértékben érvényes. Bizonyos, hogy a katonai attasék jelentései kényszerűségből sok olyan apró-cseprő és jelentéktelen dolgot tartalmaznak, amelyeknek semmi tekintetben sincs döntő fontosságuk.

Vajjon tehát a katonai attasé csakugyan arra szorítkozzék, amit hivatalosan és nyilvánosan megtudhat? Kétségtelen, hogy az a katonai attasé, aki így járna el, rossz szolgálja volna hazájának. Természetesen illetékes helyeken hivatalosan mindig hangoztatják, hogy a katonai attasé legyen kifogástalan társadalmi lény, ne tegyen egyebet, mint reprezentáljon, szorítkozzék hivatalosan megszabott kötelességeire, de mindig ott van e mögött az a hátsó gondolat, hogy ebben az esetben is legalább fedezze az ügynököknek vagy a titkos megbízatásban járó egyéb tiszteteknek működését. Amint említettük, ebben a tekintetben legfontosabb a katonai attasé megválasztása. Itt nem elegendő pusztán a tetszetős külső alak, a kifogástalan úri modor, hanem mindennél fontosabb a mindenirányú katonai szakismeret ; fontos, hogy az illető tájékozott legyen az európai politikában és történelemben, legyen meg benne a kezdeményező és a megfigyelő képesség. James Violle hadnagy, a katonai kémkedésről írt könyvében mondja, hogy a katonai attasék feladatainak sikeres megoldása minden esetben magának az attasénak megválasztásától függ. A katonai attasé tapintattal, de mindig széles látókörrrel nézzen és lásson, halljon és hallgasson meg mindent és ügyeljen arra, hogy sem személyére, sem a hadseregre, amelyhez tartozik, működéséből semmi kár és ségény ne háramoljon.

Általános szokás, hogy a szövetséges hatalmak katonai attaséi kicserélik kölcsönösen megfigyeléseiket, és hogy ugyanannak az államnak katonai és tengerészeti attaséi szorosan együttműködnek. Éppen az imént említettük, hogy Schwartzkoppen német katonai attasé milyen szoros kapcsolatban állt Panizzardi olasz katonai attaséval. Ebben a tekintetben a legtanulságosabb példa az orosz hírszolgálat, amely minden adatát rendelkezésére bocsátotta Franciaországnak.

A francia katonai hírszolgálat egyik legfontosabb problémája mindig az volt, hogy európai háború esetén milyen álláspontot foglalnak el a semleges

Külföldi katonai attasék csoportja.

államok : Belgium, Németalföld és Svájc. Az orosz katonai attasék feladata volt ennek a kérdésnek tanulmányozása és ezt a feladatukat a legnagyobb gonddal végezték. Rengeteg ügynöki információt szereztek be, okmányokat vásároltak és a különféle udvaroknál minden apró megjegyzést megfigyeltek és följegyeztek, s mindezt belefoglalták jelentéseikbe és eljuttatták a francia vezérkarhoz.

Érdekes, hogy magukat a semleges hatalmakat alig foglalkoztatta ez a kérdés, annál jobban izgatta a központi hatalmakat és az antantot. A belgumi német katonai attasé jelenti például 1910-ben, hogy a német kormány értesítette a belga kormányt, hogy szükség esetén a német csapatok átvonulnak Belgiumon és ha Belgium nem fog ellenszegülni, akkor garantálják füg-

getlenségét. Félévvel később jelenti ugyanaz az attasé, hogy értesülései szerint Németország francia-német háború esetére egész sor intézkedést foganatosított, hogy meggyorsítsa a mozgósítást és a csapatok összpontosítását és Belgiumon átvonuljon, úgyhogy csapatai a hadüzenettől számított hetedik napon már akcióba léphetnek. Következő jelentésében közli az attasé a belga vasútak általános leírását és a belga mozgósítás terveit. Érdekes, hogy ezekre a jelentésekre az illetékes francia tábornok ezt írta: mi szükségünk van rá?

A belgiumi francia katonai attasé ugyancsak lázasan dolgozik: jelenti a német vasútak állapotát, a belga határ melletti német hidak és katonai őrhelyek leírását, a Krupp-gyárban folyó munkát, csupa olyan értesülést, amit igen nehezen tudott megszerezni. A következmények megmutatták, hogy a francia katonai attasé helyesen figyelte meg a katonai eseményeket és ebből a szempontból jelentései teljesen kifogástalanok. Jelentette azt is, hogy Vilmos császár és Vilma királynő levélileg arról tárgyaltak, hogy ha Hollandia nem erősíti meg tengeri kikötőit, a németek kénytelenek lesznek azokat megszállni, hogy megelőzzék Angliát. Az attasénak ez az értesülése nem vált be úgy, mint az előbbi. Azonban a Belgiumra vonatkozó értesülés értékét is leszállítja az a körülmény, hogy a Belgiumon való átvonulás nem csupán a német vezérkar terve volt, hanem épp úgy szerepelt a francia felvonulás tervében is. Csak éppen az történt, hogy Belgium semlegességének megsértésével a németek megelőzték a franciákat. Ennek kézzelfogható bizonyítékát szolgáltatottak azok a térképek, amelyek Belgium határmenti területeit ábrázolták és amelyeket a háború elején elfogott francia tisztelnél találtak.

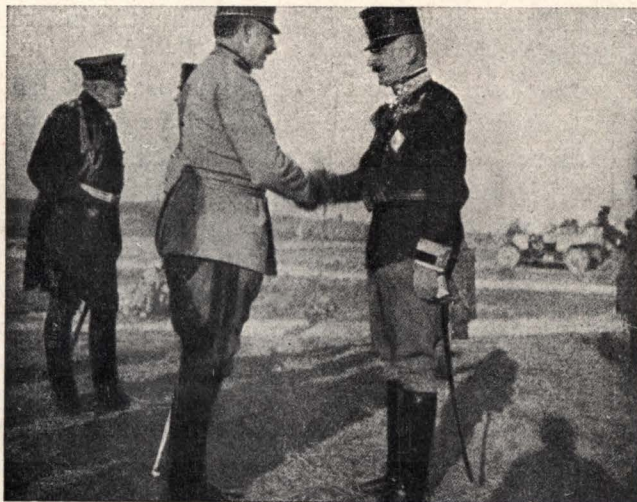
6. Hírszerző tisztek.

Béke idején tiszteket rendszerint titkos megbizatással szoktak a vezérkarok hírszerzőirodái idegen országokba küldeni. Az ilyen tiszteket tulajdonképpen úgy tekinthetjük, mint alkalmi katonai attasékat. Ebben az esetben is legfontosabb az ilyen titkos küldetésben járó tisztek gondos megválasztása; azok a szempontok, amelyeket a katonai attasék megválasztásával kapcsolatban hangoztattunk, itt kétszeresen érvényesek. Mindenekelőtt szükséges, hogy az ilyen tisztek tökéletesen ismerjék az illető ország nyelvét, mégpedig tájshzólásaival együtt. Szükséges továbbá, hogy hivatásbeli, különösen technikai képzettségük egészen elsőrendű legyen. És végül elengedhetetlen, hogy kitűnő pszichológusok legyenek, részben hogy az embereket könnyen és biztosan megismerhessék és ezen a réven tudósításaik értékét mérlegetljék, részben pedig azért, hogy az emberek magatartásából, tekintetéből és elejtett szavaiból felismerjék, ha veszedelem közeledik.

Ha tiszteket titkos megbízással külföldre küld a hírszerzőiroda, fontos, hogy pontos programot adjon neki; jelölje meg útja célját, de ne szorítkozzék egyetlen feladatra, mert különben a tiszte még akkor is, ha különösen tehetséges, könnyedén elmegy sok olyasmi mellett, amit különben könnyűszerelem

láthatna és megtudhatna és amit bizonyára szeretne megtudni az a hatóság is, amely megadta neki az utasításokat. Fontos tehát, hogy az ilyen tiszteknek a vezérkar a lehető legteljesebb szabadságot engedélyezze és éppen ezért kell, hogy olyan emberek legyenek, akik a mellett, hogy tehetségesek és képzettek, egyúttal érett és kiegyensúlyozott férfiak is. Báró Lahure a vezérkari szolgálatról írt könyvében említi, hogy abban az időben, amikor nem voltak még részletes térképek, az ilyen tiszteknek az volt a feladatuk, hogy egyes területeket térképezzenek, és feljegyezzék a rájuk vonatkozó történelmi, katonai és statisztikai adatokat. Ma azonban, amikor tökéletes térképek állnak rendelkezésünkre, egyetlen céljuk csak az lehet, hogy felderítsenek mindent, amit a térképre nem lehet berajzolni. Hozzátehetjük ehhez, hogy további céljuk megvizsgálni, vajjon az idegen országok katonai térképeinek adatai megfelelnek-e a valóságnak.

A külföldre küldött és titkos megbízatásban dolgozó tisztek munkája kiterjed mindenre, ami katonai természetű. Tehát a hadsereg szervezetére, toborzására, vezetőire, erkölcsi állapotára és szellemére, fegyelmére, teljes defenzív és ofenzív felszerelésére, végül pedig az idegen

Hordliczka ezredes, az osztrák-magyar nyilvántartóiroda főnöke (1903—1909.) és II. Vilmos császár.

hadseregek terveire és hadicéljaira is. Az efféle titkos küldetés rendszerint nagy veszedelmekkel jár; a legtöbb ország törvényhozása szigorú eljárás alá vonja a külföldi tiszteket, akik az országban kémkednek. Franciaországban békeidőben az ilyen tisztek legnagyobb büntetése a kiutasítás. Említettük már, hogy Németország és Ausztria-Magyarország sem alkalmazott békében ennél súlyosabb büntetést. Az említettekén kívül Franciaország így utasította ki Rebnitz német tábornokot, aki egy erődítmény kikémlésével foglalkozott, Giletta olasz tábornokot, aki Alpes Maritimesben végzett katonai felderítő munkát, Hepko német kapitányt, aki földalatti távíróvezetékeket rajzolt le és utazása folyamán a manonvillersi erődítményeket is kikémlelte. Németországban elfogták Reclus francia tengerésztisztet, aki Stralsundban és Kielben kémkedett. A német igazságszolgáltatás ebben az időben (1875) szigorúbban járt el, mint a francia: Reclust 5 heti börtönre ítélte azért, mert az

erődítményeket lerajzolta ; Tissot francia hadnagyot 1880-ban Strassburgban három évi várfogságra ítélték ; Thomas tüzerőtisztet 11 évi fogságra ítélték ; Letellier hadnagyot felmentették és szabadonbocsátották. Faye tábornokot, Mirivel tábornokot, akiket szintén le akartak tartóztatni, nem tudták elfogni. A franciák sem lettek volna ilyen enyhék ítéleteikben, ha kémelhárító szolgálatauk nem lett volna mozgékonyabb és sikeresebb, mint a németeké. A franciák többnyire megakadályozták a tisztek kémkedését, így például mikor Moltke tábornok 1868-ban végigjárta a francia határt, a francia hadügyminiszter egy külön e célra kiküldött tiszttel ellenőriztette minden lépését. Oroszország békében ugyancsak meglehetősen enyhén járt el a tiszti kémekkel ; 1866-ban Jakobstadtban letartóztatták Kruskov porosz hadnagyot abban a pillanatban, amikor éppen el akarta lopni az erődítések terveit. Egyéb baja nem történt, mint hogy visszakísérték a határra.

1893-ban a francia vezérkarhoz beosztott két tengerésztisztet letartóztattak Kielben a saját yachtjukon azzal a gyanúval, hogy kémkednek. Degouy és Delguet-Malavas volt a két tiszt, akiket a kieli katonai fogházba zártak és az eljárást megindították ellenük. Egy hónap múlva a lipcsei birodalmi törvényszék tárgyalta ügyüket. A vád úgy hangzott, hogy jegyzeteket és rajzokat készítettek Helgolandról, Cuxhavenről, Bremerhavenről, Kielről, Borkumról és egyéb haditengerészeti szempontból fontos helyekről. A jegyzetek és rajzok a francia hírszerzőiroda céljaira készültek. A per folyamán Degouy bevallotta, hogy a francia vezérkarhoz beosztott tiszt és különös feladata a német partok erődítéseinek tanulmányozása. Hogy személyesen szerezzék meg a szükséges adatokat, yachtot bérelt és maga mellé vette barátját, Delguet sorhajóhadnagyot. Delguet vallomása úgy szólt, hogy azért jött Németországba, hogy a tengerészeti erődök terveit megszerezze. Hozzátette, hogy ebben a pillanatban a tervek már Párizsban vannak. A főügyész módosította a vádat, most már nem kémkedés, hanem árulás címén kérte elítélésüket. Degouy hivatkozott becsületes tiszti multjára és a maga számára nem kért könyörületet, csak bajtársa számára, aki az ő alárendeltje. Degouyt hatévi, Delguet-t 4 évi várfogságra ítélték. Lanoir, aki ezt az esetet a franciaországi német kémkedésről szóló könyvében elbeszéli, hozzáteszi, hogy a Franciaországban működő német kémek a két tengerésztiszt Németországba indulását már akkor jelentették Berlinbe, mikor azok még csak útra készülődtek.

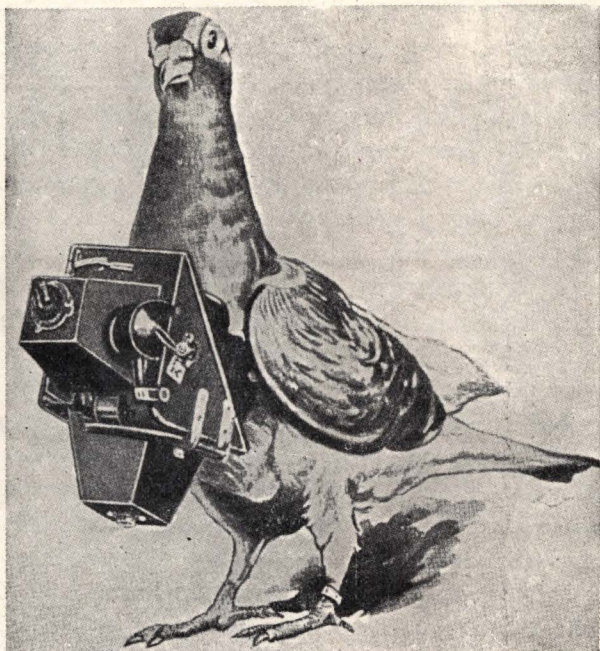
Az ilyen titkos megbízatásban dolgozó tiszteket gyakran annak a fényképanyagnak alapján sikerül leleplezni, amelyet minden katonai attasé beszerez az érdekesebb és különösebb szerepet játszó külföldi tisztekről és megküld a vezérkarnak. És éppen ezért veszélyes tisztek, különösen törzstisztek fényképeit újságokban vagy folyóiratokban közölni. A német hírszerzőszolgálat ezt a kérdést a háború előtt igen egyszerűen oldotta meg : nem egy helyőrségben saját ügynökeit telepítette le mint fényképészeket,

ezek aztán igyekeztek összeköttetéseket szerezni a tisztikarhoz és nem egyik sikerült úgy megkedveltetnie magát, hogy az egész helyőrségnek újszólván hivatalos fényképésze lett.

7. Titkos ügynökök.

Alapjában véve minden kém titkos ügynök, de ez alá a gyűjtőnév alá rendszerint csak azokat soroljuk, akiket magasabbrendű kémeknek nevezhetnénk, vagyis azokat, akiket igen fontos feladatokkal bíznak meg. A német hírszerzőszolgálatban az ilyen titkos ügynökök vagy a külügyminisztérium, vagy pedig a vezérkar alá tartoznak, a szerint, hogy politikai, vagy katonai jellegű hírszerzés-e a feladatuk. Egyeseket közülük külföldi kémközpontok vezetésével bíznak meg, ilyen volt például Richard Cuers, a Franciaország elleni német kémkedés vezetője Brüsszelben. Bár a titkos ügynökök a modern hírszerzés szervei közé tartoznak, mégis nyomukat találjuk már a régi történelemben is. Ilyen titkos ügynök volt a már említett Paradès gróf, aki XVI. Lajos tengerészeti miniszterének, Sartinesnak szolgálatában állt. Abban az időben az ilyen ügynökök a munkásságuk során megszerzett személyi adatokkal sokszor igen kellemetlenekké váltak és éppen ezért nem egyszer a Bastilleba kerültek; Paradès is 14 hónapot ült a hirhedt börtönben.

Ilyen titkos ügynök volt Madame Longville, akit 1778-ban Fullarton angol diplomata bízott meg a Franciaország ellen irányuló kémiszolgálat vezetésével. Ez a Fullarton 1777-ben került Párizsba, mint brit követségi titkár. Régebbi ismerőse volt Claude Chauvel francia diplomata özvegye, aki a maga külön világában a Madame Longville nevet viselte. Ezzel a hölgygel Fullarton bizalmas viszonyba került, leánya is született tőle, majd mikor Fullartont visszarendelték Londonba, az asszony elvállalta a francia-

Fényképezőgéppel felszerelt postagalamb.

országi kémszolgálat vezetését. Nem sokkal utóbb bizalmas viszonyba került Lenoir rendőrfőnök egyik ügynökével, leleplezték és ekkor elárulta Fullartont. Vallomása és nyilatkozatai oly veszedelmeseknek mutatkoztak, hogy őt is a Bastilleba zárták. Letartóztatása alkalmával megtalálták nála Fullarton utasításait, amelyek rendkívül érdekesek. Fullarton utasítja Madame Longvillet, hogy jegyezzen fel mindent, ami a hadsereg gyakorlataira, a csapatok felvonulására, a tábornokok kinevezésére, a fegyver- és lövészerszállításokra vonatkozik; mindent, ami a tengerészetet érdekli, a hajók felszerelését, a tengerészeti szállításokat, a hajók mozdulatait, a vezénylő tisztek neveit, a hajók számát és a flották rendeltetését, valamint a hajólegénység számát és a hajók állapotát; figyelje meg az amerikaiak működését, Franciaországgal való viszonyukat, az amerikai kereskedelmet, az Amerikába induló hajókat, az onnan visszatérő hajókat, szállítmányaikat, a teherhajókat és az utas szállító hajókat, neveiket, tulajdonosaik és parancsnokaik neveit; figyelje meg különösen Franklin és társai működését (ebben az időben Franciaország katonailag is támogatta az Amerikai Egyesült Államok szabadságharcát); figyelje meg a pénzügyek állapotát, Necker pénzügyminiszter terveit, az államkölcönöket; figyelje meg a diplomáciai testület működését, különösen pedig Spanyolország, Poroszország, Anglia és Amerika ügyeit, főleg a spanyol hadsereg és hajóhad állapotát; figyelje meg az udvari eseményeket, a pártok befolyását, a királyné és a név szerint felsorolt vezető emberek működését, állásfoglalását, a minisztériumok munkáját; nyerve meg Mademoiselle Bertin-t, az udvari divatárúsnőt, Gerarde-ot, a minisztertanács titkárát és nyerjen meg minden hivatalban egy-egy bizalmi embert. Fullarton ebben az utasításban megadja még az álneveket és címeket is, amelyekre tudósításait küldje. Fullartonnak ez az utasítása oly részletes, hogy ma is mintául szolgálhatna bármely ügynöki utasításhoz.

Érdekes legalább részben idézni azokat az elveket, amelyeket egy angol frónak a német kémkedésről írt és 1915-ben a párizsi *Matin*ben megjelent cikksorozatában találunk, a nagy kémek hivatásbeli nevelésére vonatkozólag. Ebből vesszük a következőket. A magasabbrendű kém kiválasztása, mégpedig szerencsés kiválasztása véletlen dolog. De bizonyos szempontokra ügyelni kell: az eszményi és magasabbrendű kémnek legalább három vagy két nyelven tökéletesen kell beszélnie, de sok egyéb értékes tulajdonsággal is kell rendelkeznie, különösen akkor, ha tisztán katonai kémkedést akar folytatni, ha hiteles adatokat akar szerezni az erődítési tervekről, ha meg akar becsülni például egy ellenséges csapatot, meg akar ítélni katonai mozdulatokat, ha fel akar jegyezni helyrajzi adatokat, ha tanulmányozni akarja a tisztek jellemét, hogy megtalálja azt a gyenge pontot, amelyen befolyást gyakorolhat rájuk akár megvesztegetés, akár fenyegetés útján. A kém hivatása megköveteli, hogy szigorúan válasszák ki azok közül az emberek közül, akik magas értelmi képességgel és kitűnő szakismeretekkel rendelkeznek. Hogy a kém jól végezze munkáját, kitűnő rajzolónak és fényképésznek kell lennie. Gyakran meg-

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői.

esik, hogy a kémnek nincs módjában sem rajzolni, sem fényképezni, ilyenkor minden segédeszköz nélkül, pusztán becslés alapján ki kell számítani a távolságokat, meg kell mérnie a szögeket, meg kell ítélnie bizonyos épületek magasságát stb.

Egy német kém, akinek az volt a feladata, hogy a skóciai Forth erő-

dítéseit kikémljelje, kénytelen volt pusztán becslés alapján megállapítani minden szükséges adatot, és mikor adatait közölte a német vezérkarral, kiderült, hogy egészen csekély eltéréssel majdnem tökéletesen pontos adatokat közölt. Ezenfelül a kémnek első pillantásra fel kell ismernie a külföldi hadseregek különféle egységeit és fegyvernemeit, és ha nem tudja fejből megjegyezni, magával kell vinnie azt a titkos rejtjelszámot vagy szót, amely alatt az illető fegyvernem a központi hírszerzőirodában szerepel. Hasonlóképpen fel kell ismernie az ágyúmodelleket, a robbanóanyagokat és a lövedékeket. Annak a titkos ügynöknek, aki elsősorban katonai kémkedéssel foglalkozik, pontos technikai kiképzésben kell részesülnie, úgyhogy bármikor meg tudja ítélni a katonai erők felvonulásának célját, az útegek elhelyezésének módját és általában a katonai mérnök munkáját. Annak a titkos ügynöknek, aki tengerészeti kémkedésre kap megbízást, tisztában kell lennie a hajóépítés és felszerelés technikájával, a tüzérségi technikával, a trigonometriával, a hajók fajaival és felszerelésével, az egyenruhákkal, a rangjelzésekkel, a zászló és fényjelzésekkel, úgyhogy valóságos tengerészeti vezérkari tisztnek kell lennie. Az az ügynök, aki diplomáciai kémkedésre kap megbízást, elsősorban tapintatával, ügyességével, magasabbrendű intelligenciájával, történelmi és politikai ismereteivel tud sikert aratni. Mindennemű ügynök munkásságában fontos tényező, hogy egyedül dolgozzék, különben az a veszedelem fenyegeti, hogy társának leleplezése esetén maga is csapdába kerül és ezzel egész munkája kárbavész.

Ismételten megemlékeztünk Karl Gravesről, a leghíresebb német titkos ügynökről, aki rendkívül érdekes emlékirataiban maga is kitér a magasabbrendű kémek hivatásbeli nevelésének és kiképzésének kérdéseire. Bár elvei nagyjában megegyeznek azokkal, amelyeket az imént vázoltunk, mégis érdekes lesz néhány megjegyzését idéznünk. Elmondja, hogy mielőtt a német titkos szolgálatba lépett volna, öt hónapig foglalkoztak kiképzésével és a titkos szolgálat specialistái napról napra, hétről-hétre kioktatták mindarra, amire különleges küldetésében szüksége lehet. Kiképzése négyirányú volt: topografiai, trigonometriai, ezenfelül kiképezték a hajóépítési szerkesztésben és végül a rajzolásban. Mindez nélkülözhetetlen volt számára, hiszen küldetésének célja éppen az angol tengerészet egyik legfontosabb találmányának pontos lerajzolása és megszerzése volt. Fontos volt, hogy könnyen tudjon tájékozódni, ismerje a helyeket, ahol megfordul, gyorsan ki tudja számítani a távolságokat és pillanatok alatt le tudja rajzolni a legbonyolultabb terveket is. Meg kellett ismernie a hadihajók különféle fajait, a bűvárhajók és a torpedók különböző típusait, az aknákat, és mindebben rövidesen oly tökéletességre vitte, hogy a kilőtt torpedó süvítéséből meg tudta mondani, milyen gyártmányú. Megtanították, hogyan lehet felismerni a különféle hadihajókat silhouettejükről; minderre vonatkozólag rajzok és ábrák álltak Berlinben rendelkezésére, úgyhogy egyetlen szempillantással meg tudta mondani bármely hajó jellegét és nemzetiségét. Ugyanígy tökéletesen jártas.

lett a világ minden tengerészetének egyenruházatában, zászlóiban és jelzőzászlóiban. Végül helyezni szemlére vitték a kieli és wilhelmshaveni hajógyárakba és ott megismerkedett a hajóépítés technikájának minden legapróbb részletével. Mivel Graves már gyermekkorától fogva több nyelvet kitűnően beszélt, ennek a kiképzésnek révén egészen elsőrangú titkos ügynök vált belőle, aki valóságos rettegést okozott felkészültségével és vakmerőségével az angoloknak. Ha feltesszük, hogy minden kém túloz kissé emlékirataiban és szereti romantikus színben feltüntetni munkáját és kalandjait, annyit mégis el kell ismernünk, hogy ezek a részek a valószínűség bélyegét viselik magukon. Az ilyen leírások minden ország hírszerzőszolgálatának igen fontos útmutatásokat adnak.

Ugyanilyen módon készítették elő hivatására Stephens angol őrnagyot, aki maga is tanúskodik a mellett, milyen gondos, különleges kiképzésben részesítették munkájának megkezdése előtt. Stephens különös megbízatása a német vasútrendszer tanulmányozása volt. Kiképzését a londoni vasútársaságnál nyerte, amelynek vezérigazgatója rokona volt. Meg kellett tanulnia a mozdonyok típusait, meg kellett ismerkednie kerekeik, hengereik, fékeik típusaival és szerkezeteivel, tudnia kellett a vasúti kocsik súlyát, hosszát, meg kellett állapítania, milyen kocsiba hány ember, hány ló fér el, meg kellett ismerkednie a vasúti jelzőrendszerrel, a széntároló állomásokkal, a különböző vasúti pályákkal, hogy végül meg tudja állapítani, hogy mozgósítás esetén mely vasútvonalon hány katonai vonat mennyi idő alatt haladhat át. Stephenst a német hatóságok elfogták és 1897-ben várfogságra ítélték.

A titkos ügynökök egyik legtipikusabb példája Foucault de Mondion, aki Boulanger tábornok francia hadügyminiszter titkos ügynöke volt.

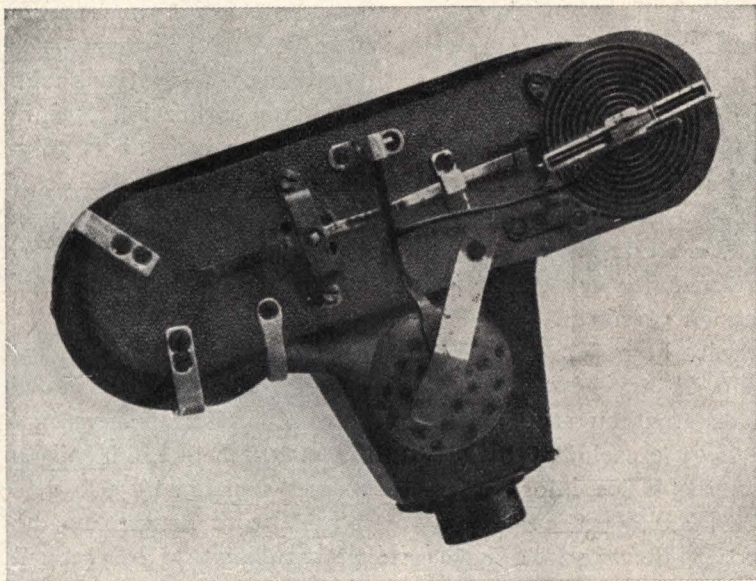
Foucault de Mondion nagy szerepet vitt a francia külpolitikában Boulanger hadügyminisztersége idején. Egy időben Cseng Ki Tong kínai diplomata titkára volt, mikor pedig ezzel összekülönbözött, hosszabb időre Berlinbe költözött, ahol alkalma volt megismerkedni a német diplomáciának majdnem egész személyzetével. 1887-ben Brüsszelben a külügyminiszternek, herceg Chimaynak gyermekei mellett volt nevelő, ugyanakkor azonban a herceg személyi titkári teendőit is végezte. Foucault de Mondionnak messzeágazó személyi összeköttetései révén tudomására jutottak Bismarcknak bizonyos tervei és akciói Belgiummal és Szófiával kapcsolatban. Foucault de Mondion ebben az időben titkos ügynöke volt már a francia kormánynak, de erről a szerepéről a legbeavatottabbakon kívül senki sem tudott. Hamarosan bizonyítékokat szerzett arra vonatkozólag, hogy Belgium és Németország között titkos megállapodás van készülöben, másrészt, hogy a német kancellár rávette Kóburg herceget, hogy elvállalja Bulgária fejedelemségét, amit a cár hevesen ellenzett. Ezekben a tárgyalásokban a belga udvar volt a közbenjáró. Foucault de Mondion a tárgyalások egész menetét tudatta a francia kormánnyal, sőt az idevonatkozó ügyiratokat is lefotografáltatta. Ezeket a fényképeket azután rendelkezésére bocsátották magának a cárnak is.

Mindez abba az időbe esett, amikor Franciaország és Németország egyformán vetélkedett Oroszország szövetségéért. Elképzelhető, milyen hatást tettek a cásra azok az okiratok, amelyek bizonyították, hogy Németország egyenesen a cár politikája ellen cselekszik. Foucault de Mondion ezután még számos külpolitikai szolgálatot végzett kiterjedt ügynöki hálózata révén és szolgálataiért ismételten nagyobb összegeket kapott. Mikor a párizsi legfelsőbb törvényszéknél eljárás indult Boulanger tábornok ellen és a vád azt akarta rábizonyítani, hogy hűtlenül gazdálkodott az állami pénzekkel, egyik vád az volt ellene, hogy nem tudja igazolni egy 30,000 frankos kiadási tételét. Ezt a 30,000 frankot annakidején Foucault de Mondionnak fizette ki, de természetesen erről nem beszélhetett, nem árulhatta el a francia titkos hírszolgálat módszereit és költségeit. Tudtak erről a kabinet többi tagjai, sőt maga a köztársasági elnök is. Ebben a kínos helyzetben maga Foucault de Mondion jelentkezett vallomástételre és férfiasan bevallotta, hogy a 30,000 frankot neki fizette ki Boulanger tábornok. A legfelsőbb francia körök, amelyek a tábornokot mindenképpen lehetetlenné akarták tenni, sohasem bocsátották meg Foucault de Mondionnak, hogy ezzel a vallomásával megmentette. Ez volt az oka, hogy innen kezdve, mikor visszavonult a magánéletbe, állandóan szemmeltartották, ismételten igyekeztek fontos okmányait elrabolni, sőt halála körül is olyan mendemondák keletkeztek, amelyeknek alapján az a meggyőződés gyökerezett meg a közvéleményben, hogy ellenségei tették el láb alól.

Foucault de Mondion egyik könyvében maga nyilatkozik fontos titkos szolgálati szerepéről. Elmondja, hogy Boulanger tábornok egy ízben azt az óhaját fejezte ki előtte, hogy szeretne állandó titkos hírszolgálatot szervezni, mert azok a hírek, amelyek a külföldi lapok, követségek és attasék révén beérkeznek, nem elegendők. Azt mondta a tábornok, hogy amit a külföldiek megtehetnek minálunk, azt mi is megtehetjük az ő országukban. Megkérdezte, vajjon hajlandó volna-e ennek a szolgálatnak szervezését elvállalni. Bár Foucault de Mondion azonnal látta, hogy a feladat rendkívül nehéz, mégis vállalkozott rá. A miniszter részletes programot adott neki, amelynek lényege az volt, hogy nem csupán a nemzetvédelemre szorítókozó adatokat kell szereznie, hanem fontos diplomáciai híreket is. «A diplomácia készíti elő a háborút, — mondta a miniszter — ennél fogva a diplomácia legtitkosabb lépéseiről is értesülnünk kell a lehető legbiztosabb forrásokból». Foucault de Mondion tehát azt a feladatot tűzte maga elé, hogy összeköttetéseket szerezzen az európai minisztériumok és kancelláriák legnagyobb részéhez. Ezt a programot annyiban sikerült végrehajtania, hogy elsőrangú összeköttetéseket szerzett és megbízható embereket helyezett el a berlini, bécsi és római minisztériumokban. Belgiumra vonatkozólag tudta, hogy ott tökéletes német hírszerzőszolgálat működik és az volt a meggyőződése, hogy a német diplomácia terveit legpontosabban a brüsszeli központ révén lehet megtudni. Az volt tehát a különleges megbízatása, hogy ezt a belgiumi német

hírszerzőszolgálatot leplezze le. Mint láttuk, ezen a réven sikerült nyomára jutnia a német-belga és német-bolgár politikai tárgyalásoknak.

Leonce Grasilier, aki valószínűleg magától Foucault de Mondiontól nyerte értesüléseit, 1917 áprilisában cikket írt az egyik francia lapban és ebben a cikkében említi, hogy Foucault de Mondion könyvei (Bismarck álarc nélkül, Belgium Németország karjaiban) az újkori francia titkos diplomáciának legfontosabb és legérdekesebb okmányai. Említi azt is, hogy Foucault de Mondion éppen abban a pillanatban halt meg, amikor egy rendkívül fontos és sokakra nézve kellemetlen munkájának (*La lettre de cachet en République*) kiadásával foglalkozott. Halála körül misztikus mende-mondák keletkeztek,

Postagalambra erősíthető fényképezőgép.

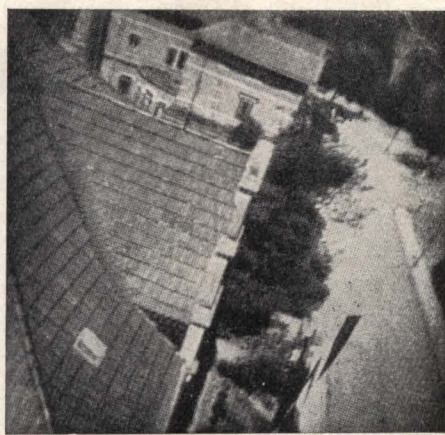
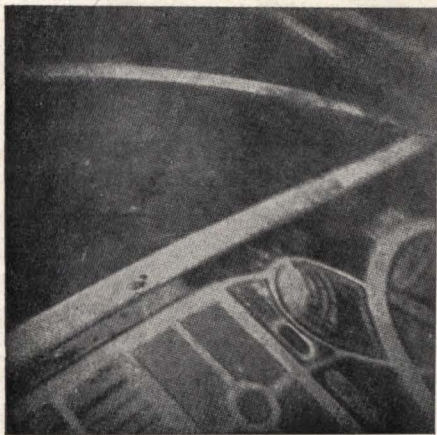
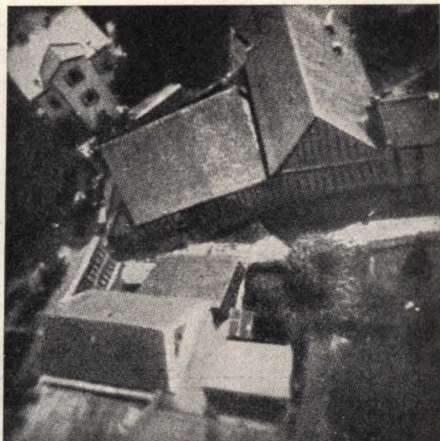
amelyek máig sem oszlottak el. 1894 júniusában, halála hónapjában, az akkori francia újságok rendkívül sok érdekes részletet közöltek, amelyekből azonban az igazság alig hámozható ki. Hogy halálának ügye teljesen kikerült az érdeklődés homlokteréből, abban nagy része van annak a körülménynek, hogy 1894 június 24-én Carnot elnököt meggyilkolta Caserio olasz anarchista, és ez a világraszóló eset természetesen minden más ügyet háttérbe szorított.

Az egykorú újságok elmondják, hogy Foucault de Mondion semmi néven nevezendő betegségben nem szenvedett, teli volt munkakedvvel, nagy reményekkel rendezte sajtó alá új könyvét, közeli tervei voltak, mikor egyik este egészen váratlanul holtan találták lakásán. Feltűnő volt, hogy a kerületi orvos minden vizsgálat nélkül megadta a temetési engedélyt; feltűnő volt az is, hogy a családtagok, barátok és az újságok hiába követelték a holttest

felboncolását bizonyos gyanúkok alapján, a hatóság nem adott helyet kérésüknek. Pedig a tanúk javarésze vallotta, hogy valószínűleg megmérgezték, sőt voltak tanúk, akik azt állították, hogy a halott kezei elfeketedtek; voltak olyan tanúk is, akik bizonyították, hogy bár délelőtt makkegészségesen távozott hazulról, délutántól kezdve minden különösebb ok nélkül hányási ingerek gyötörték. A sajtóban általános volt a gyanú és a vád, hogy a boncolást azért nem engedélyezték, nehogy a gyilkost, vagy gyilkosokat ki tudják nyomozni. Ebben az időben sokat szellőztették Foucault de Mondion titkos szolgálatának egyes sikereit; sokat beszéltek arról a vakmerő vállalkozásáról, amelynek során 1866-ban behatolt az egyik Franciaországgal ellenséges nagyhatalom attaséjának irodájába, kiemelt egy fontos okmányt, elvitte a hadügyminisztériumnak, lemásoltatta és azután ismét visszavitte eredeti helyére. De beszéltek azt is, hogy pontosan tájékozva volt a francia politikai élet szereplőinek, képviselőkné, államférfiaknak, minisztereknek titkos ügyeiről és mondták, hogy számos közeleti férfiúra vonatkozólag olyan okmányok vannak birtokában, amelyek az illetőkre nézve végzetessé válhatnak. Hivatalos körök ugyan erélyesen cáfolták ebben az időben, mintha Foucault de Mondionnak bármiféle fontos okmány lett volna birtokában, de ezzel szemben tény, hogy rengeteg ilyen okmánnyal rendelkezett s ezeknek egy részét nem is tartotta lakásán. A sajtó állásfoglalása abban az egyhangú véleményben csendült ki, hogy sok embernek érdekében volt, hogy Foucault de Mondion eltűnjék a közelet színteréről. Minden Jap és az egész közvélemény egyhangulag megállapította, hogy Foucault de Mondion rendkívüli szolgálatokat tett Franciaországnak. Természetes, hogy e szolgálat értéke csak az akkori bel- és külpolitika adottságaival mérhető. Sok információja ma már, történelmi távlatban, nem mutatja azt a jelentőséget, amellyel akkor bírt. Viszont kétségtelen, hogy minden politikai információnak igazi értékét a pillanatnyi helyzet súlya adja meg. Foucault de Mondion működésének aránya és értéke éppen ezért csak olyan titokzatos maradt az utókor előtt, mint halála és annak körülményei.

A világpolitikának másik sokat emlegetett és meglehetősen nagy hírnévre vergődött titkos ügynöke Trebitsch-Lincoln volt, a magyar származású titkos politikai hírszerző és kártyakeverő, akinek élete és sorsa az egész európai sajtót rendkívül sokat foglalkoztatta. Ez az ember, aki ma mint buddhista szerzetes az egyik indiai kolostorban folytatja jámbor szemlélődéseit, oly titokzatos körülmények közt élte le mozgalmas életét, hogy mindmáig még életrajzi adatait sem sikerült teljes mértékben tisztázni. A Paris Soir egyik tudósítása alapján nagyjában a következőkben állíthatjuk össze élete folyását. Trebitsch-Lincoln igazi neve Schwarz Ábrahám, született 1879 április 4-én Pécsen, apja a zsidótemplom szolgája volt és sohasem álmódott arról, hogy fia ekkora politikai karriert fog befutni. 1896-ban ismeretlen okokból meggyűlt a baja a budapesti rendőrséggel. Hamarosan Londonban bukkant fel egy misszionárius társaságában, aki mindenképpen meg akarja

téríteni. A fiatal kalandor azonban elcsábítja térítőjének feleségét és erre kénytelen Németországba menekülni. Nemsokára Kanadában bukkan fel, majd 1904-ben megint Angliában találkozunk vele. Itt barátságba keveredik egy Seebohn-Rowtree nevű gazdag kvékerrel, a kakaókirállyal és vele együtt meglehetősen érdekes és különös tanulmánykötetet ad ki a szegénységről.

Fényképfelvételek postagalambra erősített fényképezőgépekkel.

A kakaókirály pártfogásának és pénzének köszönhetően, hogy 1910 januárjában az általános választásokon mint Darlington liberális képviselője bekerült az angol parlamentbe. Közéleti pályafutásának hamarosan vége szakadt, 17,000 font sterling adósság hátrahagyásával Belgiumba menekült és onnan igyekezett 25%-os alapon kiegyezni hitelezőivel. Tulajdonképpen karrierje csak most kezdődik. 1913-ban Galiciában jár, ahol nagyszabású petróleum-üzletekkel foglalkozik és itt kezdi meg egyúttal titkos ügynöki működését.

A következő évben Hollandiában működik, mint a német vezérkar hírszerzőszolgálatának ügynöke. Ebben az időben, mikor a titkos hírszerzőszolgálat egészen új feladatok előtt állt, Trebitsch-Lincoln észrevette, hogy előtte is egészen új lehetőségek nyílnak. Ellopja a németek rejtjelkulcsát és eladja az angoloknak; ezen a réven bekerül az angol cenzurahivatalba, ahol a német és magyar levelezéseket ellenőrzi, egyúttal azonban titkos hírszerzőszolgálatot végez a német tengerészet számára. Leleplezik ugyan, de sikerül Amerikába menekülnie, ahol azon melegebben kiadja emlékiratait. Amerikában bizonyos vádak miatt letartóztatják, kiadják Angliának, ahol 1916-tól 1919-ig kitölti a rászabott börtönbüntetést.

Kis idő múlva Németországban látjuk; észreveszi, hogy a német monarchisták milyen könnyen lépemennek nagyhangú terveinek és fogadkozásainak, beférkőzik Kapp környezetébe és ő lesz a sajtófőnöke a monarchista kormánynak. Ebben a minőségében kémiszolgálatokat végez Oroszország és Magyarország számára, de ez keveset hoz. Bauer kancellár eltávolítja a sajtóirodából, de Trebitsch-Lincoln, mikor hivatalából távozik, egy csomó okmányt visz magával és az egész dossziét eladja a franciáknak. Kiderül azonban, hogy az okmányok mind hamisak voltak. Egyéb okmányok, amelyeket a központi hatalmak kormányainak ajánlott fel, nem találtak kedvező fogadtatásra, ennél fogva ezeket is az antant hatalmaknak adta el; ezekről kiderült, hogy rendkívül fontos titkos adatokat tartalmaztak. Trebitsch, aki ebben az időben Lőrincz Tamás néven szerepelt, belekerült a magyar monarchista mozgalomba is és itteni működése során letartóztaták és megint fogházbüntetésre ítélték. Csak 1924-ben szabadult ki és ekkor egy időre eltűnt. 1925-ben, amikor az európai újságírásban és politikában rendkívül erősen érezhető hiányosság volt az a körülmény, hogy alig valaki ismerte a kínai és japán nyelvet, bizonyos Csi Lan nevű titokzatos férfiú tűnt fel keleten, aki elkeseredetten lázított az angolok és általában az idegenek terjeszkedése és uralma ellen. A titokzatos Csi Lan maga Trebitsch-Lincoln volt. Megtörtént az a komédiába illő eset, hogy Csi Lan, a kínai tiszt, aki nemcsak az angol képviselőházat, hanem az angol börtönt is megjárta, mint kínai meghatalmazott, megjelent az egyik angol ágyúnaszád fedélzetén, ahol ő brit királyi felsége tisztjei a legnagyobb tiszteletadással fogadták. Ebben az időben Shanghaiban közelebbi összeköttetésbe került egy magyar bankárral, és sikerült neki az egyik ottani bankból 300,000 dollárt felvennie 24 órával a város megszállása előtt.

Ennek a tragikomikus életpályának megvolt a maga drámai fordulata is: fiát gyilkosságért halálra ítélték. Trebitsch-Lincoln ebben az időben Indiában volt és azonnal Angliába sietett, hogy láthassa még fiát, és ha lehet, kegyelmet eszközöljön ki számára az angol hatóságoknál. Azonban nem sikerült kellő időre megérkeznie: mire a kikötőbe befutott, fiát már kivégezték és a brit belügyminiszter megtiltotta neki a partraszállást.

Miközben pedig keleten forr a politika boszorkánykonyhája, Kína ten-

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviseletei.

gerbe dobja a brit megbizottakat, az indiai kormány kénytelen titkolni és elnyomni a gandhista-mozgalmakat, mikor az ind nemzeti agitáció egyre nagyobb méreteket ölt: az egykori magyar zsidó halálos ellensége azoknak, akik fiát kivégezték, ez a nagystíliú kalandor, aki egész tucat kormánnyal könnyedén játszott, buddhista szerzetesi selyemruhában, mosolygó ajkkal,

csendben és ravaszul rejtőzik egy buddhista kolostor cellájában, és senki sem tudja, hol bukkan fel és mikor jut megint esetleg döntő szerephez a világpolitikai eseményekben.

Ezeket a tökéletesen nem ellenőrizhető adatokat némileg kiegészíti a *Le Temps* egyik tudósítása. Jelenti (1918 július 26-án), hogy Trebitsch-Lincolnt a brit hatóságok kiutasították Hong-Kongból és ebből az alkalomból röviden összefoglalja élettörténetét. A már említett adatokon kívül elmondja róla, hogy Hamburgban luteránus, Kanadában presbiteriánus pap volt, a montreáli székesegyházban pedig katolikus pappá szenteltette magát, viszont, mikor Angliában tartózkodott, a kenti tartomány egyik egyházközségének plébánosa lett. A *Le Temps* szerint a kvéker megtérésre csak ezekután került sor. Ugyanez a lap állítja, hogy képviselővé választásában Sir Charles Dilke angol főúrnak is szerepe volt, aki mellett titkári minőségben működött. Megfordult állítólag Romániában és Olaszországban is, abban az időben, amikor még a fasizmus nem vert mélyen gyökeret az országban. Állítólag döntő szerepe volt Matteotti képviselő meggyilkolásában.

Trebitsch-Lincoln élete pályája mutatja, hogy a nagystílu nemzetközi titkos ügynökök pályája milyen változatos, kalandos és legtöbbször milyen kiismerhetetlen. Ma sem tudjuk pontosan megmondani, hogy Trebitsch-Lincoln melyik államnak milyen értékű szolgálatokat tett. De mutatja ez a pálya azt is, hogy azoknak, akik a titkos szolgálatot szervezik, mekkora óvatosságra van szükségük, hogy ne kerüljenek kéteshírű és jellemű nemzetközi kalandorok hálójába.

8. A kémhálózat.

Tévedés volna azt hinni, hogy a titkos ügynökök és kémek információi csak találomra és rendszertelenül érkeznek, a szerint, hogy az ügynökök éppen hol dolgoznak. Ellenkezőleg, rendkívül kitünően felépített szervezetnek kell felettük állni, amelynek az a feladata, hogy híryananyagokat összefoglalja és a lehetőségig kiaknázza.

A diplomáciai hírszolgálatnak két fontos hálózata van: egyik a központi, legtöbb esetben a külügyminisztérium, amely a maga ügynöki szervezetével dolgozik, a másik pedig az egyes külföldi diplomáciai állomások, amelyek ugyancsak külön ügynökökkel szerzik híreiket. Minden kémhálózatnak fontos alapelve, hogy a titkos ügynökök csak a központtal vannak összeköttetésben, a külügyminisztérium ügynökei tehát semmiféle összeköttetésben nincsenek az egyes országok diplomatáival, és még a nagykövetek és katonai attasék sem ismerik őket. A legfőbb feltételek egyike, hogy az ügynökök egymást se ismerjék. Erre tipikus példa Foucault de Mondion, aki közvetlenül a párizsi külügyminisztérium alá tartozott. A kémhálózat szervezetébe beletartoznak bizonyos újságok és újságírók is, akiket a külföldi követségek és katonai attasék anyagi támogatásban részesítenek. Például

a párizsi német követségnek külön osztálya volt, amely ezekkel foglalkozott, és ezenfelül minden külföldi német konzulátus is rendelkezett közvetlen titkos levelezővel. Ezek a titkos ügynökök közvetlenül Berlinbe küldték értesítéseiket. Tehát hármás hírszerző forrás áll minden ország hírszolgálatának rendelkezésére: egyik a külügyminisztériumok titkos ügynökei, másik a követségek vagy egyéb diplomáciai állomások titkos alkalmazottai, végül pedig ugyanezeknek a követségeknek titkos ügynökei.

Mindenekelőtt a katonai kémhálózattal kell foglalkoznunk. Például a francia katonai kémhálózat a következő elemekből áll: hadügyminisztérium, megyeszékhelyek, külön megbízottak, utazó vagy felügyelő kémek és rendes kémek. Mivel a hadügyminisztériumok szerepével alább fogunk foglalkozni, egyelőre a többieket kell vizsgálat alá venni. A megyeszékhelyeken felállított hírszerző központokról Rollin alézredes a következőket írja: «A vidéki kémközpontok legcélszerűbben a határok mellett helyezhetők el, olyan jól megválasztott városokban, ahová legkönnyebben érkeznek el a külföldi hírek, s ahonnan az állandóan letelepített és a mozgó ügynökök a legkönnyebben és a legkevesebb kockázattal tudják híreiket beszerezni. Az ilyen kerületi iroda természetesen teljes mértékben megkapja a helyi hatóságok (közigazgatás, vámszolgálat, erdészeti hivatal, államépítészeti hivatal stb) támogatását. Ilyen helyeken feltűnés nélkül megszerezhetik és tanulmányozhatják a legközelebbi szomszédos határmenti városok helyi sajtóját, ilyen helyeken legkönnyebb kézrekeríteni és szóra bírni a katonaszökevényeket, és különösen a csempészet révén legkönnyebb állandóan megtudni és szemmeltartani a határmenti katonai mozdulatokat, a katonai raktárak építését, esetleg a postagalambállomásokat, és végül ilyen helyeken legkönnyebb ellenőrizni a gyanús idegeneket. Ilyen módon sikerült már békében leleplezni a németek legfontosabb határmenti kémközpontját, a strassburgit, amely a legtöbb kárt okozta Franciaországnak. Lajoux, a többször említett híres francia titkos ügynök említi, hogy békében az Oroszország ellen irányuló német kémkedés központja Boroszlóban volt; de említi azt is, hogy a nyugati határ mentén egymás után sorakoztak a kerületi kémközpontok, melyek közvetlenül a berlini Nachrichtenbureau alá tartoztak.

Ezeken a területeken volt különösebb szerepük az úgynevezett felügyelő vagy utazó kémeknek, akiknek az volt a feladatuk, hogy időnkint utasításokkal lássák el az egy helyben letelepített kémeket, átvegyék jelentéseiket és a tőlük megszerzett okmányokat és kifizessék nekik járandóságait. Az ilyen határmenti kémközpontok igen nagy számmal voltak a semleges államokban is. Pierron tábornok a hadviselés módszereiről írt könyvében rendkívül kívánatosnak jelzi az ilyen kémhálózat létesítését és kiemeli, hogy ez a szervezet különösen békeidőben rendkívül fontos. A híres francia titkos ügynökök emlékirataiból tudjuk, hogy például a német hírszolgálat három legfontosabb külföldi központja békében Brüsszel, Genf és Lausanne volt. Lajoux is említi, hogy a német kémiszolgálat Belgiumban és Svájcban tudott

legsikeresebben működni és 1890-ben a francia vezérkarnak még sejtelmese sem volt róla, hogy milyen kitűnően megszervezett kémirodák működnek ezekben az országokban. Éppen Lajouxnak sikerült lelepleznie a brüsszeli német kémirodát, amelyet előbb Richard Cuers vezetett, utána pedig az egyik leghíresebb német kém, Peter Theissen, aki több ízben is börtönbe került Franciaországban. Előbb a Pellissier gyalogos katona ellen indított kémügybe keveredett bele, aztán 1907-ben egy másik kémkedési ügybe, amikor is a belga hatóságok letartóztatták, de furcsa körülmények közt szabadonbocsátották. Személye azonban annyira gyanússá vált, hogy a háború kitörésekor a franciák letartóztatták és életfogytiglani várfogságra ítélték. Az említett Pellissier vallomásából tudta meg a francia vezérkar, hogy a genfi német kémközpontot bizonyos Kellermann nevű ügynök vezette, és tőle értesült arról is, hogy Milanóban is működik német kémiroda, egy Fainzi nevű kém vezetése alatt.

A különleges megbízottak szerepét úgy határozhatjuk meg, hogy ezek egyes különleges feladatokat kapnak a központi vezetőségtől, mert azok a határmenti hivatalos szervek, mint például a vámtisztek és altisztek, akik a legtöbb adatot tudnák gyűjteni, erre a célra éppen azért alkalmatlanok, mert túlságos megfigyelés alatt állnak. A különleges megbízatással kiküldött ügynökök feltűnés nélkül megfigyelhetnek mindent és mindenkit a határmenti állomásokon és jelentéseiket is feltűnés nélkül küldhetik el a központba, esetleg a rendőrhatalóság közvetítésével.

Az utazó vagy felügyelő ügynökök feladata egy-egy meghatározott terület ellenőrzése és az egy helyben lakó kémek és a központ közt az összeköttetés fenntartása. Az egyhelyben lakó kémek rendszerén épült már 1875 óta az egész német kémhálózat. A szervezésnek ezt a módját már az előbbi fejezetünkben említett Stieber ajánlotta kormányának, azzal a megokolással, hogy ez a módszer feleslegessé teszi állandó katonai személyek alkalmazását az idegen országokban, mert Stieber tapasztalatai szerint az esetről-esetre kiküldött polgári egyének kevesebb kockázattal tudják ellátni ezt a szolgálatot. A letelepedett kémek szolgálata, mint Froment hadnagy mondja, a lehető legegyszerűbb. Letelepednek valamely helyen, lehetőleg erőd, gyár, üzem, szóval stratégiai fontosságú hely közelében, esetleg maguk is üzemet alapítanak, természetesen saját nemzetbeli munkásokkal, s míg egyrészt versenyt támasztanak a francia iparnak, másrészt kényelmesen megfigyelhetnek mindent és továbbíthatják híreiket. Fontos az, hogy az ily módon letelepített kémnek állandó és rendes foglalkozása legyen és anyagilag is függetlenül éljen, hogy feladatát kellőképpen betölthesse. Puttmaker német belügyminiszter már az 1870—71. évi háború után pontosan körvonalozta ennek a rendszernek a feltételeit. Elegendő, ha a letelepített és fizetett kém bármilyen üzettel, állással, vagy foglalkozással bír, és kellőképpen bele tud illeszkedni az illető város vagy falu társadalmába. Mindegy, hogy milyen üzlete van, lehet ingatlanforgalmi iroda, fűszerüzlet, kávéház, étterem, szál-

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviseletei.

loda, biztosítási iroda. Fontos az, hogy bizalmat keltsen maga iránt, polgári módon éljen, kellő helyen és kellő alkalommal gavallérosan viselkedjék, igyekezzék társadalmilag hasznos elemmé válni, vegyen részt az egyesületek működésében, teremtsen a maga számára megbecsült helyzetet és igyekezzék mindig azt a látszatot kelteni, hogy polgári jóléte a jó üzletmenetből fakad.

Nyilvánvaló, hogy ez a rendszeres beférkőzés az idegen társadalom bizalmába sokkal könnyebbé teszi a letelepített kém számára a működést, mint amilyen a különleges megbízással kiküldött titkos ügynök helyzete. Magától értetődik, hogy egy jómódú üzletemberre senkisémm fog gyanakodni, hiszen könnyen megérthető, hogy a jó üzletmenet lehetővé teszi számára bizonyos mértékig a bőkezűséget, a jótékonykodást, a társadalmi mozgalmakban való részvételt. Éppen ezért szükséges, hogy élénken részt vegyen az egyesületek életében, adja át helyiségeit fűtéssel és világítással együtt díjtalanul a helyi jellegű tornász-, lövész-, énekegyesületeknek, hogy így feltétlen bizalmat keltsen maga iránt.

Bizonyos, hogy az ilyen letelepített kém helyzete, különösen eleinte, nem könnyű. Kitérően kell ismernie a nyelvet és a szokásokat, bizalmat kell keltenie maga iránt és fődolog, hogy feltűnés nélkül megszerezze a katonaság és a tisztikar bizalmát is. Éppen ezért lehetőleg olyan üzletet kell nyitnia, amely könnyen összeköttetésbe kerülhet a katonasággal is. Tájékozódnia kell versenytársainak helyzetéről, esetleg támogatnia is kell őket, tartózkodnia kell minden kemény és rosszindulatú bírálattól, és ha lassankint megkedveltetni magát, esetleg baráti viszonyba kerül a helyőrség valamely tisztjével vagy akár magasabbrangú altisztjével, senkinek sem fog feltűnni, ha az évekig tartó baráti viszony során egyszer-egyszer kérdést intéz hozzájuk, elfogulatlanul és közömbösen, bizonyos katonai alakulatok, erődítések, ágyúk, hadgyakorlatok iránt. Természetes, hogy ha megkapja a kívánt válaszokat, akkor is közömbösen és egykedvűen kell viselkednie, mintha nem érdekelné különösebben a dolog. Így lassankint értékes híryananyagot gyűjthet; később, mint jóbarátnak, maguk a tisztok fogják elmondani az új és érdekes katonai híreket; nem egy ilyen letelepített kémnek így hullottak szinte ölébe a legfontosabb értesülések az új ágyúmodellekről, golyószórókról, helyőrségi változásokról és a készülő vagy befejezett hadgyakorlatokról. Ha akad olyan tiszt, aki szereti az italt vagy olyan, aki szeret kártyázni, azzal innia és kártyáznia kell és lehetőleg ügyes formák között elveszítenie a pénzét, vagy úgy nyerni az illetőtől nagyobb összegeket, hogy végül lekötelezettje legyen és már-már tisztii becsülete forogjon kockán. Szóval nehéz és nagy játék: a polgári becsület árca alatt csalónak és árulónak kell lennie.

1914 februárjában korán reggel egy francia őrszem és egy munkás, akik a trondesi páncélos üteg körül foglalatostkodtak, körülbelül 3 km-nyire Lucey erődítményeitől, arra lettek figyelmesek, hogy egy ismeretlen ember jár-kél az üteg körül, olyan helyen, ahol polgári egyéneknek tilos volt a közlekedés,

távcsővel vizsgálgatja a láthatárt, jegyzeteket készít és egyúttal fényképezőgép is van nála. Egy darabig figyelték, hogy mit csinál, aztán észrevétlenül a közelébe lopódtak és hirtelen rávetették magukat. Az idegen kétségbeesetten védekezett, de ezek lefogták és bevitték a várba. Részletes kihallgatása után kiderült, hogy Theodor Burghardt a neve és a kis Heillecourt faluban lakik már 15 éve, mindenki ismeri és senki sem tud róla semmi közelebbi adatot. Kiderült, hogy a kis faluban, amelynek mindössze 400 lakosa van, Burghardt mint földműves telepedett le. Nem állítható, hogy a legideálisabb kém volt, mert alig volt benne valami azokból a tulajdonságokból, amelyeket az előbb felsoroltunk : nem volt túlságosan rokonszenves ember, kevés emberrel érintkezett, keveset beszélt. Azt állította, hogy az idegenlégióból jött és valamiféle foglalkozást keresett, főleg a mezőgazdaság terén. Egyelőre azt állította, hogy megtakarított pénzéből él. Némi gyanút keltett mindjárt elejétől fogva, mert kissé elhanyagoltan öltözködött ugyan, de volt a magatartásában valami letagadhatatlan úri vonás és a beszéde is választékos volt. Miután hosszú ideig hiába keresett munkát, merész lépésre határozta el magát, megkérte az egyik falusi lány kezét. El is vette feleségül és kis kocsmát nyitottak. Az üzlet azonban rosszul ment, mert a kocsmáros meglehetősen goromba ember volt. Most azt a mesét hitette el a falusiakkal, hogy néhány ezer frankot örökölt és ezen a pénzen kis házat vásárolt. Itt élt aztán évekig, minden különösebb foglalkozás nélkül, feleségével és négy gyermekével. Senkisem tudta pontosan, miből él, nem voltak lovai, nem volt kocsija, csak teheneket tartott; földjét nem művelte, legfeljebb a teheneket csapta ki legelni a földre. Gyanakodtak rá, hogy esetleg kém, de ő az ilyen gyanúkat mindig eloszlatta valami magyarázattal. Maga a felesége sem tudott róla semmi közelebbit, de hallgatótt, mert mindig volt miből megélniök. Az asszony csak a kihallgatáson mondta el, hogy brutálisan bánt vele és gyermekei jelenlétében is gyakran megverte, továbbá, hogy több ízben eltávozott hazulról és csak napok mulva tért haza. Tizenöt évig így járt-kelt ezen a vidéken, amely tele van erődítményekkel. Mikor házkutatást tartottak nála, négy fényképezőgépet találtak, egy kitűnő távcsövet, valami 60 térképet a megerősített várak vidékéről és az egyikből ki volt vágva egy kis darab. Ezt a darabot megtalálták nála, mikor letartóztatták.

A világháború előtt sűrű kémhálózat fonta be Franciaország határmenti vidékét — írják a francia szerzők — viszont a német szerzőktől arról értesülünk, hogy Németország nyugati határvidéke ugyancsak tele volt ilyen letelepített határmenti kémekkel. Az egyik francia szerző azt írja, hogy lassan és rendszeresen valóságos német települések keletkeznek Franciaországban ; a kémek mind válogatott tisztességes, szorgalmas, jómódú emberek, akik kemény munkában töltik napjaikat. Valamennyien egy-egy tanya vagy nagyobb birtok tulajdonosai és megegyeznek abban, hogy vasárnaponként és ünnepnapokon, rendszerint egyedül, kirándulásra mennek a hegyekbe. Ilyen alkalomkor nem egyszer látták őket, hogy jegyzeteket készítenek és fény-

képeznek. Több ízben megtörtént, hogy mikor az ilyen emberek érezték, hogy gyanú kezd környékezni őket, egyszerűen eltűntek az illető vidékről.

Leon Daudet, a francia royalisták vezére, az Action Française című lapban a háború előtti években hangzatos cikksorozatban leplezte le ezt a csöndes, szívós és rendszeres német beszivárgást. Az adatok egész sorát hozta fel annak bizonyítására, hogy itt tervszerű akcióról van szó. Adataiból azt a következtetést vonta le, hogy a német telepések minden olyan helyet megszálltak már a keleti francia határ erődítményei körül, amely a nemzeti védelem szempontjából háború esetén fontos lehet. Lapokon keresztül sorolta fel a birtokok, majorok és tanyák neveit, amelyek mind német telepések birtokában vannak. Sőt adatai azt mutatták, hogy egyes német megbízottak üzemeket és gyárakat is alapítottak bizonyos helyeken.

Említi, hogy egy nagy német gyárvállalat 200 hektár területet vásárolt Maubeuge erődeinek közelében, hogy ott mozdonygyárat alapítson. Maubeuge egyike a legfontosabb francia határmenti erődítéseknek. Daudet felveti a kérdést, vajjon a német hatóságok megengednék-e, hogy egy francia gyárvállalat alapítson ilyen hatalmas üzemet Metz vagy Strassburg közelében?

Ezt a rendszert egyébként az előbbi fejezetünkben említett Stieber kezdte már meg a német-francia háború előtt és körülbelül 10 évig sikerült zavartalanul kiépítenie. 1880 táján megállapították a francia hatóságok, hogy a francia vasúttársaság személyzetében rengeteg a gyanús idegen elem, főleg az északi és keleti vasúttársaságoknál. 1884-ben a közmunkaügyi miniszter kénytelen volt rendeletet kiadni, hogy a vasúttársaság minden idegen alkalmazottja köteles azonnal honfújítsani magát vagy távozni a szolgálatból. Ebben a pillanatban 1641 külföldi alkalmazottja volt a vasútnak, akik közül 182 azonnal otthagyták a szolgálatot és visszatért Németországba. A német beszivárgásra jellemző, hogy Lenoir szerint 1908-ban Franciaországban több mint 15,000 letelepített kém működött.

A tengerészeti kémiszolgálatot részben letelepített kémek végzik, akik a tengerészeti kikötőkben és arzenálokban működnek, részben pedig megbízott ügynökök, akik béke és háború idején kint dolgoznak a tengeren. Békeidőben egyáltalában nem kelt gyanút egy yacht, amelynek tulajdonosa azonban nyugodtan végezhet mélységméréseket, meggyőződhetik a kikötő kijáratairól, kitanulmányozhatja a tengeralatti aknákat elhelyezését és a szárazföldi védőállomással való elektromos összeköttetéseket. Graves, a híres német titkos ügynök mint ausztráliai orvos telepedett le Edinbourghban, azzal az ürüggyel, hogy az egyetemi előadásokat óhajtja hallgatni. Viszont a mozgó kémek csoportjába tartozott Degouy és Delguet-Malavas, a két francia tengerésztiszt, akiknek esetéről már megemlékeztünk. Természetes, hogy kitűnő adatokat szolgáltatnak a kémközpontoknak azok a sajtóközlemények is, amelyek legtöbbször önkéntelenül fontos katonai titkokat árulnak el. Így például a híres német Meyer-féle lexikon megfelelő kötete részletes tervrajzot ad Bre-

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviseletei.

merhaven kikötőjéről, amelyből minden idegen tengerészeti vezérkar pontosan tájékozódhatik a kikötő védelmi viszonyairól.

A tengerészeti kémkedés szintén dolgozik alkalmi ügynökökkel, különösen nőkkel. Az ilyen nők, mint alkalmi kémek vagy cselédnek szegődnek valamely tengerésztszít házába, vagy pedig mint könnyű erkölcsű nők, a mulatókban keresnek alkalmazást, hogy így férközzenek a tisztak közelébe. A legvakmerőbb és legügyesebb ilyen kémnő volt Éva Hornetter, akit a francia hatóságok Cherbourgban 1914-ben tartóztattak le. Éva Hornetter többnyire Cherbourgban és Calaisban működött. Módszere az volt, hogy tengerésztisztek és hajómesterek barátságát kereste; gyakran megfordult lakásukon és hosszas barátságuk révén sikerült a védelmi művek földrajzi elhelyezéséről pontosan tájékozódnia. De éppen így megtudott mindent a búvárhajókról, a torpedórombolókról és a cirkálókról is, amelyek a második könnyű hajóhadosztályba tartoztak. Különösen érdekelték a tengerészeti jelzések és a partvidéknek azok a pontjai, amelyek nem nyújtanak kellő védelmet ellenséges csapatok kihajózása ellen. Miután Cherbourgban hosszabb ideig sikerült ilyen módon értékes híreket szereznie, kifejezte barátai előtt azt az óhaját, hogy szeretne Calaisban állást vállalni. Calais volt a francia búvárhajó-flotta egyik fontos támpontja. Ekkor cherbourgi barátai ajánlóleveleket adtak neki calaisi bajtársaikhoz, akik a leányt szívesen fogadták és az egyik tiszt házában, mint szobalány alkalmazást is nyert. Innen kezdve Éva Hornetter minden figyelmét a búvárhajókra fordította, mert a francia tengerészeti vezérkarnak az angolokkal egyetértésben az volt a terve, hogy háború esetére a búvárhajórajt a calaisi csatornában összpontosítja. De a lány ezzel nem elégedett meg. Kitűnően beszélt franciául, németül és angolul és Angliába akart átmenni. Mikor az egyik angol hajóraj látogatást tett a francia kikötőben, sikerült megbarátkoznia az angol tengerésztisztekkel, akik ugyancsak ellátták ajánlólevelekkel, amelyeknek segítségével Doverben mint szobalány helyezkedett el. Természetes, hogy letartóztatásáig rendkívül értékes hírannyal látta el a német tengerészeti vezérkart.

Graves módszerét követte Sven den Berg kém, aki mint rajzoló, felvétette magát a New-Port-News tengerészeti kikötő rajzolói közé és sikerült onnan az egyik új cirkálótípus terveit ellopnia. A francia tengerészeti vezérkar már 1919-ben kénytelen volt tengerészeti kémelhárító szolgálatot szervezni, amelynek hatáskörét az aviatikára is kiterjesztette, hogy megvédje a francia tengeri kikötőket az egyre jobban elharapódzó német kémkedés ellen.

9. A hírszerzés központi szervei.

Az a híryanagy, amely a titkos ügynököktől és kémektől érkezik, bizonyos központi szervekhez fut be, amelyeknek feladata összegyűjteni, megvizsgálni, összehasonlítani és osztályozni a híreket és levonni belőlük a szükséges következtetéseket. Lewal tábornok a következőkben jelöli meg ezeknek a

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviselői.

központi szerveknek feladatát: «Ezek a szervek felraktározzák, összehasonlítják, megsűrítik és osztályozzák a híryananyagot, más szóval, ezek adják meg a hírszerzőszolgálatnak az ösztönzést, a folytonosságot, az összefoglalást és az egységet, amely szükséges ahhoz, hogy eredménnyel működjék». Nem okvetlenül minden hír jelentékeny, de ha több ízben egymás után ugyanaz a jelentéktelennek látszó hír érkezik, mégis valószínűségi következtetésre ad alkalmat. A központi szervek feladata elvégezni a szükséges tanulmányt és rostálást, hogy értékes következtetésekhez lehessen jutni.

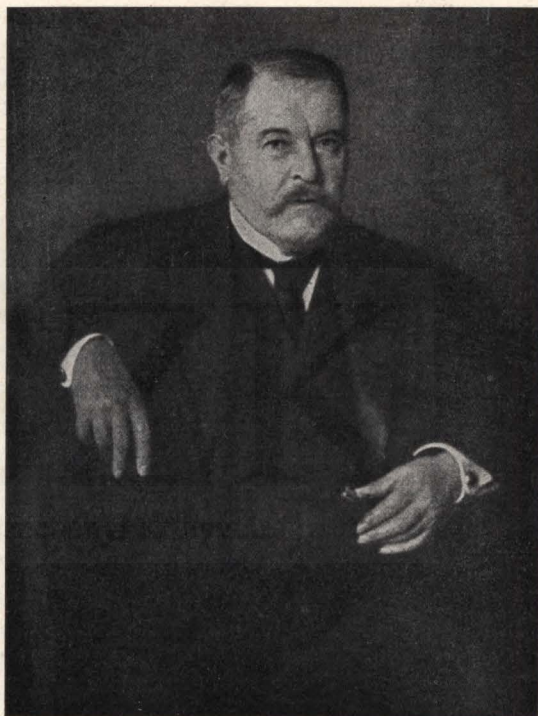
Ezek a központi szervek nem elégszenek meg a beérkezett híryanaggal, hanem maguk is tartanak fenn összeköttetést az ellenséges területen bizonyos személyekkel, akár levelezés, akár megbízott ügynökök útján, hogy a híryananyagot ellenőrizhessék. A központi szervek kötelessége érintkezésben maradni ezekkel a személyekkel, és állandóan fenntartani a szolgálat folytonosságát, főleg ezeknek a főmegbízottaknak útján, akiket a többi ügynökök személyesen sohasem ismerhetnek. A központi szervek feladata megőrizni az okmányokat, mégpedig tökéletes rendszerben és egyúttal kellő módszerrel osztályozni is a mindenhonnan érkező híreket. A francia taktikai utasítás külön kiemeli, hogy a híryananyag szintézise csak akkor jelent igazi értéket, ha szigorúan tudományos módszer szerint történik. Ennek a módszernek alapelvei: a híryananyag alapos kritikai vizsgálata; az ekként megrostált anyag összehasonlítása; a kiválasztott anyag egybevetése abból a célból, hogy következtetésekre alkalmassá legyen. Ez szüntelenül azt a kötelezettséget rója a központi szervekre, hogy az új anyagot mindig összevegyék az előbbivel. Erre a célra szükségük van módszeresen osztályozott és rendbentartott irattárra, módszeresen berendezett és szabályszerűen napról-napra vezetett dossziékban. Hangsúlyoznunk kell, hogy mindezek a szabályok sokkal nagyobb fontosságúak békeidőben, mint háborúban.

Kívánatos, hogy minden államban egyetlenegy ilyen központi szerv legyen, hogy a híryanagban és annak kritikai vizsgálatában és osztályozásában feltétlen egységet lehessen teremteni. A gyakorlat azonban bebizonyította, hogy ennek az elvnek a megvalósítása lehetetlen, hiszen a hírszerzés különféle forrásai (diplomácia, hadügyminisztérium, tengerészeti minisztérium) mind különálló szervek és külön-külön gyakorolják az ellenőrzést. Rollin alezredes véleménye szerint Franciaországban a legfelsőbb haditanács volna az a szerv, amely a különféle központi szerveket magasabb központi egységbe foglalná. A német és angol hírszerzőszolgálat szervezetének megvan ez a legfelső csúcsszerve, és pedig a nagyvezérkar. Ez összefoglalja a hírszerzőszolgálat három különböző tényezőjét: a hadügyi, a tengerészeti és a politikai hírszerzőszolgálatot.

A központi hírszerző szerveknek különösen kényes feladata a személyzet megválogatása. Olyan személyzettel kell a központnak rendelkeznie, amely bír a hivatásához szükséges különleges képességekkel és technikai ismeretekkel. Rollin alezredes írja, hogy a hírszerzés szolgálatában álló egyének

tökéletesen kell ismernie az illető ország nyelvét, katonai hagyományait és szervezetét; kitűnő emlékezőtehetségének kell lennie; nemcsak neveket, hanem még a szemeket is pontosan meg kell jegyeznie; szükséges, hogy abban a néma és úgyszólván földalatti küzdelemben, amely a különféle hírszerzőszolgálatok között folyik, az ügynököket mindig őszinte hazafias érzés hassa át; ez egyike a legfőbb tényezőknél, amely működésük sikerét biztosítja. Hozzá tartozik ehhez az önzetlenség és önmegtagadás szellemén kívül még néhány olyan tulajdonság, amelyek csak ritka emberben találhatók meg.

Ilyenek a feltétlen diszkréció, a titoktartás tehetsége; az a titok, amit többen tudnak már nem titok; az ilyen megbizottaknak érezniök kell a felelőséget és azt, hogy bizonyos rendkívül fontos hírek a becsületükre vannak bízva. Szükséges a friss szellem, tapintat, ügyesség és hajlékonyság, megfigyelőképesség, az emberi szenvedélyek alapos ismerete. Szükséges, hogy teljesen lemondjanak egyéni méltóságukról és esetleg olyan elemekkel lépjenek érintkezésbe, akikkel különben nem állnának szóba. Az alkalmakat nemcsak megragadniok kell, hanem keresni is és minden alkalommal ki kell aknázniok a véletlen kegyeit; végül fontos, hogy hideg és nyugodt temperamentumuk legyen, legyenek energikus emberek, de nem maka-

Kiderlen-Wächter német külügyi államtitkár.

csok, és legyenek türelmesek, mert az eredményekre néha igen sokáig kell várni és minden elhamarkodás helyrehozhatatlan károkat okozhat.

A hírszerzőszolgálat legfőbb feltétele a központi szervezetben a folytonosság és állandóság. A központi vezetésben lehetőleg minden személyi változást kerülni kell és arra kell törekedni, hogy kölcsönös bizalom fejlődjék ki a vezetők és az ügynökök között; számos értékes hír csak annak köszönhető, hogy az ügynök különösen ragaszkodott valamelyik központi vezetőhöz. Lewal tábornok mondja, hogy az eredmények szempontjából rendkívül fontos a megbízó és az ügynök hosszas ismeretsége és rokonérzése. Sokszor kell találkozni egymással, a központi vezetőnek meg kell figyelnie az ügynök beszé-

dét, előadásmódját, meg kell állapítani bizonyos helyzetekben az alkalmazott módszereket és éppen ezért kell, hogy állandó, szoros és bizalmas viszonyban legyenek egymással. Mindezek a feltételek elesnek, ha a központi vezetésben szüntelenül más és más tisztek szerepelnek. Az igazi kém nem szereti, ha főnökei folyton változnak. Azt akarja, hogy főnöke tudjon az ő multbeli szolgálatairól és a nehézségekről is, amelyeket le kellett küzdenie, az eredményekről, amelyeket elért. Ha hozzászókot egy főnökhöz, a munka minden személyi zökkenő nélkül simán folyik.

Azonban a központi szervek tisztjeinek nemcsak hidegvérre van szükségük, hanem részrehajlatlan ítélőképességre is, mert ha már a híreket megkapni is nehéz, még sokkal nehezebb megvizsgálni, összehasonlítani, elemezni, értékelni és kellő következtetéseket vonni le belőlük. Éppen ezért eleven szellemű, kitűnő emlékezőtehetségű, finom hallású és kitűnő szimatú intelligens emberekre van szükség a központi szolgálatban. I. Napoleon mondta, hogy a beérkező hírek káoszában csak a felsőbbrendű szellem tud tájékozódni, a közepszerű tehetség elvész benne és úgy belebonyolódik, hogy az eredményt egészen kétségessé teszi. Ennélfogva gondosan ki kell küszöbölni a központi szolgálatból mindazokat az embereket, akik élénk képzelőtehetséggel bírnak, hasonlóképpen az elfogult embereket is, akik, mint Serret és Farramond attasék esetében láttuk, azt igyekeznek kiolvasni a híryanagból, amit abban találni akarnak, nem pedig azt, ami abban van.

A kritikai vizsgálatok során, amelyeket a hírszerzés központi szervei végeznek el, minden olyan információt, amely a kívánt híryanagot hozza, annál alaposabban meg kell vizsgálni, minél pontosabban hozza azt az anyagot. Ilyen esetekben az az elv, hogy minden híryanag annál gyanúsabb, minél pontosabb. Ilyenkor kíméletlen kritikai vizsgálatra van szükség, hidegen kell mérlegelni a tényeket és csak azt szabad kiolvasni belőlük, ami bennük van. Ennek a kritikai szellemnek minden vonalon érvényesülni kell. Soha meg nem bocsátható az olyan tévedés, amilyent például az 1914. évi francia Sárگا Könyv elkövetett, amelynek egyik okmánya szerint Kiderlen-Wächter német kancellár, az agadiri affér során olyan kijelentést tett volna, hogy meg fogja bosszúlni mellőztetését, mert abban az időpontban, amikor a Sárگا Könyv szerint ez a nyilatkozat elhangzott, a kancellár már fél éve halott volt.

A kritikai vizsgálatokra annál nagyobb szükség van, mert a nemzetközi ügynökök lépten nyomon igyekeznek a hírszerző irodákat hamis okmányokkal félrevezetni. Ilyen volt a híres Anspach-eset, amely annakidején nagy port vert fel. Erich Anspach nemzetközi ügynök, a francia és a német hírszerző irodáknak egyformán értékesnek látszó okmányokat szállított, közvetlenül a békeszerződést követő években és ezekkel az okmányokkal, különösen a francia hadügyi kormányt rémítette meg. Hamarosan kiderült, hogy Anspach maga gyártotta az okmányokat, de ekkorra már az erkölcsi káron kívül tetemes anyagi károkat is okozott a hírszerző szervezeteknek. De nemcsak ő gyártott a háború után hamis okmányokat, hanem egy Karl Schuchard

nevű egyén is, aki a német kormány fegyverkezésére és háborút előkészítő hadgyakorlataira vonatkozó iratokat adott el az antant hatalmaknak, különösen az akkor Németországban időző francia katonai megbizottaknak.

Az ilyen hamisítások ott találnak termékeny talajra, ahol a lelkek már előre fertőzve vannak, ahol az illetékes tényezők elfogultan vizsgálnak valamely ügyet, mint például a Dreyfus-affér idején a francia tábornokok bizonyos csoportja. A legújabb időkben érdekes példája a diplomáciai és katonai okmányhamisításoknak a Druzelovszki-ügy. Druzelovszki berlini szovjet-megbízott és társai: Bécsben Jakubovits, Londonban Singleton, a hamis okmányok valóságos tömegével árasztották el a központi és az antanthatalmakat; az egyik ilyen hamis Zinovjev-lelél következménye volt például Mac Donald kormányának bukása. Azoknak tehát, akik a beérkező okmány- és híryanagot vizsgálják, mindig számot kell vetniök a következményekkel is, amelyeket a hibás rostálás és felületes vizsgálat maga után vonhat. Már Bismarck figyelmeztette külföldi megbizottait, hogy legyenek rendkívül óvatosak jelentéseikben és csak azokat terjesszék elő, amelyeknek valóságáról minden kétséget kizáró módon meggyőződtek, mert Őfelsége a császár, ezeknek az alapján hozza meg döntéseit és ha e döntések hibás feltevésekből indulnak ki, nemcsak diplomáciai vereségre vezethetnek, hanem háborúra is, amely esetleg a nemzet haderejének összeomlásával végződhetik. A szükséges információk felületes vizsgálatának következménye volt például a német vezérkarnak az a meggyőződése, hogy európai konfliktus esetén Anglia semmiképpen sem száll síkra Franciaország mellett; Berlinben ezt egyenesen agyrémnek tartották és meglepetésként hatott, mikor Anglia a háború első pillanatában azonnal Franciaországhoz csatlakozott, holott ez a helyesen informált antant diplomácia előtt már évek óta bizonyos volt.

A hírszerzés központi szervei: a külügyminisztérium, a hadügyi, tengerészeti és gyarmatügyi minisztérium. A külügyminisztérium szerepéről már fentebb szölvünk. A hadügyi minisztérium szerepe ebben a szolgálatban elsősorban a hírszerző irodák révén nyilvánul meg. A hírszerzőiroda (Deuxième Bureau, Nachrichtenbureau, Evidenzbüro, Intelligence Service) katonai, történelmi és statisztikai, továbbá rejtjelosztályaiban dolgozza fel a beérkezett anyagot. Munkájának céljáról már ismételten szölvünk; legfontosabb feladata az, hogy ne csak a híryanagot gyűjtse és osztályozza, hanem az is, hogy elméletileg és gyakorlatilag állandóan és kimerítően tájékoztassa a hadsereget mindarról, ami a külföldön történik és ami katonai szempontból fontos. Feladata olyan katonai szaklap kiadása, amely ezt a tájékoztatást elvégzi (*Revue Militaire de l'Étranger*, Magyar Katonai Szemle, *Revue Militaire Française*, stb.), de feladata az is, hogy a külföldön megjelenő fontosabb katonai tárgyú munkákat jó fordításokban a tisztikar rendelkezésére bocsássa. Ebből a célból külföldi utazásokat is kell rendszereznie, mint például Wilson tábornok tette az angol hadiiskolával. Ennek a központi irodának feladata egyúttal ellátni anyaggal a hadügyi minisztérium

többi osztályát is, hogy azok is kellőképpen tájékozódjanak minden szükséges híryanagról. Feladata továbbá, hogy már békeidőben előkészítse a háborús hírszerzőszolgálat tökéletes működését. A hadügyminisztérium feladata gondoskodni róla, hogy megfelelő szervei állandó tanulmányokat folytassanak, s aprólékosan, részletesen és szívósan összegyűjtsenek minden anyagot, ami folyóiratokban, újságokban hozzáférhető, vagy más úton megszerezhető. Feladata az is, hogy gondoskodjék hivatalos vagy félhivatalos közlemények kiadásáról a hazai és külföldi újságokban. Általában azt kell mondanunk, hogy a hadügyminisztérium feladata, amelyet elsősorban hírszerzőirodája útján tölt be, szinte megmérhetetlen és mint már jeleztük, kiterjed egy-egy ország teljes földrajzi, néprajzi, gazdasági, történelmi és katonai megismerésére.

Általában ugyanezek az elvek érvényesülnek a tengerészeti minisztérium központi szolgálatában is. A tengerészeti hírszerzőszolgálat gyökerei messze lenyúlnak a mult századok történelmébe. Franciaországban már 1778-ban nyomát találjuk a tengerészeti hírszerzőszolgálatnak, amelyet 1782-ben megreformáltak, 1883-ban pedig a Deuxième Bureau kiegészítéseképpen felállították a Statistique Marine et des Marines Étrangères nevű osztályt, míg végre 1914-ben önállósították és a nagyvezérkar első alosztályává tették. Németországban a nagyvezérkar harmadik osztálya foglalkozik a tengeri hírszerzéssel, amelynek szolgálatában a híres Graves végezte eddig a legkiválóbb munkát. Angliában a tengerészeti hírszerzőszolgálat igen régi, eredete visszanyúlik az «Intelligence Service» keletkezésének idejébe, ami könnyen érthető, hiszen Anglia kezdettől fogva tengeri és gyarmati hatalom volt. Az angol admirális 1883-ban felállította a «Naval Intelligence Department»-et, 1887-ben pedig már két osztálya volt ennek az irodának: egyik a hírszerzéssel foglalkozott, a másik pedig mozgósítási kérdésekkel. Ez az iroda állandóan szoros együttműködésben dolgozott a portsmouthi Naval War Collegue-gel. Ma a «Naval Intelligence Department» szorosan beletartozik az «Intelligence Service» szervezetébe.

Gyarmatügyi hírszerzőszolgálat szervezésére azok a hatalmak kényszerültek, amelyek elsősorban gyarmati hatalmak voltak, így Anglia, Franciaország, Spanyolország, Portugália, Hollandia, Belgium, Németország. Ennek a szolgálatnak a jellege elsősorban politikai volt: figyelemmel kellett kísérnie a gyarmati népek ellenzéki és forradalmi mozgalmait, de természetesen gondolnia kellett katonai és tengerészeti értesülések szerzésére is. Azt a híryanagot, amely ilyen formán beérkezett, a gyarmatügyi minisztériumban dolgozták fel. A gyarmatügyi minisztérium hírszerzőszolgálatára különféle alosztályokban foglalkozik az egyes gyarmatok társadalmi, politikai és közigazgatási ügyeivel, földrajzi és történelmi adataival, katonai szervezetével és az illető gyarmatokon létesített európai igazgatási és katonai rendszerekkel. Angliában csak 1876-ban állították fel a külön gyarmati hírszerzőszolgálatot, amely nemcsak az angol, hanem az idegen gyarmatok adatainak gyűjtésével is foglalkozik.

Az osztrák-magyar monarchia diplomáciai képviseletei.

10. Törvényhozás.

Végül meg kell említenünk, hogy a hírszerzőszolgálat kifejlődésével és szétágazásával a törvényhozások is szükségesnek látták foglalkozni a kémkedés és árulás büntetésének törvényes szabályozásával. Ebben a tekintetben irányadó a német törvényhozás, amely elsőnek tesz különbséget olyan bűncselekmények közt, amelyek az állam belső biztonsága ellen irányulnak (Hochverrat) és olyanok között, amelyek az állam külső biztonságát veszélyeztetik (Landesverrat). Látnivaló, hogy a német törvényhozás a felségárulást és a hazaárulást két különböző jogi fogalomnak tekinti, de elmulaszt egy nagyon fontos megkülönböztetést, még pedig azt, hogy nem tesz különbséget kémkedés és árulás között. Kémkedésnek minősít minden olyan cselekvényt, amelynek az a célja, hogy katonai titkok birtokába jusson azért, hogy ezen az úton veszélyeztesse az állam biztonságát. Ebben a tekintetben megkülönböztet végrehajtott kémkedést és kémkedési kísérletet. Ezekre a bűncselekményekre vonatkozólag az 1914. évi törvény pontosan intézkedik. 1871-ben a német büntetőtörvénykönyv a békebeli kémkedésre vonatkozólag úgy intézkedik, hogy legalább két évi szabadságvesztéssel büntetendő az, aki állami és katonai titkokat idegen államoknak elárul. Ennek a törvénynek alapján ítélt el 1888-ban a lipcsei birodalmi törvényszék 10 évre egy Dietz nevű kém, aki a francia kormánynak a katonai szállításokra vonatkozó okmányokat szolgáltatott ki.

A magyar büntetőtörvénykönyv már 1878-ban gondoskodik róla, hogy 5 évig terjedhető államfogházzal és 4000 forint pénzbírsággal büntetessék az, aki a nemzet védelmére fontos állami és katonai titkokat idegen államoknak kiszolgáltató. Hollandia 10 évig terjedhető fogházzal bünteti a kémeket béke idejében. A francia törvényhozást 1886 óta igen élénken foglalkoztatja ez a kérdés és Mennevée többször említett nagyszabású művében több mint 400 lapon keresztül közli azoknak a parlamenti tárgyalásoknak és tudományos vitáknak anyagát, amelyek 1886-tól napjainkig irányították a francia törvényhozást, a kémek és árulók elleni küzdelmében. Meg kell említenünk, hogy a kém és áruló közti különbséget elsősorban a francia törvényhozás kodifikálta. A megkülönböztetés kritériuma az, hogy a kém mindig az idegen, áruló pedig az, aki saját hazájának katonai titkait szolgáltatja ki. Még csak azt jegyezzük meg, hogy a kémek büntetése békében meglehetősen csekély volt és egyik állam törvényhozása szerint sem voltak halálraítélhetőek, míg háborúban minden rajtakapott kémnek büntetése feltétlenül halál volt.

11. Az angol «Intelligence Service».

Az előző fejezetben többször esett szó az angol «Intelligence Service»-ről, mint Angliának hírszerző középponti szervéről. Minthogy ez az «Intelligence Service» a Föld kerekiségének legnevezetesebb intézményei közé tar-

tozott a világháború előtt és tartozik még ma is, ennek folytán róla terjedelmesebben kell beszámolnunk.

Angliában az «Intelligence Service» kezeibe fut össze a hírszerzőszolgálat minden ága és szála. Robert Boucard mondja az angol kémiszolgálat titkairól írt könyvében, hogy az «Intelligence Service» a világ legtekintélyesebb és legfélelmetesebb hírszerző szervezete. Ilyen tökéletesen felépített és hibátlanul működő szervezet azért nem fejlődhetett más országokban, mert sehol másutt nem olyan erős az egész nemzetben az a tudat, hogy az ország érdeke azonos az egyes polgárok érdekeivel, — vagyis más szavakkal: az angol politika és az angol világnézet alapja az az igazság, hogy Anglia érdekeinek védelme minden egyes polgárnak pénzt és üzletet jelent. Éppen ezért az Intelligence Service a rideg üzleti vállalkozások kegyetlenségével, érzélgősség és könyörület nélkül végzi munkáját. Az Intelligence Service csak a célt nézi, az emberben pedig csak gépet lát, vak eszközt, amely a felső parancsra cinikusan és kegyetlenül átgázol mindenben: tiszteleten, becsületen, testvériségen, barátságon, szövetségen, erkölcsön, és szükség esetén nemcsak a lelkiismeretlen hazudozástól, tagadástól és szerződészegéstől, hanem a gyilkolástól sem riad vissza.

Minden túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy ez a nagyszerűen kiépített hírszerző szervezet naponta kapja a világ minden részéből a hírek és értesülések százait és ezreit; a rengeteg alkalmazott, mikor ezeket a híreket rendszerezi és csoportosítja, gyakran nem is sejtje, hogy a jelentéktelennek látszó értesülés mögött esetleg világháborútrófiák vagy hatalmas üzleti vállalkozások felhői tornyosulnak. Ez a hírszerző hálózat azért tud ilyen félelmetes, sőt mondhatjuk: csalhatatlan biztossággal működni, mert a világ minden, legeldugottabb zugában is megvannak a munkatársai. Ahol csak bank, kereskedelmi vállalkozás, egyszerű üzlet, vagy akár egyetlenegy angol telepes vagy turista van: ott megvan az Intelligence Service külön tudósítója. Így a hírszerzőszolgálatnak az egész világ minden zugára kiterjedő hatalmas hálózata van s ennek tagjai nem csekély részben önkéntesek, pénzbe sem kerülnek, mégis lehetővé teszik, hogy a központ minden mocnásról és rezzenésről is értesülhessen, ami az angol világhatalmat érdekelheti. Nyilvánvaló, hogy ekként az angol hírszerzőszolgálat páratlan önkéntes hadsereggel rendelkezik s ebbe tulajdonképpen minden angol állampolgár beletartozik; ez pedig arra mutat, hogy Anglia az egyetlen ország, amely a hírszerzést (kémkedést) nemzeti és becsületbeli ügynek tekinti. Így sikerült ebben a kérdésben egységes felfogást teremtenie a világbirodalom minden egyes tagjában, egységes közszellemet kialakítania; csak így tudta az Intelligence Service a hírszerzést (kémkedést) valósággal szemfényvesztő mesterséggé, s bátran mondhatjuk: utólérhetetlen művészetté fejleszteni.

Csak az angol nép rideg üzleti szelleme és kezdettől fogva józanul folytatott érdekpolitikája terelte az angol hírszerzés fejlődését ebbe az irányba, hiszen egyébként az angol hírszerzés történeti fejlődése nem mutat olyan egyéni vagy nemzeti sajátos vonásokat, amelyek az Intelligence Service

különleges tökéletességét és a világon egyedülálló kiválóságát megokolnák. Az angol kémkedés első nyomaival a XIV. században találkozunk, III. Edward király korában. A király elsőnek látta be a titkos szolgálat fontosságát és meg is szervezte az angol korona hírszerzőszolgálatát, még pedig a genovai Nicolino del Fiesco tanácsai és útmutatásai alapján. De az angol titkos szolgálat már a fejlődés első fokozatán sajtószerű irányban kezdett fejlődni: a hadi hírszerzés mellett már ekkor éppen ilyen fontosnak tartotta a kereskedelmi és tengerészeti hírszerzést is; tehát ebben az időben politika, kereskedelem és tengeri hajózás volt az angol polgári kémkedés három főága. Ettől az angol titkos szolgálat sohasem tárgított, úgyhogy az Intelligence Service hagyományai tulajdonképpen már itt, a XIV. században gyökeredznek.

Ezek után nem lehet meglepő, ha azt állítjuk, hogy az angol hírszerzőszolgálatnak tulajdonképpen nincs is története, jobban mondva fejlődéstörténete, hiszen immár hatszáz év óta azonos elvek alapján végzi munkáját. De vannak történetének kiváló alakjai, olyan egyéniségek, akiknek módszerei jelentékenyen gazdagították e kitűnő szervezet fegyvertárát. Különösen érdekes és mozgalmas ebben a tekintetben VIII. Henrik király uralkodása, a polgári kémkedés aranykora, továbbá a puritán Cromwell ideje. Cromwell a titkos szolgálatot nagyarányúvá fejlesztette és kiterjesztette egész Európára, ügynökeit pedig fejedelmi módon megfizette. Mindenkiről mindent tudott, és bizonyára nem alaptalan az a történelmi anekdota, hogy Cromwell nem egyszer meghívta ugyanarra a vacsorára barátait és ellenségeit és azzal képesztette el őket, hogy hibátlanul felsorolta mindegyiknek terveit, tárgyalásait, szövetkezéseit, titkos útjait, levelezéseit. Így számos ellenségét sikerült eleve ártalmatlanná tennie. Bár az Intelligence Service megalapítása későbbi időre esik, mégis azt kell mondanunk, hogy ennek a nagyszerű intézménynek tulajdonképpeni megteremtője nem más, mint Cromwell.

Az Intelligence Service történelmi fejlődésének rajzánál sokkal érdekesebb bepillantanunk jelenlegi szervezetébe és néhány példával megvilágítani mai működésének arányait és módszereit.

Az Intelligence Service nagyvezérkarának székhelye Londonban a Downing Street 10. sz. palota, amelyben egyúttal a miniszterelnök hivatala is van. Azonban a szervezet hivatalainak nagyobb része nem itt van, hanem a szemben lévő külügyminisztériumban, sőt az alkalmazottak és hivatalok egy része nem is itt, hanem a Themse partján, a Scotland Yard épületében talált helyet. Egészen a háború végéig Sir Basil Thomson volt a birodalom egész hírszerzőszolgálatának legfőbb irányítója, mikor pedig visszavonult, regényes emlékiratokban, sőt bűnügyi regényekben dolgozta fel érdekes tapasztalatait és élményeit. Hogy ki lett az utódja, senki sem tudja. A Főnök személyét és nevét a titok legsűrűbb fátyla takarja.

Minden regényes emlékiratnál érdekesebb és hitelesebb Robert Boucard könyve, amelyben megcáfolhatatlan adatok és okmányok alapján leleplezi az Intelligence Service félelmetes boszorkánykonyhájának szervezetét és

félteve őrzött titkait. Boucard szerint az Intelligence Service hatalmas szervezete hasonlít a minisztériumok szervezetéhez, aminthogy valójában Anglia legfontosabb minisztériumának is tekinthető. Az épületbe bejutni rendkívül nehéz, még baráti és szövetséges országok polgárának is, külföldi kémzolgálat emberének pedig még soha, semmiféle furfanggal nem sikerült ide be-
tennie a lábát. Ennek a bonyolult és csodálatos módszerrel felépített szervezetnek szálai kiterjednek az egész világra és az egész világ minden országának külön dossziéja és külön kartotékja van, amelyben a legrészletesebb értesülések óriási tömegű adatai sorakoznak. A világ legtávolabb eső or-

szágainak és gyarmatainak minden apró ügye kartotékba van foglalva, úgyhogy a brit hírszerzőszolgálat bármely pillanatban tájékozódni tud a legkisebb jelentőségűnek látszó hír fontosságáról is. Érdekes, hogy az Intelligence Service irodáiban aranybetűs feliratok sorakoznak egymás mellé, amelyek közül, mint a modern felfogásra igen jellemzőt, idéznünk kell a következőt: «A jó kém szükségképpen derék és értékes ember», és: «Az a kém, aki meghal hazájáért, olyan mint a katona, aki a becsület mezején esett el». De az ilyen feliratoknál sokkalta sűrűbben szerepel ez a figyelmeztetés: «Titkos és bizalmas. Tilos kinyitni!» Minden szekrényen, minden fiókon, minden kartotékon ott ez a tilalom. Még a belső tisztviselők is csak a maguk elszigetelt adatait ismerik: a szomszéd szobában vagy a szomszéd asztal-

nál dolgozó tisztviselő dossziéjának adatai éppoly szigorúan őrzött titkok a másik tisztviselő előtt, mintha az legalább is idegen állam kémje volna. A titoktartás egyik biztosítéka ez a módszer; az angol hírszerzőszolgálat valószínűleg még legtökéletesebben a modern hírszerzésnek azt az elvét, hogy a kémek és hírszerzők lehetőleg ne is ismerjék egymást.

Az angol kémkedés legfőbb szervének hat főosztálya van; ezek:

1. F. O. I. D. Foreign Office Intelligence Department: feladata a külföldi külügyminisztériumok figyelése és kémlelése.

2. N. I. D., vagyis Naval Intelligence Department és ennek alosztálya, a Fleet Intelligence: a tengerészeti kémosztály. Minden hajóraj eleven része Angliának s ezért mindegyiknek megvan a maga hírszerzőszolgálat.

Cromwell.

3. W. O. I. D., vagyis War Office Intelligence Department, a háborús kémkedés osztálya; feladata ugyanaz, mint a külföldi háborús kémirodáké.

4. B. O. T. I. D., vagyis Board of Trade Intelligence Department: a kereskedelmi és ipari kémkedés főosztálya.

5. The Home Intelligence, vagyis a belső titkos, politikai kémszolgálat; ennek egyik főszerve a Scotland Yard.

6. C. I. D., vagyis a Colonial Intelligence Department, a gyarmati hírszerző iroda és alosztálya, az I. I. D., vagyis Indian Intelligence Department. Ez az egyik legfontosabb főosztály, feladata a dinamikus kémkedés útján biztosítani a birodalom egységét és szilárdságát, ami e nélkül meglehetősen külsőleges és ingatag volna s folyton veszélyeztetnék a nemzetiségi jogos igények és mozgólódások.

Az Intelligence Service a hírszerzők és kémek ismert fajaival dolgozik; emberei közt vannak: diplomaták, katonai és tengerészeti szakértők, letelepedett kémek, mozgó kémek, kereskedelmi és ipari kémek. A szervezet állandó keretét alkotja a főnök, a helyettes főnök, a külügyi, gyarmatügyi és belügyi titkos szolgálat főnöke, a hírszerző alosztályok vezetői: a katonai és tengerészeti attasék, konzulok, a kereskedelmi, pénzügyi és igazságügyi attasék s végül a nemzetközi titkos ügynökök. Ezen a kereten belül a Special Intelligence Department gyűjti és összesíti a világ minden részéből beérkező adatokat és okmányokat, a gyarmati szolgálat és az indiai szakosztály főnökének vezetésével. Ez az állandó keret. Ebbe illeszkednek bele az alkalmi hírszerzők, ugyancsak az Intelligence Service emberei, akik bizonyos különleges feladatok megoldásával vannak megbízva. Beláthatatlan hálózat ez, bizonyosságul annak a tételnek, hogy az angolok nem tartották soha megbélyegzőnek a kémszolgálatot, mint más külföldi államok, és talán világbirodalmukat sem sikerült volna ilyen hatalmas arányúra felépíteniök, ha nem használták volna már századok óta a titkos szolgálat eredményeit. Diplomáciai ügynökeik, tengerészeti és technikai hírszerzőik, letelepített és mozgó kémeik, kereskedelmi és ipari kémeik behálózzák az egész világot és az említett alkalmi kémeknek is egész légióját alkalmazzák. Ezek között vannak: *a)* stratégiai és diplomáciai ügynökök, akiknek feladata békeidőben nem csupán az, hogy politikai és katonai híreket szerezzenek, hanem inkább az, hogy bizonyos országokban zavargásokat szítsanak és megérleljék a helyzetet arra, hogy a brit kormány az ország belső békéje érdekében kellő ürüggyel közbe tudjon lépni. Vannak aztán *b)* taktikai ügynökök: ezek a katonai és tengerészeti attasék a külföldi nagykövetségek és követségek mellett; feladatuk tanulmányozni az illető ország katonai helyzetét és értesíteni az Intelligence Servicet az idegen haderők minden reformjáról, minden megmoccanásáról, szóval mindenről, ami Anglia nemzeti védelmét és imperialista politikáját érdekli. Végül: *c)* vannak a tulajdonképpeni kémek, akiket a szépen hangzó «háborús hírszerző» névvel jelölnek; ezeknek a feladata katonai jellegű hírek szerzése háború esetén.

Scotland Yard.

Az angol kémnek fokozott mértékben bírnia kell azokkal a tulajdonságokkal, amelyek a jó kémnél minden körülmények között elengedhetetlen feltételei a sikeres munkának. Bátorság, önmehtagadás, szükség esetén önfeláldozás, határtalan önuralom, lélekjelenlét, kitűnő megfigyelőképesség s végül vaseszség és hajókötél-idegzet : ezek a jó kém jellemző tulajdonságai. Ezekhez a fizikai és erkölcsi kellékekhez járulnak a különleges nyelvi, technikai és szakismeretek, amelyeknek segítségével meg tudja ítélni a szerzett adatok és hírek értékét. De valóságos színésznek is kell lennie : nem csupán az átöltözéshez kell értenie, hanem alakjának, hangjának, járásának, kiejtésének teljes és tökéletes megváltoztatásához is, úgyhogy szükség esetén úgy át tudjon alakulni, hogy még legbizalmasabb emberei se ismerjenek rá. Az angol kém első sorban a hazafias érzés vezeti munkájában, aztán azok a jelentékeny anyagi előnyök, amelyekkel munkáját jutalmazták ; de nem a pénz a döntő, mert a legtöbb angol kém önként ajánlkozik feladatai elvégzésére, önként vállalja a legveszedelmesebb megbízásokat, önként áldozza akár életét is Angliáért és megelégszik tisztai vagy polgári fizetésével. Az angol ember számára a kémkedés is valóságos sport, amelyet igazi szenvedéllyel űz, mert szinte veleszületett hajlam benne a testi megpróbáltatások szeretete. De az angol kémszolgálat sikerei nemcsak az emberek kiváló tulajdonságainak köszönhetőek, hanem azoknak a szinte kimeríthetetlen anyagi eszközöknek is, amelyek az Intelligence Service rendelkezésére állnak. 1914-ben Anglia évi 50 millió fontot fordított a titkos hírszolgálatra ; ma az Intelligence Service évi költségvetése 80 millió font.

Ennek a roppant szervezetnek különféle őrállomásain dolgoznak angolok és külföldiek, tengerészek, katonák és polgári egyének ; mindenféle foglalkozású emberek, az orvostól a táviratkihordóig, a szállodai portástól a boltosig, a kislánytól a kalandornőig, az újságírótól a képviselőig, s néha még idegen államok hivatalos képviselői is szerepelnek a hálózat hadseregének soraiban. Ez a hadsereg szüntelenül a mozgóítás állapotában van s ez adja meg a módot Angliának arra, hogy bár a világ legnagyobb nagyhatalma, mégsem szükséges a birodalmához mért állandó nagy hadsereget tartania.

Mint említettük, senki sem tudja, hogy ma ki a feje ennek a hatalmas arányú szervezetnek. Mindenesetre világos fejű, rendkívül képzett embernek kell lennie, kitűnő pszichológusnak, sokoldalú gyakorlati embernek, hiszen csak ilyen tulajdonságokkal lehet igazi ura Anglia közéletének s tarthatja kezében a brit világ s ezzel az egész világ politikájának szálait. Igazi szerepét azonban szigorúan titokban tartják. Fegyverei azok a roppant kartotékok, grafikonok és jelentések, amelyek számontartják a világ politikájának minden rezzenését, a termelés és árucseré adatait és változásait. A revolvert, a mérget, a törts és a többi durva eszközöket csak alantasai használják : ő maga főnőbb műszerekkel dolgozik. Mint a pók, úgy ül a hatalmas háló közepében és lesi áldozatait. Keze mindenhová elér és mindenütt kíméletlenül lesújt, ahol a szervezet, vagy éppen Anglia érdeke megköveteli. Boucard beszéli el azt az

Az Intelligence Service székháza Londonban, a Downing Streeten.

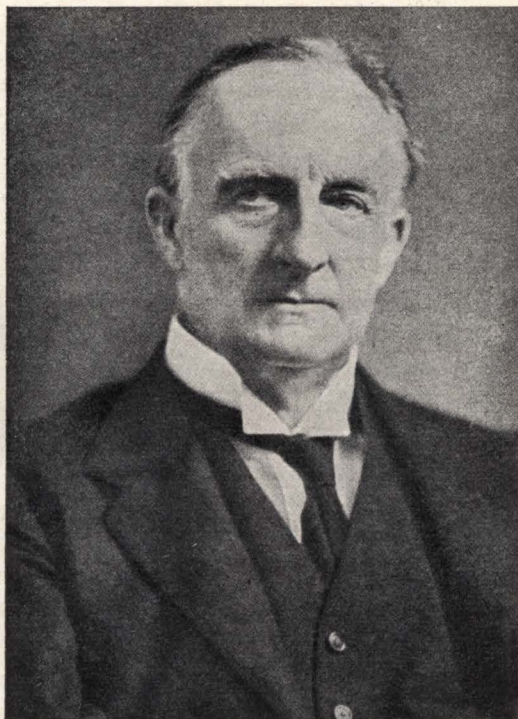
esetet, hogy Ankarában dervis-összeesküvést lepleztek le, amelynek célja Musztafa Kemal pasa meggyilkolása volt. Az egyik összeesküvő a vizsgálat során magábaszállt és vallani kezdett; vallomásában közölte, hogy az összeesküvést az Intelligence Service egyik főembere szervezte. Másnap a foglyot holtan találták cellájában! De se szeri se száma azoknak az eseteknek, mikor a kellemetlen embert, vagy esetleg magának az Intelligence Servicenek emberét örökre elnémítják vagy el is tüntetik, különösen mikor már olyan sokat tud, hogy esetleg veszedelmessé válhatik, vagy észreveszik, hogy hűsége megingott. Így tüntették el azt a fiatalembert, akitől a híres Trench kapitány kicsikarta a háború elején a német chiffre kulcsát. Mondják, hogy az Intelligence Servicenek bizonyos jól elrejtett helyeken vannak úgynevezett krematóriumai: a hullát itt kádba teszik s leöntik valami maró folyadékkal, amely tíz óra alatt a húst és a csontokat is teljesen felosztatja.

Az egyik francia szerző igen találóan mondja, hogy az Intelligence Service Anglia számára tulajdonképpen a gondviselést jelenti. Mióta III. György király megteremtette ezt a páratlanul érzékeny és egyúttal gigászi szervezetet, vagyis több mint 200 év óta, az Intelligence Service mindig remekül elvégezte feladatát. Anglia vesztethetett háborúkat, követhetett el diplomáciai hibákat, beledobhatott milliárdokat a kereskedelmi versenybe, az Intelligence Service révén mégis mindig ő húzott hasznot mindenből. Döntő pillanatokban és kétségbeesítő helyzetekben az Intelligence Service mindig tudott valami váratlan eseményt előidézni, forradalmat az ellenfélnél, az ellenség tábornokainak árulását, diplomatáinak gyöngeségét, tőzsdei összeomlást, úgyhogy a végén a mérleg mégis Anglia javára billent. Valóságos titkos hadsereg ez, amelynek hálózatába hercegek, grófok, kétségbeesett kalandorok, maharadszák és züllött alakok éppúgy beletartoznak, mint igaz hazafiak és tiszta becsületű tisztek. Senki sem tudja, hogy Anglia a kulisszák mögött hány katonai, diplomáciai és pénzügyi csatát nyert. Az Intelligence Service nem közönséges kémiszervezet, hanem valósággal a brit világuralom szerve, amely előkészíti vagy elkerüli a háborút, megerősíti a békét és leszedi a béke gyümölcsseit. Ügynökei segítik és igen gyakran helyettesítik a brit diplomatákat, katonákat, tengerészeket és kereskedőket. A valóságban ők az angol világhatalom igazi tartó oszlopai.

Anglia az egyetlen ország, ahol nem találomra választják és alkalmazzák a kémeket, hanem gondos megválogatás után rendszeresen és alaposan kiképezik őket hivatásukra. A kiképzést a London melletti devonshirei kémiskola végzi; de nem szabad itt holmi hatalmas épületre, szabályszerűen felszerelt főiskolára gondolnunk: ezt az iskolát tulajdonképpen a tanárok és tanulók alkotják, nem pedig a falak. Miután a jelölteket erkölcsi, értelmi és testi tekintetben gondosan megvizsgálták és kiválogatták, jelentkeznek a tanároknál, akiknek címét átadják nekik s ezentúl mint magántanulók járnak el tanáraikhoz és tanulják a legkülönfélébb tárgyakat. Az első két évben a fősúly a testi nevelésben van, bár már ebben az időben is foglalkoznak elméleti

tanulmányokkal: kémiával, fizikával, haditudományokkal, fényképezéssel, különösen a titkos fényképezés fogásaival, filmezéssel s végül a titkos írások rendszereivel, vagyis a rejtjelzés bonyolult tudományával. Itt is és a következő években is egyik legfontosabb tárgyuk az angol történelem, helyesebben az angol titkos szolgálat története, az események titkos rúgóinak ismerete. Itt tanulják meg, hogyan idézte elő Anglia a múltban a számára kívánatos eseményeket s hogyan akadályozta meg sakkhúzásaival politikai ellenfeleinek terveit. Ez a tantárgy vezeti és avatja be őket az angol titkos szolgálat s ezzel az angol világpolitika céljaiba és rejtjelmeibe. Mind a három év alatt folytatják a hallgatók az idegen, főleg keleti nyelvek tanulását; ezekben a nyelvekben olyan tökéletességre kell vinniök, hogy még a tájszólásokat is megismerjék s kiejtésükben egyetlen árnyalat se árulja el, hogy az illető nyelv nem anyanyelvük. Megtanulják az üzenetek átadásának és közvetítésének módjait és azokat a pszichológiai módszereket, amelyeknek segítségével öntudatlan munkatársaikat és segítőkiket megválogathatják. Feladataik megoldására azonban semmiféle általánosan érvényes szabályt vagy sablont nem kapnak: itt már önállóan kell érvényesíteniök testi és lelki adottságaikat és képességeiket.

A háború alatt és után is sokat beszéltek az angol kémkedés kiváló sikereiről. Nicolai így ír erről: «Kitűnő volt a kiképzés az angol kémiskolában, mert az angol hírszerzőszolgálat igen nagy gondot fordított különösen a tengerészeti kémek alapos kiképzésére. A devonshirei angol kémiskoláról megjelent közlemények azt mutatják, hogy a kémiskolák vezetése az Intelligence Service közvetlen felügyelete alatt állt. Az ügynökök a kiképzés első, s jórészt második évében is naponta nyolc órán át sportoltak». Rogers Snowden «Die Abenteuer eines Weltpions» című könyvében ezeket írja: «Ezekből az emberekből valóságos akrobatákat faragnak, tornászni, úszni, vívni, lovagolni, mászni tanulnak; képeseknek kell lenniök nemcsak arra, hogy a legmagasabb fákat pillanatok alatt megmásszák, hanem arra is,

Grey angol külügyminiszter.

hogy valamely épület homlokzatán a tetőre fel tudjanak jutni; tanulják a bokszolást, a japáni dzsiu-dzsi-cut; megtanítják őket arra, hogyan kell különféle társaságokban viselkedni, táncolni, kártyázni, kifogástalanul adni a nagyurat és a durva matrózt, mivel az a cél, hogy olyan embereket neveljenek, akik az emberi érintkezés bármely területén meg tudják állni a helyüket. Rajzolni is tanulnak, hogy adandó alkalommal hibátlanul le tudjanak másolni tervrajzokat, hajóterveket, lövegmodelleket. Nyomdája is van az iskolának, kitűnő felszereléssel, rotációgéppel, a nyomda betűanyagában pedig ott szerepel Európa és Ázsia minden népének és nyelvének betűkészlete. Az iskola hallgatói a társadalom minden rétegéből kerülnek ki, vannak köztük esetleg büntetett előéletűek is, akiknek csak azért kegyelmeztek meg, mert látták bennük az alkalmasságot a titkos szolgálatra s mert ezek kötelezték magukat, hogy tíz évig az Intelligence Service kötelékében fognak szolgálni. Az angolok a kémkedést fair dolognak tartják. Az Intelligence Service régi, bevált és meggyökeresedett intézménye Angliának, és a politikai, katonai és gazdasági szükségesség természetes szüleménye. Ez az intézmény az angol világbirodalom minden részében működik: az angol világbirodalomnak ez egyik szilárd pillére.»

Graves német titkos ügynök emlékirataiból tudjuk, hogy a háború előtt volt Angliának még egy hírszerző szervezete, a Service International, amelynek Brüsszelben volt a székhelye. Ez a szervezet nem volt egészen hivatalos jellegű és többnyire csak politikai kémkedéssel foglalkozott.

Az angol kémek nevelésének rendkívül érdekes példája Nor Nolla, az Intelligence Service egyik maláji ügynöke; emlékirataiból vesszük az alábbiakat. Nor Nolla apja tanulatlan kuli volt, nagyapja a dzsungel vad fia, félig ember, félig állat. A kisfiú az őserdőben nevelkedett s hamarosan meg-edződött minden veszéllyel szemben, megismerte az emberek, a természet és az állatok álnokságát. Nagybátyja a Kuala Lumpuri királyi ópiumhivatal alkalmazottja volt s egy szép napon bement Nor Nolla nyomorúságos falujába, hogy beszéljen a fiú apjával: mit lehetne tenni a nagyarányú ópiumcsempészet ellen. A rendőrség tehetetlen, a nagybácsi pedig érdemeket akart szerezni a csempészbanda leleplezésével. Miután testvérével megbeszélte a dolgot, magával vitte a kis Nor Nolla-t, aki ekkor csak tízéves volt még, de végtelenül ügyes és edzett fiú és minden maláji és kínai tájszólást beszélt. Elmondta tervét a gyerekek s ez lelkesedéssel állt az ügy szolgálatába. Nor Nolla elkeveredett a kulik és napszámosok közé, figyelte minden szavukat és mozdulatukat s hamarosan megtudta, hogy az ópiumszívók a tiltott árut egy Li Hop nevű kínai bambuszútorkereskedőnél szokták beszerezni. Mivel ez még édeskevés volt ahhoz, hogy a bűnösöket leleplezzék, a gyerek a született detektív ösztönével addig mesterkedett, míg végre sikerült bejutnia inasnak Li Hop boltjába. Elhitette vele, hogy árva gyerek és hogy egy szót sem tud kínaiul. Li Hop tehát gyanútlanul és egészen nyíltan beszélgetett a fiú előtt.

büntársaival és Nor Nolla így tudta meg az ópiumcsempészás minden titkát. Az ópiumot üres koporsóban szállították Kínából a banda valamelyik tagjának címére, mintha egyik hozzátartozójának holtteste volna a koporsóban. A kínait egész bandájával együtt letartóztatták s innen kezdve Nor Nolla titkos ügynöki pályája szédületesen ívelt fölfelé. A gyarmati rendőrség parancsnoka, Munroe ezredes azonnal szolgálatába fogadta mint állandó alkalmazottat, azonnal nevelőbe adta, úgyhogy a fiú csakhamar európai értelemben művelt emberré vált s megtanulta az Intelligence Service minden fogását; gyakorlati kiképzését Jávában, Sziámban, Singaporeban kapta meg s húsz éves korára egyike lett az Intelligence Service legértékesebb és leghasználhatóbb ügynökeinek.

Boucard beszéli el a másik érdekes esetet. Egy napon valóságos csoda történt az Intelligence Service épületében: valaki bejutott az emeleti folyosóra és éktelenül dörömbölt az egyik osztályvezető ajtaján. A személyzet összecsendült s már-már ki akarták dobni a betolakodót, amikor az egyik tisztnek (történetesen a híres Lawrence volt az illető) valami azt súgta, hogy foglalkozzék komolyabban az ismeretlennel. Megkérdezte, hogy tudott bejutni erre a veszedelmes helyre. Az idegen hetykén ezt felelte:

— Uram, John Edwardsnak semmi sem lehetetlen!

Nemsokára már nyugodtan ült Lawrence szobájában és elmesélte élete folyását. London leghírhedtebb városrészében, a Whitechapel-ben született s ugyanott volt mostanában kocsmája és fogadója, amelyben gyanús négerek és kínaiak laktak. A társadalom söpredéke közt töltötte életét s most azért kellett menekülnie a rendőrség elől, mert fogadójában véres női bokszmérkőzéseket rendezett, perverz londoni urak szórakoztatására. Azért jött be Londonba, — mondta — hogy megszabaduljon bűnös környezetétől s főképpen feleségétől, aki valósággal a rossz szelleme volt. És éppen azért jött az Intelligence Service épületébe, mert fel akarja ajánlani szolgálatait, becsületes.

Lawrence ezredes.

emberré akar válni. Miután Lawrence megeskette a Bibliára, hogy megtesz mindent, amit parancsolnak neki, leelőször azt a parancsot adta, hogy tanuljon meg törökül. Másnap Edwards már tagja volt az Intelligence Service-nek, az A. T. 80. jelzést kapta és azonnal elküldték a devonshirei iskolába. Együttal pedig felesége a rendőrségtől azt a hivatalos értesítést kapta, hogy férjét egy verekedésben meggyilkolták: temetése költségeit az állam fedezte. John Edwards eltűnt az élők sorából. Az A. T. 80. jelzésű ügynök pedig ettől kezdve napi hatórás leckékben kétségbeesetten tanulta a török nyelvet, az egyéb tanulnivalók mellett. Az iskola elvégzése után Konstantinápolyba küldték, hogy tökéletesítse magát a nyelvben. Hogy milyen feladatokat végzett, senki sem tudja, csak a háború második évében bukkan fel megint, a Dardanellák ostroma alkalmával.

A parancsnokló tengernagynak ügyes emberre volt szüksége, aki behatol az ellenséges állásokba és kikémleli a török nehéz tüzérség elhelyezését: a török ütegek éppen ezekben a napokban sülyesztettek el egy francia páncélos hajót és két cirkálót. Az A. T. 80 jelzésű ügynököt jelölték ki ennek a feladatnak elvégzésére. Mindenekelőtt koldusnak öltözött, sántított, és egy éjjel, miután egy angol csónak partra tette, egyenesen nekiment a török állásoknak. Az előrsök elfogták, de a koldus oly szívrehatóan könyörgött, hogy ne bántsák Allah legnyomorultabb hívőjét, oly tökéletes töröknek mutatkozott, hogy ártalmatlan embernek nézték és útjára engedték. Innen kezdve a koldus egy álló hónapig szabadon járt-kelt a török erődök közt s pontosan megfigyelte a nehéz tüzérség elhelyezését. Az előre megállapított órában aztán jelentkezett a partnak azon a pontján, ahol már várta az angol ágyúnaszád. Az ügynök szerencsésen fel is szállt, azonban az őrszemek észrevették a kis hajót, tűz alá vették és ekkor egy gránátszilánk le is hasította Edwards bal fülét. Azon véresen tette meg fontos jelentését, aminek az lett a következménye, hogy másnap az angol tüzérség három török erődöt elhallgatattott, az A. T. 80. ügynök pedig azonnal őrmesteri kinevezést kapott. Esete az angol kémnevelés igazi diadala.

Említettük, hogy az Intelligence Service keze messzire ér; hozzátehetjük, hogy mindenhová elér s gyakran egészen jelentéktelennek látszó esetekben is lesujt. Csak a legfőbb vezetőség tudja, hogy esetleg a jelentéktelen eset mögött fontos világpolitikai érdekek húzódnak meg. Azzal a nyolcvan millió fonttal, amelyet a kincstártól kap, aligha oldhatná meg a rá súlyosodó feladatokat; valóban, ez az összeg csak kisebb része évi jövedelmeinek. Kevesen tudják, hogy az Intelligence Service-nek óriási földbirtokai vannak, bányái, gyárai, kezében van az Anglo-Persian Oil Company részvénytöbbsége, úgyhogy ezen a réven egyike a világ petróleummágnásainak. Ezenfelül, mivel mindenről jobban és előbb értesül, mint más, sőt ő maga idézi fel a döntő eseményeket, gyakran végez olyan tőzsdei műveleteket, amelyek milliókat hoznak. Így az Intelligence Service ma Angliának és a világnak egyik legnagyobb pénzügyi hatalmassága is. Szinte hihetetlen, mégis úgy van, hogy legfőbb jöve-

delmi forrása mégis az az adó, amelyet a hatalmas birodalom minden részvénytársasága, sőt magáncége is fizet neki; ez ugyan nem hivatalosan kivetett adó, de pontosabban befolyik, mint az állami adók. Súlyos terhet jelent ez az adó a birodalom kereskedőinek, de tudják, hogy a saját érdekükben fizetik; aki bőven és pontosan fizeti ezt az adót, annak minden ügye simán megy, állami megbízásokat és rendeléseket kap és üzlete feltétlenül felvirágzik. Viszont, ha megmakacsolja magát és vonakodik fizetni ezt az önkéntes adót, menthetetlenül tönkremegy. Szomorúan példázza ezt az igazságot egy máltai gyógyszerész esete. Mikor ez a gyógyszerész Malta szigetén letelepedett, néhány új szer forgalombahozatalával hamarosan fellendítette vállalkozását. Szerencsétlenségére megtagadta az önkéntes adót az angol titkos szolgálattól, hivatkozással arra, hogy nem angol állampolgár; egyúttal pedig igénybe vette a francia konzul támogatását is. Hamarosan látniok kellett azonban, hogy mily tehetetlenek az Intelligence Service mindenható szervezetével szemben. Egyszerre csak elmaradtak a gyógyszerész vevői; mintha bojkottálták volna, senki sem vásárolt többé nála; annyira tönkrement, hogy alig három hónap múlva kénytelen volt távozni a szigetről. A francia konzult pedig hirtelen áthelyezték, ahogy már ilyenkor mondani szokás: «szolgálati érdekből».

Jellemző az Intelligence Service befolyására és módszereire az a mód is, ahogyan a perzsiai petróleum-engedélyt megszerezte. Történt 1901-ben, hogy egy kanadai francia, d'Arcy, Perzsiában járt és Teheránban megjelent Nassir Eddin sah előtt, hogy hódolatát bemutassa neki. Ilyen alkalmakkor a sah rendszerint valami kutatási engedéllyel viszonzta a látogató udvariaságát. D'Arcy mérnök is kapott ilyen engedélyt a sahtól; az engedélyokiratban az volt, hogy 50 évig tetszése szerint kutathat, fúrhat, áshat a perzsa birodalom területén, ő is, családtagjai és barátai is. Abban az időben az automobil még gyermekkorát élte és senki sem tulajdonított különösebb fontosságot a petróleumnak és származékainak. A sah nem is sejtette, milyen kincset adott ki kezéből. De maga d'Arcy sem sejtette, sőt nem is törődött vele, és az értékes okmányt bizonyára eltette volna exotikus úti emlékei közé, ha az Intelligence Service keze utól nem éri. Ez volt az egyetlen szerv, amely már akkor tudta, milyen mérhetetlen értéket képvisel a sah adománylevele és ezért elhatározta, hogy a kincseket érő okmányt megszerzi d'Arcytól, még mielőtt Kanadába visszatérhetne vele: igen helyesen attól tartott, hogy amerikai vállalkozók neszét veszik a dolognak és megszerzik tőle a milliárdokat jelentő papirost. A Downing Street tehát elhelyezte ügynökeit d'Arcy útvonalán: léptenyomon emberek szegődtek hozzá és elhalmozták ajánlatokkal, hogy adja el a sah adománylevelét Angliának. Most már maga a mérnök is rájött, hogy mekkora vagyon van a birtokában és ezért eleinte szelíden, de Kairóban és Alexandriában már durván elutasította magától az angol ügynököket, akik egyre gazdagabb és csábítóbb ajánlatokat tettek neki. Mikor végre hajóra szállt, megkönnyebbülten fogadta annak az angol lelkésznek a közeledését, aki

vallási tárgyáról kezdett beszélgetni és vitatkozni vele. A lelkésznek elárulta, hogy mennyi kellemetlenségben volt része a sahadománylevele miatt; a lelkész pedig, mintha csak erre a bizalmas közlésre várt volna. Élénken helytelenítette eljárását, hogy nem adta el az engedélyt, hiszen, mint mondta, Angliának bizonyára az a célja az okirat megszerzésével, hogy hittérítőket küldjön kutatás ürügye alatt Perzsiába, ahol még mindig a bálványimádás uralkodik. Amit nem tudtak elérni az erőszakos ügynökök, azt elérte a szelíd lelkész, az Evangélium nevében: alig néhány nap múlva már a Downing Street páncélszekrényében volt az engedélyokirat. A szép és megható történetnek az a csattanója, hogy az angol lelkész sem volt más, mint az Intelligence Service ügynöke!

A háború elején, az orosz hadsereg összeomlása előtt, az Intelligence Service keleteurópai főhadiszállása a varsói Hotel Bristol volt. Az orosz-német arcvonal csak két óra járásnyira volt Varsótól, tehát ebben a szállóban is tilos volt minden hangos mulatozás; de a szálló portása, Jeffries, értette a módját, hogy könnyű nőekkel, muzsikával és pezsgővel megédesítse az arcvonalból Varsóba vetődő orosz tisztek egyhangú életét. A tomboló orgiák közepette Jeffriesnek ezernyi alkalma volt hiteles értesítéseket kicsalni a tisztektől az orosz front helyzetére vonatkozólag: mert mondanunk sem kell, hogy a kitűnő portás, tulajdonképpen a szálló tulajdonosa, a Downing Street ügynöke volt. Mikor aztán az orosz front összeomlott, a győztes német seregek vezérkara a Hotel Bristolban helyezkedett el, Jeffries pedig most már a német tiszteknek rendezett orgiákat s a német hadseregére vonatkozó értesítéseket küldözött Londonba. Ki tudja, meddig folytatta volna üzemét, ha egy napon a németek át nem kutatják a Hotel Bristol angliai futárának poggyászát; ez a futár a Hotel Bristol állandó lakója volt, aki együtt mulatozott a német tisztekkel: szép lengyel asszony s állítólag vöröskeresztes ápolónő. A poggyászból a Downing Streethez intézett részletes és pontos titkos jelentést találtak. Így leplezte le a német elhárítószolgálat a hirhedt Jeffriest, akit az ápolónővel s egy másik alkalmazottjával együtt rövid úton azonnal agyonlőttek. A háború után az Intelligence Service újra betöltötte Jeffries elárvult helyét s hosszú ideig megint csak az ő ügynöke hajlongott a Hotel Bristol vendégei előtt.

Az Intelligence Service vakmerőségét ugyancsak kitűnően jellemzi az a módszer is, amellyel orosz kém szervezetét ki akarta építeni; az a körülmény, hogy pillanatnyilag itt is kudarcot vallott, nem jelenti egyúttal azt, hogy lemondott tervéről s nem valósította meg azóta más úton céljait. Az Intelligence Service egyik legügyesebb és igazán nagyszabású ügynöke volt a világjáró Henry Woodridge főhadnagy, aki már vakmerő feladatokat végzett és kitűnő szolgálatokat tett az angol kém szervezet számára. Járt Arábiában, Indiában, Mezopotámiában, Egyiptomban: mindenütt, ahol a brit birodalom számára előnyös szerződéseket lehetett kötni vagy busásan jövedelmező engedélyeket lehetett szerezni. Volt Bagdadban archeológus, Perzsiában

gabonakereskedő, Szmirnában pedig kommunista agitátor; itt sikerült is szónoklataival zavargásokat keltenie, utcai harcokra, gyujtogatásokra került a sor, de ekkor Henry Woodridgenak már hűlt helye volt. Korfuban, a háború alatt, a szövetséges franciákat kémlelte és a francia hajóhad mozdulatairól és terveiről küldött Londonba bizalmas jelentéseket; itt majdnem rajta is csípték, mindenesetre szigorú felügyelet alá helyezték a francia tengerészeti hatóságok, úgyhogy kénytelen volt visszautazni Londonba. A háború után megkezdte az angol kémszervezet kiépítését Oroszországban s miután az előzetes munkát már elvégezte, 1925-ben újra megbízást kapott, hogy Moszkvába utazzék. Bizonyára senki sem ismert volna rá Woodridge főhadnagyra abban a félszeg, fekete szemüveges angol kereskedőben, aki Moszkvába igyekezett valami fontos kereskedelmi értekezletre s útja közben a varsói Hotel Bristolban szállt meg. Azaz, hogy csak készült megszállni: az állomáson egy hordár vette pártfogásába poggyászát és ajánlkozott, hogy kiviszi a Hotel autójához. Woodridge gyanútlanul be is szállt, az autó lassan haladt, mikor az egyik néptelen utcában két elszánt alak ugrott fel a kocsiba; rávetették magukat az utasra s mielőtt még a száját kinyithatta volna, megkötözték. Két hétig fogva tartották Varsó egyik külvárosában s mikor végre szabadon bocsátották és felültették a vonatra, akkor állapíthatta csak meg, hogy minden irata eltűnt. Ezek az iratok, amelyek az oroszországi angol kémszolgálat megszervezésére vonatkoztak, akkor már a szovjet elhárítószolgálatának birtokában voltak.

Sir Basil Thomson emlékiratai szerint az angol kormány azért küldte az erélyes és kérlelhetetlen Kitchenert Oroszországba, hogy véget vessen egyes orosz vezetőférfiak rendszeres árulásának, megtisztítsa a hadsereget a haszonlesőktől és sikkasztóktól, rávegye a cárt a háború erélyesebb folytatására, hogy így gyorsan véget lehessen vetni ennek a szörnyű mészárlásnak. Csak-hogy az Intelligence Service nem akart rövid háborút: bizonyos anyagi érdekek azt parancsolták, hogy a háború legalább négy-öt évig eltartson s ezért mindenképpen meg kellett akadályoznia, hogy Kitchener küldetése sikerrel járjon. Mái is kiderítetlen okokból a Hampshire cirkáló, amelyen Kitchener utazott, mindjárt az indulás napján, 1916 június 5-én, az esti órákban, állítólag torpedólövéstől elsüllyedt. A vizsgálat megállapította, hogy ellenséges hajó, amely a Hampshiret megtorpedózhatta volna, nem járt a közelben, a lord nővére pedig kifejezte Sir Basil Thomson előtt azt a megrendíthetetlen meggyőződését, hogy Kitchenert az Intelligence Service tette el láb alól. Aki csak valamennyire is ismeri az Intelligence Service szellemét és módszereinek könyörtelenségét, az semmi esetre sem fogja lehetetlennek tartani ezt a magyarázatot.

Mint minden jó kémszolgálat, az angol sem elégedett meg az ellenség megfigyelésével, hanem — talán még szigorúbban — figyeltette szövetségeseit is. Mikor Amerika belépett a háborúba, az Intelligence Service a franciaországi amerikai hadsereg megfigyelésére egyik legkitűnőbb ügynökét, Walton

kapitányt küldte ki. Az amerikai csapatokat Romorantinban összpontosították s ekkor kapta Walton a parancsot, hogy siessen oda, mert nyilván német kémek tartózkodnak a csapatok között, legalább is így magyarázható, hogy a német nagyvezérkarnak egészen pontos értesülései vannak az amerikai csapatok beosztásáról és mozdulatairól. Walton kapitánynak első dolga volt, hogy mikrofónokat helyezett el a közeli német fogolytábor barakkjaiban, mert az volt a feltevése, hogy a katonák bizalmas beszélgetéseiből meg fogja tudni a német kém vagy kémek nevét. Németül is kitűnően beszélő angol ügynököket helyezett el a fogolytáborban, mintha azok is német hadifoglyok volnának és csakugyan hamarosan el is érte a kívánt eredményt: de legnagyobb meglepetésére kiderült, hogy a németek kémje az angol tisztiszállás gondnoka, bizonyos Pricard; ez helyezte el az amerikai tiszteket egy régi kastélyban s ő maga vállalta a bevásárlást az amerikai tiszti étkező számára. Walton kezében azonban nem volt bizonyíték a gyanúba vett francia ellen. Egyszer aztán rájött, hogy a kastélyból földalatti alagút vezet ki s most már tudta, hogy Pricard így csempészi ki jelentéseit. Már csak azt nem tudta, hogy hogyan juttatja el ezeket a jelentéseket a németekhez. Pricard-al együtt lakott egyik unokahúga, Marcelle, aki valóság-gal kedvencük volt az amerikai tiszteknek. Ez a lány gyakran utazott Párizsba, állítólag azért, hogy

Lord Kitchener.

szüleit meglátogassa és egyúttal bevásároljon a kastély lakói számára. Walton a csinos lány révén próbálta megfejteni a titkot: már a legközelebbi napokban új gépirónő mutatkozott a parancsnok irodájában, Yvonne, aki nem volt más, mint az Intelligence Service egyik legügyesebb női ügynöke. Hamarosan megbarátkozott Marcelle kisasszonnyal s mikor ez legközelebb Párizsba utazott, Yvonne is vele ment. Egy tapodtat sem tágitott mellőle s az első kedvező pillanatban belekeverte italába a Walton kapitánytól kapott port; Marcelle hirtelen rosszul lett pedig arra használta fel, hogy átkutassa táskáját, amelyben csakugyan megtalálta Pricard egyik jelentését. Ennek révén leplezte le

aztán Walton a németek párizsi megbízottját, Brouchard-t; az eljárás rövid volt: mind a három bűnöst kivégezték. Waltont őrnaggyá léptették elő, Yvonne pedig gazdag jutalomban részesült.

Az Intelligence Service cinikus vakmerőségének és könyörtelen rideg-ségének néhány következő példája sokkal jobban rávilágít ennek az intézménynek szellemére, mint az imént előadott, majdnem szabványos háborús kémleleplezés. Az 1920. évi párizsi béketárgyalások idején történt, hogy Párizsba érkezett a fehér oroszok küldöttsége is, Osnobisin Alexis báró, volt cári gárda-tábornok vezetésével és a Rue Bayard 24. sz. házban vett lakást. A küldöttség azt kérte a győztes hatalmaktól, hogy alakítsák meg a fehérorosz államot, Lengyelország és Litvánia határán. Wilson elnök támogatta a küldöttség kérését és már össze is hívatta az ülést, amelyen ebben a fontos ügyben határozatot kellett hozni. Azonban az angol politika érdekei úgy kívánták, hogy a fehérorosz állam ne születhessen meg s ennél fogva minden eszközzel meg kellett akadályoznia az ülés megtartását. Az ülés előtti éjszakán elszánt emberek támadták meg a küldöttség szállását, Osnobosint megkötözték, lakását pedig az utolsó zúgig felkutatták; mivel a telefonvezetékét is eleve elvágták, segítséget sem lehetett kérni, úgyhogy az ismeretlenek tíz perc alatt végeztek és el is tűntek s velük együtt eltűnt a küldöttség egész irattára. Az Intelligence Service mesteri munkát végzett. De aki azt hiszi, hogy ezzel vége van a történetnek, alaposan csalódik: az igazi meglepetések még csak ezután következtek. Másnap a tábornok jelentkezett a rendőrségen, feljelentést és panaszt tett, de legnagyobb megdöbbenésére őt tartóztatták le, azzal a gyanúval terhelten, hogy Németország számára kémkedik! Mindjárt eléje is tárták kémkedésének tagadhatatlan írásos bizonyítékait. Éjjel két órától, a támadás idejétől, reggel hatig bőven volt idejük az Intelligence Service ügynökeinek elkészíteni a kellőszámu hamisított kompromittáló iratot; ezeket azonnal elküldték névtelen levélben a rendőrségnek, úgyhogy mikor a tábornok jelentkezett, már a rendőrség kezében volt a miniszteri felhatalmazás, hogy a fehérorosz küldöttség vezetőit letartóztassa. Néhány hétig ült a tábornok a fogházban, míg végre maga a francia rendőrség derítette fel az egész aljas szövevényt és Osnobosint sűrű bocsánatkérések közt szabadon bocsátotta. Ekkorra azonban az események már túlhaladtak a fehérorosz kérdésen és így az Intelligence Service elérte célját. Találón mondta VII. Edward angol király: A mi legjobb diplomatáink még mindig a titkos ügynökök!

Az angol diplomáciának egyik sarkalatos dogmája az egyiptomi angol befolyás fenntartása; Anglia szinte hisztériás idegességgel őrzi világhatalmi helyzetének egyik legfontosabb kulcsát, a Szuez-csatornát, mert jól tudja, hogy mihelyt Gibraltár, Malta és Szuez nincs angol kézen, vége az angol világhegemóniának. Ennek a világhegemóniának egyik legelkeseredettebb ellensége volt Zaglul pasa, Fuad király miniszterelnöke. A párizsi béketárgyalásokon Zaglul pasa volt az Intelligence Service támadásainak úgyszólván

középpontja. Egyetlen lépést sem tehetett ellenőrzés nélkül, a kémek mindenütt a nyomában voltak, sőt közvetlen környezetébe is beférkőztek. Tízszer is kénytelen volt változtatni szakácsait és komornyikjait, mert mindegyikről kiderült, hogy az angol kémşzolgalat ügynöke. Mielőtt leveleit kézhez kapta volna, az angol ügynökök valamennyit elolvasták és lemásolták. Zaglul pasa jóhumorú ember volt és kitűnően mulatott az angolok erőfeszítésein. Egyszer bérautója soffőrjében felismerte az angol kémşzolgalat egyik emberét; megállította a kocsit egy átjáróház előtt és így tűnt el a kém szeme elől. Egyik barátja figyelmeztette, hogy fiatal titkárnője London fizetett kémje s kérte, hogy haladéktalanul bocsássa el. A pasa mosolyogva felelte:

— Már régen tudom, de minek bocsássam el? Így legalább tudom, hogy kitől kell őrizkednem. Egyébként mit gondolsz: megengedné nekem London, hogy olyan titkárt tartsak, aki nem áll az ő szolgalatában?

Ezzel a jó humorával és kedélyes nyugalmával sikerült az angol kémek minden fortélyát kijátszania. Az Intelligence Service legnagyobb kudarcai egyikét éppen Zaglul pasának köszönheti.

Az Intelligence Service cinizmusának és kegyetlenségének egyik lázító példája Julien Chevreau francia állampolgár keserves kálváriája. Chevreau Moszkvában volt a francia nyelv tanára, mikor kitört a bolsevik forradalom s ő kénytelen volt menekülni. Kalandos és keserves hányattatások után szerencsésen eljutott Perzsiába s Enzeli városkában telepedett le: az ottani kollégiumban lett a francia nyelv tanára. Hamarosan egyetemi tanári állást kapott, tanára lett az amerikai misszióknak is, és azon az úton volt, hogy nemcsak társadalmi megbecsülést, hanem tisztességes vagyont is fog szerezni. A perzsiái angol kémşzolgalatnak szemet szúrt Chevreau növekvő befolyása, nem volt ínyére a francia kultúra terjesztése sem, tehát Chevreauinak pusztulnia kellett! Az enzeli angol katonai különítmény parancsnoka, Mathews ezredes, színlelt jóbarátságba jutott a tanárral, aki, mint szövetséges nemzet katonájának, igen fontos információkat adott bizonyos dolgokról. Ez csak egy okkal több volt arra, hogy eltegyék útjukból: túlságosan sokat tudott ahhoz, hogy az Intelligence Service békében hagyhatta volna. 1918 augusztus 7-én kémkedés gyanúja miatt letartóztatták; városról városra hurcolták, kegyetlenül és embertelenül bántak vele, sebeit, sérüléseit nem gyógykezelték, testi bántalmakkal és szenvedésekkel halmozták el s miután testileg és lelkileg tönkretették, minden iratát és mintegy 300.000 franknyi vagyonát elvették (mindezt sem ő, sem özvegye sohasem kapta vissza), 1919 március 7-én átadták a portsaidi francia parancsnoknak. Innen kezdve francia ügyvédek, képviselők, szenátorok, miniszterek magánúton, bűnügyi eljárással, diplomáciai közbelépéssel próbáltak igazságot és kártérítést szerezni a szerencsétlen embernek, majd korai halála után özvegyének: teljesen sikertelenül. Hivatalos adatokból és vallomásokból kiderült, hogy a letartóztatás megokolása, sőt minden adata hazugság; kiderült, hogy Chevreau nemcsak nem kémkedett az angolok ellen, hanem értékes tájékoztatásokat juttatott az angolok-

nak : minden hiábavaló volt. Mikor végre maga a párizsi angol nagykövet vette kezébe az ügyet, mert meggyőződött Chevreau ártatlanságáról s legalább a halott emlékét akarta rehabilitálni és özvegyének megszerezni a jogos kártérítést, egyszerűen ezt a választ kapta Londonból : «A szóbanforgó ügynek semmiféle hivatalban semmiféle nyoma sem található!» Ennél az esetnél hívebben semmi sem jellemezheti az Intelligence Service módszereit.

Vagy talán mégis! Az Intelligence Service a háború kezdetétől fogva azon az állásponton volt, hogy a háborúnak legalább négy-öt évig el kell tartania, egyszerűen azért, mert Németország már a háború első évében kifogyott a nyersanyagokból és az élelmiszerekből s kénytelen volt ezeket a semleges államoktól, elsősorban az északi államoktól vásárolni : ezek pedig csupa angol árut közvetítettek Németország számára. Az Intelligence Service azt akarta, hogy a City kereskedői a szerencsés konjunktúra révén minél jobban meggazdagodjanak s hivatalosan azzal okolta meg állásfoglalását a francia és amerikai vezérkarok sürgetésével szemben, hogy Angliának a háború utánra is kell gondolnia és nem szabad elveszítenie jó vevőit! Consett angol tengernagy leplezte le kíméletlenül az Intelligence Service-nek ezt a harácsoló és cinikus politikáját, adatokkal bizonyította, hogy az északi államok kereskedelmi bevitele a háború alatt megszázsorozódott, hogy a dán kikötőkben az angol hajókról közvetlenül a német hajókra rakták az árut s hogy ez a roppant arányú kereskedelmi művelet az angol kereskedőknek 65 millió font hasznot jelentett. Felveti a kérdést : kinek a zsebébe folyt ez a mérhetetlen haszon? Ma már tudjuk, hogy nemcsak az angol kereskedővilág, hanem maga az Intelligence Service is mérhetetlen vagyont szerzett ezen a szennyes és véres üzleten. Méltán mondja Consett tengernagy vádiratszamba menő könyvében (*The Triumph of Unarmed Forces*), hogy ezeket az adatokat s az Intelligence Service egész eljárását fel kell venni minden tankönyvbe, okulásul az unokák számára, mint bevezetést Anglia történetéhez . . .

Néhány felénk újságcikk már a háború alatt szóvátette a «City kereskedőinek árulását», parlamenti interpellációk igyekeztek megmozgatni a közvéleményt, hogy a kormány vessen véget ezeknek az üzelmeknek és ne engedje tovább is ontani a vért : mindössze annyi történt, hogy a kormány kiküldte Henderson képviselőt, hogy Hollandiában és a skandináv államokban a helyszínen tanulmányozza a Németországba irányuló áruforgalmat. Dániában rendelkezésére bocsátották Hendersonnak a hivatalos áruforgalmi adatokat. Ezekből kiderült, hogy míg például Dánia halkivitele 1913-ban kb. 25.000 tonna volt, 1915-ben ez a szám 106.000 tonnára emelkedett ; 1913-ban 1160 tonna tojást szállított Dánia Németországnak, 1915-ben 20.000 tonnát ; vaját 1913-ban 11.000 tonnát, 1915-ben 36.891 tonnát. Ezek a számok világosan beszéltek ; a dán hatóságok még azt is közölték vele, hogy ebben a kimutatásban nincsenek benne a tranzitó-árúk és természetesen a csempész-árúk sem. Henderson 1916 február 23-án számolt be a lordok házában küldetéséről és lelkiismeretére kijelentette, hogy a blokád a lehető legszigorúbb,

a csempészés egészen csekély mértékű, a semlegesek pedig gondosan óvakodnak attól, hogy Anglia ellenségének bármiféle árut is szállítsanak. Ezzel a kormány el is intézte az ügyet. Ebben az időben pedig Németország a nitroglicerín-gyártáshoz szükséges olajos magvakat, a rezet és a gyapotot, továbbá a kenőanyagokat és a gabonát is az angol gyarmatokról szerezte be, az Intelligence Service és a City urai tudtával és segítségével és a semlegesek közvetítésével.

Conssett tengernagy leleplezéseivel világosan bizonyítják, hogy az angolok szemében minden fair, ami Anglia érdekeit szolgálja, s egyúttal bizonyítják azt is, hogy az angol hazafiság azonos a kereskedelem, az üzlet, a pénz fogalmával. Gyakorlatilag ez annyit jelent, hogy minden mellékes a brit világhatalom bálványa: az «üzlet» érdekei mellett.

Ennek a bálványnak rettenthetetlen, vakmerő, hűséges és fanatikus szolgája az Intelligence Service.

12. A kémkedés nevezetesebb esetei.

Mindennél jobban megvilágítják azonban a kémkedés és hírszerzés elméletét és gyakorlatát azok az egyes esetek, amelyek a világháborút megelőző évtizedekben a különféle nemzetek igazságszolgáltatási hatóságai elé kerültek. Az alábbiakban néhány ilyen esetet fogunk közölni, minden magyarázat nélkül, mert maguk a tények egészen világosan beszélnek.

Niemeyer. 1890 február 18-án az audun-le-romani pályaudvaron elfogtak egy Niemeyer nevű volt német tisztet, akinek személyazonosságát a nála lévő okmányokból sikerült megállapítani. Iratai közt találtak egy jegyzőkönyvet, amelynek tanúsága szerint 1889 novemberében és decemberében beutazta a Vogézeket és a szomszédos megyéket; találtak nála feljegyzéseket katonai helyrajzi, ipari és kereskedelmi adatokkal. Niemeyer beismerte, hogy állandó fizetést kapott Németországból, semmi különös dolga nem volt Franciaországban, de megbízásból bejárta a nevezett vidékeket és felderítő útjának eredményeiről jelentést tett a német kormánynak. Bebizonyosodott, hogy a szállodákban ugyan valódi nevén jelentette be magát, azonban foglalkozását úgy jelölte meg, hogy elzászi kereskedő; bevallotta, hogy Strassburgban van megbízottja, akinek nevét nem volt hajlandó elárulni; bevallotta, hogy Nomenyben több külföldivel tárgyalt, akiknek neve ugyancsak ismeretlen maradt. Niemeyer hírszerzőútja során állandóan összeköttetésben volt a német Nachrichtenbureauval, havi 300 márkát kapott tőle és azzal a megbízással jött Franciaországba, hogy a csempészek, utasok és egyéb elemek közé vegyülve, igyekezzék átjutni a határon, telepedjék le a határhoz közeleső valamelyik városban s hetenkint tegyen kirándulásokat valamely fontosabb francia parancsnokság területére. Kiderült az is, hogy Niemeyernek megbízatása volt megszervezni a francia északi és északkeleti határon a német kémiszolgálatot

és személyesen is híreket szerezni a francia állam katonai helyzete felől. A vizsgálat megállapította, hogy Niemeyer tekintélyes híryanagot juttatott haza, a tényeket a vizsgálat adataival és a vádlott vallomásával beigazoltaknak vette és Niemeyert 3 évi börtönre ítélte.

Contin. Pietro Contin olasz tüzérőrnagy 1890-ben francia kézre került Franciaország területén. Az volt a vád ellene, hogy hamis néven és hamis foglalkozással jelentette be magát és azzal foglalkozott, hogy terveket és közlekedési utakat rajzolt, pontos adatokat gyűjtött a francia állam belső biztonságára és védelmére vonatkozólag; behatolt Briançon erődjébe, behatolt Toulonba, ahol a törvényben tiltott 10 kilométeres távolságon belül eszközölt felvételeket és készített rajzokat; ugyancsak behatolt Nizza erődítményeibe is. Évek óta számos utazást tett Franciaországban, hogy a francia katonai és erődítési terveket és adatokat összegyűjtse; adatokat szerzett Sospel, Moulinet, Peyra-Cave, Authon, Barcelonnette, Niruyse, Saint Vincent, Lauzet, Logeret, Tournoux, de la Roche, Croix és még számos erődítményre vonatkozólag, lerajzolta az utakat, az erődműveket, az ütegállásokat, adatokat gyűjtött az ütegek számára és berendezésére vonatkozólag, lerajzolta a hídfőket, miközben mindenütt gondosan eltitkolta valódi nevét és foglalkozását, néha svájci kereskedőnek, néha angol nyelvtanárnak, máskor mérnöknek adta ki magát. Letartóztatásakor egész vagyona 500 frank volt és kijelentette, hogy semmi más jövedelme nincs, mint tiszti fizetése. Letartóztatásakor megtalálták nála Arles, Marseille, Aix, Toulon francia vezérkari térképeit, Marseille kikötőjének és erődeinek fényképeit, Saint Marguerite és Colle Noire ütegeinek és erődeinek rajzait, amelyeket a francia vezérkar pontos vizsgálat után kitűnőknek ismert el, megállapítván, hogy szakértő kézre vallanak. Mivel Contin működése kétségtelenül kémkedés volt, a bíróság 5 évi börtönre ítélte, amelyet a fellebbviteli törvényszék 2 évre mérsékelte.

Cooper. 1891 november 14-én a Saint Étienne-i rendőrség abban a pillanatban tartóztatta le a katonai fegyvergyár Chazet nevű munkását, amikor bizonyos alkatrészeket akart kicsempészni a gyárból. Kiderült, hogy Chazet már előbb kicsempészett a gyárból egy karabélycsövet, amelyet eladott egy Cooper nevű ügynöknek 50 frankért. Ez a Cooper később rávette a munkást, hogy megszerezze a puská agyát is, és ezért újabb 50 frankot fizetett neki, még pedig egy másik munkásnak, Bednelnek lakásán. Későbbi időpontban kellett szállítania Chazet-nek Cooper számára később megállapítandó díj fejében a karabély szerkezetének többi alkatrészeit. Cooper ugyan azt mondta a munkásnak, hogy orosz puskát szeretne megszerezni, azonban egyetlen célja volt megszerezni ezt a legújabb típusú francia lovassági karabélyt, amit meg is kapott. A vizsgálat megállapította, hogy Bednel segítségére volt munkástársának a hadititkot képező karabély kicsempészésében és tudta, hogy ezt megállapított díj fejében szolgáltatják ki az ismeretlen Coopernek.

Megállapította a vizsgálat, hogy mind a ketten ismerték Cooper szándékait és éppen azért bűnsegédi bűnrészeseknek tekintendők. Részben a büntető-törvényszék, részben a lyoni fellebbviteli törvényszék megállapította, hogy Cooper az angol hírszerzőszolgálat részére szerezte meg ezt a legújabbrend-szerű francia karabélytípust és ravasz fondorlattal csábította a francia munkásokat a bűnsegédi közreműködésre. A büntetőtörvényszék enyhe ítéletével szemben a felsőbb forum Cooper büntetését 2 évi börtönben állapította meg.

Decrion-Lerendu. 1899-ben a szajnamegyei büntetőtörvényszék ítélkezett egy Grould nevű kém és két bűntársa, Decrion és Lerendu kémkedési eseté-

Francia haditörvényszéki tárgyalás kémügyben.

ben. A vizsgálat megállapította, hogy Grould, aki mint tüzérőrmester 1898-ban szerelt le, sógorával Lerendu-vel közölt bizonyos katonai vonatkozású híreket és adatokat, különösen a 75 mm-es lövegek gyártására és szerkezetére vonatkozólag, amit pedig a katonai hatóságok szigorúan titokban tartottak. Ebben az ügyben sűrű levelezést folytatott sógorával, többször találkozott is vele és a hadititkok közléséért egy ízben 10, más ízben pedig 20 frankot kapott. Grould pontosan tudta, hogy mit követ el, mert sógorához intézett leveleit úgy fogalmazta, mintha idegen emberhez írna valami érdektelen kereskedelmi ügyben. Nem is címezte leveleit egyenesen sógorának, hanem álcímekre küldte. Mindez bizonyította a bűnös szándékot. Kiderült, hogy Decrion, akit Lerendu ugyancsak belevont a kémkedési ügybe, vele együtt

egy idegen hatalom hírszerzőszolgálatának dolgozott és attól jelentékeny összegeket kapott. Az utolsó híryananyagot, amely ugyancsak a francia terület védelmére vonatkozott, letartóztatásuk miatt nem sikerült külföldre juttatniok, pedig ezért 1000 frankot kellett volna kapniok. Érdekes ennek a Decrionnak pályafutása. 1895-től 1898-ig a hadügyminisztérium hírszerzőirodájának ügynöke volt és már ebben a minőségében összeköttetésbe került külföldi kémekkel, még pedig mindjárt szolgálatának elején. Hogy feladatát könnyebben végezhesse, megnyerte alattomos munkájához segítőtársul Lerendut, aki viszont sógorát vonta bele a kémkedési ügybe. Decrion volt a tulajdonképpeni értelmi szerzője a bűnnek, mert a másik kettő feltétlenül bízott benne, abban a hiszemben, hogy még mindig tagja a francia hírszerzőirodának. A hírszerzőiroda azonban hamarosan nyomára jött üzelmeinek és állandóan két ügynökével kísértette. Megfigyelték, hogy sűrű levelezésben volt a külfölddel, különösen egy külföldi ügynökkel és a leveleket állandóan Lerenduvvel iratta. Hiába védekezett ő is és Lerendu is azzal, hogy tulajdonképpen ellenkémkedést végeztek azzal a szándékkal, hogy anyagukat majd a francia hírszerzőiroda rendelkezésére bocsátják, rájuk bizonyult, hogy két francia ügynököt elárultak és a német hatóságok kezére juttattak. Mind a kettőt ellátták megfelelő tervekkel, iratokkal, fényképezőgéppel, úgyhogy mikor az előre értesített német hatóságok elfogták őket, könnyűszerrel rájuk bizonyították, hogy francia kémek. El is ítélték mind a kettőt. Mindezek ellenére meglepő, hogy milyen csekély büntetéssel úszták meg Decrionék az ügyet: a legenyhébb büntetést kapta Grould, másfél évi börtönt; Decriont három évi, Lerendu-t két évi börtönre és mind a hármat megfelelő pénzbüntetésre ítélték.

Boisson. Boisson francia hadnagy 1899-ben került a francia kémelhárító szolgálat révén a francia hatóságok kezére. Boisson tényleges tisztje volt a francia hadseregnek, de bizonyos becsületbevágó ügyek miatt ki kellett válnia a tényleges szolgálatból. Ebben a helyzetében 1898 decemberében levelet írt az egyik külföldi állam párizsi követségének, Launay aláírással, amelyben felajánlta, hogy fontos katonai okmányokat tudna szállítani, például egy gyalogezred mozgósítási tervét, a mozgósított csapatok elhelyezésének tervét az egyik fontos katonai központban, valamely erődítmény felfegyverzését, lövészer- és élelmiszerkészletét stb. Levelére jelíges választ kért az egyik párizsi postahivatalba. 1899 január 4-én, mivel levelére nem kapott választ, újabb levelet írt, amelyben megismételte ajánlatát és választ kért. Január 26-án személyesen járt a postán a válaszáért, február 4-én pedig egyik megbizottját küldte oda. Ennek a megbizottnak letartóztatása révén került fogásba maga Boisson hadnagy is. Később látni fogjuk, hogy a Redl- esetben ugyancsak a poste restante levél vezetett a kém nyomára. Megállapították a vádlott letartóztatása után, hogy még egy harmadik levél is van nála, amelyt most már más külföldi hatalom párizsi képviselőjéhez intézett. Ebben

a levélben megismételte ajánlatát, s akkor szándékozott ezt postára adni, ha az előbbi leveleknek nem volna eredményük. Megmotozásakor megtalálták nála azokat az okmányokat, amelyeknek kiszolgáltatását felajánlotta. Ezek az okmányok szigorúan bizalmasak és titkosak voltak és közlésük esetén helyrehozhatatlan károkat okoztak volna a francia nemzetvédelemnek. Bebizonyítottanak vette a bíróság, hogy ezekhez a bizalmas és titkos adatokhoz csak az egyik határmenti erődítményben teljesített szolgálata révén juthatott hozzá és ezt súlyosbító körülménynek vette. Boissont nem kémkedésért, hanem csak kémkedési kísérletért ítélték el és büntetése meglehetősen enyhe volt.

Rouet. 1911 március 31-én letartóztattak Párizsban egy Pallier nevű egyént abban a pillanatban, amint a külügyminisztériumból ellopott fontos okmányt vitt René Rouet alkonzul lakására. Ezt az okmányt Pallier az elmúlt éjszaka folyamán másolta le egy Maimon nevű gyanús külföldi egyén számára, aki az egyik keleti hatalom megbízottja volt. Azonnal házkutatást rendeztek Maimon lakásán, íróasztalán megtalálták három példányban az említett okmány gépirásos másolatát, azonfelül még negyvenkét okmányt, amelyek mind a külügyminisztériumból származtak. Rouet

Dreyfus.

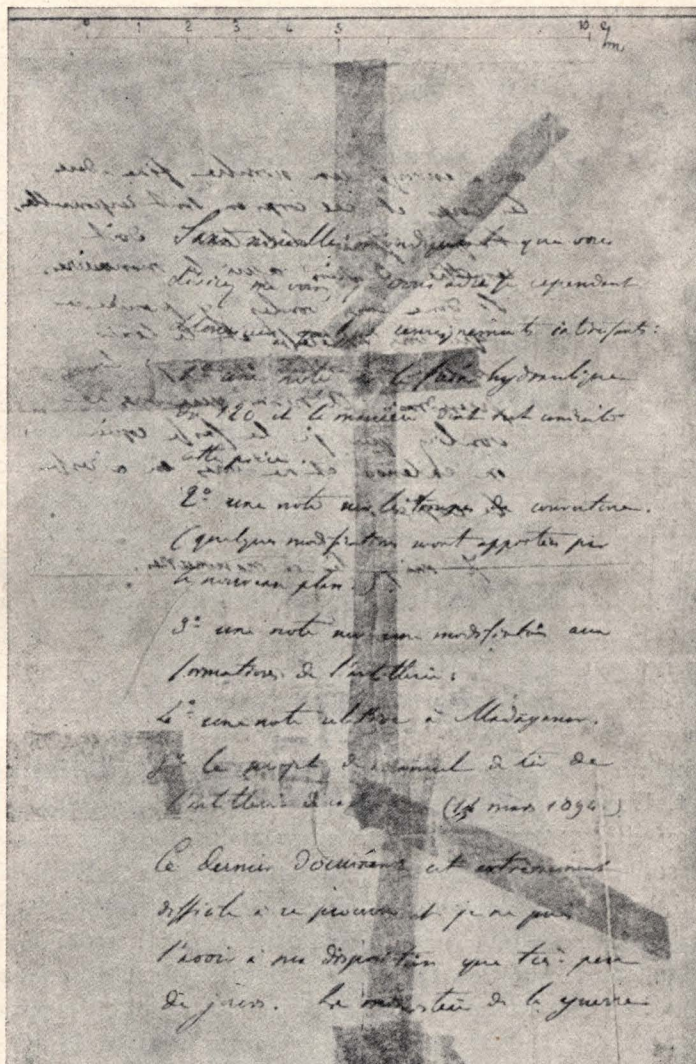
beismerte, hogy 1911 január 1-től március 31-ig negyvenkét okmány másolatát adta át Maimonnak, de tagadta, hogy január elseje előtt is kiszolgáltatott volna fontos iratokat. A vizsgálat ezzel szemben megállapította, hogy René Rouet már 1910 februárjában megismerkedett Maimonnal Konstantinápolyban, ahová diplomáciai futári minőségben érkezett. Maimon elhitette vele, hogy egy francia és külföldi részvényesekből alakult társaság meg akarja szerezni a tervezett keleti vasút engedélyét és ehhez szükségesek bizonyos bizalmas információk, amelyek azonban csak a külügyminisztériumban szerezhetők be. Ezért 30,000 frankot ígért Rouet-nek; Rouet elfogadta az ajánlatot és való-

ban szállított is Maimonnak minden okmányt, amihez csak hozzájutott, Maimon pedig az iratokat rendszerint úgy használta fel, hogy külföldi újságokban közölte őket és ezzel hangulatot igyekezett kelteni a társaság mellett, amelynek megbizásában állt. Elsőrangú fontosságú iratok voltak ezek, mert legnagyobb részük feltárta Franciaország keleti gazdasági, pénzügyi, ipari és kereskedelmi politikájának kulisszatitkait. Ennek megfelelően az ítélet is meglehetősen szigorú volt, a békebeli viszonyokhoz képest. A bíróság Rouet-t és Maimon-t egyenkint két évi börtönre és 1000 frank pénzbüntetésre, Pallier-t pedig háromhavi börtönre ítélte, mint bűnrészeset. Ezen az ítéleten a fellebbviteli bíróság annyiban változtatott, hogy Rouet büntetését mint értelmi szerzőt három évre emelte fel, Pallier büntetését pedig egy hónapra szállította le.

Dreyfus. 1893-ban Sandherr ezredes volt a francia Deuxième Bureau főnöke. Ő is és munkatársai is pontosan tudták, hogy Schwartzkoppen ezredes, párizsi német katonai attasé Panizzardí ezredes olasz katonai attaséval egyetértésben valóságos kémirodát tart fenn. Sandherr ezredes erélyes ellenintézkedéseket tett és sikerült neki a párizsi német követségen szobalányi minőségben elhelyezni egyik megbizottját, Bastiannét, aki a követ családjának bizalmába férkőzött és időnként minden néven nevezendő papirost és papirhulladékot összeszedett, amit aztán időközönként egy Brucker nevű titkosügynök révén eljuttatott Henry őrnagyhoz, Sandherr helyetteséhez. Bruckert egy napon bevádolta szeretője a hírszerzőirodánál, hogy Brucker szeretne német szolgálatba lépni, mert a németek 50,000 frankot ígértek neki. A megszorult Brucker viszont azzal vádolta meg kedvesét, hogy ellopta egyik iratgyűjteményét és átadta Schwartzkoppennek. Ez az eset gondolkodóba ejtette a hírszerzőirodát és Henry őrnagy kiadta a parancsot, hogy ezentúl Bastianné közvetlenül neki adja át a követségen és a katonai attasé irodájában szerzett papiranyagot. Bastiannén kívül azonban volt a hírszerzőirodának még néhány alkalmi ügynöke is, akik teljes erővel rávetették magukat a német és olasz katonai attasék megfigyelésére.

A párizsi német követség polgári és tiszti alkalmazottai a követséggel szemben lakást béreltek, ahol klubfélét rendeztek be maguknak és egyúttal titkos ügynökeiket is ott fogadták. A Deuxième Bureau ugyanannak a háznak a második emeletén, közvetlenül a német klub felett ugyancsak lakást bérelt, a kéményen keresztül mikrofont vezetett a német klubba, hogy megfigyelhesse az attasék és ügynökök beszélgetéseit. A francia hírszerzőszolgálatnak ezen a réven sikerült négy-öt rendkívül veszedelmes francia kémét ártalmatlanná tennie. 1893-ban elfogták Schwartzkoppen ezredesnek egy levelét, amelyet Panizzardíhoz intézett a meusei erődítések ügyében, és amelyről már fentebb megemlékeztünk. De ez az eset nem maradt elszigetelten. Nemsokára több levelet fogtak el, amelyek között különösen felkeltette a Deuxième Bureau figyelmét egy levél, amelynek tartalma körülbelül az volt, hogy a levél fel-

adója küld 12 nizzai erődítési tervet, amelyeket «ez a bitang D . . .» bocsátott rendelkezésére. A levél aláírása ez volt: Alexandrine. A francia hírszerzőiroda felfigyelt erre a levélre, amely már hosszabb ideje birtokában volt, de

A «bordereau» 1. oldala.

mivel érkezésekor nem látták el dátummal, senki sem tudta pontosan, milyen időből származik. Gyanakodni kezdtek és vizsgálatot indítottak, de a vizsgálat semmiféle eredményre nem vezetett, hiszen nyilvánvaló volt, hogy ha a levél D . . . névvel jelöli a francia kémét, annak neve egészen bizonyosan nem D betűvel kezdődik.

Ez az ügy tehát egyelőre elaludt, azonban 1894 szeptember 24-én Henry őrnagy nagy diadallal érkezett meg a hírszerzőirodába és egy iratot lobogtatott kezében, amely első pillantásra megdöbbenetete a többi tiszteket is. Az irat széttépett papirdarabokból volt összeragasztva, dátum nem volt rajta, borítékja sem volt, az őrnagy azt sem árulta el, hogyan jutott kezébe. Elolvasás után látták a tisztek, hogy az irat úgynevezett bordereau, vagyis okmányjegyzék. A levél írója elmondja benne, hogy mivel nem kapott hírt a címzettől, közli vele, hogy a következő okmányokat fogja rövidesen rendelkezésére bocsájtani: A 120-as számú hidraulikus fék rajzát és leírását; a határmenti védőcsapatok jegyzékét; a tüzérségi alakulatokban beállott változásokat; egy Madagaszkarra vonatkozó iratot és a tüzérségi lőszabályzat tervezetét. Megjegyezte, hogy ez utóbbi okmány megszerzése rendkívül nehéz és ha sikerül is megszerezni, csak néhány napra bocsáthatja rendelkezésre. Utasításokat kér, hogy lemásoltassa-e és a végén megjegyzi, hogy most indul a fegyvergyakorlatokra.

A tisztek tanácstalanul álltak a bordereauval szemben, míg végre D'Abville alezredes, a vezérkar 4. számú irodájának főnökhelyettese megérkezett a Deuxième Bureauban és következtetések útján megállapította, hogy a bordereau szerzője csak tüzértiszt lehet, még pedig olyan tüzértiszt, aki ezekhez az egészen bizalmas iratokhoz hozzáférhetett; ilyen tüzértiszt csak azok között található, akik a vezérkarhoz beosztva teljesítenek szolgálatot. Végigmentek az ilyen tisztek névsorán és Dreyfus nevéénél állapodtak meg. Egyetlen akadály csak az volt, hogy Dreyfus ebben az időben nem volt hadgyakorlatokon. Ezen úgy tették túl magukat, hogy azt mondták: a levél írója bizonyára a vezérkari tisztjelöltek tanulmányi utazását érti azon, hogy hadgyakorlatra megy.

Tudni kell, hogy ebben az időben Franciaországban igen éles antiszemita izgatás folyt. Ebben a felekezeti harcban a tisztek is résztvettek és köztük Henry őrnagy vitte a főszerepet. De vele együtt Mercier tábornok és a tábornokok egész sora is az antiszemita párthoz tartozott, akik legközelebbi céljukul azt tűzték ki, hogy a zsidó elemeket eltávolítsák a hadseregből. Henry őrnagy kezdettől fogva rossz szemmel nézte Dreyfust a vezérkar irodáiban és minden eszközt megragadott, hogy ennek az áruló bordereaujának szerzőségét rábizonyítsa. Még a bordereau felfedezésének estéjén összegyűltek maguk a tisztek és összehasonlították Dreyfus írását a bordereau írásával és azt nagyrészt megegyezőnek találták. Innen kezdve az említett tiszteken kívül Gonse tábornok és De Boisdeffre tábornokok, valamint Du Paty de Clam őrnagy elkeseredetten kardoskodtak a mellett, hogy az áruló irat szerzője csak Dreyfus kapitány lehet. Október 9-én Mercier tábornok hadügyminiszter felkérte Gobert-t, a Banque de France írásszakértőjét, hogy mondjon véleményt, egyúttal pedig jelentette az esetet a köztársaság elnökének, Casimir Périernek. Henry őrnagy információi szerint az irat tulajdonképpen a német katonai attaséhoz intézett levél, amelyet sikerült elfogni. Henry őrnagy azonban

nek segítségével, amint gondolta, napnál világosabban bebizonyította, hogy a bordereau Dreyfus írása. Miután az összes illetékes hatóságok megadták beleegyezésüket, Dreyfus kapitányt, 1894 október 15-én letartóztatták. Itt kezdődik Dreyfus kapitány kálváriája és itt kezdődik az a roppant arányú kémkedési bűnügy, amely egész Franciaországot két pártra szakította, a szenvedélyeket a végsőkig felkorbácsolta és egész Európát évekig tartó lázba hozta.

Nincs helyünk arra, hogy a Dreyfus-per minden részletét feltárjuk olvasóink előtt. Az irodalom köteteket szentelt ennek az ügynek és a bírósági eljárás maga 9 évig tartott, a tárgyalásokról felvett jegyzőkönyvek maguk is vaskos köteteket töltenek meg. Csak néhány tény megállapítására szorítkozunk. Bizonyos, hogy a levél a párizsi német katonai attasénak volt szánva. Schwarztkoppen emlékirataiból tudjuk azonban, hogy a bordereau-t sohasem látta. Valószínűnek tartják, hogy Brucker, a Deuxième Bureau ügynöke fogta el a levelet és adta át Henry őrnagynak, azonban még valószínűbb, hogy maga a bordereau írója juttatta azt Henry kezébe. És itt van ennek a pokoli módon felépített tervnek a legfontosabb pontja: ha a bordereau írója maga adta át Henry őrnagynak az iratot, akkor ez az ember agent provocateur volt és nyilván Henry szolgálatában állott. Hogy ez az utóbbi eset állott fenn, azt a későbbi újrafelvételi tárgyalások fényesen igazolták.

Miután tehát Dreyfust letartóztatták, házkutatást rendeztek lakásán, de iratai közt semmi terhelőt nem találtak, még csak olyan papirost sem, amely a bordereau papirosával azonos lett volna. Csak Henry őrnagy tudta, hogy ilyen papirosa csak egyetlen tűzértisztnek van, gróf Walsin-Esterházy tűzérőrnagynak, aki szintén a vezérkarnál teljesített szolgálatot, de Henry ezt a körülményt elhallgatta. És itt van az egyik bizonyíték arra, hogy az irat Henry felszólítására készült és hogy annak szerzője nem Dreyfus, hanem Walsin-Esterházy volt. Azonban 9 év kellett hozzá, míg ez a francia bíróságok előtt kiderült.

A vizsgálat semmiféle terhelő adatot nem tudott megállapítani Dreyfus ellen; a hadügyminiszter már-már azzal a gondolattal foglalkozott, hogy Dreyfust szabadonbocsátják és a vizsgálatot megszüntetik. Ekkor azonban Henry a Libre Parole című lapban gyűlölettől izzó cikket közölt, amelynek nyomán hatalmas sajtóhadjárat keletkezett. Dreyfus bírái elé került és a sajtó által kellőképpen előkészített közvélemény, illetőleg ennek képviselői a rennesi tárgyaláson már olyan lelkiállapotban voltak, hogy feltétlenül meg voltak győződve Dreyfus bűnösségéről. A jelszó az volt: «Ki a zsidókat a hadseregből, halálraítélni az árulót!» És ennek a hangulatnak tápot adott az a körülmény is, hogy a tárgyalás nagyrészt a nyilvánosság kizárásával folyt le és maga a koronatanu Henry is zárt ajtók mögött tette meg terhelő vallomását. A bíróság Dreyfust hazaárulásért életfogytiglani deportálásra ítélte az Ördögsgzigetre és ezzel kapcsolatban rangjának elvesztésére, illetve lefokozására. A lefokozás 1895 január 5-én történt meg színpadias külsőségek között.

1895 július 1-én Picquart ezredes (később tábornok) lett a Deuxième Bureau főnöke. Picquart-nak kezébe került egy csőposta-levél, amelynek írását összehasonlította a bordereau és Esterházy írásával és egyszerre megdöbben. Picquart ebben a pillanatban már meg volt győződve Esterházy bűnösségéről, de Henry minden erővel igyekezett elaltatni ezt a gyanút. Ebben az időben Henry találkozott Svájcban, Baselben a német vezérkar egyik kiküldöttjével, aki közölte vele, hogy Dreyfus sohasem állt a német követség szolgálatában, hanem Esterházy volt az, aki részben szállított titkos iratokat, részben ismételt ajánlatokat tett titkos iratok szállítására, úgy hogy Henrynek módjában lett volna azonnal végetvetni Dreyfus szenvedéseinek és az igazi bűnöst bírái elé állítani, ha nem vakította volna el a politikai és pártszenvédély. Henry tehát hallgatott, sőt megkezdte aknamunkáját Picquart ezredes ellen is.

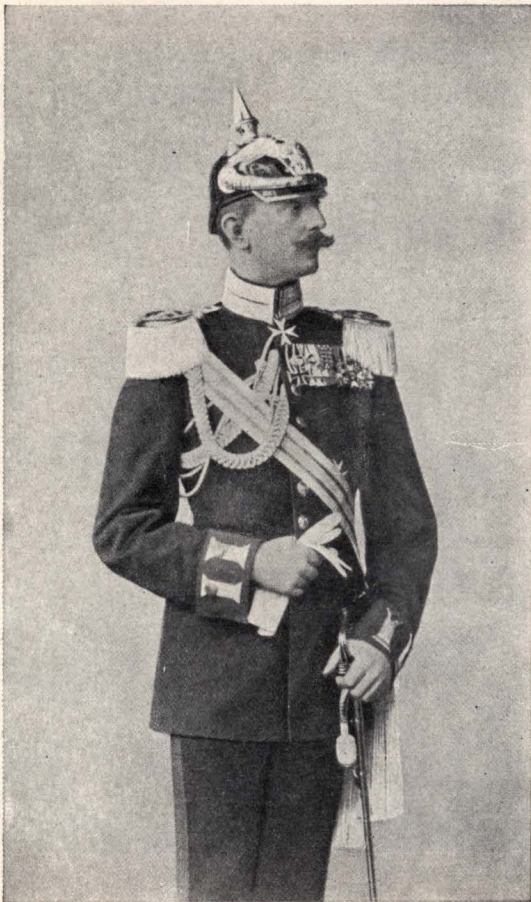
Mint hogy az úgy már olyan méreteket öltött, hogy az egész közvéleményt szinte napról-napra foglalkoztatta, Henry kénytelen volt ismételt okmányhamisításra vetemedni. Panizzardi régebbi leveleiből, illetőleg leveleinek betűiből új levelet állított össze, amelynek szövege egyenesen Dreyfust nevezi meg, mint a német katonai attasé francia hírszerzőjét. Ezzel a hamis levéllel sikerült döntő csapást mérni Picquart ezredesre. A derék ezre-

Picquart tábornok.

des, aki kezdettől fogva a tisztán felismert igazságot védte, midőn Dreyfus ártatlanságát igyekezett bebizonyítani, kénytelen volt kiválni a vezérkari szolgálatból. Előbb a határra küldték különleges megbizatással, később pedig Tuniszba helyezték át. Mielőtt elment volna Afrikába, Leblois párizsi ügyvéd-del összekötetésbe lépett, letétbe helyezte nála adatait, azzal, hogy ha odalent valami baja történnék, ezeket az adatokat használja fel az igazság kiderítése érdekében. Picquart nem ok nélkül félt attól, hogy egyszerűen el fogják tenni láb alól. Ebben az időben Dreyfus már harmadik éve töltötte keserves bünte-

tését az Ördögzigeten, de azok, akik meg voltak győződve ártatlanságáról, lankadatlan erővel dolgoztak ügyének újrafelvétele érdekében. Különösen Dreyfus öccse, Mathieu Dreyfus gyűjtötte az adatokat az igazi bűnösök ellen és a nyilvánosság előtt is megvádolta Esterházy őrnagyot azzal, hogy ő a bordereau szerzője. Az ellentábor támadásba ment át, rágalmazásért bíróság elé állította Mathieu Dreyfust, akit azonban felmentettek. A bíróság arra az

Schwarzkoppen ezredes.

álláspontra helyezkedett, hogy Dreyfus bűnösségét az ítélet végleg bebizonyította, az pedig, hogy Esterházy is bűnös-e, külön perre tartozik.

Ebben az időben Émile Zola, a kitűnő író is magáévá tette Dreyfus ügyét, amelynek újrafelvételeért az emberieség és az igazság nevében elszántan küzdött. 1898 január 6-án Zola «J'accuse» című röpiratában vádat emelt nyilvánosan az ellen a bűnszövetkezet ellen, mint mondta, amely ravaszul kieszelt tervek szerint hadjáratot indított Dreyfus ellen, hogy árulónak bélyegezze és eltávolíttassa a hadseregből. Ebben a röpiratban, amely, mint a bomba csapott bele a francia közvéleménybe és Európa-szerte megmozgatta a független és tárgyilagos emberek lelkiismeretét, egymásután sorolja fel Mercier, Billot, Boisdoffre, Gonse, Pellieux tábornokok, Paty de Clam, Henry és a többi magasrangú katonatisztek neveit, akik elfogultan,

rosszindulatúan, tudatos hamisítások alapján juttatták Dreyfust arra a szomorú sorsra, amelyben synlódik. Zola ezért a röpiratért bíróság elé került, azonban egész vádiratából csupán egy mondatot inkriminált a bíróság, amely így hangzik: «Esterházyt felsőbb parancsra mentették fel.» Ennek a pernek a koronatanúja is Henry őrnagy volt és természetes, hogy Zolát elítélték.

Zola védőjének, Labori-nak tanácsára még aznap Londonba utazott és hónapokon keresztül onnan irányította az újrafelvételi eljárást. Zola vádirata

roppant feltűnést keltett, a hadügyminiszter kénytelen volt foglalkozni a Dreyfus-per anyagával és irataival és könnyen megállapította, mennyi azok között a hamisítvány. 1898 augusztus 30-án Cavaignac hadügyminiszter személyesen hallgatta ki Henry őrnagyot, aki beismerte előtte a hamisításokat. Henry, mikor visszavitték cellájába, látva, hogy egész pokoli terve összeomlott, még aznap borotvával felvágta ereit és meghalt. Esterházy őrnagy Londonba menekült. Az igazságot már nem sokáig lehetett feltartóztatni. Elrendelték az ügy revízióját, Dreyfust visszahozták Franciaországba és 1899 augusztusában és szeptemberében megtartotta a rennesi törvényszék az újrafelvételi tárgyalást. Ezen a tárgyaláson Zola ellenfelei meglepetés-szerűen újabb bordereaut mutattak be, amelyen II. Vilmos császár állítólagos kézjegye is rajta volt. Természetesen ez is hamisítvány volt. A bíróság hosszas tárgyalás után megint elítélte Dreyfust, de egyúttal kegyelemre ajánlotta s a köztársasági elnök a büntetést elengedte. Innen kezdve Dreyfus Franciaországban tartózkodott és barátaival együtt minden idejét arra szentelte, hogy ártatlanságát kiderítse.

Ha Dreyfus ellenfelei az ügy első éveiben a legelkeseredettebb hírlapi harcot folytatták, hogy Dreyfus bűnösségét a közvélemény előtt kétségtelenné tegyék, most Dreyfus barátai is kellőképpen felhasználták a sajtót Dreyfus ártatlanságának bizonyítására. Ebben az időben Esterházy Londonban lakott, meglehetősen nyomorúságos körülmények között és ismételten közöltek tőle nyilatkozatokat a francia lapok, amelyekben nyíltan bevallotta, hogy a bordereaut ő maga írta, Sandherr és Henry biztatására, sőt egyenes parancsára. Részben Henry vallomása, részben Esterházy nyilatkozatai, részben a Zola, valamint Dreyfus védője, Demange által kiderített adatok lassankint világosságot derítettek az egész bonyolult szövevényre, amelynek hálójában Dreyfust meg akarták fojtani.

Történt, hogy az 1900-as évek elején Targe kapitány a Deuxième Bureau-ba került, ahol a régi iratok közt kutatva érdekes adatokra bukkant. Ezeket az adatokat, amelyek végképpen bebizonyították a Dreyfus ellen koholt vádak valótlanágát és a perben felhasznált hamisított iratok értéktelenségét, Targe kapitány mint koronatanú azon a tárgyaláson érvényesítette, amelyet a semmitőszék tartott meg végre, Dreyfus perének újrafelvétele ügyében. Ebben az időben a közvélemény már meggyőződött Dreyfus ártatlanságáról, és mikor a minisztérium elrendelte az ügy újrafelvételét, mindenki meg volt győződve róla, hogy Dreyfus végre megkapja a teljes elégtételt. Sajnos, ezt Zola, Dreyfus igazságának legelszántabb harcosa, már nem érthette meg, mert előbb meghalt. A semmitőszéki tárgyalás legnagyobb szenzációja Targe kapitány vallomása volt, amely egyszerre halomra döntötte az Esterházy és Henry hamisításain épült vádat.

A tárgyalás egészen a legapróbb részletekig bebizonyította az alapperben felhasznált iratok hamisított voltát, szét tépte a bordereauk körül szövődött legendákat, úgyhogy a semmitőszék végül megsemmisítette a rennesi hadi-

törvénytörés ítéletét és Dreyfust felmentette. Arra a kérdésre, hogy kíván-e kártérítést az államtól fogsága és elmaradt szolgálati illetményei fejében, Dreyfus nemmel válaszolt. Ugyanekkor a minisztertanács foglalkozott Picquart ezredes és Dreyfus rehabilitálásának módozataival és erre nézve törvényjavaslatot terjesztett a kamara elé. A kamara és a szenátus óriási többséggel fogadta el a kormány javaslatát, amely kimondta, hogy Picquart ezredest visszahelyezik a tényleges szolgálatba és kinevezik hadosztálytábornokká, Dreyfust kinevezik őrnaggyá és kitüntetik a becsületrend keresztjével, végül pedig Zola hamvait átszállítják a Pantheonba. 1908-ban a katonai akadémia udvarán volt a nagy katonai parádé, amelynek során Dreyfust ünnepélyesen visszavették a francia tisztikarba. Gillain tábornok, akinek hadosztályában Dreyfus valamikor szolgált, volt a kivonult csapatok parancsnoka, és az ünnepélyes alkalomhoz mért meghatott szavakkal adta vissza Dreyfusnak a tiszti rangot és tűzte mellére a becsületrend keresztjét. Dreyfus, aki különben vagyonos ember volt, ez után az aktus után nyugalomba vonult.

Alfred Dreyfus 1859 október 1-én született Mulhouse-ban. Az 1870—71. évi háború után apja felvette a francia állampolgárságot és Párizsba költözött. Dreyfus 1878-ban belépett az École Polytechnique-ba és 1880-ban a fonténebleau-i katonai iskolába. 1882 október 1-én a 31. tüzérezred hadnagyává nevezték ki, később, 1883 óta a párizsi 1. számú lovashadosztályban szolgált. 1889 szeptember 12-én kinevezték a 21. tüzérezred kapitányává és egyúttal a bourgesi katonai tüzérszakiskolába került segédtsiztnek. 1890 április 20-ától a felsőbbtiszti tanfolyam növendéke volt és minthogy kitűnően végzett, 1893-ban bekerült a hadiiskolába. 1890-ben feleségül vette Lucy Hadamardt, akitől két gyermeke származott. Apja után tekintélyes vagyont örökölt és ennek kamataival, valamint felesége hozományának kamataival és fizetésével együtt körülbelül évi 30,000 frank jövedelme volt, tehát nem tartozott azok közé, akik anyagi romlás miatt süllyednek odáig, hogy kémszolgálatra adják magukat.

Alfred Dreyfus rehabilitálása után is szerepelt a nyilvánosság előtt, amennyiben mikor Zola hamvait átvitték a Pantheonba, egy Gregori nevű ember merényletet követett el ellene. Ez alkalommal Dreyfus csak könnyebben sebesült meg. A háború kitörésekor azonnal arcvonalszolgálatra jelentkezett, végigszolgált a háborút, és mint ezredes szerelt le. Ebben a háborúban esett el fia, úgyhogy hányatott életének emlékeivel és gyászával visszavonult és Párizsban éldegélt még hosszú évekig. 1935 július 11-én halt meg Párizsban és ez alkalommal a francia és a külföldi sajtó újból felelevenítette emlékét és különösen perét, amely a századforduló lelki válságainak és világnézeti forrongásának hű lecsapódása volt. Amily megnyugtató, hogy az ártatlan ember ügye egy évtizedre terjedő meghurcoltatás után felmentéssel végződött, épp oly szomorú, hogy a francia hadseregben akadt egy időben olyan törzstiszti és tábornoki kar, amely nem riadt vissza a legnemtelenebb eszközök használatától sem, hogy olyan politikai és világnézeti harcokba

elegyedjék, olyan mesterkedésekre vetemedjék, amelyek akár ártatlan bajtársak hulláin keresztül is biztosíthatják politikai elgondolásaik ideiglenes győzelmét. Szerencsére akadtak férfiak, akik a megkötyagosodott francia közvéleményt idejekorán jobb belátásra térítették és a francia szellem diadalára válik, hogy túl a tévelygéseken és a megmételtyezett közvélemény fanatikus harcain, végre sikerült eljutnia a tiszta igazságig. Walsin-Esterházy őrnagy, akitől gyalázatos üzelmei miatt felesége is elvált, nyomorúságban végezte életét Londonban.

Petersen. Az 1910. év egyik esős nyári éjszakáján köpenybe burkolt férfi leleszkedett Wilhelmshaven városának külső szélén egy elkerített kis ház előtt, amelyet fák és bokrok vettek körül. Ettől a háztól körülbelül 200 méternyire előkelő villa emelkedett, egyébként a vidék nagyobb részét beépítetlen volt. A köpenyes férfi már hetek óta figyelte a nagy villát és tudta, hogy mindössze néhány ember tartózkodik benne állandóan, akiket azonban nem ismert. Ezen az estén látta, amint három férfi és egy hölgy esőköpenybe burkolva kijött a villából és eltávozott. Úgy tudta, hogy már senki sincs a házban és ezért óvatosan átvette magát a villa kerítésén, megkerülte az épületet és a villa háta mögött álló szénaboglyán fölmászott, levette derékszíját, az emeleti ablak fájához kapcsolta és merész lendülettel bevetette magát az ablakon. Koromsötétség vette körül. Úgy érezte, hogy puha szőnyegre esett, s hogy tájékozódjék, kivette villamos zseblámpáját. Amint a fény fölvilant, hirtelen hatalmas ütés érte, úgyhogy ájultan terült el a földön. Mikor jó idő múlva magához tért, látta, hogy atlétai termetű asszony ül az asztal mellett, az egyik széken, cigarettázik és az ő tárcájának tartalmát vizsgálgatja. Amint a betörő föltápáskodott, az asszony nyugodtan közölte vele, hogy innen nem távozhat, s ha menekülési kísérletet tesz, azonnal újra leüti vagy kidobja az ablakon. Közölte vele az asszony, hogy megállapította személyazonosságát és szemébe mondta, hogy ő nem más, mint Glauss, a wilhelmshaveni rendőrség őrmestere.

Az őrmester megdöbben, mikor megtudta, hogy leleplezték és az asszony faggatására be is vallotta, hogy csakugyan rendőrőrmester, és azért tört be a házba, mert nagy nyomorúságban van és remélte, hogy itt valami zsákmányra tehet szert. Az asszony minden faggatására sem volt hajlandó többet mondani. Hosszas alkudozás után az asszony végre szabadonbocsátotta, de feljegyezte adatait és megengedte, hogy azon az úton távozzék, amelyen jött. A rendőr kimászott az ablakon, odalent megint átvette magát a kerítésen és az utcán megindult a kis ház felé. Nem vette észre, hogy két sötét alak követi. Amint az utca végéhez ért, egyenruhás rendőr közeledett felé. Glauss furcsa füttyjelet adott, mire a másik odajött hozzá és ketten együtt megálltak az egyik fa alatt. Megint csak nem vették észre, hogy a két férfi közül, akik követték, az egyik átvette magát a kerítésen és villámgyorsan fent termett a fán, amely alatt a két rendőr beszélgetett. Beszélgetésükből kiderült, hogy

a másik férfi Jaenicke rendőr. Mindketten igen súlyos anyagi helyzetben voltak, mert a hivatalos pénzekből nagyobb összegeket sikkasztottak, és amint beszélgetésükből kiderült, már hosszabb ideje betörések révén szerzett pénzből pótolták a hiányokat. A fán hallgatódzó idegen azt is megtudta, hogy még ma éjjel be fognak törni egy sörgyár irodájába. A betörést csakugyan el is követték, néhány száz márkát zsákmányoltak, de az egész idő alatt nyomukban volt a két titokzatos férfi.

Mindössze egy hét mult el, midőn Glauss és Jaenicke megint abban az utcában teljesített szolgálatot, ahol a titokzatos villa állt. Egyszerre csak széles vállú férfi termett előttük és megállította őket. A férfi megkérte a két rendőrt, hogy fáradjanak be a villába, mert fontos dolgot akar közölni velük, még pedig le akarja leplezni a sörgyári betörés tetteseit. A két rendőr követte az idegent, aki aztán a lakásban, bármennyire tagadtak, titkolóztak és ellenkeztek is, kíméletlenül leleplezte őket, sőt végül, hogy teljes bizonyítékot szolgáltatasson ellenük, egy fényképet húzott ki zsebéből, amely a sörgyár irodájának ablakát ábrázolja abban a pillanatban, amint Glauss éppen kimászik az ablakon és Jaenicke a földre segíti.

Ezen az éjszakán a két rendőr nem teljesített szolgálatot, hanem majdnem hajnalig a titokzatos villában maradt. Az idegen, aki Petersen mérnöknek nevezte magát, megígérte, hogy nem fogja őket följelenteni, egyúttal pedig nyilván bizonyos megbízást is kaptak tőle, mert mind a kettő 5000 márkával távozott a mérnöktől. Jaenicke másnap civilbe öltözött és a kikötői gőzössel kiment a Von der Tann cirkálóhoz, hogy magával hozza a városba Ehlers tengerészaltisztet, aki a cirkálón teljesített szolgálatot. Évek óta ismerte már Ehlerst, és bizonyos tekintetben rokonságban is voltak, mert Jaenicke sógornője Ehlersnek a menyasszonya volt. A házasságot eddig azért nem tudták megkötni, mert nem volt hozzá pénzük. Jaenicke, mielőtt a cirkálóra ment volna, sógornőjét is meglátogatta és hosszú beszélgetést folytatott vele. Este aztán mind a hárman találkoztak a városban.

A tengerészaltisztnek és menyasszonyának feltűnt, hogy Jaenicke erősen költekezett, színházba is elvitte őket, aztán előkelő étterembe, ahol a hirtelen felbukkanó Glauss rendőrőrmester társaságában pazarul megvacsoráztak és drága italokat ittak. Jaenicke arról kezdett beszélni, hogy sógornője szívesen megtartaná már az esküvőt, csak persze a pénz az akadály. Mikor a jegyespár meglehetősen szomorú hangulatban volt már a beszélgetés miatt, Jaenicke elővett egy ezermárkást és átadta nekik azzal, hogy ezzel kezdjék meg házasságuk megalapozását. Ehlers tudta, hogy jövődöbeli sógora szegény ember és feltűnt neki a pénz és költekezés. De az alkohol már lehetősen elhomályosította a fejét és gondtalanul tovább ivott.

Ettől a naptól kezdve, mikor szolgálata véget ért, rendszerint Jaenickevel távozott a hajóról és mindig találkoztak valamilyen vendéglőben Glausszal. Az altiszt hiába törte fejét, honnan került ez a sok pénz, végre aztán belenyugodott, elkezdett bútorokat vásárolni, lakást bérelt, berendezési tár-

gyakat vásárolt és hamarosan kiderült, hogy az ezermárkás elfogyott, sőt már 3000 márka adósságuk is van. Néhány nap múlva bevallotta adósságát két barátjának. Napközben józanul végezte szolgálatát a fedélzeten, esténként azonban mindig lerészegedett és ilyenkor úgy tűnt fel neki az új lakás és a közeli esküvő, mint valami álom és ilyenkor egyúttal nem is gondolkozott tovább a dolgon. Mikor barátainak bevallotta adósságát, Jaenicke megígérte neki, hogy egy nemsokára esedékes örökségéből mindent ki fog fizetni. Az örökség ugyan messze van még, azonban van egy ember, aki hajlandó előleget adni rá.

Dreyfus távozik a rennesi tárgyalásról.

Mostanában a két rendőr minden éjjel ellátogatott a titokzatos villába és sohasem mentek üres kézzel. Mindjárt megbízatásuk elején megszerezték a városi vízművek rajzait, és egyúttal a szivattyútelepek terveit is. Még nem is sejtették, milyen szörnyű bünt követnek el, hiszen a mérnök azzal csapta be őket, hogy valami pályázathoz van szüksége a tervekre, hogy azokat mintának használja. A két rendőr megvesztegette a vízművek egyik tisztviselőjét, s mikor Petersen lemásolta a terveket, visszaadták neki és egyúttal 1000 márkát is adtak fáradozásáért. Hosszabb ideje folyt már ez az összeköttetés, a két rendőr kezén meglehetősen nagy összegek fordultak meg és egy szép napon Glaussnak fejébe szállt a könnyen szerzett pénz : elhatározta, hogy szabadságát Párizsban tölti. Elutazott Hamburgba, ott divatos ruhákat

vásárolt és Párizsba utazott. Párizsban két kézzel szórta a pénzt, törzsvendég volt a Montmartre tánchelyiségeiben és bárjaiban, és közelebbi ismeretséget kötött egy huszonkétéves marseillesi leánnyal, Yvonne-nal. Jaenicke egyelőre Wilhelmshavenben maradt, ő is szeretett volna szabadságra menni, de megbízói követelték tőle, hogy előbb az Ehlers-ügyet intézze el. Jaenicke egy napon elvitte Ehlersnek a háromezer márkát, hogy kifizesse adósságait, azzal a magyarázattal, hogy megkapta az illetőtől az előleget örökségére, és nem kér érte mást, csak azt, hogy Ehlers írja alá az elébetett nyugtát. A nyugta azonban váltó volt.

Most már gyorsan fejlődtek az események. Az altiszt ettől az időtől kezdve szépen berendezett új városi lakásában lakott, és nagy volt a meglepetése, mikor egy napon ismeretlen úr állított be hozzá azzal, hogy a váltó esedékessé vált és fizetnie kell, különben az egész berendezést el fogja árvereztetni. Ehlers rettentően megijedt és úgy érezte, nem tudja túlélni a szégyent, ha ilyesmi megesik vele. A véletlen úgy akarta, hogy ebben a kínos helyzetben Glauss őrmester lépett a lakásba. Most már az idegen, aki nem volt más, mint Petersen mérnök, Glauss ősmesterrel együtt vette munkába a szerencsétlen tengerészaltisztet. Hosszas beszélgetés után végre rátértek a tárgyra. A mérnök elmondta, hogy egyik barátja a német kormány számára hadihajót tervez, azonban nem katonai mérnök, és ezért szüksége volna két dologra. Az egyik a hajó vízkiszorításának számítása és tervrajza, a másik pedig a tengerészeti jelzőkészülékek és jelzési módszerek adatai. Szerencsétlen barátja el fog esni ettől a kitűnő megbizatástól, ha nem sikerül megszereznie egy modern hadihajó tervrajzait, és egyúttal a haditengerészet jelzési könyveit, hogy ezeket a maga terveivel és tanulmányaival összehasonlíthassa. Erre a célra a Von der Tann cirkáló tervei volnának a legalkalmasabbak. Ehlers megijedt, kezdte sejteni, miről van szó, de Glauss szinte lelkesedett az ajánlatért, a mérnök pedig megígérte, hogy abban a pillanatban, amint Ehlers megteszi neki azt a csekély szívességet, Glauss 5000 márkát fog hozni részére.

A tengerészaltiszt ösztönösen védekezett és ellenkezett, de a váltót megóvatolták, megjelent a végrehajtó, Glauss is állandóan ott volt az altiszt nyakán és így történt aztán, hogy egy szép napon Ehlers magával hozta a hajóról a páncélos cirkáló tervrajzait, amelyeket Glausszal együtt elvitt a titkoszobába a villájába. A mérnök átvette a terveket azzal az ürüggyel, hogy a szomszéd szobában megmutatja barátjának. Tíz perc múlva visszahozta az egészséget, azt állította, hogy barátja nem tudja a terveket használni. Ehlers nagyot lélegzett és ígéretet kapott, hogy mihelyt a jelzőkönyvet magával hozza, vissza fogja kapni a váltót. Közben Jaenicke útján egész sereg ember belebonyolódott a nagyszerűen felépített hálózatba és Petersen pénze végigszívárgott az egész rendőrségen. Jaenicke révén szerezte meg a mérnök a hadikikötő terveit, természetesen csak 10 percre, ami azonban éppen elég volt arra, hogy lefényképezze őket. Végre egy napon Ehlers remegve átadta a mérnöknek a haditengerészet legféltettebben őrzött titkát, a jelzőkönyvet.

Most végre visszakapta a váltót, levehették a végrehajtó pecsétjeit a bútorokról, néhány ezermárkás bankjegy csúszott a tárcájába, de innen kezdve nem volt többé nyugta az altisztnek. Hogy lelkiismeretfurdalásait elaltassa, mértéktelen ivásnak adta magát. Az események azzal zárultak, hogy Glauss kivette szabadsága második részét, megint Párizsba utazott, megint szórta a pénzt a Montmartre-on, a kis Yvonne társaságában.

Ezen a napon táviratot kapott a német vezérkar Londonból, amely

Dreyfus őrnagy kitüntetése a becsületrenddel.

óriási riadalmat okozott. A titkos hírszerzőszolgálat egyik ügynöke Londonba utazott és mikor visszatért, szinte alig tudott szóhoz jutni a rémülettől. Azt a hírt hozta, hogy az angolok megszerezték az akkori haditengerészet leggyorsabb hajójának, a Von der Tann-nak tervrajzait és egyúttal a német tengerészeti jelzőkönyvet.

Véletlenül ebben az időben a kölni rendőrség egyik legkitűnőbb tisztviselője, aki tartalékos tiszt is volt, Párizsba utazott, hogy egy nemzetközi ékszertolvaj után nyomozzon. A hálókocsi folyosóján egy darabos, parasztos külsejű, de igen elegánsan öltözött úrba ütközött, a dolognak azonban nem tulajdonított fontosságot. Mikor a vonat Párizsba ért, francia kollégája segít-

ségével feltűnés nélkül igazoltatta a furcsa utast, amikor is kiderült, hogy az illető nem más, mint Glauss, a wilhelmshaveni rendőrség őrmestere. Miután Párizsban elintézte dolgát, francia kollégájával együtt elment szórakozni a Montmartre-ra. Egyik este aztán ők is megismerkedtek a kis Yvonne-nal, akitől megkérdezték, hogy hol van barátja, akivel szórakozni szokott. A táncosnő bevallotta, hogy az illető urat táviratilag hazahívták Németországba. A táncosnő elhozta és megmutatta nekik a táviratot, amelynek ennyi volt a tartalma: «Azonnal jöjjen, Petersen». A táviratot Wilhelmshavenben adták fel. Mikor a rendőrtisztviselő hazajött, kiderült, hogy a legveszedelmesebb kémszervezetet sikerült lelepleznie, ugyanazt a szervezetet, amely az angliai német ügynökök értesülése szerint a hatalmas arányú tengerészeti kémkedést elkövette és amelynek feje és főügynöke Petersen néven tartózkodik Wilhelmshavenben.

A kölni rendőrtisztviselő Wilhelmshavenbe utazott, mozgósították a rendőrséget és valóságos rendőrgyűrével vették körül a külvárosi villát. Természetesen rendkívül nehéz volt a helyzetük, mert ekkor már majdnem az egész wilhelmshaveni rendőrség meg volt vesztegetve. Mindenesetre az első lépés az volt, hogy letartóztatták Ehlerst, utána pedig rögtön Jaenicket és Glausst, azonban ezeknek éppen elég bizalmi emberük maradt még szabadlábban, hogy Petersenék idejekorán figyelmeztessék. Ehlers, mikor kihallgatták, tökéletesen összetört. Elmesélte a rendőrtisztviselőnek az egész hajmeresztő esetet, Glauss és Jaenicke üzelmeit, elmondta, hogy nemcsak a tengerészeti rajzokat és utasításokat, hanem a vízvezeték és a kikötő rajzait is megszerezték az angol ügynök számára. Vallomása alapján tisztázottnak vették a tényállást és most már nem volt hátra más, mint elfogni az angol ügynököket.

Szerették volna kézrekeríteni Suhr rendőrőrmestert, aki a kémszervezet bizalmasa volt, de ez idejében megszökött. Már jó néhány napja állt a rendőrök gyűrűje a kerti villa körül, amikor egyik éjjel hatalmas autó robogott a villa elé. Az autóból három férfi és egy nő szállt ki, gyorsan bementek a villába és bezárult mögöttük az ajtó. Most 20 rendőr föltartott revolverrel benyomult a házba, ahol azonban egyetlen lelket sem találtak. Átkutatták az egész villát, de nem találtak egyebet, mint a legfelső szobában egy fényképező műtermet, továbbá térképeket, fényképezőgépeket, villamos reflektorokat, s az egyik sarokban egy csomó fényképet, amelyek között felfedezték a sörgyári betörés fényképét is. Miután az egész házat átkutatták, a pincébe jutottak, ahol átjáró folyosóra bukkantak. A folyosón végighaladva, egy távolibb villában kerültek megint a föld felszínére, amely villa már évek óta üresen állt. Így hát Petersennek és cinkosainak sikerült megszökniök. Ezen az éjszakán, mikor a rendőrtisztviselő visszatért szállójába, még azt a szomorú hírt is tudomásul kellett vennie, hogy Glauss rendőrőrmester megszökött a fogházból; nyilván Petersen és cinkosai szöktették meg. Csak jóval később tudták felfedezni Glausst, aki előbb Párizsba szökött, később pedig Londonba,

ahol egy kis pensióban lakott. A kölni rendőrtisztviselő megfelelő meghatalmazással és kiadatási kérelemmel ellátva Londonba utazott és kérte Glauss kiadatását, még pedig nem kémkedés, hanem egyszerű betörés miatt, aminek bizonyítására a fényképet is felmutatta. Így aztán kiadták ennek a páratlan kémkedési ügynek legfőbb tettesét.

A birodalmi törvényszék Jaenickét kémkedés miatt 6 évi fegyházra ítélte, és ezt a betörésért járó büntetéssel együtt 9 évi fegyházra emelte fel. Ehlers tengerészaltiszt 6 évi fegyházra kapott és egyúttal a tengerészeti szolgálatból is elbocsátották. Glauss őrmestert csupán a betörésért ítélték el. A tárgyaláson 7 betörés bizonyult rá és ezekért összbüntetésül 6 évi fegyházra ítélték.

Berndorff, aki ezt a nagyarányú kémkedési esetet elbeszéli, hozzáteszi, hogy 1911 decemberében olyan esemény fordult elő, amely egyszerre felfedte a németek előtt az angol kémszervezet céltudatosságát és arányait. Steinbrink főhadnagyot bizonyos titkos aktákkal, amelyek a wilhelmshaveni kémkedési eset tárgyalásához voltak szükségesek, Kielbe küldték. A hamburgi pályaudvaron oly ügyesen lopták el tőle a titkos iratokkal teli táskát, hogy észre sem vette. A haditörvényszék Steinbrink főhadnagyot egy évi várfogságra ítélte. Az egész wilhelmshaveni eset óriási feltűnést keltett a háború előtti években és különösen a hatóságokat érték súlyos támadások, hanyagságuk és felületességük miatt. Az ügy csattanója az, hogy a wilhelmshaveni rendőrséget az első embertől az utolsóig mind más vidékekre helyezték át.

Cigarettatárca, amelynek előlapján erősítési jegyzetek vannak.

Graves. Ugyancsak Berndorff beszéli el részletesen a legkitűnőbb és legsikeresebb német tengerészeti hírszerzőnek, Armgard Karl Graves ügynöknek esetét. Erről a Gravesről már előbb ismételt megemlékeztünk és kiemeltük, milyen részletesen és alaposan előkészítették a tengerészeti kémkedésre.

Graves a háború előtt német főiskolákon technikát és matematikát tanult és a titkos hírszerzőszolgálatban ezért alkalmazták szívesen, meg azért is, mert bizonyos szakismeretekkel rendelkezett a tűzfegyverek és lövegek terén. 1910-ben Angliába utazott pontosan meghatározott feladattal: azt a parancsot kapta, hogy állapítsa meg, milyen ágyúkat gyárt a glasgowi Beardmore & Co. cég. Ez a cég ebben az időben olyan ágyúkat készült önteni az

angol tengerészet számára, amelyek rendkívül nagy kaliberűek voltak és egészen sajátos alépítményre volt szükségük, kezelésükhöz pedig irányító-készülékekre, körtávcsövekre és egyéb modern technikai segédeszközökre volt szükség, amelyeket addig Németországban még nem ismertek. Németországban meg voltak győződve róla, hogy különösen a cég távolságmérő készülékei sokkal jobbak, mint a németekéi.

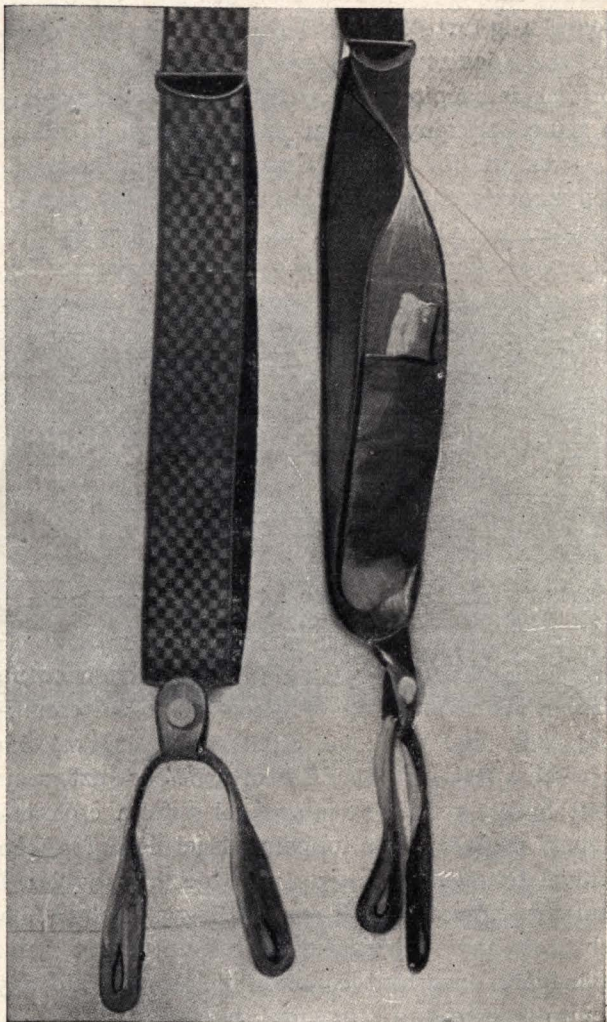
A német tengerészeti hírszerzőszolgálatnak fontos érdeke fűződött hozzá, hogy tisztába jöjjön ezekkel a dolgokkal. Graves első lépése az volt, hogy svájci állampolgárrá változott, svájci útlevelet szerzett és mindenekelőtt Svájcba utazott, belépett egy óragyárba, hogy mint finom mechanikus dolgozzék. Hónapokig dolgozott Svájcban, és mint tökéletes műszerész érkezett Londonba. Londonban is hosszabb ideig tartózkodott, tökéletesítette magát az angol nyelvben, alaposan tájékozódott a hajózási vonalak és a vasútak felől és csak azután utazott Glasgowba, ahol szerény pensióban vett lakást és elindult munkát keresni. Nem túlságosan sietett, mert mindenekelőtt a várost akarta előbb alaposan kitanulmányozni. Szállásadónőjének azt mondta, hogy egyelőre megtakarított pénzéből él, abból, amit Svájcban keresett. Csak hetek múlva vállalt alkalmazást egy asztalosműhelyben, amelynek különlegessége volt állóórák készítése. Az asztalos üzeme annyira föllendült, hogy műszerészre volt szüksége, aki beszabályozza az órákat, miután azokat a faházba beépítették, egyúttal pedig elvégzi a szükséges javításokat is. Graves sokáig alkudozott a mesterrel, de végre megegyeztek.

Az új műszerész hetekig csak a munkának élt, de lassankint barátkozni kezdett munkatársaival és különösen az egyik esztergályossal, aki ugyancsak az asztalosműhelyben dolgozott. Ez az esztergályos sokat panaszkodott Gravesnek, hogy nagy a családja, kevés a keresete, és mindig anyagi bajokkal küzd. Igaz, hogy az egyik fia már keres, még pedig a legidősebb és erre nagyon is büszke. A fiú kitűnő rajzoló és így sikerült állást kapnia a Beardmore-cégnél, ahol az a feladata, hogy tervrajzokat készít. Az apa nagyon büszke volt erre a fiára s mikor a műszerésszel mind jobban megbarátkozott, egyik nap vele együtt ment el fiáért az irodába. Sokáig vártak a Beardmore-gyár kapuja előtt, míg végre a kitóduló alkalmazottak sorában felfedezték a fiatal-embert, akivel együtt mentek haza. Most a műszerészen volt a sor: ő panaszkodott az esztergályosnak, hogy a pensióban nagyon kényelmetlenül lakik, szállásadónője valóságos uzsorás, aki minden csepp vizet külön megfizettet, de a legnagyobb baj az, hogy esténként nincs kivel beszélgetnie. Gyakran emlegette, hogy nemsokára elköltözik onnan, úgyhogy egyszer az esztergályos is megemlítette a feleségének, hogy barátja, a műszerész, lakást keres.

Másnap barátjának is megemlítette, hogy lehetne arról beszélni, hogy hozzá költözzék, mert van egy kis szobájuk, amelyet szívesen bérbe adnának neki, sőt náluk is étkezhetne, csak még az árban kellene megegyezniök. Természetes, hogy hamarosan megegyeztek az árban és a műszerész hozzájuk költözött. Most már nem kellett unatkoznia, mert esténként rendszeren együtt

ült a fiatal rajzolóval, akinek érdekes dolgokat mesélt európai utazásairól és azokról a gyárakról, amelyekben eddig dolgozott. A fiatal rajzoló szívesen időzött a műszerész társaságában és maga is mesélt a gyárról és a rajzoló műteremről, amelyben dolgozott. A műszerész elmesélte, hogy más gyárakban hogy és mint vannak elhelyezve az ilyen műtermek és hogy megy bennük a munka, mire a rajzoló maga is elmesélt mindent a Beardmore-gyárról.

Egyszer a fiú azzal a hírral ment haza, hogy a cég nagy állami megrendelést kapott ágyúszállításra és ezért túlórázniok kell. Most nappal is és éjjel is dolgoztak a gyárban, és dolgoztak a rajzolóműtermekben is, ahol különösen nehéz és igen pontos rajzok készültek az irányzóeszközökről és egyéb ágyúszervezetekről. Körülbelül ebben az időtájtban Graves is kezdett elégedetlenkedni, sehogy sem tetszett neki mostani foglalkozása és meg is kérdezte egy napon, nem juthatna-e be a Beardmore-gyárba, még pedig abba az osztályba, ahol az irányzóeszközöket gyártják. Személyesen ment el a gyárba

Nadrágtartóba rejtett kémjelentés.

érdeklődni, de elutasították azzal, hogy ilyen munkákra külföldi állampolgárt nem alkalmaznak. Leverten ment ki az irodából és mikor keresztülment a gyártelepen, megmutattatta magának a rajzolóműtermet, bement fiatal barátjához, köszöntötte és aztán távozott.

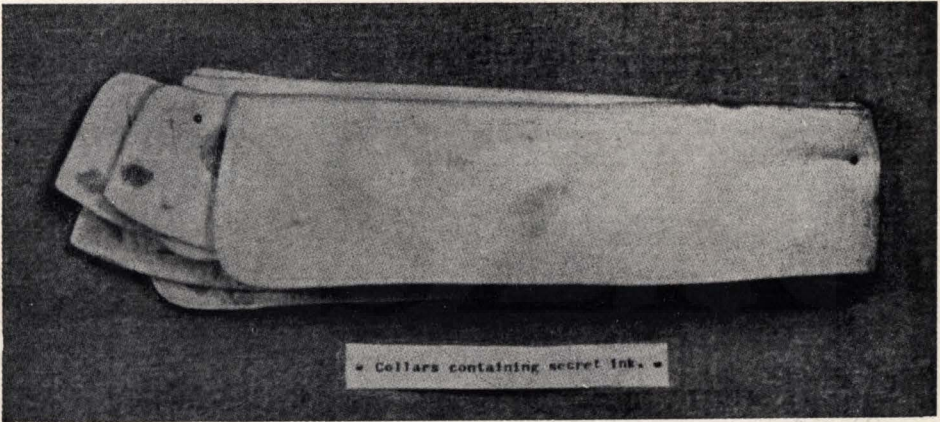
Graves tudta a fiatal rajzoló elbeszéléseiből, hogy hogyan van beosztva a munkaidő a tervező irodában. Az a helyiség, amelyben a fiatalember rajz-

zolt és amelyben Graves is megfordult már, egy hosszú emeletes épület földszintjén volt. Meglehetősen kis szoba volt ez, két ember dolgozott benne, egy széles és nem nagyon magas ablak előtt, amelyet éjjelenként kívülről ívlámpa világított meg. Azon a héten, amikor Graves titkos munkáját meg akarta kezdeni, a fiatalembernek éppen éjjeli szolgálata volt, amely este 8-tól reggel 4-ig tartott. Reggel 4-től este 8-ig senki sem volt a rajzoló-műteremben, a takarítóasszonyok is csak reggel 7-kor jelentek meg. A rajzműteremben őrizték falbaépített acélszekrényben az irányzókészülékek eredeti tervrajzait, a páncélszekrény kulcsai pedig a fiatal rajzolóknál voltak.

Az utóbbi időben Graves különös kedvvel foglalkozott rajzolással és fényképezéssel és modellje mindig a fiatal rajzoló volt. Mindenféle szög alatt, minden irányban lerajzolta és lefényképezte az arcát, kiszínezte, szóval a beavatott észrevehette, hogy tanulmányozza. Egy téli reggelen $\frac{1}{2}$ 5-kor jött haza a fiatal rajzoló a szolgálatból. Még nem volt egészen öt óra, mikor Graves fölkel, óvatosan lámpát gyújtott, vörös parókát tett a fejére, és elkezdte magát kimaszkirozni. Percek múlva a megtévesztésig hasonlított az esztergályos fiára. Eloltotta a lámpát, kiment az előszobába, kivette a páncélszekrény kulcsát a fiatalember zsebéből, magáravette a fiú köpenyét és távozott hazulról.

Tíz perc múlva a Beardmore-gyár kapuja előtt állt. Az egykedvűen pipázó kapusnak odaszólt, hogy «bent felejtettem valamit», a kapus biccentett, Graves bement és hamarosan eltűnt a rajzműteremben. A rajzműterem ajtajában ugyancsak ült egy őr, aki békésen szundikált. Most az ajtó nyikorgására fölkapta fejét, de mikor meglátta, hogy a rajzoló áll előtte, aki mosolyogva szól oda: «valaminek utána kell néznem», megnyugodott és tovább szundikált. Amíg Graves bent volt a műteremben, villámgyorsan elkezdett dolgozni. Egy lepedővel eltakarta az ablakot, kinyitotta a páncélszekrényt, kivette a terveket, kiválasztotta belőlük azt, amire kíváncsi volt, a kiválasztott három tervet rajzszegekkel a falra erősítette, elővette kis fényképezőgépét, magnéziumot lobbantott fel és a fénykép máris készen volt. Ezt a műveletet szédületes gyorsan végezte; nyilván látszott, hogy minden mozdulatát előre kiszámította és begyakorolta. Mikor végzett, kinyitotta az ablakot, hogy a magnéziumszag eltávozzék, mindent gondosan visszarakott a helyére, kisurrant és sikerült észrevétlenül ágyába jutnia. Fényképei kis fémtokban voltak s mielőtt aludni tért volna, még előhívta őket, lemásolta a felvételt, nagyon finom és vékony papirosra, azután kiment a kertbe és elásta a másolatokat a földbe. Zsákmánya ott maradt két napig, míg végre elérkezett a vasárnap, amikor is Graves kirándulásra indult, természetesen, a fényképekkel. Gyalog ment az országúton, míg végre egy autóhoz érkezett, amelyet a sofförje éppen javított. Mikor Graves odaért, beült a kocsiba, a sofför is felugrott és a kocsival elvágtatott. Néhány kilométernyi út után megállt az autó, amelyből most Graves helyett őszszakállas öregúr szállt ki, és meghívta a kocsiba azt a fiatal hölgyet, aki az út szélén várta. Az autó

őrült iramban vágatott London felé. Az utasok egy londoni szállodába tértek be és ott Graves átadta angol segítőtársának, Miss Mary Mac Cann-nek a glasgowi gyárban készített fényképeket. Aztán ugyanazon az úton, ahogy jött, visszatért, Glasgowntól bizonyos távolságra leszállt az autóról és gyalog ment be a városba. Másnap reggel megint megkezdte szolgálatát az asztalosmesternél, de ekkor már Miss Mary is Glasgowban volt, megszállt egy szerény bútorozott szobában. Poggyásza alig volt más, mint egy kis koffer, teli varró-selyem-mintákkal, mert mint háziasszonyának beszélte, egy holland cég megbízásából ezzel a cikkel utazik. Graves ezután még háromszor megismételte látogatását a gyárban. A látogatás után minden alkalommal másnap találkozott az egyik kis étteremben egy hölgygel, aki nem volt más, mint Miss Mary. Alig beszéltek egymással, szinte szótlánul olvasták újságjukat és senkise vette észre, hogy mielőtt távoztak volna, az újságokat kicserélték.

Kémjelentést magába foglaló férfigallér.

Graves most nagyobb dologra készült: az volt a terve, hogy a többi irodákba is bejut, és most már nem fogja fényképezni a terveket, hanem egyszerűen ellopja őket. A kapusnak feltűnt ugyan, hogy annyiszor jár vissza a fiatal rajzoló éjjel a gyárba, de Graves mindig megnyugtatta valami tréfás megjegyzéssel.

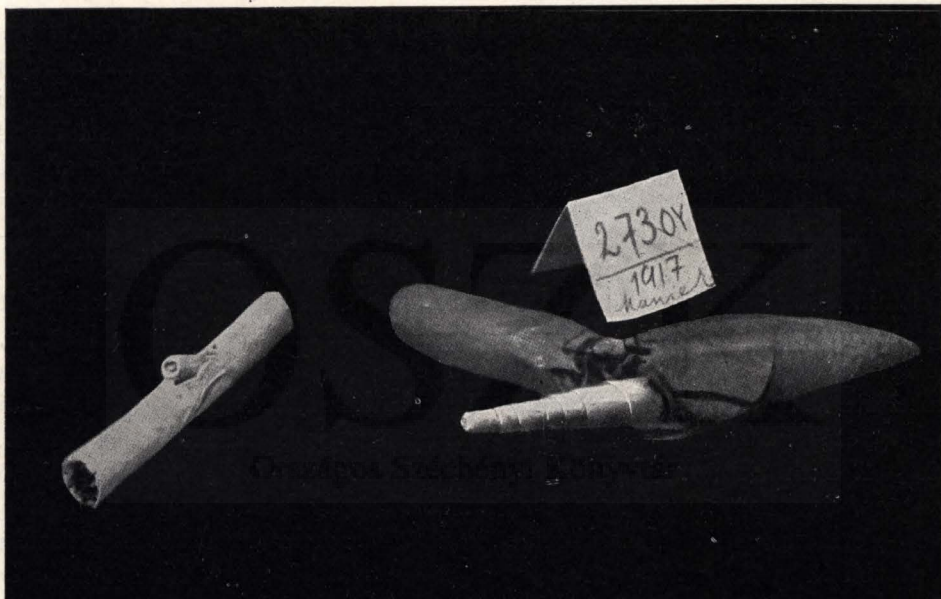
A mesterkém tökéletes biztonságban érezte magát és nem is sejtette, hogy ebben az időben már nyomában voltak. Az angol tengerészeti vezérkarnak rendkívül fontos volt, hogy a Beardmore-cég pontosan és gyorsan végezze a szállításokat, hogy a már készen álló új hajókat minél előbb felszerelhesék az új ágyúkkal. Egyúttal azonban attól is tartott a vezérkar, hogy ha a gyár ilyen fokozott iramban dolgozik, el fogja hanyagolni azokat az óvatossági rendszabályokat, amelyeket éppen a kémkedés elhárítása céljából hoztak. Ennélfogva elküldte a gyárba megbízottját, aki nem volt más, mint Trench kapitány, a híres angol kém, Graves méltó ellenfele.

Trench kapitány feltűnés nélkül lépett be a gyárba, mint a kapusok, a tisztogatóasszonyok és az éjjeliőrök felügyelője. Arra kellett ügyelnie, hogy ezek az alsóbbrendű alkalmazottak pontosan végezzék munkájukat, szóval olyan hatásköre volt, hogy minden irodába, minden üzembe beléphetett és mindenbe beleavatkozhatott. Trench már ebben az új hivatalában volt, mikor Graves a fiatal rajzoló maszkjában negyedszer ellátogatott a gyárba. Trench mindent megtudott: a portás elmondta neki, hogy semmi különösebb dolog nem történt az éjjel, mindössze a fiatal rajzoló jött vissza az irodába, mert valamit ott felejtett. Trench elkezdett közelebről érdeklődni, hogy hogyan lehet bejutni az irodába éjjel, kinél vannak a szerkesztőirodák kulcsai és aztán a rajzoló személye iránt tudakozódott. Megtudta, hogy a fiatalember az elmúlt hónapban négyizben jött vissza éjjel. Aztán bement a rajzoló-műterembe és azonnal megérezte az éjjel elhasznált magnézium szagát, valamint a falban is felfedezett bizonyos kis lyukakat és ez elég volt neki, hogy azonnal rájöjjön az igazságra: a rajzoló tehát az éjjel lefényképezte a titkos terveket.

Ebben az időben Graves Miss Mary útján azt a hírt kapta, hogy tengerészeti vizsgálóbizottság érkezik Glasgowba, hogy átvegye a már elkészült ágyúkat és irányzókészülékeket. A bizottság tisztekből és mérnökökből áll és hadihajótervek vannak náluk, amelyeket a céggel meg akarnak tárgyalni. Ugyanekkor a fiatal rajzoló elmesélte otthon, hogy a szerkesztőirodákat átcsoportosítják és éppen e miatt az eredeti tervek most mind az ő szobájának pánccs szekrényében vannak és ott is maradnak két napig. Graves ugyanekkor tudta meg Miss Mary révén, hogy Trench kapitány Glasgowban tartózkodik. Graves egybevetette ezeket a híreket és hamarosan arra a következtetésre jutott, hogy Trench kapitány nyilván az irányzókészülékek miatt van Glasgowban és helyes ösztönnel megsejtette, hogy kitűnő ellenfele a nyomában van, éppen ezért óvatosnak kell lennie. Alibiről kellett tehát gondoskodni.

Egyik este Gravesnek hirtelen eszébe jutott, hogy az asztalosmester arra kérte: készítsen el neki néhány rajzot, mert műhelyét szabályosan fölszerelt órásműhellyel akarja kiegészíteni. Most szeretne volna megcsinálni a rajzokat, de kínos meglepetésére észrevette, hogy körzőjét a műhelyben hagyta, a műhely pedig nagyon messzi van, úgyhogy nem mehet vissza. Arra a szíves-ségre kérte fiatal barátját, hogy hozza el a gyárból körzőjét. A fiú készségesen vállalkozott rá, hiszen a gyár nagyon közel volt. Ez este 8-kor történt és 11-kor a fiú még mindig nem volt otthon. Graves látta, hogy terve sikerült és ezért titokban elhagyta a házat. Minden úgy történt, ahogy előre kiszámította. A fiatal rajzoló bejutott a rajzműterembe, s abban a pillanatban, amint rajzolóasztalához lépett, kinyílt a szomszéd szoba ajtaja, kilépett egy rendőrtisztviselő és letartóztatta. Néhány perc múlva már ott állt Trench kapitány előtt, aki a felől faggatta, hogy mit keresett az utolsó hónapban négyszer is éjjel a gyárban. A rajzoló értelmetlenül bámult az urakra, hiszen ő egyetlen

egyszer sem járt a gyárban éjjel, nem is értette, mit akarnak tőle és konokul tagadott, még akkor is, mikor a kapus és az éjjeliőr szemébe mondták éjjeli látogatásait. A két gyárigazgató, aki a kihallgatáson szintén jelen volt, tisztázottnak látta a dolgot, meg volt győződve róla, hogy a fiú hazudik. Trench kapitány azonban gyanút fogott s mikor meghallotta az elfelejtett körzőről szóló elbeszélést, egyszerre kíváncsi lett a műszerészre, aki a fiú szüleinél lakik. Mikor a műszerész szobáját üresen találták, a kapitány mindjárt tisztában volt a helyzettel. Most már igazán csak órák kérdése volt, hogy leleplezze nagy ellenfelét, Gravest, akinek jelenlétét sejtette, s aki valószínűleg nem tudta még elhagyni a várost.

Szivarba és cigarettába rejtett kémjelentés.

A híres Gravest, miután annyi értékes hírt közölt német megbízóival, letartóztatták. Azonban bármily tetszetős volt is Trench kapitány sikere, mégsem járt kézzelfogható eredménnyel. Gravesre nem lehetett rábizonyítani, hogy ő volt az, aki éjjel négyizben belopódzott a Beardmore-cég irodáiba és ott fényképezett. Mikor poggyászát átkutatták, eleinte semmit sem találtak, de bőrkofferének anyagát szétfejtették és abban több ívnyi sűrűn teleírt papirost találtak, amelyen ott voltak az új lövegek és irányzókészülékek pontos adatai és méretei.

Graves pöre 1912 júliusában folyt le Edinbourghban. Graves ellen az volt a vád, hogy információkat közölt a német kormányval az angol flottáról és az angol szárazföldi erődítményekről, továbbá, hogy kikémlelte a Beardmore-cégnél az új rendszerű lövegeket és irányzókészülékeket. Vádolták azzal is,

hogy kimerítő híreket közölt az egész angol haditengerészetéről és részletes híreket az egyes angol flottaegységek útjairól.

Graves a bíróság előtt előkelően és gavallérosan viselkedett, úgyhogy sikerült megnyernie a bírák rokonszenvét is. Minthogy a legsúlyosabb vádpontot, a Beardmore-cég titkainak kikémlését nem sikerült rábizonyítani, mindössze másfél évi börtönre ítélték. Graves tehát bevonult a fogházba, de már néhány nap múlva engedélyt kért, hogy levelet írhatson Trench kapitánynak. Az engedélyt megkapta és Trench kapitánynak azt írta, hogy legyen szíves meglátogatni őt a fogházban. Trench el is ment és Graves fölvetette a kérdést, vajjon nem tudná-e őt az angol hírszerzőszolgálatban alkalmazni.

Trench eleinte habozott, de legközelebbi látogatása alkalmával Graves fontos titkot sugott meg neki: tudomására hozta, hogy Amerikában egészen bizalmas tárgyalások folynak Japán és Németország között katonai és politikai szerződés ügyében. A tárgyalások a végük felé közelednek, és szükséges volna a helyszínére utazni, felderíteni a dolgot. Graves megnevezte azokat a személyeket is, akik ezen a tárgyaláson résztvesznek s megnevezte azt a hajót is, amelyen egy német diplomata bizonyos meghatározott napon New-Yorkba fog indulni. Trench kapitány táviratozott new-yorki ügynökének, aki mindenben megerősítette Graves értesüléseit. A kapitány kénytelen volt igazat adni Gravesnek, az adatok meggyőzték a német ügynök őszinteségéről, és így történt, hogy Graves egy napon elhagyta a fogházat, miután arra kötelezte magát, hogy azonnal New-Yorkba utazik, felderíti a német-japán megegyezés részleteit és megtáviratozza az angol hírszerzőszolgálatnak. Maga Trench kapitány kísérte ki a New-Yorkba induló hajóra. Angol hajó volt ez, úgy hogy Graves csak akkor érezte magát biztonságban, amikor New-Yorkban partra lépett. Leült és rögtön leírta, természetesen tisztán fantáziából, a Németország és Japán között kötött szerződés szövegét és elküldte Trench kapitánynak. Úgy gondolta, hogy ezzel kiegyenlítette számláját és ezután egyelőre el is tűnt az angol hírszerzőszolgálat szeme elől.

Redl. A kémkedés történetében nincs még egy olyan eset, amely világszerte akkora feltűnést keltett volna, mint Redl Alfréd ezredesnek, a prágai hadtest vezérkari főnökének kémkedési ügye. Az eset annál feltűnőbb volt, mert közvetlenül a világháború előtt, 1913 május 27-én pattant ki és olyan találgatásokra adott alkalmat, amelyek már szinte a fantázia határait súrolták.

Ebben az időben a berlini B. Z. am Mittag feltűnést keltő táviratot közölt, amelyet prágai tudósítójától kapott: a távirat mindössze annyit mondott, hogy Redl Alfréd ezredes a prágai hadtest vezérkari főnöke egy bécsi szállóban agyonlőtte magát. Magától értetődik, hogy már másnap messzemenő kombinációk fűződtek a titokzatos öngyilkossági hírhez és a lapok azonnal kémkedést emlegettek. A berlini újság legközelebbi számában már azt is megemlíttette, hogy Redl egy időben az Evidenzbüro egyik vezető tisztje

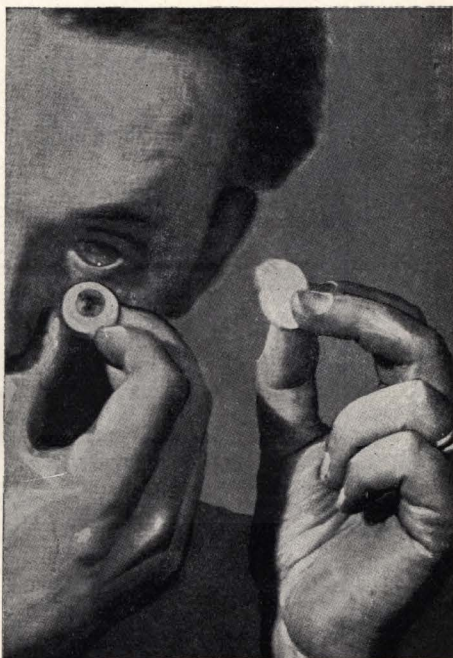
volt és ebben a minőségében került összekötetésbe olyan elemekkel, amelyek erre a súlyos kötelességszegésre, illetőleg árulásra csábították.

Redl Alfréd vagyontalan családból származott és korán belépett az osztrák-magyar hadseregbe. Mivel nem rendelkezett családi összeköttetésekkel, természetes, hogy hamarosan óriási ambíciók támadtak benne, hihetetlen szorgalommal és céltudatos energiával tanult és képezte magát a katonai tudományokban, hogy ilyen módon egyenlítse ki azt a különbséget, amely közte és szerencsésebb származású társai között volt. Katonai pályáján szépen haladt előre, különleges megbízatásokban is volt része, míg végre őrnagy korában az Evidenzbüro tagja lett, ahol elsősorban a kémelhárítás tartozott munkakörébe, de ugyanakkor az Oroszország ellen irányuló kémkedés szervezésével is kellett foglalkoznia.

Mint említettük, a varsói és kievi orosz kémszervezetek rendkívül kiterjedt hálózatot tartottak fenn a monarchiában és azt is sikerült megtudniok, hogy éppen Redl egyike a legszerencsésebb kezű vezérkari tiszteknek, akik kémelhárítással foglalkoznak. Redlnek sikerült a legtöbb orosz kémeket lelepleznie. Ebben a minőségében az az ambíció támadt fel benne, hogy Herdliczka ezredes után ő nyerje el az Evidenzbüro főnöki állását. Ez nem sikerült neki, mert a többször említett Urbanski lett a hírszerzőiroda főnöke. Érdekes azonban, hogy ebben az időben, 1909 táján, Max Ronge kapitány is az Evidenz-

bürobán dolgozott és pedig éppen Redl keze alatt; Redl vezette be a kémkedés és kémelhárítás titkaiba a fiatal kapitányt, akinek a tragikus véletlen azt a szerepet szánta, hogy valamikor mesterének üzelmeit leleplezze.

Az orosz kémszolgálat rendkívül fontosnak tartotta, hogy ártalmatlanná tegye Redlt, aki az orosz kémszervezetnek rendkívül nagy károkat okozott. A varsói és kievi iroda minden eszközt megragadott, hogy hozzáférközzék Redlhez, ügynökei lépten-nyomon keresték vele az érintkezést, egyre-másra megkörnyékezték feltűnően szép asszonyok, azonban Redl megingathatatlan volt. Végre egy orosz ügynöknek sikerült tudomást szereznie Redl őrnagy egy rendellenes szenvedélyéről, amelyet gondosan titkolnia kellett a nyilvánosság előtt, mert leleplezése esetén ott kellett volna hagynia tisztí állását.

Üvegszembe rejtett kémjelentés.

Ennek az orosz ügynöknek neve, valamint az a körülmény, mely Redl-vel való megismerkedéséhez vezetett, sohasem derült ki. Ez az ügynök most úgy intézte a dolgot, hogy állandóan megfelelő férfiak keresztették Redl útját, és így a kitűnő vezérkari tiszt ennek a szenvedélyének a révén esett bele az orosz ügynök hálójába. Megfizetett emberei már hónapok óta összeköttetésben álltak Redl őrnaggyal, mikor végre maga az orosz ügynök is jelentkezett nála.

Valószínűleg csak legendák azok a leírások, amelyeket Redl irodájáról egy újságíró közölt a Neue Berliner Zeitung 1924 február 25-i számában. Azt állítja, hogy aki belépett az irodába, azt láthatatlan fényképezőgépek azonnal lefényképezték, továbbá a látogató tudta nélkül megőrizték ujjlenyomatait, végül pedig állítólag mikrofon is volt felszerelve szobájában, továbbá viaszlemez, amely minden beszélgetést felvett. Amikor az orosz ügynök belépett Redl szobájába, a legenda szerint az őrnagy azonnal elzárta a mikrofont és mikor az ügynök több órai beszélgetés után távozott, Redl már orosz kém volt. Zavartalanul folytatta üzelmeit, állítólag több mint egy évtizeden keresztül.

Egyesek szerint kiszolgáltatta az oroszoknak az osztrák-magyar hadsereg egész felvonulási tervét, még pedig úgy, hogy az egészet lefényképezte. Egyes írók, így Berndorff is, azt állítják, hogy ezzel tulajdonképpen Redl vált a monarchia bukásának és feldarabolójának okozójává. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a felvonulási tervek értéke rendkívül problematikus. Szakemberek állítása szerint egy hadsereg felvonulása sohasem folyik le a békében előre megállapított tervek szerint. Ha tehát az ellenség kezébe kerül valamely állam hadseregének felvonulási terve, egyúttal magára veszi azt a veszélyt, hogy olyan adatokra építi fel a maga felvonulását, amelyek háború esetén a legtöbb esetben gyökeresen megváltoznak.

Az osztrák-magyar hírszerzőszolgálatnak sikerült a varsói vezérkar egyik tisztjét megvesztegetnie, aki rendkívül pontosan és igen ügyesen dolgozott és egyik legfőbb támasza volt a monarchia oroszországi hírszolgálatának. Ez a tiszt közölte az Evidenzbüroval, hogy az osztrák-magyar hadsereg felvonulási terveit sikerült az oroszoknak megszerezniök. A hír óriási riadalmat keltett a vezérkarban, csak Redl maradt nyugodt, hiszen ő adta el a terveket és az ő feladata volt kinyomozni a tettést. Redlnek tehát saját érdekében is kötelessége volt kézrekeríteni az árulót.

Nagyarányú nyomozást indított s egy napon elutazott, senki sem tudta, hová. De mikor visszatért, jelentette, hogy az áruló valószínűleg Hekailo ezredes-hadbíró Lembergben, Wienkovsky őrnagy Stanislauban és a lembergi katonai parancsnok adjutánsa, Acht kapitány. Úgy esett, hogy Hekailo ezredes-hadbíró a vizsgálat folyamán megszökött, amikor is kiderült, hogy nyugtákat hamisított és sikkasztásokat követett el. Braziliában elfogták; orosz útlevéllal igazolta magát és azt állította, hogy orosz állampolgár. A brazil rendőrség azonban az osztrák-magyar hadsereg tiszti dolmányát találta meg poggyászában és erre sikkasztás miatt kiadták Ausztriának. Bécsben

bevallotta, hogy Oroszország számára kémkedett, azonban kereken tagadta, hogy a felvonulási terveket ő szolgáltatta volna ki. Wienkovsky őrnagy és Acht kapitány ugyancsak bevallotta, hogy kémkedett, hiszen Redl felmutatta előttük saját leveleiket, amelyeket az orosz hírszerző központokhoz intéztek.

Az Evidenzbüro sohasem tudta meg, hogy Redl hogyan szerezte meg ezeket a leveleket. Annyi bizonyos, hogy elszámolásában a levelek megszerzésének ellenértéke gyanánt 20,000 koronát tüntetett fel. Nyilvánvaló, hogy a leveleket a varsói orosz kémközpont bocsátotta rendelkezésére, hogy a gyanút Redl személyéről sikerüljön elterelni. Redl rávette a vizsgálóbizott-

Pecsetgyűrűbe rejtett kémjelentés.

ságot, hogy az Evidenzbüro szolgálatában álló orosz tisztet vegyék rá, hogy bizonyos titkos kémpapírokat szolgáltasson ki. Abban a pillanatban, amint az orosz tiszt megkapta a megbízást, és éppen eleget akart neki tenni: a varsói vezérkari épület egyik félreeső szobájában éjnek idején kutatott az aktacsómok közt, megjelent három tiszt és letartóztatta. Ez a letartóztatás is Redl műve volt; Redl mindezt megbeszélte előbb a varsói hírszerzőirodával, és így csalta tőrbe az orosz tisztet, akit rövid bírósági tárgyalás után felakasztottak. A három osztrák-magyar tiszt hiába tagadott: mivel rájuk bizonyult, hogy az oroszok zsoldjában kémkedtek, bebonyítottnak vette a bíróság, hogy a felvonulási terveket is ők adták át. Redl ugyan az eljárás folyamán igyekezett a vádat egyedül Hekailo ezredes-hadbíróra összpontosítani és a másik kettőt menteni, azonban ez nem sikerült: mind a három

tisztet hosszú ideig tartó börtönre ítélték. Redlnek orosz megbízásból kellett volna megmentenie Wienkovsky őrnagyot és Acht kapitányt, mert ezektől még sok értékes szolgálatot várt a varsói iroda, de ez nem sikerült neki.

Az orosz hírszerzőszolgálat egyre súlyosabb követeléseket támasztott Redl-vel szemben; nem elégedett meg már azzal, hogy kiszolgáltatta az osztrák-magyar hadsereg titkait, hanem követelte, hogy nevezze meg az Oroszországban működő összes osztrák-magyar tisztet. Így történt, hogy az osztrák-magyar hírszerzőszolgálat egyre-másra kudarcot vallott Oroszországban: a legkitűnőbb osztrák-magyar kémeket elfogták, az újonnan szerzett és betanított ügynököket kegyetlenül kivégezték és senkisé sem tudta megérteni, hogyan történhetett ez.

1912-ben aztán olyan eset történt, amely még az eddigieket is felülmulata. Ferenc Ferdinánd trónörökös látogatást tett az orosz cárnál és kíséretében volt Müller alezredes, osztrák-magyar katonai attasé is. Mikor visszafelé jöttek, Varsóban meglátogatta Müllert egy orosz vezérkari ezredes, és tekintélyes összeg ellenében felajánlotta, hogy rendelkezésére bocsátja a monarchia elleni orosz felvonulás szigorúan titkos terveit. Müller tárgyalásba bocsátkozott vele az Evidenzbüro kikapcsolásával, de azonnal sürgönyözött a vezérkarnak, hogy küldjenek egy tisztet polgári ruhában, hamis útlevelemmel és a szükséges pénzüsszeggel Varsóba. A felvonulási tervet csakugyan meg is vették. Redl, mikor tudomást szerzett az esetről, azonnal elárulta az orosz ezredest, aki, mikor körülfozták lakását, hogy letartóztassák, agyonlőtte magát.

Redl azzal tette a legnagyobb szolgálatot az oroszoknak, hogy oroszországi ügynökeink jelentéseit állandóan elsikkasztotta. Így történhetett, hogy ha egy kém ügyes volt és egymásután többször is közölte jelentéseiben az orosz hadsereg létszámemeléséről szóló híreket, akkor azt Redl mindjárt kiszolgáltatta az oroszoknak. Ennek volt a következménye, hogy a világháború kitörésekor az oroszoknak 74 hadosztállal többjük volt, mint amennyit a monarchiában és Németországban sejtettek.

Redl, mint a vezérkari tiszt általában, bizonyos időt a csapatnál is töltött és csapatszolgálatát után Prágába helyezték vezérkari főnöknek. Ebben az időben már köztudomású volt, hogy az ezredes közvetlenül a tábornoki kinevezés előtt áll. Ronge, aki az Evidenzbüroban Redl helyét elfoglalta, azt a rendszert vezette be, hogy a gyanus leveleket visszatartja és szükség esetén a levéltitkot is megsérti, ha gyanuja merül fel. Feltűnt ebben az időben, hogy a bécsi főpostán hosszabb ideje hever két post-restante levél «Opernball 13». jeligével. A leveleket felbontották s az egyikben 6000, a másikban 8000 koronát találtak, azonfelül pedig két általánosan ismert kémnek címét. A küldemény már csak azért is gyanús volt, mert egyrészt ekkora összegeket nem szokás egyszerű levélben küldeni, másrészt pedig mind a két levelet Eydtkuhenben adták fel, a porosz-orosz határon.

Az Evidenzbüro semmiféle támponttal nem rendelkezett a címzett

személyére vonatkozólag, de abban bizonyos volt, hogy kémügy lappang a titokzatos levelek mögött. Meglehet, hogy a címzett Bécsben lakik, de betegség, vagy egyéb körülmény akadályozza abban, hogy a leveleket elvigye. De az is lehetséges volt, hogy nem bécsi lakos és csak időnkint jön a fővárosba. A postán hiába tudakozódtak, senki sem emlékezett arra, hogy korábban is érkeztek volna ilyen jellegű levelek.

Az Evidenzbüro, minthogy a levelek németországi eredetűek voltak, megküldte mind a kettőt a német hírszerzőirodának, amelynek vezetője, Nicolai, ugyancsak azonos következtetéseket vont le a levelekből. A német hírszerzőszolgálattal egyetértésben két rendőrtisztviselőt helyeztek el a főpostán, azzal az utasítással, hogy azt, aki a levelekért jelentkezik, tartóztassák le. De ez az intézkedés sem járt eredménnyel. Ronge más úton is próbálta felderíteni a titkot. Az egyik levélben egy genfi, a másikban pedig egy párizsi kémnek a címe volt. A párizsi címet figyelmen kívül kellett hagyni, mert könnyen megtörténhetett, hogy ezen a réven az Evidenzbüro egyenesen a Deuxième Bureau karmai közé kerül. A másik cím Monsieur Larguier címe volt: Genf, Rue du Prince 11. Ezen a nyomon több reménnyel lehetett elindulni, mert Larguier ismert nemzetközi kém volt, aki ebben az időben Genfben élt és meglehetősen kiterjedt szervezettel rendelkezett. Kiderült hamarosan, hogy ez az adat sem vezet eredményre. Mindössze annyi eredményt értek el, hogy a svájci hatóságok figyelmét felhívták Larguier kapitány üzelmeire és Larguier számos társával együtt bíróság elé állították és kiutasították.

Redl Alfréd ezredes.

E közben történt, hogy a bécsi főpostára két újabb levél érkezett «Nikon Nizetas» névre. Ez 1913 május közepén történt. A detektívek újra résen voltak és Ronge most már feltétlenül bízott abban, hogy a kém csapdába kerül. A feszültség, mint maga Ronge beszéli, napról-napra, úgyszólván óráról-órára nőtt. Hogy semmi feltűnést ne keltsenek és az illető figyelmét

semmiképpen se hívják fel, semmi más intézkedést nem tettek, várták a két detektív jelentését. Ronge május 25-én estefelé ment haza, de alighogy belépett a lakásába, csengetett a telefon. Gayer rendőrtanácsos izgatott hangon telefonált: «Jőjjön azonnal, valami szörnyű dolog történt.»

Időközben az történt, hogy ennek a napnak délutánján polgári ruhás úr jelent meg a főpostán és érdeklődött, érkezett-e Nikon Nizetas névre levél. A postatiszt kiadta neki a levelet, aláíratta vele a szokásos elismervényt, de abban a pillanatban már csengetett is a szomszéd szobában elrejtett két detektívnek; mire azonban a detektívek személyleírást kaptak a postatisztól és kiérték az utcára, már csak annyit láttak, hogy az illető úr taxiba száll (ami akkor még ritkaság volt Bécsben) és elrobog. A detektívek megjegyzték a kocsi számát és minthogy más autó nem volt kéznél, kénytelen voltak várakozni, míg a taxi visszajön állomáshelyére. Nemsokára csakugyan vissza is érkezett és ekkor a soffórtól megtudták, hogy az illető úr az egyik kávéház előtt szállt le. Rögtön a kocsiba ültek és a kávéházhoz vitették magukat, de közben átkutatták a kocsit, amelyben bőrből készült zsebkéstkot találtak. A kávéházban megtudták, hogy az illető úr ott másik taxiba szállt, és a Hotel Klomserbe vitette magát. A detektívek utánamentek a hotelbe és megkérdezték a portást, ki volt az az úr, aki az imént autón a szálló elé érkezett. A portás megnevezte Redl ezredest, a prágai hadtest vezérkari főnökét. A detektívek összenéztek és már-már azt hitték, hogy hamis nyomon járnak, amikor az illető úr lefelé jött a lépcsőn. Az egyik detektív hirtelen elhatározással odalépett hozzá és megkérdezte: «Nem ezredes úr veszítette el ezt a tokot?» Az ezredes zsebéhez kapott, kivette a zsebkését, újból megnézte a tokot és gyanútlanul felelte: «Igen-igen, ez az enyém, köszönöm.» És ezzel kilépett a szállóból.

Az egyik detektív tisztas távolból a nyomába szegődött, a másik sietett, hogy jelentést tegyen Gayer rendőrtanácsosnak. Az a detektív, aki az ezredest kísérte, észrevette, hogy az ezredes rendkívül ideges, hátra-hátratekint, papirosokat szed ki zsebéből, apró darabokra tépi az iratokat és eldobálja. A detektív gondosan felszedett minden darabot és zsebébe rakta. Órákig bolyongott Redl Bécs utcáin, nyomában a detektív és ez így ment egészen estig.

Mikor Ronge ezredes tudomást szerzett az eseményekről, szinte hinni sem akart füleinek. Redl, aki hosszú évekig tagja volt az Evidenzbüronek, aki annyi kémügyben volt katonai szakértő: Redl áruló! Közben megállapították azt is, hogy Redl saját autóján jött Prágából Bécsbe. Az autót felkutatták és őrizetbe vették, nehogy Redl menekülhessen. Ugyancsak még aznap este összeállították azokat a papirdarabokat, amelyeket a detektív felszedett és ezekből kiderült, hogy Redl nemcsak Oroszországgal, hanem Franciaországgal és Olaszországgal is összeköttetésben állt. Ronge első kötelességének érezte, hogy értesítse az Evidenzbüro főnökét, Urbanski ezredest, és a vezérkari főnököt, egyúttal pedig, hogy felhajszolja egy hadbíró, mert

ezek a személyek szükségesek voltak ahhoz, hogy a törvényes eljárást megindítsák. Ekkor történt, hogy Redl legjobb barátja, egy államügyész, a Riedhof szállóból felhívta Gayer rendőrtanácsost és jelentette neki, hogy Redl, akivel együtt vacsorázott, folyton öngyilkosságról beszélt. Ekkor már nyilvánvaló volt, hogy a zsebkes tokjának elvesztése súlyos gondokat okozott Redlnek és joggal következett belőle, hogy nyomában vannak.

Ronge felkereste a Grand Hotelben a vezérkar főnökét és jelentést tett neki a fejleményekről. A vezérkari főnök azt a parancsot adta, hogy azonnal keresse fel a bizottság Redlt, hallgassa ki és adjon neki módot arra, hogy öngyilkosságot kövessen el. Redl éjfélutánban tért haza a Hotel Kloms-erbe, amelyet ekkor a bizottság már megfigyelés alatt tartott. A bizottság kisvártatva felment Redl szobájába; Redl már éppen levetkőzött és mint megállapították, arra készült, hogy felakassza magát. A következő pillanatok teli voltak drámai feszültséggel. Redl egészen megtört és mindössze annyit mondott, hogy egyedül akar maradni Ronge ezredessel és csak neki akar vallani.

A bizottság többi tagjai tehát visszavonultak a mellékszobába és ekkor Redl megkezdte részletes vallomását. Elmondta, hogy 1910 óta látta el az idegen államokat titkos híryanaggal, de az utóbbi időben mindössze arra az anyagra kellett szorítkoznia, amely a prágai hadtestparancsnokságnál fellelhető volt. Rendszerint úgy járt el, hogy lefényképezte a titkos iratokat és a fényképmásolatokat küldte el. Legsúlyosabb beszámítás alá esik, mint Ronge mondja, az Oroszország elleni felvonulási tervek elárulása; ezt azonban Redl nem is említette. Mindössze annyit mondott még, hogy bűntársai nincsenek, hiszen elég tapasztalata van ezen a téren ahhoz, hogy tudja, hogy mindig a bűntársak okozzák a kémek vesztét. Végül arra kérte Ronget, hogy szerezzen neki revolvert.

Az azóta megjelent különféle szakmunkákból és emlékiratokból meg-

Urbanski Ágoston altábornagy, a Redl-eset alkalmával Ausztria-Magyarország vezérkara nyilvántartó irodájának főnöke.

állapíthatjuk, hogy Redl vallomása nem volt őszinte. Mindenekelőtt bizonyos, hogy elárulta a felvonulási terveket, pedig erről említést sem tett; de a felvonulási terveken kívül, bátran állíthatjuk, nem volt olyan jelentéktelennek látszó titkos irat, amelyet Redl ne szolgáltatott volna ki ellenségeinknek. Nagyon jól tudta, hogy az ellenségnek érdeke mindent tudni rólunk, tehát ennek megfelelően pontosan informálta a franciákat, oroszokat és olaszokat hadseregünk békélelétszámáról, fegyverkezéséről, felszereléséről, kiszolgáltatta nekik a szolgálati könyveket, a törvényeket, a hadsereg és a haditengerészet titkos költségvetési adatait, az erődítések terveit és a katonai intézményekben, felszerelésekben és a csapatok létszámában, valamint a technikai fölkészültségben beállott változásokat. Bátran elmondhatjuk, hogy Redl volt a világtörténelem egyik legveszedelmesebb kémje.

Miután Redl vallomását bevégezte, újból beléptek a bizottság tagjai s az egyik fiatal tiszt, aki időközben hazaszaladt, letette Redl asztalára a revolvért és azután az egész bizottság távozott. Hajnalig várt a bizottság részben az utcán, részben a szálló előcsarnokában, de a négy tiszt közül egyik sem halotta, hogy eldőrdült-e a lövés, vagy nem. Attól tartottak, hogy Redl esetleg megszökik s ezért a hajnali órákban újból felmentek lakására s ekkor már Redlt holtan találták. Az orvosi vizsgálat megállapította, hogy éjfél után 1 óraker végzett magával.

A bécsi katonai parancsnokság, a vezérkar és az Evidenzbüro szándékainak megfelelően, azon az állásponton volt, hogy az esetet lehetőleg el kell titkolni és úgy kell megrendezni, hogy kémkedésre senkise gyanakodjék. Ezért úgy tűntették fel a dolgot, mintha Redl rendellenes szenvedélyének áldozata volna és a katonai parancsnokság engedélyt adott arra, hogy katonai pompával temessék el az öngyilkos ezredest. Már ki is adták a parancsot, hogy három zászlóalj gyalogság vonuljon ki és már meg is rendelték a rengeteg koszorút és virágot. Azonban másnap, amikor az öngyilkosságnak híre ment, már mindenütt kémkedést emlegettek s a botrány oly nagy volt, hogy a katonai parancsnokság kénytelen volt körtáviratban visszavonni az ünnepélyes temetésre vonatkozó parancsát. Így történt, hogy Redl ezredes koporsóját egyetlen ember sem kísérte ki a temetőbe.

Azokban a lázas pillanatokban, amikor néhány rövid óra alatt dönteni kellett ebben a nagyfontosságú ügyben, természetesen nem lehetett minden szempontot egyszerre mérlegelni. Így történt, hogy az illetékes katonai hatóságok egyhangúlag a mellett döntöttek, hogy Redlnek módot adnak az öngyilkosságra. Hamarosan kitűnt, hogy Ferenc Ferdinánd trónörökös a legnagyobb felháborodással vette tudomásul az elintézésnek ezt a módját, mert ő azt akarta volna, hogy Redlt szabályszerű bírósági eljárás során büntessék meg szigorúan. Ekkor azonban már az áruló végzete beteljesedett. Mindazonáltal az ügyet befejezték azzal, hogy Ferenc József császár és király helyeselte az elintézésnek ezt a módját és Urbanski ezredesnek, az Evidenzbüro vezetőjének, a Lipót-rend lovagkeresztjét adományozta. A trónörökösnek mégis sike-

Frk. Elise Kjerndi'e schreiben zu wollen.-

Herrn.
Nikon Nizetas.
Oesterreich.
WIEN.

Hauptpost. Postlagernd.

9. Mai 1913.

Hochgeehrter Herr Nizetas,

Sie wüßten schon wohl in Besitz meines Schreibens vom 7. Mai a. c., in dem ich mich für die Verzögerung der Sendung entschuldige, sein. Leider war ich nicht imstande Ihnen das Geld früher zu senden.

Hiermit beehre ich mich Ihnen, verehrter Herr Nizetas, 7.000 Kr. zu schicken, die ich in diesem einfachen Briefe zu senden riskiere.

Was Ihre Vorschläge anbetrifft, so sind seltere alle annehmbar.

Hochachtungsvoll

P.S. Ich erbitte Sie nochmals mir unter:

KRISTIANA / Norwegen, Rosenborggate No 1.

Az orosz vezérkar levele Redl ezredeshez.

rült keresztülvinnie, hogy Urbanski ezredest eltávolították az Evidenzbüro éléről és helyére Ronge ezredest nevezték ki.

Ezzel természetesen nem merült ki az ügy vizsgálata. Az Evidenzbüro-nak kötelessége volt Redl adatait felülvizsgálni és minden adatot felkutatni, ami nagyszabású árulását teljesen megvilágítja. Urbanski ezredes Prágába utazott és ott Redl lakásán és irodájában olyan óriási anyagot foglalt le, amely egy egész szobát megtöltött. Ugyanekkor a névtelen és aláírt levelek egész áradata zúdult az Evidenzbüro-ra. Ezekben a levelekben bejelentették íróik, hogy kik azok, akik Redl cinkosai voltak. Bármily valószínűtlenek voltak is az adatok, mindennek utána kellett járni. Mindenkinek igazolnia kellett magát, aki Redl-vel közelebbi viszonyban volt. Kiderült, hogy egyiknek sem tűnt fel, honnan veszi Redl a költséges életmódjához és szenvedélye kielégítéséhez szükséges hatalmas összegeket. Kiderült, hogy Redl hamis adatot vezetett be minősítési táblázatába, amely szerint birtoka volt, holott ez nem felelt meg a valóságnak. Állítólag birtoka jövedelméből tartotta fenn magánautóját és helyzetét megkönnyítette az is, hogy ezredes létére legényember volt. Az események bebizonyították, hogy mindeme költséges passzióit az árulásért kapott összegekből fedezte.

A Redl lakásán tartott házkutatás során előkerült számos lemez és két fényképezőgép is, amelyeket azonban elfelejtettek kiüríteni. Így történt, hogy mikor hagyatékát elárverezték, az egyik fényképezőgépet egy reáliskolai tanuló vette meg, aki előhívta a benne talált lemezeket, amelyekből kiderült, hogy Redl a trónörökös egy bizalmas parancsát is lefényképezte, nyilván azzal a céllal, hogy az oroszoknak továbbítsa. A lefoglalt írásbeli anyag rengeteg kompromittáló adatot tartalmazott. A legnagyobb baj az volt, hogy a felvonulási terv megváltoztatására gondolni sem lehetett, hiszen ezzel együtt járt volna a vezérkar összes haditerveinek megváltoztatása is. Az oroszok ezt jól tudták és ezért teljes mértékben Redl adataira bízták magukat. A vezérkar úgy segített magán, hogy apró változtatásokat végzett, amelyek, mint mindjárt a háború elején kiderült, mégis döntő módon befolyásolták az eseményeket, úgyhogy az oroszok mégsem vették olyan nagy hasznát Redl árulásának, mint remélték.

Az igazság az, hogy Redl árulása a békében elkövetett árulási esetek között a legnagyobb szabású és egyúttal a legérzékenyebb csapást jelentette a monarchia és ezzel együtt Németország hadviselésére. Nyilvánvaló, hogy részleteket sohasem lehet majd megtudni, hiszen innen is, túl is megsemmisültek már azok az iratok, amelyekből közelebbi felvilágosításokat nyerhetnénk.